

บทที่ 2

สิทธิในการเลิกสัญญาตามกฎหมายของผู้ว่าจ้างในบทบัญญัติเฉพาะ

1. ลักษณะทั่วไปของหน้าที่ชำระหนี้ในสัญญาจ้างทำของ

1.1. สาระสำคัญของสัญญาจ้างทำของ

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 587 ได้ให้ความหมายของสัญญาจ้างทำของไว้ว่า “อันว่าจ้างทำของนั้น คือสัญญาซึ่งบุคคลคนหนึ่ง เรียกว่า ผู้รับจ้าง ตกลงรับจะทำการงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนสำเร็จให้แก่บุคคลอีกคนหนึ่ง เรียกว่า ผู้ว่าจ้าง และผู้ว่าจ้างตกลงจะให้สินจ้างเพื่อผลสำเร็จแห่งการที่ทำนั้น” ซึ่งเมื่อพิจารณารายละเอียดจากบทบัญญัติดังกล่าวแล้ว สามารถแยกสาระสำคัญของสัญญาจ้างทำของได้ดังนี้ คือ

1. สัญญาจ้างทำของเป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดหนึ่งมีคู่สัญญาสองฝ่าย คือ ฝ่ายผู้ว่าจ้าง และฝ่ายผู้รับจ้าง

2. ผู้รับจ้างตกลงจะทำการงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่ผู้ว่าจ้างจนเป็นผลสำเร็จ ซึ่งคำว่า “ผลสำเร็จ” นี้อาจเป็นที่พึงพอใจของผู้ว่าจ้างหรือไม่ก็ได้ เช่น จ้างทนายความให้ว่าคดีให้ จนเสร็จคดี หากทนายผู้นั้นได้ใช้ความระมัดระวังในการทำงานอย่างสุดความสามารถแล้ว แม้จะแพ้คดี ผู้ว่าจ้างหรือลูกความก็ต้องจ่ายสินจ้างเพื่อการนั้น เพราะถือว่าเป็นผลสำเร็จในการชำระหนี้จ้างทำของแล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 7406/2546) และผลสำเร็จของงานนี้อาจเป็นการจ้างทำวัตถุที่มีรูปร่าง เช่น จ้างก่อสร้าง จ้างทำป้ายโฆษณา จ้างวาดภาพ ก่อสร้างฝายน้ำล้น หรือวัตถุที่ไม่มีรูปร่างก็ได้ เช่น จ้างนำไม้ออกจากป่า จ้างว่าความ จ้างแสดงภาพยนตร์ จ้างล้างรถ จ้างกำจัดปลวก จ้างร้องเพลง การจ้างช่างมาล้างเครื่องปรับอากาศ จ้างอาจารย์มาสอนพิเศษ จ้างออกแบบสนามบินสุวรรณภูมิ จ้างวิจัยปัญหาเฉพาะ จ้างอุดฟัน จ้างชูดหินปูน จ้างขัดฟันหรือฟอกฟันให้ขาว จ้างหมอฟันตัด เป็นต้น ซึ่งการทำงานนี้ผู้ว่าจ้างไม่ได้ต้องการเฉพาะแรงงานของผู้รับจ้างแต่เพียงอย่างเดียว ดังเช่นนายจ้างต้องการจากลูกจ้างตามสัญญาจ้างแรงงาน ในขณะที่เดียวกันผู้ว่าจ้างก็ไม่มีอำนาจบังคับบัญชาดังในสัญญาจ้างแรงงาน ผู้ว่าจ้างมีอำนาจเพียงตรวจตราการงานของผู้รับจ้างเท่านั้นตามมาตรา 592

3. ผู้ว่าจ้างตกลงให้สินจ้างแก่ผู้รับจ้างเพื่อผลสำเร็จแห่งการทำงานที่ทำ ไม่มีสัญญาจ้างทำของแบบให้เปล่า โดยสินจ้างนี้โดยมากจะชำระเป็นเงินตรา แต่คู่สัญญาอาจตกลงกันชำระเป็นทรัพย์สินอย่างอื่นก็ได้ ถ้าสัญญาใดไม่ได้มุ่งที่จะให้สินจ้างเพื่อผลสำเร็จของงานที่ทำ สัญญาดังกล่าวก็ไม่ใช่สัญญาจ้างทำของ เช่น ลูกหนี้ทำสัญญาจ้างเจ้าหนี้เป็นที่ปรึกษาทางธุรกิจ โดยให้เป็นผู้ให้คำปรึกษา วางแผนงาน จัดระบบบริหารงานทั้งหมดในกิจการของลูกหนี้ให้ได้ผลก้าวหน้าตามที่ได้รับมอบหมายจากลูกหนี้ในการบริหารงานบุคคล การบริหารเงิน การบริหารการตลาด การบริหารการผลิต มีข้อตกลงจ่ายค่าตอบแทนเป็นรายเดือน โดยการให้คำปรึกษาของเจ้าหนี้ส่วนใหญ่เป็นการให้คำปรึกษาทางวาจา ซึ่งการให้คำปรึกษาแต่ละครั้งไม่ได้ทำงานให้สำเร็จไปตามที่ลูกหนี้กำหนดไว้ กรณีนี้จึงไม่ใช่สัญญาที่กำหนดจะให้สินจ้างเพื่อผลสำเร็จแห่งการทำงานนั้น แต่เป็นสัญญาจ้างบริการอย่างอื่นอันเป็นเอกเทศสัญญาอย่างหนึ่ง ที่ไม่ได้กำหนดไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ (คำพิพากษาฎีกาที่ 4680/2545)

นอกจากนี้สัญญาจ้างทำของเป็นสัญญาที่กฎหมายไม่ได้กำหนดแบบของสัญญาหรือหลักฐานในการฟ้องร้องของสัญญาไว้แต่อย่างใด ดังนั้นในสัญญาจ้างทำของแม้เป็นการก่อให้เกิดสังหาริมทรัพย์หรือสังหาริมทรัพย์ชนิดพิเศษก็สามารถโอนกรรมสิทธิ์และฟ้องร้องบังคับกันได้ เพียงแค่การตกลงทำสัญญาด้วยปากเปล่า¹

1.2. ลักษณะของการชำระหนี้ในสัญญาจ้างทำของ

คำว่า “หนี้” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2535 ได้ให้ความหมายว่า เงินที่ผู้หนึ่งติดค้างอยู่จะต้องใช้แก่อีกผู้หนึ่ง โดยมูลแห่งหนี้เกิดจากการเข้าทำสัญญาต่อกัน ดังนั้นเมื่อคู่สัญญาได้เข้าทำสัญญาต่อกันแล้ว ต่างฝ่ายต่างต้องมีหนี้ที่ต้องชำระหนี้ตอบแทนซึ่งกันและกัน

คำว่า “ชำระหนี้” ในภาษาต่างประเทศใช้คำว่า “Payment” ซึ่งหมายความว่า การโอนเงินจากบุคคลหนึ่งไปสู่อีกคนหนึ่งเพื่อชำระหนี้ (transfer of money from one person to another to satisfy a debt or obligation)² ส่วนในทางกฎหมาย เมื่อพิจารณาตามมาตรา 194 แห่ง

¹เดโช ฌ กลาง, “ความแตกต่างระหว่างสัญญาซื้อขายและสัญญาจ้างทำของ,” (วิทยานิพนธ์นิติศาสตร์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2550), น.16.

²P.H. Collin, *Dictionary of Law*, 3rd ed. (London: Peter Collin Publishing, 2000), p.266.

ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ใช้คำว่า “Performance” ซึ่งหมายความว่า การดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งให้เป็นผลสำเร็จตามที่ไดตกลงไว้ในสัญญา (carrying out of something, such as a duty or the terms of a contract) ³

การชำระหนี้ในสัญญาจ้างทำของเป็นหนี้กระทำกร กล่าวคือ เป็นหนี้ที่ผู้รับจ้างตกลงจะกระทำการงานสิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่ผู้ว่าจ้างจนเป็นผลสำเร็จ ซึ่งความสำเร็จของงานนั้นมีได้หลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

(1).การก่อให้เกิดวัตถุอย่างหนึ่งอย่างใดขึ้นมาใหม่ เช่น การรับจ้างก่อสร้างบ้าน สร้างทางยกระดับ ถนน สะพาน เฟอร์นิเจอร์ การจ้างติดตั้งสาธารณูปโภค ต่อเครื่องบิน จ้างทำปกวิทยานิพนธ์ จ้างถ่ายเอกสาร เป็นต้น

(2).การซ่อมแซม ดัดแปลง หรือต่อเติมวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ไม่ได้ก่อให้เกิดวัตถุขึ้นมาใหม่ เช่น หลังคาบ้านรั่ว ผู้รับจ้างก็รับจ้างซ่อมหลังคา หรือหากผู้ว่าจ้างต้องการเปลี่ยนบานประตู หรือกระจกหน้าต่าง หรือเปลี่ยนสีของบ้าน จึงจ้างผู้รับจ้างมาดำเนินการ โดยทั่วไปเป็นงานที่ตกแต่งอาคารให้สมบูรณ์

(3).การดำเนินงานโดยไม่ก่อให้เกิดวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นเลย เช่น จ้างว่าความ จ้างแสดงภาพยนตร์ จ้างร้องเพลง แสดงดนตรีในวันเกิดหรือวันแต่งงาน การทำความสะอาดภายนอกอาคาร จ้างเรียกเก็บหนี้ จ้างรักษาโรคภัยไข้เจ็บ จ้างดูดวง เป็นต้น

บางกรณีหากเป็นงานก่อสร้างขนาดใหญ่ (Infrastructure) ใช้เวลานาน และมีมูลค่าสูง เช่น การก่อสร้างทางหลวง ทางยกระดับ ถนน สะพาน อุโมงค์ ลานจอดรถ สนามกีฬา สนามบิน ทางรถไฟ ไฟฟ้า รถไฟฟ้าใต้ดิน เขื่อน ซึ่งปัจจุบันอาจใช้วิธีเทิร์นคีย์ (Turnkey Contract) กล่าวคือ การจ้างเหมาให้บริษัทเดียวกันดำเนินการทั้งออกแบบและก่อสร้างให้เสร็จสมบูรณ์พร้อมใช้งานได้เลย ซึ่งบริษัทผู้รับเหมาก็อาจไปจ้างผู้รับจ้างช่วงต่อได้ โดยเฉพาะงานที่ต้องใช้ฝีมือ ความชำนาญพิเศษ หรือเครื่องมือพิเศษ เช่น งานตอกเสาเข็ม งานสร้างรากฐาน งานขุดเจาะบ่อน้ำบาดาล ซึ่งกระทำไปภายใต้สัญญารับช่วงจากผู้รับเหมาก่อสร้างทั่วไป (เป็นตัวแทนช่วงหรือการรับเหมาช่วง) และเพื่อความสะดวกในการดำเนินงานในการมีเม็ดเงินเข้ามาหมุนเวียนในระบบงานและแบ่งเบาภาระความรับผิดชอบในเรื่องความเสี่ยงภัยของผู้รับจ้าง สำหรับงานที่ต้องใช้ระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร ผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างจึงอาจตกลงแบ่งชำระส่วนของงานเป็นงวดๆ และชำระสินจ้างกันตามสัดส่วนของงานที่รับจ้างทำเสร็จ โดยอาจจะกำหนดในข้อสัญญาว่า

³ *Ibid.*, p.268.

งวดแรกนั้นจะต้องดำเนินการอย่างไรให้แล้วเสร็จ เพื่อทำการส่งมอบและรับเงินตามส่วนงานที่ได้ตกลงกันได้ เป็นต้น ดังนั้นการชำระหนี้ในสัญญาจ้างทำของจึงอาจส่งมอบผลสำเร็จของงานเป็นส่วนๆก็ได้ ซึ่งหากมีความชำรุดบกพร่องหรือความเสียหายในงานของผู้รับจ้างช่วง ผู้ว่าจ้างก็สามารถเรียกร้องให้ผู้รับจ้างในฐานะคู่สัญญา (เจ้าของที่รับงานก่อสร้างโดยตรง) รับผิดชอบอยู่แล้ว ตามที่ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 607 วางหลักไว้ว่า “ ผู้รับจ้างจะเอาการงานที่รับจ้างทั้งหมดหรือแบ่งการแต่บางส่วนไปให้ผู้รับจ้างช่วงทำอีกทอดหนึ่งก็ได้ เว้นแต่สาระสำคัญของสัญญานั้นจะอยู่ที่ความรู้ความสามารถของตัวผู้รับจ้าง แต่ผู้รับจ้างคงต้องรับผิดชอบเพื่อความปลอดภัยหรือความผิดอย่างใดๆของผู้รับจ้างช่วง “

นอกจากนี้ เนื่องด้วยการชำระหนี้ในสัญญาจ้างทำของเป็นหนี้กระทำการ จึงยังแบ่งแยกหนี้กระทำการได้ออกเป็นอีก 2 กรณี คือ

กรณีที่หนึ่ง การชำระหนี้กระทำการที่ต้องดำเนินการจนเป็นผลสำเร็จ

หนี้ที่กระทำการให้เกิดผลสำเร็จ คือ หนี้ที่คู่สัญญามุ่งหมายที่จะได้รับผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์แห่งสัญญาเป็นสำคัญ โดยผลสำเร็จนี้ยังสามารถแบ่งได้ออกเป็น 2 ลักษณะตามลักษณะและประเภทของงานด้วย คือ

ลักษณะที่ 1. ลักษณะของงานที่เป็นอันหนึ่งอันเดียวกันไม่สามารถแบ่งแยกได้จะต้องกระทำการให้เป็นผลสำเร็จทั้งหมด เช่น โจทก์ว่าจ้างจำเลยทำไม้ โดยจำเลยผู้รับจ้างเป็นผู้ตัดฟันซีกลาก ล่องนำไม้จนไปสู่อู่ไม้ อันเป็นการจ้างเหมาอันอยู่ในลักษณะสัญญาจ้างทำของที่มุ่งถึงความสำเร็จของงาน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1988/2515) หรือ จ้างตัดหญ้าในสนามหญ้า ผู้รับจ้างก็ต้องตัดหญ้าให้เสร็จ หรือจ้างช่างตัดผมก็ต้องตัดจนเสร็จ จะตัดไปเพียงครึ่งหนึ่งไม่ได้

ลักษณะที่ 2. ลักษณะของงานที่ผลสำเร็จนั้นสามารถแบ่งแยกออกเป็นสัดส่วนอย่างชัดเจนไม่จำเป็นต้องชำระหนี้เสร็จทั้งหมดตามที่ได้ระบุไว้ในสัญญา เช่น จ้างทนายความให้ว่าความแต่คดียังไม่เสร็จก็เลิกสัญญากันก่อน ซึ่งไม่เป็นไปตามที่ได้ตกลงในสัญญาว่าจะดำเนินคดีให้เสร็จ แต่กรณีนี้ก็ถือว่างานที่ทนายความได้ดำเนินการไปศาลแต่ละนัดที่ผ่านมานั้น ผู้ว่าจ้างก็ได้ประโยชน์เช่นกัน ถือว่าเป็นผลสำเร็จของงานที่สามารถแบ่งแยกเป็นส่วนๆได้โดยสภาพของงานนั้นๆ แม้จะไม่ตรงตามที่ได้ตกลงไว้ ทนายความก็มีสิทธิได้รับสินจ้างตามสัดส่วน เพราะถือว่าส่วนที่ทำไปแล้วสามารถแบ่งแยกได้ตามผลของงานที่ได้กระทำไป หรือ กรณีที่จ้างทาสีตีคณະนิตีศาสตร์และคณະวารสารศาสตร์ แต่ผู้รับจ้างทาสีเสร็จเฉพาะตีคณະนิตีศาสตร์ ส่วนตีคณະวารสารศาสตร์ยังไม่ได้ดำเนินการ กรณีเช่นนี้จะถือว่าผู้รับจ้างยังไม่ชำระหนี้เป็นผลสำเร็จเลยและไม่จ่ายค่าสินจ้างไม่ได้ เพราะในส่วนของตีคณະนิตีศาสตร์ ผู้รับจ้างได้ทาสีเสร็จเรียบร้อยแล้วและผู้ว่าจ้างก็ได้ประโยชน์

จากการทาสีนั้นแล้ว จะอ้างว่าผู้รับจ้างไม่ชำระหนี้ให้เป็นผลสำเร็จ เพราะยังไม่ทาสีตึกคณะวารสารศาสตร์ให้ จึงไม่ชำระเงินให้ตามสัญญาไม่ได้ เพราะในกรณีนี้แม้จะชำระหนี้ไม่เป็นผลสำเร็จตามที่ได้ตกลงไว้ในสัญญาก็ตาม แต่ในส่วนที่ได้ดำเนินการไปแล้ว ผู้ว่าจ้างก็ได้รับประโยชน์จากการชำระหนี้ของผู้รับจ้างซึ่งสามารถแยกส่วนชำระหนี้ได้ หรือในกรณีที่ทำสัญญาว่าจ้างให้ตัดหญ้าที่สนามจำนวน 10 สนาม ผู้รับจ้างทำไปได้เพียง 2 สนาม เท่านั้นแล้วผู้ว่าจ้างก็เลิกสัญญา ตามมาตรา 605 กรณีเช่นนี้ผู้ว่าจ้างจะปฏิเสธไม่ชำระหนี้จ้างตามผลสำเร็จของงานไม่ได้ เพราะเมื่องานสำเร็จแล้วผู้ว่าจ้างมีหน้าที่ต้องชำระหนี้จ้างตามผลสำเร็จของงาน ตามมาตรา 587 และเมื่อเลิกสัญญาแล้วยังสามารถเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญาได้อีกหากมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการเลิกสัญญา โดยค่าสินไหมทดแทนจากการเลิกสัญญานี้รวมถึงค่าแห่งการงานที่ได้ทำไปแล้วแต่ยังไม่เสร็จตามสัดส่วนของงานด้วย โดยผู้ว่าจ้างจะอ้างว่างานยังไม่สำเร็จตามที่ได้ตกลงไว้ในสัญญาจึงไม่ชำระค่าแห่งการงานนี้ไม่ได้

เนื่องจากการชำระหนี้ตามตัวอย่างข้างต้นที่ได้กล่าวมานั้น โดยสภาพของงานบางกรณีแล้วสามารถแบ่งผลสำเร็จของงานออกได้เป็นส่วนๆ แม้คู่สัญญาจะไม่ได้ตกลงให้ชำระเป็นส่วนๆก็ตาม แต่เมื่อผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว หากงานที่ผู้รับจ้างได้ทำสำเร็จไปแล้วตามสภาพของงาน ผู้ว่าจ้างก็ต้องชดใช้หนี้จ้างให้แก่ผู้รับจ้าง และหากมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการเลิกสัญญา ผู้ว่าจ้างต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้างด้วย ตามมาตรา 605 จึงกล่าวได้ว่า ผลสำเร็จของงานในสัญญาจ้างทำของนั้นจึงอาจมีได้ทั้ง ผลสำเร็จที่ต้องชำระหนี้ทั้งหมดตามที่ได้ตกลงในสัญญา หรือ ผลสำเร็จที่แบ่งชำระหนี้เป็นบางส่วนได้โดยแบ่งได้ตามสภาพของงานหรือตามที่ได้ตกลงไว้ในข้อสัญญา เมื่อผู้รับจ้างชำระหนี้เป็นผลสำเร็จแล้วผู้ว่าจ้างก็ต้องจ่ายหนี้จ้าง หากไม่ชำระหนี้ให้เป็นผลสำเร็จผู้รับจ้างก็ไม่มีสิทธิได้รับหนี้จ้าง เช่น จ้างแท็กซี่ไปสนามบิงสุวรรณภูมิไปได้ครึ่งทาง ผู้รับจ้างก็ไม่ยอมเดินทางไปต่อ ผู้รับจ้างเป็นผู้ประพฤติดิตินสัญญา ถือว่าผู้รับจ้างชำระหนี้ยังไม่เป็นผลสำเร็จ ผู้รับจ้างจึงไม่มีสิทธิได้รับหนี้จ้าง เป็นต้น

กรณีที่สอง การชำระหนี้ในหนี้ที่ต้องอาศัยความระมัดระวังและความเอาใจใส่ของผู้รับจ้างในกิจการใดกิจการหนึ่ง

หนี้ที่ต้องใช้ความระมัดระวังนี้ คือ หนี้ที่ไม่ต้องปฏิบัติการชำระหนี้จนเกิดผลสำเร็จ เพียงแต่ใช้ความระมัดระวังเอาใจใส่ตรงตามมาตรฐานทางวิชาชีพของเรื่องนั้นๆ ในระหว่างการชำระหนี้ก็เพียงพอสำหรับวัตถุประสงค์แห่งสัญญาประเภทนี้แล้ว ซึ่งอาจเรียกหนี้ดังกล่าวนี้ว่าหนี้ที่ถูกหนี้ต้องใช้ความระมัดระวังและเอาใจใส่ในระดับตามสมควร

ในเรื่องสัญญาจ้างทำของไม่มีบทบัญญัติเรื่องมาตรฐานความระมัดระวังในการชำระหนี้ของผู้รับจ้าง แต่ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ในเรื่องสัญญาฝากทรัพย์ มาตรา 659 ซึ่งมีหลักเกณฑ์ดังนี้

“ถ้าการรับฝากทรัพย์นั้นเป็นการทำให้เปล่าไม่มีบำเหน็จไซ้ ท่านว่าผู้รับฝากจำต้องใช้ความระมัดระวังสงวนทรัพย์สินซึ่งฝากนั้น เหมือนเช่นเคยประพฤติในกิจการของตนเอง

ถ้าการรับฝากทรัพย์นั้นมีบำเหน็จค่าฝาก ท่านว่าผู้รับฝากจำต้องใช้ความระมัดระวังและมีมือเพื่อสงวนทรัพย์สินนั้น เหมือนเช่นวิญญูชนจะพึงประพฤติโดยพฤติการณ์ ดังนั้น ทั้งนี้ย่อมรวมทั้งการใช้ฝีมืออันพิเศษเฉพาะการในที่ซึ่งใช้ฝีมือเช่นนั้นด้วย

ถ้าและผู้รับฝากเป็นผู้มิวิชาชีพเฉพาะกิจการค้าขาย หรืออาชีพอย่างหนึ่งอย่างใด ก็จำต้องใช้ความระมัดระวังและใช้ฝีมือเท่าที่เป็นธรรมดาจะต้องใช้และสมควรจะต้องใช้ในกิจการค้าขายหรืออาชีพอย่างนั้น”

จากบทบัญญัตินี้ดังกล่าวข้างต้นสามารถแบ่งระดับมาตรฐานของการรักษาทรัพย์ได้ดังนี้

- 1). ในกรณีที่สัญญาฝากทรัพย์ไม่มีค่าตอบแทน ต้องสงวนทรัพย์สินที่ฝากอย่างของตนเอง
- 2). ในกรณีที่สัญญาฝากทรัพย์มีค่าตอบแทน ต้องสงวนทรัพย์สินที่ฝากอย่างวิญญูชน
- 3). ในกรณีที่ผู้รับฝากทรัพย์นั้นมีอาชีพรับฝาก โดยเป็นการฝากทรัพย์ที่มีค่าตอบแทน และเป็นผู้ประกอบการค้านั้น ต้องสงวนทรัพย์สินนั้นระดับผู้มิวิชาชีพ

ในเรื่องฝากทรัพย์นี้มีพื้นฐานมาจากการแบ่งแยกความระมัดระวังบนความคิดเรื่องค่าบำเหน็จหรือค่าตอบแทนเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งในเรื่องสัญญาจ้างทำของก็เป็นสัญญาที่ต้องมีบำเหน็จเช่นเดียวกัน ดังนั้นในระดับมาตรฐานความระมัดระวังของผู้รับจ้างในสัญญาจ้างทำของผู้เขียนเห็นว่าน่าจะนำหลักเกณฑ์ของมาตรา 659 วรรคสอง และวรรคสาม มาใช้บังคับโดยอนุโลมตามมาตรา 4 วรรคสอง ในฐานะที่เป็นบทกฎหมายที่ใกล้เคียงอย่างยิ่ง ซึ่งหากผู้รับจ้างได้ใช้ความระมัดระวังในการชำระหนี้เป็นอย่างดีแล้ว แม้ผลของการชำระหนี้ที่ออกมาจะไม่ตรงตามความประสงค์ของผู้ว่าจ้าง ก็ถือว่า ผู้รับจ้างได้ชำระหนี้แล้ว เช่น การจ้างทนายให้ว่าความ คนไข้จ้างแพทย์ให้มารักษาพยาบาลตน หรือเจ้าของบ้านจ้างยามให้มาเฝ้ายามที่บ้านของตน หากทนายความว่าความแพ้คดี คนไข้อาการไม่หายจากโรค หรือยามไม่สามารถป้องกันคนร้ายขึ้นบ้านได้ เพียงเท่านี้ยังไม่ถือว่าเป็นการไม่ชำระหนี้ การไม่ชำระหนี้ประเภทนี้จะเกิดขึ้นเมื่อลูกหนี้ไม่ใช้ความระมัดระวังหรือเอาใจใส่ตามสมควรโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อ ส่วนลูกหนี้จะต้องใช้ความ

ระมัดระวังมากน้อยเพียงใด ก็ขึ้นอยู่กับว่าลูกหนี้เป็นผู้ประกอบกิจการค้าหรืออาชีพนั้นอยู่แล้วหรือไม่ ถ้าเป็นการรับจ้างเป็นครั้งคราวขึ้นอยู่กับว่าผู้ว่าจ้างจะให้ไปทำอะไร ผู้รับจ้างก็ต้องใช้ความระมัดระวังระดับวิญญูชน คือ เปรียบเทียบระดับมาตรฐานความระมัดระวังว่าคนทั่วไปเขาทำกันอย่างไรเมื่ออยู่ในภาวะเช่นนั้น ผู้รับจ้างก็ต้องใช้ความระมัดระวังแบบนั้น แต่ถ้าผู้รับจ้างเป็นผู้มีอาชีพรับจ้างนั้น ๆ อยู่แล้ว โดยประกอบเป็นกิจการค้า ผู้รับจ้างก็ต้องใช้ความระมัดระวังและมีระดับวิชาชีพนั่น คือ ต้องใช้ระดับความระมัดระวังอย่างเดียวกับคนที่มืออาชีพในทางที่ปกติเขาใช้กัน เช่น ถ้าเป็นแพทย์ก็ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างแพทย์ เป็นช่างก็ต้องใช้ความระมัดระวังอย่างช่างทำให้ลูกหนี้หลักวิชาช่าง เป็นทนายก็ต้องใช้ระดับความระมัดระวังให้ลูกหนี้หลักวิชาชีพนาย⁴ และเมื่อผู้รับจ้างได้ทำงานเป็นผลสำเร็จโดยใช้ความระมัดระวังและเอาใจใส่ในกิจการที่ตนกระทำอยู่อย่างเต็มที่แล้ว แม้ผลที่ออกมาจะไม่ตรงตามความประสงค์ของผู้ว่าจ้าง ก็ถือว่า ผู้รับจ้างได้ชำระหนี้แล้ว⁵ แต่ถ้าหากผู้รับจ้างไม่ได้ใช้ความระมัดระวังในการทำงาน ก็ถือว่าเป็นการไม่ชำระหนี้ อย่างหนึ่ง ซึ่งผลของการไม่ชำระหนี้ทำให้ผู้ว่าจ้างเกิดสิทธิในการเลิกสัญญา และไม่ต้องจ่ายสินจ้างเพื่อการนั้นด้วย นอกจากนี้ผู้ว่าจ้างยังมีสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายจากการที่ผู้รับจ้างชำระหนี้ไม่ถูกต้องได้อีก ตามมาตรา 391 วรรคท้าย หรือหากผู้ว่าจ้างไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญา ผู้ว่าจ้างก็สามารถฟ้องเรียกค่าเสียหายจากการผิดสัญญาได้ แต่เนื่องจากผู้รับจ้างได้ดำเนินการไปจนคดีใกล้จะเสร็จสิ้นแล้ว เพียงแต่ประมาทเลินเล่อไม่แจ้งวันนัดฟังคำพิพากษาให้คู่ความทราบและไม่ใส่ใจที่จะไปหรือมอบฉันทะให้ตัวแทนไปฟังคำพิพากษาเท่านั้น ดังนั้นการงานที่ผู้รับจ้างได้กระทำมาก่อนหน้านี้แล้วเป็นส่วนใหญ่ ผู้ว่าจ้างจึงต้องใช้ค่าแห่งการงานที่ผู้รับจ้างทำไปแล้วตามสัดส่วนของงานด้วย (คำพิพากษาฎีกาที่ 24/2542)

1.3. ลักษณะของสิทธิในการเลิกสัญญา

การเลิกสัญญานั้นประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ได้บัญญัติหลักทั่วไปไว้ใน มาตรา 386 ถึงมาตรา 394 ส่วนในเอกเทศสัญญาตามที่บัญญัติไว้ในบรรพ 3 นั้น ก็ได้กำหนดให้มีการใช้สิทธิเลิกสัญญาไว้เป็นการเฉพาะอีกด้วย โดยในลักษณะจ้างทำของได้บัญญัติไว้ในมาตรา

⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 173/2488, 434/2504, 212/2540.

⁵ มานะ พิทยาภรณ์, คำบรรยายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะเช่าทรัพย์เช่าซื้อ จ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน, (กรุงเทพมหานคร: บริษัทพับลิตบิสเนสพริ้นท์ จำกัด, 2531), น.300.

593 , มาตรา 596 และมาตรา 605 ซึ่งการเลิกสัญญานี้เป็นวิธีระงับหนึ่งอย่างหนึ่ง และต้องกระทำโดยแสดงเจตนาไปยังคู่กรณีอีกฝ่ายหนึ่ง เว้นแต่จะมีข้อสัญญาว่าให้สัญญาเลิกกันโดยไม่ต้องแสดงเจตนา เพียงแต่กระทำการ หรือมีพฤติการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งครบถ้วนตามเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในข้อสัญญาก็เป็นอันเพียงพอที่จะถือได้ว่าเป็นการเลิกสัญญากันแล้ว เช่น ผู้ว่าจ้างอาจตกลงกับผู้รับจ้างว่า หากผู้รับจ้างไม่เริ่มวาดภาพให้ผู้ว่าจ้างภายใน 1 เดือนนับแต่วันที่ได้ว่าจ้าง ผู้ว่าจ้างถือว่าเป็นการเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้างทันทีโดยไม่ต้องมีการแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาอีกเป็นต้น

การเลิกสัญญาจึงอาจทำได้ตามข้อกำหนดที่บัญญัติไว้ หรือตามข้อตกลงในสัญญา และเมื่อบอกเลิกสัญญาแล้วจึงเป็นเหตุให้สัญญาจะบังคับไป ความสัมพันธ์หรือสิทธิหน้าที่ตามสัญญาจะระหว่างคู่สัญญาจึงจะบังคับไม่ได้เลย โดยความสัมพันธ์ต้องบังคับตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 ซึ่งให้คู่กรณีกลับคืนสู่ฐานะเดิม และฝ่ายที่ผิดสัญญายังอาจต้องรับผิดชอบค่าใช้จ่ายให้แก่อีกฝ่ายหนึ่งด้วย โดยนิติสัมพันธ์ระหว่างคู่สัญญาภายหลังที่ได้มีการเลิกสัญญาแล้วเป็นนิติสัมพันธ์ตามผลแห่งกฎหมายไม่ใช่นิติสัมพันธ์ในมูลสัญญาอีกต่อไป

“สิทธิเลิกสัญญา” นั้นมีความหมายเป็นหลายนัยและมีผลทางกฎหมายที่แตกต่างกัน กล่าวคือ

(1).สิทธิเลิกสัญญามีความหมายเป็นการเลิกสัญญาโดยระงับความผูกพันในอนาคต สำหรับสัญญาที่มีระยะเวลาปฏิบัติต่อเนื่องกัน เช่น สัญญาเช่าทรัพย์ สัญญาจ้างแรงงาน สัญญาตั้งสมาคม ตั้งห้างหุ้นส่วนและบริษัท เป็นต้น

(2).สิทธิการเลิกสัญญามีความหมายเป็นการเลิกสัญญาที่มีผลย้อนหลัง ซึ่งโดยปกติการเลิกสัญญาตามความหมายนี้จะต้องเกิดจากชำระหนี้ไม่ถูกต้อง หรือการชำระหนี้กลายเป็นพันธวิสัยเพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งที่ลูกหนี้ต้องรับผิดชอบ ดังนี้ฝ่ายเจ้าหนี้ออมบอกเลิกสัญญาได้ และเมื่อมีการเลิกสัญญาแล้วย่อมมีผลระงับความผูกพันของสัญญาย้อนหลังขึ้นไปถึงครั้งแรกที่เข้าทำสัญญากัน โดยคู่สัญญาจำต้องให้แก่ฝ่ายนั้นได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมดังที่เป็นอยู่เดิมก่อนมีการทำสัญญากันนั้น ตามมาตรา 391 วรรคหนึ่ง เช่น สัญญาซื้อขาย สัญญาจ้างทำของ เป็นต้น

(3).สิทธิการเลิกสัญญาที่กฎหมายได้บัญญัติไว้เป็นพิเศษ ผลของการเลิกสัญญาก็ต้องเป็นไปตามที่กฎหมายบัญญัติไว้โดยเฉพาะ ไม่อยู่ในบังคับของบทบัญญัติว่าด้วยการเลิกสัญญาที่มีผลย้อนหลัง เช่น การถอนคืนการให้ทรัพย์สินซึ่งมีค่าภาระติดพัน เพราะผู้รับละเลยเสียไม่ชำระค่าภาระติดพัน ตามมาตรา 528 หรือการถอนคืนการให้ทรัพย์สิน เพราะผู้รับประพฤตินรคุณ ตามมาตรา 531

สิทธิในการเลิกสัญญาเป็นสิทธิซึ่งมีทางเลือก กล่าวคือ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิ 2 อย่างคือ (1). เจ้าหนี้มีสิทธิขอให้บังคับลูกหนี้ชำระหนี้ได้ตามมาตรา 213 หรือ (2). สิทธิในการเลิกสัญญา ถ้าเจ้าหนี้เลือกสิทธิในทางเลิกสัญญาเจ้าหนี้ก็ไม่ต้องชำระหนี้ตอบแทน แต่ก็หมดสิทธิที่จะเรียกให้ลูกหนี้ชำระหนี้ตามสัญญาเช่นกัน คงได้แต่สิทธิตามกฎหมายที่จะกลับคืนสู่ฐานะเดิมและเรียกค่าเสียหาย ตามมาตรา 391 โดยเจ้าหนี้จะเลือกใช้สิทธิทั้งสองอย่างไม่ได้ แม้ลูกหนี้จะไม่ชำระหนี้อันเป็นการผิดสัญญาซึ่งเจ้าหนี้มีสิทธิเลิกสัญญาได้ โดยแสดงเจตนาเลิกสัญญาไปยังคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งอาจเป็นการแสดงเจตนาโดยชัดแจ้ง หรือโดยปริยายก็ได้ และแม้จะมีสิทธิเลิกสัญญาแล้วก็ตาม แต่ถ้าเจ้าหนี้ไม่เลิกสัญญาสัญญานั้นก็ยังผูกพันอยู่ เช่น โจทก์ว่าจำเลยเป็นทนายความฟ้องคดี โจทก์จ่ายเงินให้จำเลยไปเป็นค่าธรรมเนียมศาลและค่าจ้างแล้วปรากฏว่าจำเลยไม่ได้ฟ้องคดีให้โจทก์เป็นเวลา 3 ปีเศษ โจทก์จึงมาฟ้องจำเลยให้คืนเงินที่โจทก์ได้จ่ายเงินไป ศาลฎีกาวินิจฉัยว่า โจทก์มีสิทธิเรียกร้องเงินจำนวนดังกล่าวได้ต่อเมื่อได้บอกเลิกสัญญา แต่ในคดีนี้จำเลยยังถือว่ามีสัญญาผูกพันกันอยู่เนื่องจากยังไม่ได้บอกเลิกสัญญา โจทก์จึงยังไม่มีสิทธิเรียกเงินคืน (คำพิพากษาฎีกาที่ 1283/2510) ตามคำพิพากษาฎีกาฉบับนี้ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อสัญญายังไม่เลิกผู้ว่าจ้างมีสิทธิบังคับให้ผู้รับจ้างชำระหนี้ได้อยู่ตามมาตรา 213 และสามารถเรียกค่าเสียหายจากการที่ชำระหนี้ล่าช้าได้ ตามมาตรา 215 หรืออาจจะใช้สิทธิเลิกสัญญาก็ได้ แต่จะต้องแจ้งให้ผู้รับจ้างชำระหนี้ให้ถูกต้องเสียก่อนโดยกำหนดระยะเวลาให้ชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่เหมาะสม ถ้าหากพ้นกำหนดนั้นไปแล้ว ผู้ว่าจ้างจึงจะใช้สิทธิเลิกสัญญาได้ ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 387 หรือจะใช้สิทธิแจ้งให้ชำระหนี้และบอกเลิกสัญญาไปในคราวเดียวกันเลยก็ได้ โดยสิทธิการเลิกสัญญานี้จะต้องมีสิทธิตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ตามมาตรา 386 มิใช่เป็นเรื่องที่คู่สัญญาจะใช้สิทธิเลิกสัญญาได้ตามใจชอบ ถ้าไม่มีสิทธิตามข้อกำหนดหรือตามข้อสัญญาก็เป็นอันเลิกสัญญาไม่ได้ เว้นแต่คู่สัญญาจะตกลงเลิกสัญญากันอันเป็นการเลิกสัญญาโดยความตกลง หรือคู่สัญญาฝ่ายที่เป็นเจ้าหนี้ต้องไปฟ้องร้องบังคับกันในศาล

สิทธิการเลิกสัญญานั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 สิทธิการเลิกสัญญาโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย เป็นกรณีที่กฎหมายบัญญัติไว้ว่าจะให้คู่สัญญามีสิทธิเลิกสัญญากันได้ในกรณีใดบ้าง ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์บัญญัติถึงกรณีที่คู่สัญญามีสิทธิเลิกสัญญาได้ไว้ในมาตรา 387, มาตรา 388 และมาตรา 389 อันเป็นหลักทั่วไป ส่วนในเอกเทศสัญญาตามที่บัญญัติไว้ในบรรพ 3 นั้น ก็ได้กำหนดให้มีการใช้สิทธิเลิกสัญญาไว้เป็นการเฉพาะอีกด้วย โดยในลักษณะจ้างทำของได้บัญญัติไว้ในมาตรา 593 มาตรา 596 และมาตรา 605

กรณีที่ 2 สิทธิการเลิกโดยมีข้อตกลงกำหนดกันไว้ในสัญญา สิทธิเลิกสัญญาในกรณีนี้ ไม่มีหลักเกณฑ์บัญญัติไว้ในกฎหมาย แต่เป็นเรื่องที่คู่สัญญาตกลงกำหนดเอาไว้ในสัญญาว่าจะให้มีการเลิกสัญญาอย่างไร โดยอาจกำหนดสิทธิดังกล่าวไว้เป็นการล่วงหน้า หรืออาจจะมีการตกลงกำหนดสิทธิเลิกสัญญาเป็นการเพิ่มเติมในภายหลังก็ได้แต่จะต้องก่อนที่จะมีการเลิกสัญญากัน ซึ่งเมื่อมีเหตุการณ์เกิดขึ้นหรือเข้าเงื่อนไขตามที่ได้กำหนดไว้ในสัญญา ฝ่ายที่มีสิทธิเลิกสัญญาก็มีสิทธิแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาได้ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนาที่ได้ตกลงไว้ในสัญญา และเสรีภาพของคู่สัญญาที่จะทำสัญญาผูกพันกันได้ตามความสมัครใจ แต่การตกลงกันนี้จะต้องไม่ขัดต่อบทบัญญัติมาตรา 150 และ 151 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ กล่าวคือ ข้อตกลงกำหนดสิทธิเลิกสัญญานั้นจะต้องไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ไม่ขัดต่อกฎหมาย หรือไม่เป็นการพินิจวิสัย หากไม่เข้ากรณีดังกล่าวนี้ คู่สัญญาย่อมมีอำนาจกำหนดข้อตกลงในเรื่องการเลิกสัญญากันไว้ได้ตามความพอใจ เมื่อสัญญา กำหนดกันไว้ได้อย่างไร สิทธิการเลิกสัญญาก็ย่อมเป็นไปตามที่กำหนดไว้ในสัญญานั้น โดยไม่ต้องนำบทบัญญัติแห่งมาตรา 387 ถึง 389 มาใช้บังคับ

สิทธิเลิกสัญญาโดยมีข้อตกลงกำหนดไว้ในสัญญานี้ แตกต่างกับกรณี “การตกลงเลิกสัญญา” หรือ “การเลิกสัญญาโดยความตกลง” ซึ่งเกิดจากคำเสนอคำสนองถูกต้องตรงกัน ไม่ใช่สิทธิการเลิกสัญญาโดยข้อสัญญา การเลิกสัญญาโดยความตกลงของคู่สัญญาไม่จำเป็นต้องมีสิทธิเลิกสัญญาดังเช่นการเลิกสัญญาซึ่งเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียว จะมีสิทธิหรือไม่มีสิทธิก็ตกลงเลิกสัญญากันได้เสมอ ดังนั้น ถ้าคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งแสดงเจตนาเลิกสัญญาโดยไม่มีสิทธิ ทั้งๆที่ตนเองเป็นฝ่ายผิดสัญญา แม้สัญญาไม่เลิกเพราะการแสดงเจตนาฝ่ายเดียว ก็ถือว่าเป็นคำเสนอขอเลิกสัญญา ถ้าคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งสนองรับสัญญาย่อมเป็นอันเลิกกัน การเลิกสัญญาโดยความตกลงของคู่สัญญานี้เป็นนิติกรรมที่ไม่มีแบบ อาจทำด้วยวาจา หรือโดยปริยายก็ได้ และผลของการเลิกสัญญาย่อมเป็นไปตามที่คู่สัญญาตกลงกัน แต่ถ้าคู่สัญญาไม่ได้ตกลงกันไว้ประการใด ผลจะเป็นอย่างไรบ้าง ในเรื่องนี้ได้มีแนวคำพิพากษาฎีกาวางหลักไว้ว่า เมื่อมีการตกลงเลิกสัญญาแล้ว หากคู่สัญญาไม่ได้ตกลงผลของการเลิกสัญญาไว้ให้คู่สัญญากลับคืนสู่ฐานะเดิมโดยอนุโลมตาม มาตรา 391 มาใช้บังคับ เช่น ผู้ว่าจ้างจ้างผู้รับจ้างเป็นทนายความฟ้องคดี เป็นเงินจำนวน 10,000 บาทซึ่งผู้ว่าจ้างได้ชำระให้แก่ผู้รับจ้างแล้ว เมื่อได้มีการว่าความไปบางส่วน ผู้รับจ้างก็ขอลงตัวออกจากการเป็นทนายความ โดยการขอลงตัวในครั้งนี้ผู้ว่าจ้างไม่คัดค้านแต่ประการใด จึงถือว่า คู่สัญญาตกลงเลิกสัญญากัน คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจึงมีสิทธิกลับคืนสู่ฐานะเดิม กล่าวคือ ผู้รับจ้างต้องคืนเงินที่ผู้ว่าจ้างได้ชำระไปแล้วล่วงหน้าคืนให้แก่ผู้ว่าจ้าง และผู้ว่าจ้างก็ต้องชดใช้ค่าการงาน

ให้แก่ผู้รับจ้างด้วย เนื่องจากหนี้ในสัญญาจ้างทำของ เป็นหนี้กระทำการเมื่อได้ทำการตามสัญญาไปแล้วโดยสภาพไม่อาจทำให้กลับคืนดั้งเดิมได้ กฎหมายตามมาตรา 391 วรรคสามจึงเยียวยา คู่สัญญาฝ่ายที่ได้กระทำอย่างหนึ่งอย่างใดตามสัญญาไปแล้วให้ได้รับการชดใช้เป็นค่าแห่งการทำงานที่ได้ทำไปโดยคำนวณออกมาเป็นตัวเงิน ศาลฎีกาได้กำหนดค่าการงานที่ทำไปแล้วของผู้รับจ้างเป็นเงินจำนวน 3,000 บาท ดังนั้นกรณีนี้ผู้รับจ้างต้องคืนเงินให้แก่ผู้ว่าจ้างที่ได้รับไปแล้วล่วงหน้าเป็นเงินจำนวน 7,000 บาท (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 455/2506) และเฉพาะค่าเสียหาย คู่สัญญาต่างไม่มีสิทธิเรียกร้องจากกัน (เทียบเคียงกับสัญญาซื้อขาย คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2511/2516) ถ้าประสงค์จะเรียกค่าเสียหายเนื่องจากการไม่ชำระหนี้ก็ต้องตกลงกันได้ เมื่อไม่ตกลงกันได้ก็ยอมแสดงว่าไม่ติดใจเรียกร้อง

อย่างไรก็ตามในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่าบางกรณีก็ไม่อาจนำหลักเกณฑ์เรื่องการกลับคืนสู่ฐานะเดิมมาใช้บังคับได้ในทุกกรณี โดยต้องคำนึงถึงประเภทของสัญญาด้วยว่าเป็นสัญญาที่มีผลทำให้สัญญาย่อนหลังไปถึงเวลาทำสัญญาหรือไม่ ซึ่งถ้าหากเป็นสัญญาประเภทที่ทำให้สัญญาลิ้นสุดโดยไม่มีผลย้อนหลัง แต่จะมีผลต่อไปในอนาคต เช่น สัญญาจ้างแรงงาน สัญญาเช่าทรัพย์สินก็ไม่สามารถนำหลักการกลับคืนสู่ฐานะเดิมมาใช้ได้ นอกจากนี้ในบางครั้งตามสัญญาจ้างทำของเองเมื่อผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ผู้ว่าจ้างอาจไม่ต้องทำให้ผู้รับจ้างกลับคืนสู่ฐานะเดิมก็ได้ ถ้าหากผู้รับจ้างไม่ได้ชำระหนี้ใดๆให้แก่ผู้ว่าจ้าง ผู้ว่าจ้างก็ไม่มีความจำเป็นที่จะต้องชดใช้เป็นค่าแห่งการทำงานตามสัดส่วนของงาน และยังต้องคำนึงถึงเจตนารมณ์ของคู่สัญญาเป็นสำคัญด้วย ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 171 ดังนั้นตามความเห็นของผู้เขียนแล้ว เมื่อได้เลิกสัญญาจ้างทำของ ถ้าหากไม่ได้ตกลงผลแห่งการเลิกสัญญากันไว้ในข้อสัญญา ผลแห่งการเลิกสัญญาอาจจะเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนดไว้คือ คู่สัญญาแต่ละฝ่ายต่างกลับคืนสู่ฐานะเดิม ตามมาตรา 391 หรืออาจจะไม่กลับคืนสู่ฐานะเดิมก็ได้ ซึ่งปัญหานี้เป็นปัญหาเรื่องการตีความ ดังนั้นเมื่อเกิดกรณีที่คู่สัญญาไม่ได้ตกลงผลของการเลิกสัญญาไว้ คู่สัญญาต้องนำมาตรา 171 และมาตรา 368 มาพิจารณาเพื่อตีความอุดช่องว่างดังกล่าว โดยพิจารณาเจตนารมณ์ของคู่สัญญาเป็นสำคัญ ความสุจริต และปกติประเพณีของสัญญานั้นด้วย

สิทธิการเลิกสัญญาที่จะกล่าวต่อไปนี้ หมายความว่า การเลิกสัญญาที่คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งมีสิทธิเลิกสัญญาได้ แต่จะใช้สิทธิเลิกสัญญานั้นหรือไม่ แล้วแต่คู่สัญญาฝ่ายนั้นจะเลือกกระทำ ผู้มีสิทธิเลิกสัญญาจะไม่ใช้สิทธินั้นก็ได้อีก ซึ่งหากต้องการเลิกสัญญาก็ต้องมีการแสดงเจตนาเลิกสัญญาไปอีกชั้นหนึ่ง การเลิกสัญญาโดยไม่มีสิทธิบอกเลิก ถือว่าเป็นการผิดสัญญาอย่างหนึ่ง

ในวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ผู้เขียนมุ่งเน้นศึกษาเฉพาะสิทธิในการเลิกสัญญาตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายเท่านั้น ซึ่งจะได้กล่าวดังต่อไปนี้

2. กรณีที่ผู้รับจ้างไม่ชำระหนี้หรืออาจไม่ชำระหนี้

โดยหลักแล้วเมื่อผู้รับจ้างไม่ชำระหนี้ ซึ่งอาจเป็นการไม่ชำระหนี้โดยสิ้นเชิง ชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามความประสงค์แห่งมูลหนี้ หรือชำระหนี้ล่าช้า ผู้ว่าจ้างก็เกิดสิทธิในการเลิกสัญญาแล้วไม่ว่าการไม่ชำระหนี้จะเกิดจากความผิดของผู้รับจ้างหรือไม่ ถ้าผู้รับจ้างไม่สามารถชำระหนี้ได้ ผู้ว่าจ้างก็เลิกสัญญาได้ทันทีทั้งนี้เป็นไปตามข้อกำหนดในสัญญาหรือตามบทบัญญัติของกฎหมายเว้นแต่กฎหมายจะบัญญัติไว้เป็นพิเศษว่า แม้จะยังไม่ชำระหนี้ก็ตามแต่มีพฤติการณ์ที่สามารถเห็นได้ชัดเจนว่าจะไม่ชำระหนี้อย่างแน่นอน ผู้ว่าจ้างก็สามารถเลิกสัญญาได้แม้จะยังไม่ถึงกำหนดชำระหนี้ก็ตาม อย่างเช่นในกรณีมาตรา 593 เป็นต้น การไม่ชำระหนี้ไม่ใช่เรื่องผู้ผิดนัด เพราะลูกหนี้ผิดนัดอยู่ในสถานะที่ยิ่งกว่าการไม่ชำระหนี้ กล่าวคือต้องรับผิดชอบเพิ่มขึ้นกว่ากรณีที่ไม่ชำระหนี้ การไม่ชำระหนี้อาจจะยังไม่เป็นผู้ผิดนัดก็ได้ แต่การผิดนัดและการไม่ชำระหนี้บางครั้งก็อาจจะเป็นความผิดที่ซ้อนกันได้ ดังนั้นเมื่อผู้รับจ้างไม่ชำระหนี้หรืออาจไม่ชำระหนี้ ผู้ว่าจ้างจะเกิดสิทธิเลิกสัญญาในกรณีดังต่อไปนี้

2.1. เมื่อผู้รับจ้างไม่เริ่มทำงานในเวลาอันสมควร หรืออาจฝ่าฝืนข้อกำหนดในสัญญา ตามมาตรา 593⁶

เมื่อผู้รับจ้างตกลงรับทำงานให้แก่ผู้ว่าจ้างแล้ว นอกจากผู้รับจ้างจะต้องทำการงานให้แล้วเสร็จตามกำหนดเวลาแล้ว ผู้รับจ้างยังมีหน้าที่จะต้องรีบลงมือทำงานตามสัญญาจ้างทำขงนั้น ทั้งต้องทำด้วยความเร่งรีบตามสมควร หากเป็นที่เห็นได้ว่าการงานนั้นถึงแม้ผู้รับจ้างจะทำต่อไปอย่างไรเสียก็เสร็จไม่ทันตามกำหนด ผู้ว่าจ้างก็มีสิทธิเลิกสัญญาได้โดยมิพักต้องรอให้ถึงกำหนดเวลา แต่การไม่เริ่มงานภายในในเวลาอันสมควร หรือการกระทำที่อาจฝ่าฝืนข้อกำหนดใน

⁶มาตรา 593 นี้ได้ร่างขึ้นตามทำนองประมวลกฎหมายสวัสดิลักษณะหนี้ มาตรา 366 ประมวลกฎหมายเยอรมันมาตรา 634 “ตามรายงานการประชุมกรรมการร่างกฎหมาย วันที่ 17 กุมภาพันธ์ พระพุทธศักราช 2468,” (กรุงเทพมหานคร: หอสมุดสำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา), (อัตถ์สำเนา)

สัญญาจะต้องไม่เกิดจากความผิดของผู้ว่าจ้างหรือผู้ว่าจ้างจะต้องไม่ส่วนผิดอยู่ด้วย ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 593 ซึ่งวางหลักเกณฑ์ไว้ว่า

“ถ้าผู้รับจ้างไม่เริ่มทำการในเวลาอันสมควรหรือทำการชักช้าฝ่าฝืนข้อกำหนดแห่ง

สัญญาก็ดีหรือทำการชักช้าโดยปราศจากความผิดของผู้ว่าจ้างจนอาจคาดหมายล่วงหน้าได้ว่าการนั้นจะไม่สำเร็จภายในกำหนดเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ก็ดี ผู้ว่าจ้างชอบที่จะเลิกสัญญาเสียได้มีพักต้องรอคอยให้ถึงกำหนดเวลาส่งมอบของนั้นเลย”

คำว่า “ไม่เริ่มทำงานในเวลาอันสมควรหรือทำการชักช้าฝ่าฝืนข้อกำหนดแห่งสัญญา” หมายถึง “การไม่ชำระหนี้” ด้วยหรือไม่

การไม่ชำระหนี้ คือ การไม่ชำระหนี้ในหนี้กระทำกรเลย การชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามความประสงค์ และรวมถึงการชำระหนี้เพียงบางส่วนด้วย ซึ่งการไม่ชำระหนี้จะต้องเป็นเรื่องที่หนี้ถึงกำหนดเวลาชำระหนี้แล้ว และผู้รับจ้างผิดนัดไม่ชำระหนี้ให้ตรงตามวัตถุประสงค์ในสัญญา ดังนั้นการที่ผู้รับจ้างยังไม่เริ่มทำการงานในเวลาสมควร หรือทำการชักช้าฝ่าฝืนข้อกำหนดแห่งสัญญา หรือทำการชักช้าโดยปราศจากความผิดของผู้ว่าจ้างจนอาจคาดหมายล่วงหน้าได้ว่าการนั้นจะไม่สำเร็จภายในกำหนดเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ จึงยังไม่ถือว่าเป็นการไม่ชำระหนี้ เพราะหนี้ตามบทบัญญัติมาตราดังกล่าวยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระหนี้เลย แต่เป็นกรณีที่ว่าผู้ว่าจ้างเพียงแต่คาดหมายได้แน่นอนว่าจะไม่สำเร็จภายในกำหนดเวลาเท่านั้น

มาตรานี้จึงบัญญัติขึ้นมาเป็นบทบัญญัติเพิ่มเติมสิทธิแก่ผู้ว่าจ้างในการเลิกสัญญา เพราะโดยหลักแล้วผู้ว่าจ้างจะเลิกสัญญาได้ต่อเมื่อ ผู้รับจ้างไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์แห่งมูลหนี้ โดยหนี้ถึงกำหนดเวลาที่ต้องชำระหนี้แล้วแต่ผู้รับจ้างไม่ชำระหนี้ตามที่ได้ตกลงไว้ ซึ่งถ้าหากหนี้ยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระ ผู้รับจ้างก็ยังคงมีเงื่อนไขอันเป็นประโยชน์ต่อผู้รับจ้างอยู่ ผู้ว่าจ้างจะเรียกให้ผู้รับจ้างชำระหนี้ก่อนถึงกำหนดเวลาไม่ได้ และการชำระหนี้ตามสัญญาจ้างทำของนั้นมุ่งถึงความสำเร็จของงานเป็นสำคัญไม่ใช่การเริ่มต้นทำงาน ดังนั้นจะถือว่ามีชำระหนี้ตามสัญญาจ้างทำของต่อเมื่อมีการส่งมอบงานที่เสร็จสมบูรณ์ตามที่ได้ตกลงในสัญญาแล้วเท่านั้น ซึ่งหากไม่มีกรณีตามมาตรา 593 ผู้ว่าจ้างก็ไม่สามารถเลิกสัญญาได้ทั้งที่ที่คาดหมายได้แน่นอนว่าจะไม่ได้รับชำระหนี้จากผู้รับจ้าง มาตรานี้จึงเป็นประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้างที่จะใช้สิทธิเลิกสัญญาก่อนถึงกำหนดเวลาได้ กรณีตามมาตรา 593 จึงยังไม่ถือว่าเป็นการไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 387 แต่ถือว่าเป็นรูปแบบของการไม่ชำระหนี้อย่างหนึ่ง หรืออาจเรียกได้ว่าเป็นการผิดสัญญาที่พึงคาดหวังไว้ซึ่งบัญญัติไว้โดยเฉพาะในลักษณะจ้างทำของที่ก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้ว่าจ้างเลิกสัญญาได้

2.1.1. ลักษณะของการผิดหน้าที่

ลักษณะของการผิดหน้าที่ ตามมาตรา 593 นี้ สามารถแบ่งออกได้เป็น 3 กรณี คือ

กรณีที่ 1 การไม่เริ่มลงมือทำงานในเวลาอันสมควร กล่าวคือ ยังไม่ลงมือทำเลย เช่น จ้างตอกเสาเข็มเพื่อจะทำการก่อสร้างอาคารในวันที่ 1 มิถุนายน 2551 โดยมีกำหนดส่งมอบงานภายในวันที่ 15 มิถุนายน 2551 แต่ปรากฏว่าเมื่อถึงวันที่ 14 มิถุนายน 2551 ผู้รับจ้างยังไม่เริ่มลงมือทำงานเลย เช่นนี้ถือว่าผู้รับจ้างไม่เริ่มลงมือทำงานในเวลาอันสมควร

กรณีที่ 2 การทำงานล่าช้าฝ่าฝืนข้อกำหนดของสัญญา กล่าวคือ กรณีนี้เป็นเรื่องที่ได้รับจ้างได้เริ่มลงมือทำงานไปบ้างแล้ว แต่ทำงานล่าช้ากว่าที่ได้ตกลงกันได้ เช่น ตกลงจ้างพิมพ์นิตยสารเกี่ยวกับวัยรุ่น 1,000 เล่ม และนิตยสารเกี่ยวกับครอบครัว 1,000 เล่ม รวมเป็น 2,000 เล่ม โดยกำหนดส่งมอบภายใน 3 เดือน ปรากฏว่าเมื่อครบกำหนดส่งมอบแล้ว ผู้รับจ้างเพิ่งเริ่มพิมพ์แค่นั้นปากนิตยสารเท่านั้น

กรณีที่ 3 การทำงานล่าช้าโดยปราศจากความผิดของผู้ว่าจ้าง จนอาจคาดหมายล่วงหน้าได้ว่า การงานนั้นจะไม่สำเร็จภายในกำหนดเวลาที่ตกลงกันได้ กล่าวคือ ได้เริ่มลงมือทำการงานนั้นแล้ว และก็ไม่ได้ฝ่าฝืนข้อกำหนดในสัญญาแต่อย่างใด แต่เพราะเป็นงานที่ไม่ได้กำหนดช่วงตอนของงานที่จะต้องทำให้เสร็จ ซึ่งโดยปกติแล้วผู้รับจ้างก็ต้องทำงานได้ความคืบหน้าบ้าง แต่ได้ความว่าผู้รับจ้างทำงานชักช้าและคาดหมายได้ว่าการทำงานจะไม่สำเร็จภายในกำหนด ซึ่งไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้ว่าจ้าง กรณีเช่นนี้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ (กรณีนี้เป็นเรื่องของผู้รับจ้างเป็นคนที่ทำงานช้าเกินกว่าปกติ)

ในกรณีที่ผู้รับจ้างไม่เริ่มลงมือทำงานในเวลาอันสมควร อย่างไรก็ตามจะถือว่า ไม่เริ่มลงมือทำงานในเวลาอันสมควร คำว่า “ในเวลาอันสมควร” นั้นไม่มีกฎหมายกำหนดไว้อย่างชัดเจนแน่นอน และเมื่อพิจารณาจากแนวคำพิพากษากฎีกาจะพบว่า “การดำเนินงานภายในระยะเวลาอันสมควร” นั้นไม่สามารถกำหนดหลักเกณฑ์ได้อย่างชัดเจนตายตัวว่าอย่างไรจึงจะถือว่าเป็นระยะเวลาอันสมควร เนื่องจากงานบางอย่างนั้นจะต้องทำให้เสร็จภายในเวลาใดนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะของงาน วัตถุประสงค์ของงาน และสถานการณ์แวดล้อมด้วย นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับความตกลงของคู่สัญญาด้วย ดังนั้นในกรณีนี้จึงต้องดูเป็นกรณีๆไป

ตัวอย่างเช่น การทำสัญญาจ้างเหมาตกแต่งภายในบ้านจำนวน 3 ชั้น ตามปกติโดยทั่วไปของช่างรับเหมา ก็ไม่ควรใช้ระยะเวลาเกิน 5 เดือน ถึง 6 เดือน⁷ ดังนั้นในกรณีนี้หากปรากฏว่าระยะเวลาได้ล่วงพ้นมาแล้ว 3 เดือน โดยไม่มีเหตุอันสมควร หรือมีเหตุอันเป็นอุปสรรค

⁷ คำพิพากษากฎีกาที่ 7809/2540, 6369/2540.

ขัดขวางการเริ่มดำเนินงานของผู้รับจ้างแต่ประการใด แต่ผู้รับจ้างก็ยังมิได้เริ่มลงมือทำงานเลย กรณีนี้ก็คือว่า ผู้รับจ้างไม่เริ่มลงมือทำงานในเวลาอันสมควรแล้ว ผู้ว่าจ้างจึงมีสิทธิเลิกสัญญา ตามมาตรา 593 ได้ หรือ เป็นการก่อสร้างอาคารนอกประสงค์ 1 หลัง โดยทั่วไปผู้รับจ้างจำต้องสร้างให้แล้วเสร็จภายใน 7 เดือน (คำพิพากษาฎีกาที่ 735/2536) ดังนั้นถ้าหากผู้รับจ้างปล่อยระยะเวลาให้ล่วงพ้นมา 4 เดือน โดยไม่เริ่มดำเนินการแต่อย่างใดโดยไม่มีเหตุ หรือพฤติการณ์ที่ทำให้ผู้รับจ้างไม่สามารถปฏิบัติงานได้ และผู้ว่าจ้างได้พิจารณาแล้วว่าระยะเวลาที่เหลือเพียง 3 เดือน ผู้รับจ้างไม่สามารถจะก่อสร้างให้เสร็จเรียบร้อยได้ทันเวลาที่ได้กำหนดไว้ในสัญญา กรณีเช่นนี้ผู้ว่าจ้างจึงเกิดสิทธิบอกเลิกสัญญาแก่ผู้รับเหมาได้ จึงกล่าวได้ว่า การไม่เริ่มทำงานในเวลาอันสมควร คำว่า ในเวลาอันสมควรนี้ต้องพิจารณาจากลักษณะของงาน ว่าเป็นงานที่มีขนาดเล็ก ขนาดกลาง หรือขนาดใหญ่ ต้องดูถึงความยากง่ายในการดำเนินการ และสถานการณ์แวดล้อมด้วย เช่น ถ้าหากสภาพอากาศผิดปกติ เกิดภัยธรรมชาติเป็นระยะเวลาหลายเดือน ในพื้นที่ที่ต้องดำเนินงานทำให้ไม่สามารถดำเนินงานได้ตามปกติ กรณีเช่นนี้ไม่ว่าจะเป็นตัวผู้รับจ้างเองหรือไม่ว่าจะเป็นบุคคลใดก็ตามก็คงไม่สามารถดำเนินงานให้เสร็จภายในระยะเวลาได้ เนื่องจากเป็นเหตุสุดวิสัยที่ไม่สามารถป้องกันได้ก่อน อย่างไรก็ตามถ้าหนี้ยังคงอยู่ในวิสัยที่จะชำระหนี้ได้แต่ชำระหนี้เข้าไปเพราะมีพฤติการณ์ขัดขวางทำให้ไม่สามารถชำระหนี้นี้ได้ชั่วคราว กรณีเช่นนี้ผู้รับจ้างยังไม่หลุดพ้นจากการชำระหนี้ เพียงแต่มีผลให้ผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดชอบของการผิดนัดเท่านั้น แต่ถ้าพฤติการณ์นั้นผ่านพ้นไปแล้วผู้รับจ้างก็ยังคงต้องปฏิบัติชำระหนี้แก่ผู้ว่าจ้างอยู่ เช่น เมื่อฝนหยุดตกแล้วผู้รับจ้างก็ต้องชำระหนี้แก่ผู้ว่าจ้างต่อไป เว้นแต่ผู้ว่าจ้างจะใช้สิทธิเลิกสัญญาก่อนที่พฤติการณ์นั้นจะผ่านพ้นไป

ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า ในกรณีที่ผู้รับจ้างไม่สามารถเริ่มงานได้ เพราะเกิดขึ้นจากภัยธรรมชาติจะถือว่าเป็นการไม่เริ่มการทำงานในเวลาอันสมควรได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่ากรณีนี้ถือว่าการไม่เริ่มทำงานในเวลาอันสมควรเช่นกัน แต่การไม่เริ่มงานนี้ไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้าง ผู้รับจ้างจึงไม่ต้องรับผิดชอบในเรื่องค่าเสียหายอันเกิดจากการไม่ชำระหนี้ และเนื่องจากกรณีการเลิกสัญญาตามมาตรา 593 นี้เป็นเรื่องที่หนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระ ดังนั้นแม้จะเป็นการเลิกสัญญาเพราะคาดหมายได้แน่นอนว่าผู้รับจ้างไม่สามารถชำระหนี้ภายในเวลาที่กำหนดได้ก็ตาม ผู้ว่าจ้างก็ไม่สามารถเรียกค่าเสียหายจากผู้รับจ้างได้ เพราะการผิดสัญญาตามมาตรา 593 นี้เป็นกรณีที่กำหนดเวลาชำระหนี้ยังไม่ถึงกำหนด จึงไม่สามารถนำหลักกฎหมายในลักษณะนี้ในเรื่องผิดนัด

ตามมาตรา 215 ประกอบกับมาตรา 222 และมาตรา 205⁸ มาใช้บังคับได้ จึงเกิดปัญหาว่าหากมีความเสียหายเกิดขึ้นผู้ว่าจ้างสามารถนำหลักเกณฑ์ใดมาใช้บังคับเพื่อเรียกร้องค่าเสียหายได้บ้าง เพื่อแก้ปัญหาให้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้ อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติหากเกิดเหตุการณ์ เช่นที่กล่าวมานี้คู่สัญญาจะขยายระยะเวลาดำเนินงานออกไป (คำวินิจฉัยัยการสูงสุด ที่ ห. 106/2539)

2.1.2. สิทธิของผู้ว่าจ้างต่อผู้รับจ้าง

เมื่อผู้รับจ้างไม่เริ่มงานในเวลาอันสมควร หรือทำการชักช้าฝ่าฝืนข้อกำหนดแห่งสัญญา หรือทำการชักช้าโดยปราศจากความผิดของผู้ว่าจ้าง จนเป็นที่คาดหมายได้แน่นอนว่างานจะไม่เสร็จทันกำหนดเวลาที่ได้ตกลงกันได้ ตามที่ได้กล่าวไว้แล้วในข้อ 2.1.1. ผู้ว่าจ้างมีสิทธิดังต่อไปนี้

2.1.2.1. เลิกสัญญา

ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญาได้โดยไม่ต้องรอคอยให้ถึงกำหนดเวลาส่งมอบของนั้น เพราะถ้ารอคอยให้ถึงกำหนดความเสียหายย่อมเกิดขึ้นแน่ และเมื่อผู้ว่าจ้างได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้วจะเข้าไปจ้างบุคคลอื่นมาทำแทนให้ทันได้ แต่การที่ผู้ว่าจ้างจะบอกเลิกสัญญา ตามมาตรา 593 นี้ ในเบื้องต้นจะต้องเป็นเรื่องที่ผู้รับจ้างไม่เริ่มทำการงานภายในเวลาอันสมควร หรือทำการชักช้าฝ่าฝืนข้อกำหนดแห่งสัญญา หรือทำการชักช้าโดยปราศจากความผิดของผู้ว่าจ้าง โดยการกระทำดังกล่าวนี้จะต้องเป็นที่คาดหมายล่วงหน้าได้แน่นอนว่างานนั้นจะไม่สำเร็จภายในกำหนดเวลาที่ได้ตกลงกันไว้ในวันด้วย ถ้าไม่สามารถคาดหมายได้แน่นอนเช่นนั้น แม้จะไม่เริ่มงานภายในเวลาอันสมควรหรือทำการชักช้า แต่เป็นที่คาดได้ว่างานนั้นถึงอย่างไรก็สำเร็จทันตามกำหนดเวลาอยู่ดี ผู้ว่าจ้างก็จะบอกเลิกสัญญาไม่ได้⁹

ส่วนวิธีการบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 593 นี้ มีผู้ให้ความเห็นแบ่งออกเป็น 2 แนว คือ แนวที่ 1¹⁰ คือ การใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 593 นี้ไม่ต้องแจ้งให้ผู้รับจ้างทราบ เพื่อให้โอกาสลูกหนี้ในการชำระหนี้ให้ถูกต้องก่อน เหมือนดังเช่นมาตรา 387

⁸มาตรา 205 บัญญัติว่า “ ตราบใดการชำระหนี้ยังมิได้กระทำลง เพราะพฤติการณ์อันใดอันหนึ่งซึ่งลูกหนี้ไม่ต้องรับผิดชอบ ตราบนั้นลูกหนี้ยังหาได้ชื่อว่าผิดนัดไม่”

⁹สุปัน พูลพัฒน์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ เข้าทรัพย์ เข้าซื้อ จ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน, พิมพ์ครั้งที่ 2 (ธนบุรี: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2527), น. 236.

¹⁰ดูไมทชิต เอกจริยกร, คำอธิบายกฎหมายจ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน, (พิมพ์ครั้งที่ 8 แก้ไขเพิ่มเติม ปรับปรุงใหม่ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2550), น.175; ดู กมล สนิ-

แนวที่ 2¹¹ คือ การใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาตามมาตรานี้ ต้องแจ้งให้ผู้รับจ้างทราบก่อน เพื่อให้โอกาสลูกหนี้ในการชำระหนี้ให้ถูกต้องก่อน

ส่วนผู้เขียนเห็นด้วยกับแนวที่ 1 คือ ไม่จำเป็นต้องแจ้งให้ผู้รับจ้างทราบว่าจะใช้สิทธิเลิกสัญญา เพราะถ้าพิจารณาจากเจตนารมณ์ของกฎหมายแล้วจะพบว่า บทบัญญัตินี้มุ่งเน้นถึงความสำเร็จของงานและจะต้องกระทำทำให้เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด ดังนั้นเมื่อผู้รับจ้างมีพฤติการณ์ที่ปรากฏชัดว่าผู้รับจ้างไม่สามารถทำงานที่รับจ้างให้เสร็จได้ทันอย่างแน่นอน แม้จะให้โอกาสในการแก้ตัวก็ไม่สามารถชำระหนี้ได้ทันเวลาอยู่ดี และอาจทำให้ผู้ว่าจ้างต้องเสียเวลาเพิ่มขึ้นอีก จึงไม่มีความจำเป็นที่ผู้ว่าจ้างจะต้องบอกกล่าวก่อน นอกจากนี้ตามบทบัญญัติมาตรา 593 นี้ก็ไม่มีข้อความที่กำหนดไว้ว่า ต้องให้ผู้ว่าจ้างบอกกล่าวแก่ผู้รับจ้างก่อนเหมือนดังเช่นบทบัญญัติอื่นๆ ผู้เขียนจึงเห็นว่าการเลิกสัญญาตามมาตรานี้ไม่จำเป็นต้องให้โอกาสแก่ผู้รับจ้างชำระหนี้ให้ถูกต้องก่อน

การบอกเลิกสัญญานี้ผู้ว่าจ้างจะต้องแสดงเจตนาไปยังผู้รับจ้างว่าตนจะเลิกสัญญา ในกรณีที่คู่สัญญาแต่ละฝ่ายมีหลายคนการแสดงเจตนาจะต้องแจ้งไปยังผู้รับการแสดงเจตนาทุกคน โดยฝ่ายที่บอกเลิกสัญญาก็ต้องใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาร่วมกันทุกๆคนเช่นกัน และเมื่อการแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาไปถึงผู้รับจ้างแล้ว ผู้ว่าจ้างจะถอนการแสดงเจตนา นั้นไม่ได้

เกษตริน, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยจ้างแรงงาน จ้างทำของ และรับขน, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2537), น.40 ; คำพิพากษาฎีกาที่ 3180/2541 “พฤติการณ์ของจำเลยที่ไม่ลงมือก่อสร้างอาคาร หรือทำงานล่าช้าหยุดงานบ่อยจนผลงานไม่ปรากฏ ล้วนอยู่ในความรู้เห็นของโจทก์โดยตลอด โจทก์ย่อมเล็งเห็นได้ว่าจำเลยน่าจะทิ้งงานและเกิดความเสียหายขึ้นอย่างแน่นอน ซึ่งโจทก์อาจใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาได้ทันที” เมื่อเจตนารมณ์ของกฎหมายไม่ต้องการให้ผู้ว่าจ้างต้องเสียหายจากการที่คาดหมายได้ว่าผู้รับจ้างจะประพฤติดสัญญาและนอกจากนี้บทบัญญัตินี้ยังคงกล่าวยังเป็นหลักยกเว้นจากหลักทั่วไปด้วย จึงต้องตีความอย่างเคร่งครัดไปในทางให้สิทธิแก่ผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาได้ทันทีได้โดยไม่ต้องบอกกล่าวล่วงหน้าก่อนเหมือนดังเช่นมาตรา 387”

¹¹ สนั่น กังสนารักษ์, “ปัญหาการเลิกสัญญาจ้างทำของ : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลิกสัญญาฝ่ายเดียวของผู้ว่าจ้างตาม ป.พ.พ. มาตรา 605,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.24.

ผลของการเลิกสัญญา

ในมาตรา 593 นี้ไม่ได้บัญญัติเรื่องผลของการเลิกสัญญาไว้โดยเฉพาะเจาะจงจึงต้องนำบทบัญญัติทั่วไปว่าด้วยการผลของการเลิกสัญญามาใช้บังคับแทน ซึ่งผลของการเลิกสัญญาตามหลักทั่วไปนั้นคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายจะต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม ตามมาตรา 391 กล่าวคือ คู่สัญญาแต่ละฝ่ายจะต้องทำให้อีกฝ่ายได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมนหลังขึ้นไปถึงเวลาที่ได้ทำสัญญากันเสมือนว่าไม่ได้มีการทำสัญญาผูกพันกันเลย หากฝ่ายใดได้รับสิ่งของหรือเงินตรามาแล้ว ก็ต้องส่งคืนกลับแก่เจ้าของ เช่น ผู้รับจ้างได้รับเงินค่าจ้างจากผู้ว่าจ้างมาแล้วแล้ว เมื่อผู้รับจ้างยังไม่ดำเนินการใดๆเลย ผู้รับจ้างก็ต้องส่งเงินคืนให้แก่ผู้ว่าจ้าง และหากหน้าที่ผู้รับจ้างกระทำนั้นเป็นหนี้กระทำการเมื่อได้ดำเนินการไปแล้ว โดยสภาพย่อมไม่อาจทำให้กลับสู่ฐานะเดิมได้ กฎหมายจึงเยียวยาให้ผู้ว่าจ้างจำต้องชดใช้เป็นค่าแห่งการงานแทน ส่วนผู้รับจ้างก็ต้องส่งมอบสิ่งปลูกสร้างนั้นให้แก่ผู้ว่าจ้าง เช่น ผู้รับจ้างได้ลงมือทำงานก่อสร้างไปบางส่วน แต่งานล่าช้ามากจนคาดหมายว่างานจะไม่เสร็จภายในกำหนดผู้ว่าจ้างจึงเลิกสัญญาก่อนที่งานนั้นจะเสร็จลง เช่นนี้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิหักค่าจ้างไว้เท่าที่เสียหายเท่านั้น แต่ไม่มีสิทธิงดจ่ายค่าจ้างทั้งหมด เพราะผู้รับจ้างมีสิทธิรับเงินค่าจ้างตามสัดส่วนที่ตนได้ทำงานไป แต่ถ้าหากการงานนั้นไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้างเลยผู้ว่าจ้างก็ไม่จำเป็นต้องรับไว้ก็ได้ และเมื่อผู้ว่าจ้างไม่ได้รับสิ่งใดไว้เลยผู้ว่าจ้างก็ไม่จำเป็นต้องชดใช้ค่าแห่งการงานให้แก่ผู้รับจ้าง อย่างไรก็ตามบทบัญญัติมาตรา 593 นี้ไม่ใช่บทบัญญัติอันเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์บริวารและศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาจึงตกลงยกเว้นว่าเมื่อเลิกสัญญาแล้วต่างฝ่ายต่างไม่ต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมก็ได้

2.1.2.2. เรียกค่าเสียหาย

เมื่อเลิกสัญญาแล้วคู่สัญญาฝ่ายที่เสียหายเนื่องจากการเลิกสัญญา มีสิทธิเรียกค่าเสียหายเอาจากอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งผิดสัญญาได้ ตามมาตรา 391 วรรคท้าย¹² ซึ่งเป็นไปตามหลักทั่วไปในเรื่องผลของการเลิกสัญญา แต่เรื่องการเรียกค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญาของระบบกฎหมายของประเทศไทยนั้นเป็นเรื่องที่ต้องไปเกี่ยวข้องกับกฎหมายลักษณะหนี้ด้วย ซึ่งจะต้องนำเรื่องหลักกฎหมายนี้ผัดนัดมาพิจารณาประกอบในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน โดยกฎหมายนี้จะตกเป็นผู้ผัดนัดเมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้วและลูกหนี้ยังไม่ชำระหนี้ แต่ตามมาตรา 593 นี้ หนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระเลย ผู้เขียนจึงเห็นว่า การเลิกสัญญาตามมาตรา 593 นี้ไม่สามารถเรียกค่าเสียหายอัน

¹²จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยตัวแทน นายหน้า จ้างทำของ รับขน, พิมพ์ครั้งที่ 7 แก้ไขเพิ่มเติม-ปรับปรุงใหม่ (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติธรรม, 2547), น.117.

เนื่องจากการเลิกสัญญาได้ แม้มาตรา 391 วรรคท้ายจะให้สิทธิในการเรียกค่าเสียหายก็ตาม แต่เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 391 วรรคท้ายนี้เป็นแต่เพียงบทบัญญัติที่รับรองสิทธิให้แก่ผู้ว่าจ้าง ในการเรียกค่าเสียหายในกรณีที่มีการเลิกสัญญาเท่านั้น ไม่ใช่บทบัญญัติที่จะให้สิทธิแก่คู่สัญญา ในการเรียกค่าเสียหายจากกันในกรณีที่มีการเลิกสัญญา ดังนั้นการที่จะเรียกค่าเสียหายได้จะต้อง มีบทบัญญัติที่ให้สิทธิในการเรียกค่าเสียหายไว้ด้วย เช่น กรณีลูกหนี้ผิดนัดตามมาตรา 204 ย่อม ส่งผลให้รับผิดชอบในความเสียหายตามมาตรา 215 แต่เนื่องจากมาตรา 593 ไม่ได้บัญญัติให้สิทธิแก่ ผู้ว่าจ้างในการเรียกค่าเสียหายไว้ซึ่งหากผู้ว่าจ้างต้องการเรียกค่าเสียหายจะทำได้บ้าง จะ สามารถนำหลักเกณฑ์ใดบ้างมาใช้บังคับแก่กรณีนี้ ในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะมีการเพิ่มเติม บทบัญญัติกฎหมายเพื่อความชัดเจนในการบังคับใช้ โดยบัญญัติสิทธิให้ผู้ว่าจ้างสามารถเรียก ค่าเสียหายได้เมื่อได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว

2.1.3. กรณีที่ไม่สามารถใช้สิทธิเลิกสัญญา

ในสัญญาจ้างทำของนั้น ผู้ว่าจ้างมีสิทธิตรวจตรา หรือควบคุมงานที่ได้ว่าจ้างเพื่อ ประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้างได้เพื่อดูว่าผู้รับจ้างได้ทำงานมีความคืบหน้าไปถึงไหน ทำถูกต้องตามที่ได้ตกลงไว้ในสัญญาหรือไม่ นอกจากนี้ผู้ว่าจ้างอาจจะตกลงกับผู้รับจ้างว่าจะเป็นผู้จัดหาสัมภาระมาเอง ก็ได้ ดังนั้น หากผู้ว่าจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระหรือเป็นคนสั่งการผู้รับจ้างเอง ซึ่งการจัดหาสัมภาระ หรือคำสั่งนี้ทำให้ผู้รับจ้างทำงานล่าช้าทำให้ไม่สามารถส่งมอบงานให้เสร็จภายในเวลา ผู้รับจ้างก็ ไม่ต้องรับผิดชอบกับผู้ว่าจ้าง เมื่อการไม่เริ่มงานภายในเวลาอันสมควรหรือความชักช้าเกิดขึ้นเพราะ ความผิดของผู้ว่าจ้าง ผู้ว่าจ้างจึงไม่สามารถเลิกสัญญากับผู้รับจ้างโดยอ้างเหตุว่าผู้รับจ้างทำงาน ล่าช้าได้ เว้นแต่ผู้รับจ้างจะรู้อยู่แล้วว่าสัมภาระนั้นไม่เหมาะสมหรือว่าคำสั่งของผู้ว่าจ้างไม่ ถูกต้องและไม่ได้บอกกล่าวตักเตือน ตามมาตรา 591 เช่น ตกลงสร้างบ้านหนึ่งหลัง มีระยะเวลา การก่อสร้างให้เสร็จภายใน 3 เดือน โดยผู้ว่าจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระให้ ปรากฏว่าเวลาผ่านไป 1 เดือนแล้ว ผู้ว่าจ้างก็ยังไม่ได้ส่งมอบวัสดุก่อสร้างให้แก่ผู้รับจ้าง กรณีเช่นนี้จะถือว่าผู้รับจ้างไม่เริ่มงาน ภายในเวลาอันสมควร หรือส่งมอบงานล่าช้าเกินกำหนดเวลาที่ตกลงไว้ในสัญญา เพื่อใช้สิทธิ เลิกสัญญาตามมาตรา 593 นี้ไม่ได้ เพราะความล่าช้านี้ไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้าง เมื่อผู้ ว่าจ้างไม่ส่งมอบวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการก่อสร้างให้แก่ผู้รับจ้าง ผู้รับจ้างจะสามารถจะ ดำเนินงานต่อไปได้อย่างไร ดังนั้นหากการไม่เริ่มงานภายในเวลาอันสมควร การฝ่าฝืนข้อสัญญา หรือส่งมอบงานล่าช้า จนคาดหมายได้ว่างานจะไม่เสร็จภายในเวลาที่กำหนด เพราะความผิดของ ผู้ว่าจ้างที่ตกลงว่าจะเป็นผู้จัดหาสัมภาระ หรือผิดเพราะคำสั่งที่ตนให้ไว้ ผู้ว่าจ้างก็ไม่มีสิทธิในการ

เลิกสัญญาตามมาตรานี้ได้ หรือในกรณีที่ผู้ว่าจ้างมีหน้าที่ต้องทำเรื่องขออนุญาตจากเทศบาล เพื่อให้ผู้รับจ้างต่อเติมอาคารได้ตามพระราชบัญญัติควบคุมการก่อสร้างอาคาร แต่ผู้ว่าจ้างไม่ยอมไปดำเนินการจึงทำให้ผู้รับจ้างไม่สามารถเริ่มงานที่ได้ตกลงกันไว้ได้เพราะถ้าดำเนินการไปโดยยังไม่ได้รับอนุญาตจากเทศบาลก็เป็นการผิดกฎหมาย การไม่เริ่มงานของผู้ว่าจ้างเช่นนี้เกิดเพราะความผิดของผู้ว่าจ้าง ดังนั้นผู้ว่าจ้างจะใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรานี้ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 265/2510)

2.2. เมื่อผู้รับจ้างอาจจะส่งมอบงานชั่วคราวบกพร่องหรือเป็นไปในทางที่ฝ่าฝืนข้อสัญญา ตามมาตรา 594

2.2.1. ลักษณะของการผิดหน้าที่

ลักษณะของการผิดหน้าที่ตามมาตรานี้เป็นเรื่อง que ผู้รับจ้างทำผิดหน้าที่ในหน้าที่ยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระหนี้ กล่าวคือ อยู่ในช่วงระหว่างตั้งแต่ที่ทำสัญญาจนกระทั่งก่อนถึงวันกำหนดชำระหนี้ และผู้ว่าจ้างคาดหมายได้แน่นอนว่าเมื่อถึงกำหนดชำระหนี้การงานที่ผู้รับจ้างจะนำมาชำระให้แก่ผู้ว่าจ้างนั้นจะมีความชำรุดบกพร่องหรือเป็นไปในทางฝ่าฝืนข้อสัญญาอย่างแน่นอน เช่น จ้างมาทาสีบ้านโดยผู้ว่าจ้างกำหนดในสัญญาว่าให้ทาสีขาวหิมะ แต่ในระหว่างดำเนินการผู้รับจ้างได้ทาสีบ้านเป็นสีชาวงาช้าง เช่นนี้หากผู้ว่าจ้างปล่อยให้ผู้รับจ้างดำเนินการต่อไปโดยไม่ทักท้วง เมื่อถึงกำหนดชำระหนี้งานที่ผู้รับจ้างจะส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้างก็จะสำเร็จอย่างบกพร่อง

มาตรา 594 บัญญัติว่า “ ถ้าในระหว่างเวลาที่ทำการอยู่นั้นเป็นวิสัยจะคาดหมายล่วงหน้าได้แน่นอนว่า การที่ทำนั้นจะสำเร็จอย่างบกพร่อง หรือจะเป็นไปในทางอันฝ่าฝืนข้อสัญญา เพราะความผิดของผู้รับจ้างไซ้ ผู้ว่าจ้างจะบอกกล่าวให้ผู้รับจ้างแก้สิ่งที่บกพร่องให้คืนดี หรือทำการให้เป็นไปตามสัญญาภายในเวลาอันสมควรซึ่งกำหนดไว้ในคำบอกกล่าวนั้นก็ได้ ถ้าและคลาดกำหนดนั้นไป ท่านว่าผู้ว่าจ้างชอบที่จะเอาการนั้นให้บุคคลภายนอกซ่อมแซมหรือทำต่อไปได้ ซึ่งผู้รับจ้างจะต้องเสี่ยงต่อความเสียหายและออกค่าใช้จ่ายทั้งสิ้น” จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น จึงสามารถแบ่งลักษณะของการผิดหน้าที่ของมาตรานี้ได้ดังนี้ คือ

2.2.1.1. คาดหมายล่วงหน้าได้แน่นอนว่าการงานที่ผู้รับจ้างทำนั้นจะสำเร็จอย่างบกพร่อง

ตามบทบัญญัติมาตรา 595 ในลักษณะจ้างทำของที่กล่าวถึงการงานที่ผู้รับจ้างจะสำเร็จอย่างบกพร่องนั้น หมายถึง ความชำรุดบกพร่อง ซึ่งความหมายของความชำรุดบกพร่องนี้

หมายถึง การงานนั้นขาดคุณสมบัติอันพึงมีตามสัญญาอันเป็นเหตุให้เสื่อมราคา หรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปกติหรือประโยชน์ที่มุ่งหมายตามสัญญา เช่น การเทคอนกรีตทำเสาของตึก 3 ชั้น จะต้องใช้เหล็กขนาด 6 หุน และต้องผสมคอนกรีตให้ได้ส่วน แต่ผู้รับจ้างกลับใช้เหล็กเพียง 4 หุนเท่านั้น และการผสมคอนกรีตเทเสานั้นก็ไม่ถูกส่วน ไม่แข็งแรงพอที่จะทานน้ำหนักตึก 3 ชั้นได้ ถือว่างานที่ทำนี้ชำรุดบกพร่อง

2.2.1.2. คาดหมายล่วงหน้าได้แน่นอนว่าจะเป็นไปได้ในทางฝ่าฝืนข้อสัญญา

การกระทำที่เป็นไปในทางฝ่าฝืนข้อสัญญา หมายถึง การกระทำที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนดที่ได้ตกลงไว้ในสัญญา ซึ่งอาจไม่เป็นไปตามข้อสัญญาทั้งหมดหรือบางส่วนก็ได้ เช่น ผู้รับจ้างตกลงในสัญญาว่าจะเป็นผู้จัดหาสิ่งก่อสร้างและหาคนงานมาทำงาน ครั้นภายหลังผู้รับจ้างไม่สามารถชำระค่าแรงให้กับคนงานก่อสร้างได้ ทำให้คนงานหยุดงานกับทั้งไม่มีเงินที่จะซื้อสิ่งของเพื่อจะทำการก่อสร้างต่อไป ดังนี้ถือว่า ผู้รับจ้างได้กระทำการในทางที่ฝ่าฝืนข้อสัญญาแล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1212/2499)

2.2.2. สิทธิของผู้ว่าจ้างต่อผู้รับจ้าง

โดยทั่วไปในการรับจ้างนั้น ผู้รับจ้างย่อมมีหน้าที่ทำงานให้สำเร็จถูกต้องตามสัญญา ในกรณีที่ผู้ว่าจ้างหรือตัวแทนได้พบความบกพร่องในการทำงานของผู้รับจ้าง หรือทำไม่ถูกต้องตามสัญญา ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะบอกกล่าวให้ผู้รับจ้างแก้ไขสิ่งที่บกพร่องนั้นให้คืนดีได้ถ้าหากคาดหมายได้ว่างานที่ผู้รับจ้างทำนั้นจะสำเร็จอย่างบกพร่อง หรือจะเป็นไปในทางฝ่าฝืนข้อสัญญา เพราะหากยังปล่อยให้ผู้รับจ้างทำต่อไปผลสุดท้ายงานที่ว่าจ้างก็จะออกมาอย่างชำรุดบกพร่องแน่นอน ดังนั้นแทนที่ผู้ว่าจ้างจะต้องรอคอยเวลาให้มีการส่งมอบก่อนก็อาจสายเกินไปที่จะแก้ไข และจะทำให้เสียค่าใช้จ่ายหรือเสียเวลาเพิ่มขึ้น กฎหมายจึงวางหลักให้สิทธิแก่ผู้ว่าจ้างในการดำเนินการแก้ไขก่อน แม้จะยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระหนี้ และเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 594 ที่กล่าวว่า “ถ้าและตลาดกำหนดนั้นไป” แสดงว่าสิทธิของผู้ว่าจ้างที่จะกล่าวต่อไปนี้ จะต้องดำเนินการตามลำดับขั้นตอนตามที่กฎหมายกำหนด โดยเบื้องต้นผู้ว่าจ้างจะต้องให้ผู้รับจ้างแก้ไขก่อน ถ้าไม่ยอมแก้ไขหรือแก้ไขแล้วแต่ยังไม่ดีตามเวลาที่ได้กำหนดไว้ ผู้ว่าจ้างจึงจะสามารถนำไปให้บุคคลภายนอกซ่อมแซมได้

2.2.2.1. บอกกล่าวให้แก้ไข

การบอกกล่าวให้แก้ไข คือ การที่ผู้ว่าจ้างให้โอกาสผู้รับจ้างในการแก้ไขงานที่ได้ทำไป บกพร่องนั้นให้ดีขึ้นกว่าเดิม หรือ ให้โอกาสในการปฏิบัติให้ถูกต้องตามสัญญาอีกครั้งหนึ่งก่อน

การแก้ไขงานของผู้รับจ้างนี้จะต้องแก้ไขความบกพร่องให้คืนดีเหมือนเดิมด้วย ถ้าแก้ไขแล้วแต่ก็ยังมีความบกพร่องอยู่ก็ถือว่ายังแก้ไขไม่สำเร็จ เมื่อแก้ไขไม่สำเร็จผู้ว่าจ้างจึงจะสามารถนำออกไปให้บุคคลภายนอกซ่อมแซมแก้ไขหรือทำต่อไปได้ ดังนั้นลำดับแรกที่ผู้ว่าจ้างจะต้องดำเนินการในกรณีที่คาดหมายได้แน่นอนว่างานที่กระทำนั้นจะสำเร็จอย่างบกพร่อง หรือเป็นไปในทางที่ฝ่าฝืนต่อข้อสัญญา ก็คือ ผู้ว่าจ้างต้องบอกกล่าวให้ผู้รับจ้างแก้ไขสิ่งที่บกพร่องให้คืนดีหรือทำการให้เป็นไปตามสัญญาภายในเวลาอันสมควรก่อน โดยจะต้องแจ้งไว้ในคำบอกกล่าวนั้นว่าจะให้ผู้รับจ้างดำเนินการแก้ไขภายในระยะเวลาเท่าใด เช่น จ้างพ่นสีรถเป็นสีขาว แต่ผู้รับจ้างพ่นเป็นสีครีม เช่นนี้ผู้ว่าจ้างต้องแจ้งให้ผู้รับจ้างดำเนินการพ่นสีใหม่ให้ถูกต้องภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยกำหนดเวลาที่ผู้ว่าจ้างกำหนดให้ผู้รับจ้างดำเนินการแก้ไขนี้จะต้องเป็นระยะเวลาอันสมควรด้วยซึ่งต้องพิจารณาจากลักษณะประเภทและความยากง่ายของงาน กล่าวคือ โดยปกติแล้ว หากการพ่นสีใหม่จะต้องใช้เวลา 1 เดือน ผู้ว่าจ้างก็ต้องให้โอกาสแก่ผู้รับจ้าง หากผู้รับจ้างไม่สามารถดำเนินการแก้ไขได้ ผู้ว่าจ้างจึงจะสามารถนำไปให้บุคคลภายนอกซ่อมแซมหรือทำต่อไปได้ ดังจะได้กล่าวต่อไปในข้อ 2.2.2.2.

2.2.2.2. เอาการงานนั้นไปให้บุคคลภายนอกซ่อมแซมหรือทำต่อไป

เมื่อผู้ว่าจ้างบอกกล่าวให้ผู้รับจ้างแก้ไขสิ่งที่บกพร่องให้คืนดี หรือทำให้เป็นไปตามสัญญาภายในระยะเวลาที่ผู้ว่าจ้างกำหนดแล้ว หากผู้รับจ้างยังคงไม่ดำเนินการแก้ไขอีก ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเอางานดังกล่าวนี้ไปให้บุคคลภายนอกซ่อมแซมหรือทำต่อไปได้ เช่น จ้างก่อสร้างบ้านพัก แต่ปรากฏว่าผู้รับจ้างไม่ดำเนินการให้เป็นไปตามแบบแปลนตามที่ได้ตกลง ทำให้งานที่ทำออกมาชิ้นนั้นบกพร่อง ซึ่งผู้ว่าจ้างได้บอกกล่าวให้ผู้รับจ้างแก้ไขสิ่งที่บกพร่องแล้วแต่ผู้รับจ้างไม่ดำเนินการแก้ไขจนเลยกำหนดเวลาที่ได้ให้ไว้ กรณีเช่นนี้ผู้ว่าจ้างสามารถนำงานดังกล่าวไปให้บุคคลภายนอกแก้ไขได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2529/2522)

2.2.2.3. เรียกค่าเสียหาย

เมื่อผู้ว่าจ้างนำงานที่คาดได้ว่าอาจจะบกพร่องหรือจะเป็นไปในทางฝ่าฝืนข้อสัญญาไปให้บุคคลภายนอกทำแทนผู้รับจ้างแล้ว ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายต่างๆและค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการที่นำไปให้บุคคลภายนอกดำเนินการด้วย ตามมาตรา 594 ตอนท้ายอย่างไรก็ตาม แม้ผู้รับจ้างจะต้องเสี่ยงต่อความเสียหายและเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายเองทั้งสิ้น แต่หากการที่ผู้ว่าจ้างไปจ้างบุคคลภายนอกแก้ไขนี้เป็นการแก้ไขที่เกินสมควรมากเกินไป ศาลอาจกำหนดค่าเสียหายให้ตามสมควรได้¹³ เช่น รับจ้างสร้างตึกกำหนดจ่ายเงินเป็นงวดๆ และได้มีการ

¹³ กมล สนธิเกษตริณ, *อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 10*, น. 45.

จ่ายเงินกันมา 8 งวดแล้ว สำหรับงวดที่ 8 นั้นการก่อสร้างเสร็จแล้ว แต่ผู้รับจ้างทำไม่เรียบร้อย ยังบกพร่องอยู่ ผู้ว่าจ้างจึงแจ้งให้ผู้รับจ้างแก้ไข ผู้รับจ้างแก้ไขแล้วแต่ยังบกพร่องอยู่ ผู้ว่าจ้างจึงต้องจ้างบุคคลภายนอกมาแก้ไข โดยเปลี่ยนเป็นการใหญ่ เปลี่ยนทั้งหมดทั้งๆที่ บ้านประตู หน้าต่าง ที่ผู้รับจ้างทำไว้เดิมนั้นจะไม่เปลี่ยนก็ได้ เพียงแต่ไม่ดีเหมือนหรือออกหมดแล้วทำใหม่ การกระทำเช่นนี้ทำให้มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นเป็นราคาถึงหนึ่งแสนบาทเศษ ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นการกระทำที่เกินสมควรเมื่อพิจารณาประกอบกับพฤติการณ์ที่ว่า การก่อสร้างรายนี้แม้จะไม่เสร็จเรียบร้อยให้เป็นที่พอใจแก่ผู้ว่าจ้าง แต่ผู้รับจ้างก็ทำไปเป็นจำนวนมากแล้ว คงมีความบกพร่องอยู่เล็กน้อยเท่านั้นไม่ควรที่จะต้องรื้อออกจนหมดเพื่อดำเนินการใหม่ ศาลจึงกำหนดค่าเสียหายให้ตามสมควร คือเพียงครึ่งหนึ่งของจำนวนที่เรียกร้อง (คำพิพากษากฎีกาที่ 1502/2498)

ปัญหาที่ต้องพิจารณาก็คือว่า ความเสียหายที่ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบนั้นมีขอบเขตเพียงใด จะกินความรวมถึง “ค่าเสียหายอื่นๆ” ที่ไม่เกี่ยวกับการแก้ไขความบกพร่องด้วยหรือไม่ เพราะถ้าพิจารณาจากตัวบท ความเสียหายนี้ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะจำกัดอยู่แต่เฉพาะค่าเสียหายและค่าใช้จ่ายที่นำไปให้บุคคลภายนอกแก้ไข ดังนั้นหากนำไปให้บุคคลภายนอกแก้ไขแล้วบุคคลภายนอกไม่ระมัดระวังทำให้สิ่งของที่รับไปซ่อมเสียหาย ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบหรือไม่ เช่นรับจ้างซ่อมระบบเบรค แต่ซ่อมไม่ดีทำให้เบรคไม่ได้ ให้แก้ไขแล้วก็ยังคงเหมือนเดิม ผู้ว่าจ้างจึงนำไปให้บุคคลภายนอกซ่อมแซม บุคคลภายนอกประมาทเดินเล่อทำกันนุหรือที่ยังติดไฟอยู่กระเด็นไปถูกรถยนต์ทำให้เกิดไฟไหม้ กรณีเช่นนี้ ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบใช้รถที่ถูกไฟไหม้ซึ่งราคา 1 ล้านบาท ให้แก่ผู้ว่าจ้างด้วยหรือไม่ ความหมายของคำว่า “ เสียต่อความเสียหาย” จะรวมถึง เงินจำนวน 1 ล้านบาทนี้หรือไม่

โดยปกติค่าเสียหายขึ้นอยู่กับความเสียหายที่เจ้าหนี้ได้รับ ซึ่งไม่เกี่ยวกับผลประโยชน์ที่ลูกหนี้ได้รับ เว้นแต่เป็นกรณีลามิควรรได้ หรือกรณีที่ลูกหนี้ทำผิดหน้าที่เกี่ยวกับความซื่อสัตย์สุจริต ซึ่งลูกหนี้จะต้องส่งคืนผลประโยชน์ที่ได้รับแก่เจ้าหนี้ด้วย กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ เจ้าหนี้จะเรียกร้องเกินกว่าค่าเสียหายที่ได้รับจริงไม่ได้ และจะเรียกเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้ไม่ได้ ในเรื่องขอบเขตการชดใช้ค่าเสียหายนี้ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 222 โดยกำหนดหลักเกณฑ์ไว้ว่า ค่าเสียหายที่ลูกหนี้จะเรียกได้นั้นจะต้องเป็นค่าเสียหายตามปกติที่เกิดจากการไม่ชำระหนี้ หากเป็นความเสียหายที่เกิดจากพฤติการณ์พิเศษ คือเป็นความเสียหายที่ไม่ได้เกิดขึ้นตามปกติจากการไม่ชำระหนี้ แต่เกิดขึ้นจากเหตุการณ์พิเศษ ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบในความเสียหายนี้ก็ต่อเมื่อลูกหนี้คาดเห็นได้ โดยพิจารณาจากบุคคลในฐานะวิญญูชนหรือบุคคลทั่วไปว่าควรจะคาดเห็นได้หรือไม่

“ความคาดเห็น” หรือ “ควรคาดเห็น” นี้หมายความว่า ได้รู้หรือควรจะรู้ว่าหากไม่ชำระหนี้จะเกิดความเสียหายต่อเจ้าหนี้ โดยลูกหนี้อาจทราบพฤติการณ์พิเศษนี้ด้วยตนเอง หรือเจ้าหนี้เป็นผู้แจ้งให้ทราบถึงพฤติการณ์พิเศษนั้นไว้ก็ได้

ฉะนั้น กรณีตัวอย่างข้างต้น เมื่อผู้ว่าจ้างนำรถไปให้บุคคลภายนอกแก้ไขซ่อมแซมแล้ว ค่าใช้จ่ายที่ผู้ว่าจ้างต้องเสียเพิ่มขึ้นจากการที่ต้องไปว่าจ้างบุคคลภายนอกทำงานแทน ถือเป็นค่าเสียหายตามปกติอันเกิดจากไม่ชำระหนี้ของผู้รับจ้างที่ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบใช้ความเสียหายในส่วนนี้ แต่การที่บุคคลภายนอกทำให้อายุของผู้ว่าจ้างไฟไหม้ทั้งคัน ถือเป็นพฤติการณ์พิเศษที่คนทั่วไปไม่สามารถคาดเห็นได้ ผู้รับจ้างจึงไม่ต้องรับผิดชอบ

ดังนั้น คำว่า “ผู้รับจ้างต้องเสี่ยงต่อความเสียหายและออกค่าใช้จ่ายเองทั้งสิ้น” จึงหมายความว่า ผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายและค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้ว่าจ้างนำทรัพย์สินไปให้บุคคลภายนอกแก้ไขเองทั้งสิ้น โดยค่าเสียหายนี้จะต้องเป็นเรื่องที่ผู้ว่าจ้างได้รับความเสียหายจริง และต้องอยู่ภายในขอบเขตของมาตรา 222

2.2.2.4. เลิกสัญญา

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 594 จะเห็นว่ากฎหมายบัญญัติแต่เพียงว่าให้ผู้ว่าจ้างแจ้งให้ผู้รับจ้างแก้ไขในงานที่จะชำระอย่างบกพร่องหรือที่ฝ่าฝืนข้อสัญญา ก่อน ถ้าไม่ยอมแก้ไขหรือแก้ไขแล้วแต่ยังไม่ดีตามเวลาที่ได้กำหนดไว้ ผู้ว่าจ้างจึงจะสามารถนำไปให้บุคคลภายนอกซ่อมแซมได้ ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่าในกรณีที่ผู้ว่าจ้างคาดหมายได้แน่นอนว่าผู้รับจ้างจะชำระหนี้อย่างบกพร่องหรือฝ่าฝืนข้อกำหนดในสัญญา ผู้ว่าจ้างจะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาทันทีได้หรือไม่ หรือจะต้องรอจนกว่าหนี้ครบกำหนดแล้วจึงจะมีสิทธิเลิกสัญญา

โดยหลักแล้วเมื่อลูกหนี้ชำระหนี้โดยส่งมอบทรัพย์สินชำระดอกเบี้ยเจ้าหนี้อย่อมมีสิทธิเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้ หากมีข้อตกลงให้เลิกสัญญาได้ ตามมาตรา 386 เว้นแต่ความชำรุดบกพร่องนั้นถึงขนาดจนเป็นเหตุให้ทรัพย์สินนั้นไร้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้ แม้ไม่มีข้อตกลงให้เลิกสัญญากันเจ้าหนี้ก็สามารถเลิกสัญญาได้ โดยเป็นการเลิกตามบทบัญญัติของกฎหมายที่ให้สิทธิไว้

การไม่ชำระหนี้ เพราะการส่งมอบทรัพย์สินชำระดอกเบี้ยอันเป็นเหตุให้เจ้าหนี้ออกเลิกสัญญาได้นั้น จะต้องมิลักษณะร้ายแรง หรือเป็นความชำรุดบกพร่องในส่วนที่เป็นสาระสำคัญ หากลูกหนี้ส่งมอบทรัพย์สินชำระดอกเบี้ยแต่ความชำรุดบกพร่องนั้นมีเล็กน้อย เจ้าหนี้อย่อมไม่มีสิทธิเลิกสัญญาคงมีสิทธิแต่เพียงเรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความชำรุดบกพร่องเท่านั้น แต่หลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ใช้บังคับกับกรณีที่หนี้ถึงกำหนดชำระแล้วเท่านั้น ส่วนในบทบัญญัติมาตรา 594 เป็นเรื่องที่ยังไม่ถึงกำหนดชำระจึงไม่สามารถนำหลักเกณฑ์ข้างต้นมาใช้บังคับได้ และเมื่อพิจารณา

จากบทบัญญัติมาตรา 594 ก็ไม่มีข้อความใดที่บอกกล่าวไว้ว่าให้สิทธิแก่ผู้ว่าจ้างในการเลิกสัญญาได้ ดังนั้นในกรณีนี้ผู้ว่าจ้างจะสามารถเลิกสัญญาได้หรือไม่

ในเรื่องสิทธิในการเลิกสัญญานี้ได้มีผู้เสนอความเห็น แบ่งออกเป็น 3 แนว

แนวที่ 1¹⁴ เห็นว่า ผู้ว่าจ้างไม่มีสิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 594 ได้ เพราะถ้าจะให้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญาได้ กฎหมายก็ควรกำหนดให้ชัดเหมือนในกรณีที่ผู้รับจ้างทำงานชักช้าตามมาตรา 593

แนวที่ 2¹⁵ เห็นว่า ถ้าผู้รับจ้างทำงานอย่างบกพร่อง ซึ่งผู้ว่าจ้างได้บอกกล่าวให้ผู้รับจ้างแก้ไขสิ่งที่บกพร่องหรือให้ทำการให้เป็นไปตามสัญญา ภายในระยะเวลาอันสมควรแก่การนั้นที่ผู้ว่าจ้างกำหนดไว้ในคำบอกกล่าว ถ้าพ้นกำหนดแล้วผู้รับจ้างยังแก้ไขข้อบกพร่องไม่สำเร็จหรือไม่สามารถปฏิบัติให้เป็นไปตามสัญญาได้ ผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญาได้ ตามมาตรา 594 ประกอบกับมาตรา 387

แนวที่ 3¹⁶ เห็นว่า ผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาได้ก่อนหนึ่ถึงกำหนด เนื่องจากผู้รับจ้างมีพฤติการณ์ที่ทำให้ผู้ว่าจ้างขาดความไว้วางใจว่าจะไม่ได้รับชำระหนี้อย่างถูกต้องภายในกำหนดอย่างแน่นอน จึงเป็นเหตุให้ผู้รับจ้างไม่อาจถือเอาประโยชน์แห่งเงื่อนไขได้ ตามมาตรา 193

ส่วนในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่า ผู้ว่าจ้างไม่มีสิทธิในการเลิกสัญญาได้เหมือนความเห็นแนวที่ 1 เพราะกฎหมายไม่ได้กำหนดให้สิทธิเลิกสัญญาไว้ และจะใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 387 อันเป็นหลักทั่วไปก็ไม่ได้ เนื่องจากหนึ่ดังกล่าวยังไม่ถึงกำหนดชำระ ถ้ากฎหมายจะให้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญาได้ก็น่าจะบัญญัติไว้อย่างชัดเจนเหมือนในกรณีของมาตรา 593 และในเรื่องความรับผิดชอบในการชำระค่างบก่อนส่งมอบงานก็ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้โดยเฉพาะแล้วในเอกเทศสัญญาในลักษณะจ้างทำของจึงต้องนำหลักเกณฑ์ดังกล่าวมาใช้บังคับ ส่วนหลักทั่วไปจะนำมาใช้ได้ต่อเมื่อไม่มีบทบัญญัติกำหนดไว้เป็นการเฉพาะ และนำมาใช้ได้เท่าที่ไม่ขัดต่อบทบัญญัติในเรื่องจ้างทำของซึ่งเป็นกฎหมายเฉพาะเท่านั้น กรณีผู้ว่าจ้างน่าจะมีเพียงสิทธิเอางานให้บุคคลภายนอกแก้ไขโดยให้ผู้รับจ้างเป็นผู้ออกค่าใช้จ่าย และอาจจะนำค่าใช้จ่ายนั้นมาหักออกจากสินจ้างได้ แต่

¹⁴ไพฑูริศ เอกจริยกร, *อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 10*, น.166.

¹⁵กมล สนธิเกษตริน, *อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 10*, น.42.

¹⁶วิสารณี เหมพิจิตร, “ การเลิกสัญญากรณีไม่ชำระหนี้และกรณีการชำระหนี้กลายเป็นพ้นวิสัย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), น.86.

ไม่มีสิทธิงดค่าจ้างเสียทั้งหมด (คำพิพากษาฎีกาที่ 419/2501) แต่อย่างไรก็ตามบทบัญญัติ มาตรา 594 นี้ไม่ใช่บทบัญญัติที่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีงามของประชาชน คู่สัญญาตกลงยกเว้นเป็นอย่างอื่นได้ หากคู่สัญญาต้องการเลิกสัญญาก็สามารถตกลงกันเพื่อเลิก สัญญาได้ เช่น รับจ้างเหมาก่อสร้างโดยมีข้อสัญญาว่า หากทำงานไม่เสร็จภายในเวลาที่กำหนด หรือทำไม่ถูกต้องตามแบบในสัญญา ถึงแม้จะยังไม่ครบกำหนดในสัญญาแต่เป็นที่เห็นได้ว่างานที่ยังค้างอยู่นั้นไม่อาจจะทำให้เสร็จได้ตามที่กำหนดในสัญญา ผู้ว่าจ้างก็มีสิทธิเลิกสัญญาได้ตามข้อ สัญญาโดยไม่ต้องบอกกล่าวให้ผู้รับจ้างแก้ไขการงานที่ทําไปแล้วได้ เมื่อการงานที่ทําไปแล้วไม่ได้ เกิดประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้าง และผู้ว่าจ้างก็ไม่ได้รับมอบงานนั้นไว้ ผู้ว่าจ้างก็ไม่ต้องจ่ายค่าจ้างในส่วน นี้ให้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1308/2524)

ลักษณะของการผิดหน้าที่ที่จะทำให้ผู้ว่าจ้างเกิดสิทธิตามมาตรา 594 นี้ จะต้องเกิด จากความผิดของผู้รับจ้างด้วย ดังนั้น ถ้าเป็นพฤติการณ์ที่ผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิด ผู้รับจ้างก็ไม่ต้อง รับผิดชอบต่อความเสียหายต่างๆที่เกิดขึ้น เช่น หากความชำรุดบกพร่องนี้เกิดขึ้นเพราะสภาพแห่ง สัมภาระซึ่งผู้ว่าจ้างส่งให้ก็ดี เพราะคำสั่งของผู้ว่าจ้างก็ดี ผู้ว่าจ้างก็ไม่มีสิทธิดังที่ได้กล่าวมาแล้ว ข้างต้นได้ เว้นแต่ผู้รับจ้างจะได้อยู่แล้วว่าสัมภาระนั้นไม่เหมาะสม หรือคำสั่งนั้นไม่ถูกต้องหรือ ไม่ได้บอกกล่าวตักเตือน ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 591

ปัญหาที่น่าคิด ก็คือว่า เหตุใดมาตรา 594 จึงไม่บัญญัติสิทธิในการเลิกสัญญาให้แก่ ผู้ว่าจ้างทั้งที่คาดหมายได้แน่นอนว่าผู้รับจ้างจะต้องชำระหนี้อย่างบกพร่อง หรือผู้ว่าจ้างสามารถ ใช้สิทธิเลิกสัญญาได้อยู่แล้วตามมาตรา 605

ในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่า วัตถุประสงค์ของสัญญาจ้างทำของ คือ เน้นที่ความสำเร็จของ งานเป็นสำคัญ เจตนารมณ์ของมาตรานี้จึงน่าจะกำหนดให้สิทธิแก่ผู้ว่าจ้างที่จะดำเนินการแก้ไข เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของสัญญา เพื่อที่จะได้รับผลแห่งความสำเร็จของงานมากกว่าที่จะ ทำให้สัญญาสิ้นสุด และต้องไปฟ้องร้องเรียกค่าเสียหายกันต่อไป การให้สิทธิในการเลิกสัญญา ไม่ได้ก่อให้เกิดประโยชน์แต่อย่างใด และผลที่ได้รับออกมาก็เช่นเดียวกับการใช้สิทธิตามมาตรา 594 คือ เมื่อเลิกสัญญาแล้วผู้ว่าจ้างก็ต้องไปหาบุคคลภายนอกมาทำงานแทนอยู่ดี เพราะการ งานที่ทํานั้นมีความชำรุดบกพร่อง และผู้ว่าจ้างก็ต้องเสียเวลาไปฟ้องเรียกค่าเสียหายอีกด้วย กฎหมายจึงลัดขั้นตอนโดยบังคับชำระหนี้กับผู้รับจ้างไปและให้ผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่าย ที่เกิดขึ้น นอกจากนี้ผู้เขียนเห็นว่า ในเรื่องนี้ไม่น่าจะใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 เนื่องจาก การใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ ไม่ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้าง กลับทำให้ผู้ว่าจ้างต้อง งดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการเลิกสัญญาอีกด้วย อย่างไรก็ตามหากผู้ว่าจ้างต้องการใช้

สิทธิเลิกสัญญาเพียงอย่างเดียวเท่านั้นไม่ต้องการผูกพันตามสัญญากับผู้รับจ้างอีกต่อไป และ คู่สัญญาที่ไม่ได้มีข้อตกลงในสัญญาว่าสามารถเลิกสัญญาได้ ทางออกที่จะสามารถเลิกสัญญา ตามมาตรานี้ได้ก็จะต้องใช้สิทธิตามมาตรา 605 และเมื่อใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้วผู้ว่าจ้างก็ต้อง รับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญาให้กับผู้รับจ้าง ซึ่งหลักเกณฑ์การรับผิดใช้ค่า สินไหมทดแทนนี้จะต้องมีความเสียหายอย่างแท้จริงเกิดขึ้นต่อผู้รับจ้าง หากผู้รับจ้างไม่เสียหายก็ ไม่สามารถเรียกค่าเสียหายได้และหากผู้รับจ้างมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายนั้นค่าสินไหมทดแทน ที่จะได้รับก็จะลดลงไปตามส่วนของความร้ายแรงที่ตนมีส่วนก่อให้เกิดความเสียหายนั้น ซึ่งในบาง กรณีผู้รับจ้างอาจไม่ได้รับการรับผิดใช้ค่าสินไหมทดแทนเลยก็ได้ ตามมาตรา 223

2.3. เมื่อผู้รับจ้างทำการงานบกพร่อง อันเนื่องมาจากสัณณภาวะที่ผู้รับจ้างจัดหาตามมาตรา 595

มาตรา 595 ได้วางหลักเกณฑ์ในกรณีที่ผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัณณภาวะไว้ดังนี้

“ถ้าผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัณณภาวะไซ้รู้ ความรับผิดชอบของผู้รับจ้างในการบกพร่องนั้น ท่าน ให้บังคับด้วยบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ลักษณะข้อขาย”

เหตุผลของมาตรา 595 ที่ต้องให้ผู้รับจ้างรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องของงานที่ทำนั้น ก็เนื่องมาจากผู้รับจ้างจัดหาสัณณภาวะมาเอง จึงต้องจัดหาสัณณภาวะที่ดีตามมาตรา 598 ฉะนั้นเมื่อ มีการชำรุดบกพร่องเกิดขึ้น ผู้รับจ้างจึงต้องรับผิดชอบต่อผู้ว่าจ้างในผลของการบกพร่องนั้น เช่น จ้างทำ การก่อสร้างตึกโดยผู้รับจ้างจัดหาสัณณภาวะเอง ถ้าตึกนั้นมีการบกพร่องเพราะการจัดหาสัณณภาวะที่ ไม่ดีพอมาทำการก่อสร้าง เช่น ผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาลูกบิดประตูมาติดตั้ง แต่ปรากฏว่าเมื่อติดตั้ง แล้ว ลูกบิดนั้นไม่สามารถล็อกได้ หรือสามารถล็อกได้แต่เมื่อต้องการจะเปิดประตูกลับไม่สามารถ ปลดล็อกได้ หรือกรณีที่ผู้รับจ้างนำปูนเก่าเก็บเป็นก้อนมาใช้ประกอบการสร้างบ้าน เมื่อนำมาฉาบ กับผนังแล้วปูนไม่เกาะเป็นอันหนึ่งอันเดียวกับผนัง แต่ปูนที่ฉาบไปนั้นกลับร่วงหล่นตามพื้น กรณี เหล่านี้ถือเป็นการบกพร่องที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัณณภาวะเช่นนี้ผู้รับจ้างต้องรับ รับผิดในการบกพร่องต่อผู้ว่าจ้าง¹⁷

2.3.1. ลักษณะของความชำรุดบกพร่อง

ลักษณะของความชำรุดบกพร่องอาจเป็นความบกพร่องทางเนื้อหา หรือความบกพร่อง ทางสัญญาก็ได้ ความบกพร่องทางเนื้อหา คือ ความบกพร่องจากสภาพของตัวทรัพย์สินนั่นเอง เช่น

¹⁷ สุปัน พูลพัฒน์, อ่างแล้ว เชนงอรรทที่ 9, น 241.

ชำรุด แตกหัก บุก รั่วซึม ร้าว เน่า บูด ส่วนความบกพร่องทางสัญญา คือ ความบกพร่องที่เกิดจากการไม่เป็นไปตามความประสงค์หรือมีคุณสมบัติแตกต่างไปจากที่สัญญาได้กำหนดไว้ ซึ่งหากเกิดความชำรุดบกพร่องแล้ว ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบอันเนื่องมาจากการที่ตนเป็นผู้จัดหาสัมภาระ

2.3.1.1. ความหมายของคำว่า “สัมภาระ”

คำว่า “สัมภาระ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2535 ได้ให้ความหมายว่า ข้าวของเครื่องใช้ที่ขนไปในการเดินทาง การสะสม การตระเตรียม การรวบรวมสิ่งของต่างๆ วัตถุเครื่องใช้ ของจำเป็น องค์หรือส่วนของสิ่งต่างๆ ทรัพย์สิน สมบัติ ความพร้อมมูล ความเต็มพร้อม หมู่พวก ความมากมาย การเกื้อหนุน การเลี้ยงดู

การประกอบกิจการงานในสัญญาจ้างทำของนอกจากฝีมือและแรงงานของผู้รับจ้างแล้ว ในสัญญาจ้างทำของยังต้องมีอีกสองสิ่งเพื่อใช้ในการประกอบกิจการงานขึ้นอีก อันได้แก่

1. เครื่องมือที่ใช้ในการทำงานให้สำเร็จ เช่น การรับจ้างตัดเสื้อ หากไม่ได้มีการตกลงเป็นอย่างอื่นแล้ว สิ่งที่เป็นเครื่องมือในการรับจ้างตัดเสื้อจึงเป็นหน้าที่ของผู้รับจ้างในการจัดหา ประกอบกับกิจการงานของผู้รับจ้าง ซึ่งอาจจะเป็น จักรเย็บผ้า เข็ม กรรไกร หรือไม้เมตร เป็นต้น ทั้งนี้ เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 588 ที่ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า “เครื่องมือต่างๆ สำหรับใช้ทำการงานให้สำเร็จนั้น ผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหา” กับ

2. สัมภาระที่ใช้ในการทำงาน ซึ่งสัมภาระนี้หากผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาจะต้องจัดหาชนิดที่ดี โดยคำว่า “สัมภาระ” นี้ไม่ใช่เครื่องมือแต่เป็นตัวเนื้อหาแห่งกิจการงาน เช่น จ้างสร้างบ้าน สัมภาระคือ ไม้ ปูนซีเมนต์ อิฐ หิน เป็นต้น¹⁸ หรือ กรณีจ้างตัดเสื้อ สัมภาระของการจ้างตัดเสื้อ คือ ฝ้ายที่นำมาใช้ในการตัดเสื้อ ด้าย ชิบ หรือกระดุม เป็นต้น

ดังนั้นสัมภาระจึงเป็นสิ่งที่นำมาใช้เพื่อประกอบกิจการงานก่อให้เกิดเป็นตัวทรัพย์สินขึ้นมาไม่รวมถึงเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำงาน หากผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระมาประกอบกิจการงาน แล้วการงานนั้นบกพร่องไม่ว่าจะเกิดขึ้นอันเนื่องมาจากสัมภาระที่ใช้ หรือเกิดขึ้นกับตัวเนื้องานก็ตาม อันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันจะมุ่งใช้เป็นปกติหรือประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาก็ดี ไม่ว่าผู้รับจ้างรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าความชำรุดบกพร่องมีอยู่ ผู้รับจ้างก็ต้องรับผิดชอบในการบกพร่องนั้น โดยผู้ว่าจ้างมีสิทธิเรียกร้องให้ผู้รับจ้างรับผิดชอบที่เกิดขึ้นได้ตามบทบัญญัติในลักษณะข้อขยาย ในเรื่องความรับผิดเพื่อความชำรุดบกพร่อง

¹⁸จักรพงษ์ เล็กสกุลไชย, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 12 , น.103-104.

2.3.1.2. ความหมายของคำว่า“ชำรุดบกพร่อง”

ในสัญญาจ้างทำของไม่มีการอธิบายความหมายของ คำว่า “ชำรุดบกพร่อง” ไว้ แต่คำนี้ได้อธิบายอยู่ในกฎหมายลักษณะซื้อขาย โดยบัญญัติไว้ใน มาตรา 472 ดังนี้

“ในกรณีที่ทรัพย์สินซึ่งขายนั้นชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งอย่างใด อันเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งจะใช้เป็นปรกติก็ดี ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญาก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบ

ความที่กล่าวมานี้ย่อมใช้ได้ ทั้งที่ผู้ขายรู้อยู่แล้วหรือไม่รู้ว่าคุณชำรุดบกพร่องมีอยู่”

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น สามารถแยกความหมายของ คำว่า “ชำรุดบกพร่อง” ได้ดังนี้

1. การเสื่อมราคา

การเสื่อมราคา คือ การไม่สมราคา ทำให้ราคานั้นต่ำกว่าราคาตลาด ราคาในที่นี้หมายถึง “มูลค่าแลกเปลี่ยน” ไม่ใช่ “มูลค่าใช้สอย” เช่น จ้างทำโต๊ะกินข้าว โดยกำหนดว่าต้องทำจากไม้แดงทั้งหมด แม้ไม่ได้กำหนดคุณภาพของไม้แดงไว้ แต่ผู้รับจ้างก็มีหน้าที่ต้องหาไม้แดงที่มีคุณภาพ ปรากฏว่าไม้แดงที่ผู้รับจ้างนำมาทำให้นั้นมีปลวกอยู่ด้านในของตัวไม้ ซึ่งถ้าใช้ไปไม่นานทรัพย์สินนั้นต้องเสียหายแน่นอน กรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นความชำรุดบกพร่องอย่างหนึ่งที่ทำให้ทรัพย์สินนั้นเสื่อมราคา

2. การเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์อันมุ่งใช้ตามปกติ

การพิจารณาว่าทรัพย์สินที่รับจ้างทำเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่มุ่งใช้เป็นปกติหรือไม่มีความสำคัญ ในกรณีที่คู่สัญญาไม่ได้ตกลงเกี่ยวกับประโยชน์ที่มุ่งใช้ไว้เป็นอย่างอื่น ซึ่งทำให้สรุปได้ว่า คู่กรณีย่อมตกลงกันโดยปริยายว่าทรัพย์สินนั้นต้องเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่มุ่งใช้เป็นปกติ เมื่อใดจะเรียกได้ว่าทรัพย์สินที่รับจ้างเสื่อมความเหมาะสมย่อมต้องพิจารณาจากปกติประเพณี หรือจารีตประเพณีแห่งท้องถิ่น หรือมาตรฐานของวิญญูชนว่า ตามปกติย่อมจะมุ่งใช้ทรัพย์สินที่จ้างให้ทำนั้นอย่างไร เช่น จ้างทำฟืนปลอมเพื่อสามารถใช้ฟืนปลอมนั้นบดเคี้ยวอาหารได้ตามปกติ การที่ฟืนปลอมไม่สามารถบดเคี้ยวอาหารได้เนื่องจากแตกละเอียดหลังจากใช้ไปได้เพียง 1 วัน กรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นความชำรุดบกพร่องทำให้ทรัพย์สินที่ได้รับมาเสื่อมความเหมาะสมที่จะใช้เป็นปกติ แต่ถ้าคู่กรณีไม่ได้มุ่งต่อความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่จะมุ่งใช้ตามปกติแต่มีประโยชน์เพื่อมุ่งหมายเป็นพิเศษ หากทรัพย์สินที่ว่าจ้างเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่จะมุ่งใช้ตามปกติ แต่ไม่เสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่จะมุ่งใช้ตามสัญญา ผู้ว่าจ้างก็ไม่อาจอ้างเหตุเช่นนั้นมาเป็นมูลให้ผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบเพื่อชำรุดบกพร่องได้

3. การเชื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญา

การเชื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่มุ่งหมายโดยสัญญา คือ ความไม่เหมาะสมแก่การใช้ประโยชน์ตามสัญญา โดยไม่จำเป็นว่าจะต้องเป็นการลดคุณค่าทางตลาดของสินค้าซึ่งยังคงมีความเหมาะสมแก่การใช้ตามปกติอยู่หรือไม่ สำหรับประโยชน์ที่มุ่งหมายข้างต้นจะต้องเป็นส่วนหนึ่งของสัญญา ซึ่งอาจเป็นสัญญาโดยปริยาย หรือมีการกำหนดไว้ในสัญญาโดยชัดแจ้งก็ได้ การจะรู้ว่าประโยชน์ที่มุ่งหมายเป็นส่วนหนึ่งของสัญญาหรือไม่ จึงต้องอาศัยการตีความโดยพิจารณาถึงความสุจริต และพิเคราะห์ถึงปกติประเพณีประกอบตามมาตรา 368 เช่น จำทำตู้ไม้โดยแจ้งแก่ผู้รับจ้างว่าเพื่อนำมาแสดงสินค้าเครื่องดินเผา ซึ่งมีน้ำหนักมาก ต้องทำให้คงทนต่อการใช้งาน ปรากฏว่าเมื่อผู้รับจ้างส่งมอบตู้แล้ว ผู้ว่าจ้างใช้ได้เพียง 1 อาทิตย์ตู้ก็เกิดหักขึ้นมา กรณีเช่นนี้ผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบ เพราะเชื่อมต่อความเหมาะสมแก่ความมุ่งหมายแห่งสัญญา

2.3.2. ความรับผิดโดยไม่มีความผิด

ในระบบกฎหมาย Civil Law พื้นฐานความรับผิดของคู่สัญญา ก็คือ ความผิด (fault) จะรับผิดต่อเมื่อได้กระทำผิดโดยเจตนาหรือประมาท กล่าวคือ ไม่มีความรับผิดโดยไม่มีความผิด (no liability without fault) แต่ในเรื่องความรับผิดในความชำรุดบกพร่อง ตามมาตรา 472 วรรค 2 เป็นบทบัญญัติที่มีลักษณะพิเศษ มีผลบังคับของกฎหมายที่ปรากฏอยู่ในลักษณะสัญญาซื้อขาย โดยกฎหมายบังคับให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบแม้ความผิดนั้นจะไม่ได้เกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของตนก็ตาม ความรับผิดในลักษณะนี้เป็นความรับผิดโดยเด็ดขาด (strict liability) เป็นความรับผิดที่ปราศจากความผิดอันเป็นบทยกเว้นจากหลักทั่วไป

บทบัญญัตินี้กำหนดขึ้นมาเพื่อคุ้มครองผู้ซื้อ โดยมีที่มาจากหลักกฎหมายทั่วไปที่ว่า “ผู้ขายต้องระวัง” (Caveat Venditor) เพราะในการทำสัญญาซื้อขายถือว่า ผู้ขายได้รับรองโดยปริยายแล้วว่าทรัพย์สินนั้นปราศจากความชำรุดบกพร่อง¹⁹ ในการซื้อขายผู้ซื้อไม่ได้ประสงค์เพียงแต่ความมีกรรมสิทธิ์เหนือทรัพย์สินนั้นเท่านั้น แต่ผู้ซื้อยังประสงค์อีกว่าทรัพย์สินนั้นต้องเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่จะใช้ตามปกติของทรัพย์สินหรือตามที่มุ่งหมายโดยสัญญาด้วย ซึ่งถ้าหากทรัพย์สินนั้นมีความบกพร่องถึงขนาดที่จะทำให้ไม่เป็นประโยชน์ตามความมุ่งหมายของสัญญาอีกต่อไป หรือบกพร่องในทางทรัพย์สินถึงขนาดใช้การไม่ได้ ผู้ขายก็ต้องรับผิดชอบแม้ผู้ขายจะไม่ได้มีส่วนร่วมในการกระทำความผิดนั้นด้วยก็ตาม และไม่อาจยกข้อต่อสู้ใดๆได้ เพราะตนอยู่ในฐานะที่จะรู้

¹⁹ ปัญญา ด้านพัฒนามงคล, “ความรับผิดเพื่อชำรุดบกพร่องในสัญญาซื้อขาย,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2537), น. 233.

เรื่องทรัพย์สินที่ขายนั้นดีกว่าใคร²⁰ และเนื่องจากมาตรา 595 กำหนดว่า ในกรณีที่ผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระ ความรับผิดชอบของผู้รับจ้างในความบกพร่องให้นำกฎหมายลักษณะซื้อขายในการชำระดอกเบี้ยมาใช้บังคับกับลักษณะสัญญาจ้างทำของด้วย ดังนั้นความรับผิดชอบของผู้รับจ้างในความชำรุดบกพร่องกรณีที่ผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระจึงเป็นความรับผิดชอบโดยไม่มี ความผิดเช่นกัน เช่น จ้างหมอฟันทำและใส่ฟันปลอมให้ ปรากฏว่าใส่ไปได้เพียง 1 วัน นำไปเคี้ยวอาหาร ฟันปลอมที่ทำมาก็แตกละเอียด กรณีเช่นนี้หมอฟันต้องรับผิดชอบ แม้ว่าฟันปลอมที่หมอนำมาใส่ให้คนใช้นั้น หมอจะไม่ได้เป็นผู้ผลิตและไม่ทราบถึงความชำรุดบกพร่องเพราะรับมาจากโรงงานอีกทีหนึ่ง แต่เนื่องจากเป็นวัสดุที่หมอนำมาใส่ให้ กล่าวคือ เป็นสัมภาระที่ผู้รับจ้างจัดหามา ซึ่งอย่างน้อยต้องมี ความคงทนใช้นานได้เป็นปี การที่สวมใส่ให้คนใช้แล้วคนใช้นำไปใช้เพียงวันเดียวแล้วแตก หมอฟัน จึงต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่องดังกล่าว ตามมาตรา 595 ประกอบกับมาตรา 472 วรรคสอง หรือกรณีที่ผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาลูกบิดมาติดตั้งกับบานประตู แม้ผู้รับจ้างจะไม่ได้เป็นผู้ผลิตลูกบิด ดังกล่าวนี้อาจถือตามโดยไปซื้อมาจากโรงงานและไม่ทราบมาก่อนว่าลูกบิดดังกล่าวมีความชำรุด บกพร่อง แต่ถ้าหากลูกบิดดังกล่าวไม่สามารถใช้ได้ตามวัตถุประสงค์ เช่น ไม่สามารถล็อกได้ ผู้รับ จ้างก็ยังคงมีหน้าที่รับผิดชอบในความบกพร่องของสัมภาระที่จัดหามาต่อผู้ว่าจ้าง แม้ความรับผิดชอบนี้ ตน จะไม่ได้เป็นผู้ก่อให้เกิดขึ้นก็ตาม

2.3.3. สิทธิของผู้ว่าจ้าง

เมื่อมีผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระ และ มีการชำระหนี้โดยส่งมอบทรัพย์สินชำรุด บกพร่องตามที่ได้กล่าวมาข้างต้นแล้ว ถือได้ว่าผู้รับจ้างมีความรับผิดชอบเพื่อการไม่ชำระหนี้แล้ว แต่เนื่องจากมาตรา 595 ประกอบกับมาตรา 472 ไม่ได้กำหนดสิทธิของผู้ว่าจ้างไว้ว่ามีสิทธิอย่างไร บ้าง จึงต้องนำหลักในเรื่องนี้ทั่วไปและในเรื่องสัญญา²¹ มาใช้บังคับแก่กรณีนี้ ผู้ว่าจ้างจึงมีสิทธิ ทำนองเดียวกับกรณีที่ผู้รับจ้างไม่ชำระหนี้ ดังนี้

²⁰ ประเสริฐสุภุมตรา, ขุน, คำสอนชั้นปริญญาตรี พุทธศักราช 2499 หลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่าทรัพย์สิน เช่าซื้อ จ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2499), น.93.

²¹ ศนันทกรณ โสติพิพันธุ์, คำอธิบายซื้อขาย แลกเปลี่ยน ให้เช่าทรัพย์สิน, พิมพ์ครั้งที่ 4 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์วิญญูชน , 2550), น. 197.

2.3.3.1. ปฏิเสธการรับชำระหนี้

ด้วยอำนาจแห่งมูลหนี้เจ้าหนี้ย่อมมีสิทธิเรียกร้องให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้ ซึ่งการชำระหนี้ในสัญญาจ้างทำของ ก็คือ หนี้กระทำการที่เน้นความสำเร็จของงานเป็นสำคัญโดยปราศจากความชำรุดบกพร่อง หากทรัพย์สินนั้นส่งมอบอย่างชำรุดบกพร่อง ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบ การบังคับให้ผู้ว่าจ้างชำระหนี้ที่ชำรุดบกพร่อง เท่ากับว่าบังคับให้ผู้ว่าจ้างชำระหนี้เป็นอย่างอื่น ซึ่งต้องห้ามตามมาตรา 320 ดังนั้น เมื่อทรัพย์สินที่ส่งมอบชำรุดบกพร่องเพราะเหตุที่ผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระ หากผู้ว่าจ้างไม่ประสงค์จะรับชำระหนี้นั้น ผู้ว่าจ้างก็มีสิทธิปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ได้ เพราะถือว่าผู้รับจ้างไม่ชำระหนี้ให้ต้องตามความประสงค์แห่งมูลหนี้ไม่ตรงตามวัตถุประสงค์แห่งหนี้นั้น แต่ถ้เป็นการชำรุดบกพร่องเพียงเล็กน้อย ผู้ว่าจ้างจะปฏิเสธไม่รับงานและไม่ชำระหนี้จ้างไม่ได้ เช่น จ้างทำโฆษณาถูงง่องสตรี ซึ่งมีเงื่อนไขว่าจะต้องถ่ายให้เห็นหน้านางแบบเพียงบางส่วน และนางแบบจะต้องเป็นชาวต่างชาติ นอกจากนี้ช่วงขาของนางแบบจะต้องสวย ซึ่งผู้รับจ้างจัดหา นางแบบชาวต่างชาติไม่ได้ ผู้ว่าจ้างจึงยอมรับนางแบบที่เป็นคนไทยเพราะผู้รับจ้างรับรองว่าจะใช้เทคนิคในการแต่งหน้าและการถ่ายให้ดูเป็นชาวต่างชาติได้ แต่ผลของการถ่ายทำโฆษณาปรากฏว่าเห็นใบหน้าของนางแบบชัดเจนว่าเป็นคนไทย และขาของนางแบบโค้งงอไม่น่าดู ศาลฎีกาตัดสินว่า ผู้ว่าจ้างเป็นผู้เลือกนางแบบเองและผู้ว่าจ้างก็ไม่ได้นำสืบให้เห็นว่า การเห็นใบหน้าชัดเจนจะทำให้เกิดความเสียหายอย่างไร จึงไม่ใช่ข้อสาระสำคัญ ข้อที่ว่าภาพขาของนางแบบโค้งงอไม่น่าดู ก็เป็นการถ่ายในระยะเวลาที่สั้นมาก ทำให้ผู้ดูมองไม่ออกว่าขาของนางแบบคดงอ ซึ่งผู้รับจ้างก็ได้ดำเนินการแก้ไขแล้ว แม้จะเห็นในเวลาอันสั้น แต่ก็ดีกว่าถ่ายใหม่ให้เห็นระยะเวลานานแต่เสียค่าใช้จ่ายสูง จึงถือว่าเหตุที่ผู้ว่าจ้างอ้างดังกล่าวเป็นข้อบกพร่องที่เล็กน้อยเท่านั้นผู้ว่าจ้างจะปฏิเสธไม่รับงานหรือไม่จ่ายหนี้จ้างไม่ได้ (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 847/2534)

2.3.3.2. ปฏิเสธการชำระหนี้จ้าง

สัญญาจ้างทำของเป็นสัญญาต่างตอบแทนชนิดหนึ่ง ซึ่งต่างฝ่ายต่างเป็นทั้งเจ้าหนี้และลูกหนี้ซึ่งกันและกัน เมื่อผู้รับจ้างไม่ได้ชำระหนี้ ผู้ว่าจ้างก็ไม่จำเป็นต้องชำระหนี้ตอบแทนเช่นเดียวกัน ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 369 ที่บัญญัติว่า “ ในสัญญาต่างตอบแทนนั้น คู่สัญญาฝ่ายหนึ่งจะไม่ยอมชำระหนี้จนกว่าอีกฝ่ายหนึ่งจะชำระหนี้หรือขอปฏิบัติชำระหนี้ก็ได้ แต่ความข้อนี้ ท่านมิให้ใช้บังคับถ้าหนี้ของคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งยังไม่ถึงกำหนด” เช่น สิ่งทำเหรียญมงคลชนิดต่างๆ แต่ปรากฏว่าทำออกมาแล้วเหรียญเบี้ยวและรูปที่พิมพ์อยู่บนเหรียญนั้นไม่ค่อยชัดเจน ผู้ว่าจ้างจึงสั่งให้ผู้รับจ้างทำให้ใหม่ กรณีเช่นนี้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิปฏิเสธการชำระราคาได้จนกว่าผู้รับจ้างจะทำให้ใหม่

นอกจากนี้มาตรา 599 ในลักษณะจ้างทำของ ยังกำหนดหลักเกณฑ์เพิ่มเติมจากหลักทั่วไปไว้อีกว่า ในกรณีที่ผู้รับจ้างส่งมอบงานชำรุดบกพร่อง ผู้ว่าจ้างชอบที่จะยึดหน่วงสินจ้างได้ เว้นแต่กรณีที่ผู้รับจ้างจะได้หาประกันให้ตามสมควร เช่น จ้างให้ตั้งศูนย์ถ่วงล้อรถยนต์ เมื่อตั้งเสร็จแล้วผู้รับจ้างได้มอบรถให้ผู้ว่าจ้างไปทดลองขับดูก่อนโดยยังไม่ได้ชำระสินจ้าง ปรากฏว่าระหว่างทดลองขับรถอยู่นั้น รถเกิดบังคับไม่ได้ทำให้ไปชนถูกบ้านเรือนคนอื่นเสียหาย ซึ่งจากการตรวจสอบแล้วพบว่าสาเหตุของอุบัติเหตุครั้งนี้เกิดจากการตั้งศูนย์ถ่วงล้อที่ไม่เรียบร้อย จึงทำให้พวงมาลัยรถยนต์ไม่สามารถบังคับรถยนต์ได้ ดังนั้นผู้ว่าจ้างมีสิทธิยึดหน่วงสินจ้างไว้

การยึดหน่วงสินจ้างนี้ ถือเป็น การปฏิเสธการชำระสินจ้างเช่นกัน แต่กรณีมาตรา 599 นี้ เป็นกรณีที่ผู้ว่าจ้างรับมอบทรัพย์สินมาแล้วแต่ปฏิเสธที่จะชำระราคาเพราะว่าเกิดความชำรุดบกพร่องต่อทรัพย์สินที่รับมอบมา ส่วนการปฏิเสธชำระสินจ้างตามมาตรา 369 นั้นอาจเป็นกรณีที่ยังไม่ได้รับมอบทรัพย์สินนั้นมาเลยก็ได้ แต่ปรากฏความชำรุดบกพร่องอย่างเห็นได้ชัด ผู้ว่าจ้างจึงปฏิเสธการรับชำระหนี้และไม่ชำระสินจ้างได้ด้วย ตามมาตรา 369

ดังนั้น เมื่อผู้รับจ้างส่งมอบการงานที่ทำให้แก่ผู้ว่าจ้างอย่างชำรุดบกพร่อง ผู้ว่าจ้างมีสิทธิปฏิเสธชำระสินจ้างหรือยึดหน่วงสินจ้างก็ได้ ซึ่งในเรื่องนี้จะสอดคล้องกับสิทธิในการเรียกให้ซ่อมแซมทรัพย์สินซึ่งจะได้กล่าวในหัวข้อถัดไป

2.3.3.3. เรียกให้ซ่อมแซม

กรณีที่ผู้รับจ้างส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องให้แก่ผู้ว่าจ้าง ถือว่า ผู้รับจ้างชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามความประสงค์ของสัญญาแล้ว ผู้รับจ้างจึงต้องรับผิดชอบกับผู้ว่าจ้างตามมาตรา 595 ประกอบกับมาตรา 472 ดังนั้น เมื่อผู้รับจ้างชำระหนี้อย่างชำรุดบกพร่อง หากผู้ว่าจ้างยังประสงค์ที่จะให้ผู้รับจ้างชำระหนี้อยู่ก็สามารถเรียกให้ผู้รับจ้างซ่อมแซมทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่องได้ เช่น จ้างตัดเย็บเสื้อผ้าทำงาน ปรากฏว่าเมื่อรับมอบเสื้อผ้ามาแล้ว มีรอยตะเข็บที่ยังสอยไม่เรียบร้อย กรณีเช่นนี้ผู้ว่าจ้างเรียกให้ผู้รับจ้างรับซ่อมแซมงานดังกล่าวได้ หรือหากผู้รับจ้างไม่ยอมซ่อมแซมให้ผู้ว่าจ้างก็สามารถนำทรัพย์สินดังกล่าวไปซ่อมแซมเอง โดยให้ผู้รับจ้างเป็นคนรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายในการซ่อมแซมได้ ซึ่งวัตถุประสงค์แห่งนี้ดังกล่าวต้องเป็นหน้าที่ที่สามารถให้บุคคลภายนอกชำระหนี้แทนได้ด้วย เพราะหากเป็นหนี้กระทำการที่มีลักษณะจะต้องทำด้วยตนเอง หรือเป็นความสามารถเฉพาะตัวบุคคลก็ไม่สามารถให้บุคคลอื่นทำแทนได้ เช่น จ้างช่างที่มีฝีมือในการปั้นรูปสิงโตเพื่อเป็นเครื่องประดับตกแต่งหน้าบ้าน ซึ่งมีเฉพาะช่างคนนี้เท่านั้นที่ปั้นได้สวยเป็นธรรมชาติ โดยไม่มีใครที่สามารถปั้นได้สวยและเป็นธรรมชาติได้เหมือนกับช่างคนนี้ กรณีเช่นนี้เมื่อไม่สามารถให้คนอื่นทำแทนได้ ผู้ว่าจ้างก็ต้องเรียกค่าเสียหายจากผู้รับจ้างแทน

2.3.3.4. เรียกค่าสินไหมทดแทน

การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเป็นมาตรการรองจากการบังคับชำระหนี้หรือเป็นมาตรการในทางเยียวยาความเสียหายซึ่งคงได้รับการชดใช้เพียงพอที่เสียหายจริงเท่านั้นเพราะว่าค่าสินไหมทดแทนเป็นการทดแทนความเสียหายที่ได้เสียไปไม่ใช่เป็นการลงโทษลูกหนี้ หรือเป็นการให้รางวัลแก่เจ้าหนี้หรือให้เจ้าหนี้ค้ำกำไร เมื่อลูกหนี้ชำระหนี้บกพร่องไม่ต้องตามความประสงค์แห่งมูลหนี้ เจ้าหนี้มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ ตามมาตรา 472 วรรคหนึ่ง โดยค่าสินไหมทดแทนนี้ ผู้รับจ้างต้องเป็นผู้รับผิดชอบ แม้ความผิดนั้นจะไม่ได้เกิดจากความจงใจหรือประมาทเลินเล่อของตนก็ตาม เพราะความรับผิดในลักษณะนี้เป็นความรับผิดโดยเด็ดขาด (strict liability) เป็นความรับผิดที่ปราศจากความผิดอันเป็นบทยกเว้นจากหลักทั่วไป

เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นผู้ว่าจ้างจึงจะมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แต่เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวไม่มีการกำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องการเรียกค่าสินไหมทดแทนไว้โดยเฉพาะจึงต้องนำหลักทั่วไปเกี่ยวกับการชำระค่าสินไหมทดแทนมาใช้บังคับ ซึ่งหนึ่งดังกล่าวเป็นหนี้ที่เกิดจากสัญญา ดังนั้นความรับผิดในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจึงต้องบังคับตามมาตรา 222 ถึง มาตรา 225²² ผู้รับจ้างจึงต้องรับผิดในค่าเสียหายทั้งปวงอันเป็นผลธรรมดาของการส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่อง และอาจต้องรับผิดเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากคู่กรณีได้คาดเห็นพฤติการณ์พิเศษเช่นนั้นล่วงหน้าก่อน เช่น จ้างซ่อมหลังคาบ้าน ปรากฏว่าเมื่อซ่อมเสร็จแล้วเวลาที่ฝนตกน้ำก็ยังซึมเข้ามาในบ้านอีก กรณีเช่นนี้ถือว่าส่งมอบทรัพย์สินที่ชำรุดบกพร่อง ผู้รับจ้างจึงต้องรับผิดชอบในความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการที่ต้องแก้ไขทรัพย์สินให้ใช้ได้ดังเดิม นอกจากนี้ถ้าการที่น้ำซึมเข้ามาในบ้านทำให้พื้นไม้บริเวณใกล้เคียงเสียหาย ผู้ว่าจ้างก็ต้องรับผิดชอบในส่วนนี้ด้วยเพราะถือว่าเป็นความเสียหายต่อเนื่องและไม่ไกลกว่าเหตุ อย่างไรก็ตาม ค่าเสียหายดังกล่าวข้างต้นอาจลดจำนวนลงหรือไม่ได้รับชดใช้เลยก็ได้ ถ้าหากความเสียหายนั้นเกิดขึ้นเพราะผู้ว่าจ้างมีส่วนผิดอยู่ด้วย เช่น ก จ้างซักลากซุงให้ ข โดยตกลงว่าต้องให้เสร็จก่อนวันที่ 1 สิงหาคม โดย ข ตกลงจะจัดหาซุง 10 เชือกมาให้ ก เพื่อให้ใช้ลากซุง แต่ ข ส่งซุงมาให้ ก ได้เพียง 5 เชือก ก จึงซักลากซุงไม่เสร็จตามกำหนด ในกรณีความเสียหายนี้ ข มีส่วนผิดอยู่ด้วยที่ไม่ปฏิบัติตามชำระหนี้ ส่วนของตนให้ถูกต้องก่อน ดังนั้นค่าสินไหมทดแทนที่ ข จะได้รับก็จะลดลงไม่เต็มตามจำนวนที่ได้ฟ้องร้องไป หรือกรณีที่จ้างต่อเรือ แต่ปรากฏว่าเมื่อผู้ว่าจ้างรับเรือมาแล้วกลับชำรุดบกพร่องจนใช้การไม่ได้ตามปกติ จนถึงขนาดต้องนำไปให้บุคคลภายนอกซ่อมแซม เป็นเงิน 1,159,330 บาท

²²ไพโรจน์ วายุภาพ, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 5 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์พลสยาม พรินติ้ง, 2550), น. 153.

และเรือพิพาทชำรุดเสียหายใช้การไม่ได้จนถึงวันซ่อมเสร็จประมาณ 4 ปี ก่อให้เกิดความเสียหายเป็นเงิน 300,000 บาท ดังนี้ เมื่อเรือพิพาทชำรุดบกพร่องเป็นเหตุให้เสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่โจทก์มุ่งจะใช้ตามปกติ จำเลยซึ่งเป็นผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบมาตรา 595 ประกอบด้วยมาตรา 472 โดยต้องรับผิดชอบในค่าใช้จ่ายทั้งหมดที่ผู้ว่าจ้างเสียหาย กล่าวคือ ค่าใช้จ่ายในการไปจ้างบุคคลภายนอกซ่อมแซม และการที่ทำให้ไม่สามารถใช้เรือได้จนกระทั่งถึงวันที่ส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้าง (คำพิพากษาฎีกาที่ 6144/2538) และเนื่องจากคำพิพากษาฎีกาเรื่องนี้คำสั่งใหม่แทนที่ผู้รับจ้างต้องชดใช้หนี้เงิน ดังนั้นผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบในเรื่องดอกเบี้ยในระหว่างผิดนัดจนกว่าจะชำระเสร็จสิ้นแก่ผู้ว่าจ้างในอัตราร้อยละเจ็ดครึ่งต่อปี ตามมาตรา 224 ด้วย

2.3.3.5. เลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหาย

โดยมาตรา 595 วางหลักไว้ว่า ความรับผิดชอบในการบกพร่องนั้นให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ลักษณะซื้อขายมาใช้กับลักษณะจ้างทำของ ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 472 ถึงมาตรา 474 เรื่องความรับผิดชอบในการบกพร่องในลักษณะซื้อขายนี้ ไม่มีการวางหลักเรื่องสิทธิในการเลิกสัญญาในกรณีที่การทำงานมีการบกพร่องไว้เลย จึงทำให้เกิดปัญหาว่า ผู้ว่าจ้างจะใช้สิทธิเลิกสัญญาในกรณีที่ผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระแล้วเกิดความชำรุดบกพร่อง อันเนื่องมาจากสัมภาะนั้นได้หรือไม่ เนื่องจากกฎหมายไม่ได้วางหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ไว้

สิทธิที่ผู้ว่าจ้างจะเลิกสัญญาได้ ก็คือ ต้องมีการไม่ชำระหนี้ ซึ่งการที่ผู้รับจ้างส่งมอบทรัพย์สินชำรุดบกพร่องก็ถือเป็นกรณีไม่ชำระหนี้อย่างหนึ่งได้ ถ้าการชำระหนี้นั้นไร้ประโยชน์แก่เจ้าหนี้หรือผิดไปจากความมุ่งหมายของสัญญาโดยสิ้นเชิง²³ ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญาและเรียกค่าเสียหายได้ ตามมาตรา 387, มาตรา 391 และมาตรา 595 ประกอบกับมาตรา 472 โดยการเลิกสัญญาในกรณีส่งมอบทรัพย์สินชำรุดบกพร่องนี้ไม่ได้บัญญัติสิทธิของการเลิกสัญญาไว้โดยเฉพาะ ดังนั้นการใช้สิทธิบอกเลิกสัญญากรณีนี้จึงต้องนำหลักทั่วไปตามมาตรา 387 มาใช้ และเมื่อใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้วก็จะส่งผลตามมาตรา 391 ต่อไปตามลำดับซึ่งเป็นไปตามหลักทั่วไปในเรื่องผลของการเลิกสัญญา แต่ในบางกรณีอาจไม่ต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม ถ้าหากทรัพย์สินส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้างนั้นชำรุดบกพร่องจนไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้างเลย ผู้ว่าจ้างก็ไม่ต้องทำให้ผู้รับจ้างกลับคืนสู่ฐานะเดิม กล่าวคือ ไม่ต้องชดใช้เงินจ้างตามสัดส่วนของงาน ส่วนผู้รับจ้างหากได้รับสิ่งใดจากผู้ว่าจ้าง ผู้รับจ้างก็ต้องส่งคืนให้แก่ผู้ว่าจ้าง หากไม่ได้รับสิ่งใดไว้ก็ไม่มีสิ่งใดที่จะต้องส่งคืน เช่นผู้รับจ้างก่อสร้างอาคารบางกว่าแบบแปลนที่กำหนดไว้ โดยไม่ได้รับความยินยอมจากผู้ว่าจ้างหรือ

²³ โสภณ รัตนากร, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 8 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2548), น.172.

คณะกรรมการดูแลการก่อสร้างของผู้ว่าจ้าง การที่ผู้รับจ้างก่อสร้างรากฐานบางกว่าแบบแปลนจึงเป็นฝ่ายผิดสัญญา ผู้ว่าจ้างได้ให้โอกาสผู้รับจ้างได้แก้ไขแต่ผู้รับจ้างไม่ยอมแก้ไข ผู้ว่าจ้างจึงมีสิทธิเลิกสัญญา ส่วนรากฐานที่ผู้รับจ้างก่อสร้างให้จำเลยนั้นบางกว่าแบบแปลนซึ่งจะแก้ไขก็ไม่สามารถทำได้ นอกจากรื้อทิ้งแล้วก่อสร้างใหม่ รากฐานที่ผู้รับจ้างทำไว้จึงไม่เป็นประโยชน์ต่อผู้ว่าจ้าง ดังนั้นผู้ว่าจ้างจึงไม่ต้องชดใช้ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้าง (คำพิพากษาฎีกาที่ 2269/2521)

เมื่อใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ผู้ว่าจ้างมีความเสียหายอย่างไรก็สามารถเรียกค่าเสียหายจากผู้รับจ้างได้ ตามมาตรา 472 วรรคหนึ่ง ประกอบกับมาตรา 391 วรรคท้าย แต่ถ้าการเรียกค่าเสียหายนี้ผู้ว่าจ้างจะต้องไม่มีส่วนที่ก่อให้เกิดความเสียหายดังกล่าวด้วย มิฉะนั้นค่าเสียหายที่ผู้ว่าจ้างเรียกร้องอาจจะได้ไม่เต็มจำนวน หรืออาจไม่ได้รับเลยก็ได้ เช่น กรณีที่จ้างช่างก่อสร้างตามแบบแปลนที่เขียนขึ้นคร่าวๆ โดยไม่มีรายละเอียด เป็นเหตุให้ต้องมีการแก้ไขการก่อสร้างอยู่เรื่อยๆ ผลที่สุดต้องเลิกการก่อสร้างไป ผู้ว่าจ้างฟ้องเรียกค่าเสียหายผู้รับจ้างก็ฟ้องแย้งเรียกค่าเสียหายเช่นกัน ศาลฎีกาเห็นว่าต่างฝ่ายต่างไม่สุจริตด้วยกัน เพราะผู้ว่าจ้างมีส่วนผิดที่ใช้แบบแปลนโดยไม่มีรายละเอียด ส่วนผู้รับจ้างก็ไม่พิจารณาว่าแบบนั้นจะใช้ก่อสร้างได้หรือไม่ จึงไม่อาจฟ้องเรียกค่าเสียหายกันและกันได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 745/2512)

อย่างไรก็ตามถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นไม่ถึงขนาด กล่าวคือ เป็นความบกพร่องเพียงเล็กน้อยผู้ว่าจ้างก็ไม่สามารถบอกเลิกสัญญาได้ เช่น การที่ผู้รับจ้างก่อสร้างบ้านให้ผู้ว่าจ้างมีส่วนสูงน้อยกว่าที่กำหนดไว้ในแบบแปลนและที่ได้ตกลงกันแก้ไขกันประมาณ .16 ถึง .18 เมตร ทำให้บ้านนั้นเป็นอันไร้ประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้างไม่ การผิดสัญญาของผู้รับจ้างจึงไม่ใช่การผิดสัญญาในข้อสาระสำคัญถึงขนาดที่จะทำให้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญาได้ หากการผิดสัญญาของผู้รับจ้างทำให้ผู้ว่าจ้างได้รับความเสียหายอย่างไร ผู้ว่าจ้างชอบที่จะเรียกร้องให้ผู้รับจ้างชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายได้เท่านั้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 3107/2538) หรือจ้างสร้างรั้วบ้านเสร็จตามสัญญาแล้ว คงมีข้อบกพร่องเรื่องการทาสีคานคอดินขาดไป 5 เซนติเมตรตลอดแนวรั้วเท่านั้น ซึ่งเป็นเพียงรายละเอียดปลีกย่อย ผู้ว่าจ้างไม่มีสิทธิที่จะเลิกสัญญาได้ (1637/2523)

2.3.4. กรณีที่ไม่ต้องรับผิดชอบ

สิทธิของผู้ว่าจ้างที่กล่าวมาข้างต้นจะระงับสิ้นไป ในกรณีดังต่อไปนี้

2.3.4.1. กรณีที่ความชำรุดบกพร่องเกิดจากคำสั่งของผู้ว่าจ้าง ตามมาตรา 591

หากความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้นจากคำสั่งของผู้ว่าจ้าง ผู้รับจ้างก็ไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่ผู้รับจ้างจะได้อธิบายว่าคำสั่งนั้นไม่ถูกต้องและไม่ได้บอกกล่าวตักเตือน เช่น ผู้ว่าจ้างเป็นคนกำหนดให้

ผู้รับจ้างต้องจัดหาอะไหล่ที่ผู้ว่าจ้างกำหนดไว้ ซึ่งไม่มีข้อเสียในทางรถยนต์แต่เนื่องจากราคาถูก มาใช้กับการซ่อมรถยนต์ของเขาเท่านั้นและผู้รับจ้างได้เตือนแล้วว่าอาจทำให้รถที่ซ่อมนั้นมีปัญหา ได้แต่ผู้ว่าจ้างไม่รับฟัง เมื่อนำไปใช้งานแล้วมีความบกพร่อง กรณีเช่นนี้ผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดชอบในความชำรุดบกพร่อง หรือในกรณีที่จ้างสร้างบ้านเป็นตึก 2 ชั้น ซึ่งการทดสอบคอนกรีตจะต้องใช้เหล็ก ผูกโครงหล่อคอนกรีตขนาด 4 หุน แต่ผู้ว่าจ้างสั่งให้ผู้รับจ้างใช้เหล็กที่มีขนาดเพียง 3 หุน ก็น่าจะเพียงพอแล้วเพื่อประหยัดค่าใช้จ่าย ผู้รับจ้างได้เตือนให้ผู้ว่าจ้างทราบแล้วว่าเหล็กอาจจะรับ น้ำหนักของตึกไม่ไหว แต่ผู้ว่าจ้างก็ยังยืนยันให้ทำตามเดิม ดังนั้นหากมีความชำรุดบกพร่องของ งานเกิดขึ้น เช่น ทำให้ตึกที่สร้างเกิดรอยร้าว ผู้รับจ้างก็ไม่ต้องรับผิดชอบต่อความชำรุดบกพร่องที่ เกิดขึ้น เพราะผู้รับจ้างได้ปฏิบัติตามหน้าที่ที่กฎหมายบัญญัติไว้ถูกต้องทุกประการแล้ว

2.3.4.2. กรณีที่ผู้ว่าจ้างยอมรับมอบงานที่ชำรุดบกพร่องโดยไม่คิดเงื่อนไข

หากผู้ว่าจ้างรับมอบงานที่ชำรุดบกพร่องนั้นไปโดยไม่คิดเงื่อนไข ซึ่งอาจเป็นการแสดง เจตนาออกโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยาย ก็ถือได้ว่าเป็นการสละสิทธิที่จะให้ผู้รับจ้างซ่อมแซมแก้ไข งานให้คืนดีตามหน้าที่แล้ว เช่น ผู้รับจ้างก่อสร้างถนนไม่ตรงตามสัญญา ผู้ว่าจ้างมีสิทธิปฏิเสธไม่ รับมอบงานได้ การที่ผู้รับจ้างอ้างว่ากรรมการตรวจงานของผู้ว่าจ้างไม่ทักท้วงนั้นไม่สามารถอ้างได้ เพราะผู้ว่าราชการจังหวัดไม่มีอำนาจตามกฎหมายที่จะสั่งให้สุขาภิบาลจ่ายเงินให้กับผู้รับจ้าง แต่ เมื่อสภาพของถนนแข็งแรงพอใช้ได้ ผู้ว่าจ้างจึงต้องยอมรับถนนไว้โดยการลดเงินจ้างลง ทั้งผู้รับ จ้างก็ได้เปิดถนนให้ประชาชนใช้แล้วโดยผู้ว่าจ้างไม่ได้ทักท้วงแต่อย่างใด ถือได้ว่าถนนที่ผู้รับจ้าง ก่อสร้างตามสัญญาเป็นประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้าง ผู้ว่าจ้างจึงต้องรับภาระงานที่ทำและจ่ายเงินจ้างตาม สมควร (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1297/2523)

ดังนั้นเมื่อผู้ว่าจ้างรับมอบงานที่ทำทั้ง ๆ ที่ทราบข้อชำรุดบกพร่องอยู่ก่อนแล้ว โดยไม่ได้ ทักท้วงหรือให้จัดการแก้ไขอย่างใด ผู้รับจ้างก็ต้องรับผิดชอบใช้เงินจ้างให้แก่โจทก์ (คำพิพากษาศาลฎีกา ที่ 1202/2518) แต่ถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นไม่ประจักษ์ ซึ่งผู้ว่าจ้างไม่สามารถตรวจพบเห็นได้ ในขณะที่รับมอบงาน หรือว่ามีความชำรุดบกพร่องอยู่ แต่ผู้รับจ้างปิดบังไว้ไม่แจ้งให้ผู้ว่าจ้างทราบ เมื่อรับมอบงานแล้วจึงปรากฏว่ามีการชำรุดบกพร่องเช่นนี้ ผู้รับจ้างยังคงต้องรับผิดชอบต่อผู้ว่าจ้างอยู่ เช่น ผู้ว่าจ้างรับมอบรถแทรกเตอร์ให้ผู้รับจ้างไปซ่อมเป็นการเรียบริ้อย ปรากฏว่าเมื่อผู้ว่าจ้างนำ รถออกไปใช้งานกระบอกลูกไฮดรอลิครั่ว ไม่มีแรงดันยกใบมีดด้านหน้า ความชำรุดบกพร่องเหล่านี้ผู้ ว่าจ้างไม่พึงพบได้ขณะส่งมอบ ผู้รับจ้างจึงยังต้องรับผิดชอบอยู่ตามมาตรา 598 โดยต้องนำงาน กลับไปแก้ไขให้เรียบริ้อย จะอ้างว่าผู้ว่าจ้างรับมอบงานไปแล้วไม่ได้

2.3.4.3. กรณีตามมาตรา 595 ประกอบกับมาตรา 473

ถ้าทรัพย์สินที่นำมาทำการงานนั้นเสื่อมคุณค่าอย่างหนึ่งอย่างใด เช่น เสื่อมราคา หรือเสื่อมความเหมาะสมแก่ประโยชน์ที่มุ่งใช้ตามปกติ หรือแก่ประโยชน์ที่มุ่งหมายตามสัญญา ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบ แต่หลักที่ว่าผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบในกรณีที่ทรัพย์สินที่ขายชำรุดบกพร่องตามมาตรา 595 ประกอบกับมาตรา 472 นั้นมีข้อยกเว้นอยู่ 3 กรณี ตามมาตรา 473²⁴ คือ

(1) กรณีที่ผู้ว่าจ้างควรจะได้รู้ว่าทรัพย์สินที่ทำการงานนั้นชำรุดบกพร่อง หากผู้ว่าจ้างได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน ได้แก่ กรณีที่ผู้ว่าจ้างไม่รู้ว่ามีความชำรุดบกพร่องเพราะความประมาทเลินเล่อนั่นเองโดยความประมาทเลินเล่อนี้จะต้องเป็นความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง เช่น จ้างให้ทำห้องครัวใหม่ ปรากฏว่าเมื่อรับมอบมาแล้วผนังมีรอยร้าว แต่ผู้ว่าจ้างไม่เห็นซึ่งหากผู้ว่าจ้างได้ใช้ความระมัดระวังเพียงเล็กน้อยก็จะพบว่าผนังของห้องครัวมีรอยร้าวที่ไม่เรียบร้อย แต่ผู้ว่าจ้างไม่ยอมตรวจตราให้ดี เช่นนี้เมื่อผู้ว่าจ้างตรวจพบความบกพร่องแล้วจะมาเรียกร้องให้ผู้รับจ้างรับผิดชอบไม่ได้

(2) ถ้าผู้ว่าจ้างไม่รู้ว่ามีความชำรุดบกพร่องในระหว่างที่ทำการงาน แต่ถ้าในเวลาส่งมอบหากความชำรุดบกพร่องเป็นที่เห็นประจักษ์ และผู้ว่าจ้างรับเอาการงานนั้นโดยไม่อิดเอื้อน ผู้รับจ้างก็ไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อความชำรุดบกพร่อง เช่น จ้างตัดเสื้อ ตอนไปรับก็รู้อยู่แล้วว่าตัดผิดแบบไม่ตรงตามที่ได้กำหนดไว้ในสัญญา แต่ก็ยังรับมอบแล้วจ่ายสินจ้างไป เช่นนี้ถือว่าผู้ว่าจ้างรับมอบงานโดยไม่อิดเอื้อนแล้ว

(3) ทรัพย์สินที่นำมาทำการงานนั้นได้ซื้อจากการขายทอดตลาด โดยความรู้เห็นของผู้ว่าจ้าง เช่น สัมภาระบางอย่างผู้รับจ้างอาจซื้อจากการขายทอดตลาดก็ได้เช่น กระเบื้องปูพื้นที่ยึดมาจากลูกหนี้รายอื่นแล้วเจ้าพนักงานบังคับคดีนำมาออกขายทอดตลาดเพื่อนำเงินมาชำระหนี้แก่เจ้าหนี้เพื่อความประหยัดในค่าใช้จ่าย ผู้รับจ้างจึงบอกกล่าวแก่ผู้ว่าจ้างว่าตนจะไปซื้อสัมภาระจากการขายทอดตลาดซึ่งผู้ว่าจ้างก็ยินยอมไม่ได้คัดค้านแต่อย่างใดและไปดูแลผู้รับจ้างผู้ราคาด้วย ดังนั้นหากมีความเสียหายเกิดขึ้น ผู้ว่าจ้างจะเรียกร้องให้ผู้รับจ้างรับผิดชอบไม่ได้เนื่องจากการขายทอดตลาด

²⁴มาตรา 473 บัญญัติว่า “ ผู้ขายย่อมไม่ต้องรับผิดชอบ ในกรณีดังจะกล่าวต่อไปนี้ คือ

(1) ถ้าผู้ซื้อได้รู้แล้ว แต่ในเวลาซื้อขายว่ามีความชำรุดบกพร่องหรือควรจะได้รู้เช่นนั้น หากได้ใช้ความระมัดระวังอันจะพึงคาดหมายได้แต่วิญญูชน

(2) ถ้าความชำรุดบกพร่องนั้นเป็นอันเห็นประจักษ์แล้วในเวลาส่งมอบ และผู้ซื้อรับเอาทรัพย์สินนั้นไว้โดยไม่อิดเอื้อน

(3) ถ้าทรัพย์สินนั้นได้ขายทอดตลาด

เป็นการขายโดยเปิดเผยเป็นการนำทรัพย์สินออกขายตามสภาพที่ทรัพย์สินนั้นเป็นอยู่ ถ้าหากผู้ว่าจ้างไม่พอใจสัมภาระที่ผู้รับจ้างประมูลก็ควรจะได้แย้งตั้งแต่ขณะที่ผู้รับจ้างได้ทำการประมูล

2.3.5. ความรับผิดชอบเพื่อการรอนสิทธิ

การรอนสิทธิ หมายถึง การที่ผู้ซื้อทรัพย์สินบุคคลภายนอกก่อการรบกวนขัดสิทธิในอันที่จะครองทรัพย์สินโดยปกติสุขทั้งหมดหรือแต่บางส่วนโดยบุคคลภายนอกมีสิทธิเหนือทรัพย์สินหรือเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินที่ซื้อขายกัน²⁵

สิทธิในที่นี้ หมายถึง ประโยชน์ที่กฎหมายรับรองและคุ้มครองให้ จึงอาจมีความหมายได้ทั้งบุคคลสิทธิ เช่น สิทธิตามสัญญาเช่า หรือทรัพย์สินสิทธิ เช่น กรรมสิทธิ์ ภาระจำยอม ฯลฯ ดังนั้นหากผู้รบกวนขัดสิทธิไม่ได้มีสิทธิดีกว่าผู้ซื้ออย่างหนึ่งอย่างใดก็จะถือว่า ผู้ซื้อนั้นถูกรอนสิทธิไม่ได้ เช่น บุคคลภายนอกมีสิทธิการเช่าอสังหาริมทรัพย์ที่ไม่มีหลักฐานเป็นหนังสือ เป็นต้น โดยความรับผิดชอบในการรอนสิทธินี้ผู้ขายจะรู้หรือไม่ก็ต้องรับผิดชอบ

ปัญหาที่น่าพิจารณา ก็คือ ในกรณีที่ผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระให้แก่ผู้ว่าจ้าง มาตรา 595 ให้นำบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในลักษณะซื้อขายเกี่ยวกับความรับผิดชอบในการบกพร่องของงานมาใช้โดยอนุโลม ซึ่งมาตรา 595 นี้บัญญัติแต่เพียงว่า “ความรับผิดชอบในการบกพร่อง” ไม่ได้กล่าวถึงความรับผิดชอบในการรอนสิทธิด้วย ดังนั้นหากเกิดกรณีที่ผู้ว่าจ้างถูกรอนสิทธิจากบุคคลภายนอก ผู้รับจ้างจะต้องรับผิดชอบในเรื่องนี้มากน้อยเพียงใดสามารถนำบทบัญญัติมาตรา 595 นี้มาใช้กับการรอนสิทธินี้ได้หรือไม่ โดยคำว่า “ในการบกพร่อง” ตามบทบัญญัติมาตรา 595 นี้จะครอบคลุมไปถึงความรับผิดชอบในการรอนสิทธิหรือไม่ ตัวอย่างเช่น จำงพ่นสีรถที่ผู้ซ่อมรถ โดยผู้รับจ้างคิดค่าแรง 50,000 บาท แต่ปรากฏว่าผู้รับจ้างขโมยสีที่จะใช้สำหรับพ่นรถมาจากคนอื่น เมื่อเจ้าของสีมาทวงถามจากผู้ว่าจ้าง กรณีเช่นนี้จะถือว่าผู้ว่าจ้างถูกรอนสิทธิหรือไม่และผู้ว่าจ้างสามารถใช้สิทธิตามมาตรา 595 เพื่อให้ผู้รับจ้างรับผิดชอบเนื่องมาจากการถูกรอนสิทธิได้หรือไม่

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 595 ก็ไม่ได้กำหนดไว้อย่างชัดเจน ดังนั้นคำว่า “ในการบกพร่อง” นี้จะตีความได้มากแค่ไหน จะรวมถึงการรอนสิทธิด้วยหรือไม่นั้นจะต้องพิจารณา

²⁵พาดินภาค ธนกิจไพบูลย์, “ความรับผิดชอบในการรอนสิทธิตามสัญญาซื้อขาย,”

(วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น. 7.

จากคำนิยาม เนื่องจากในเรื่องนี้ยังไม่มีตำราหรือคำพิพากษาฎีกากล่าวถึงว่า คำว่า “ในการบกพร่อง” นี้รวมถึงการรอนสิทธิหรือไม่

ตามพจนานุกรมไทย ฉบับของราชบัณฑิตยสถาน 2535 ได้ให้ความหมายของคำว่า “บกพร่อง” ไว้ว่า “พร่อง น้อยไป ขาดไป ไม่เต็มที่ ผิดพลาดไม่ถูกต้องทั้งหมด” โดยคำว่าบกพร่องนี้ในภาษาต่างประเทศใช้คำว่า defect

คำว่า “defect” ตาม Oxford Advanced Learner’s Dictionary 6 th ให้ความหมายว่า เป็นความผิดพลาดในบางสิ่ง บางอย่าง ในสิ่งที่ทำขึ้นซึ่งทำให้สิ่งนั้นไม่สมบูรณ์แบบ²⁶

ส่วนคำว่า “รอนสิทธิ” ในภาษาต่างประเทศใช้คำว่า “eviction” ซึ่งหมายถึง การที่ผู้ซื้อทรัพย์สินถูกบุคคลภายนอกก่อการรบกวนขัดสิทธิในอันที่จะครอบทรัพย์สินโดยปกติสุขทั้งหมดหรือแต่บางส่วน โดยบุคคลภายนอกนั้นเป็นผู้มีสิทธิเหนือทรัพย์สิน หรือเป็นเจ้าของกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สินนั้น จากความหมายที่กล่าวมาข้างต้นจึงน่าจะแปลความได้ว่า คำว่า “ในการบกพร่อง” ในมาตรา 595 ไม่น่ารวมความถึงการรอนสิทธิด้วย นอกจากนี้ยังมีกฎหมายหลายท่าน²⁷ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับการรับผิดในการบกพร่องตามมาตรา 595 ว่า เมื่อผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระและมีความชำรุดบกพร่องเกิดขึ้นให้นำบทบัญญัติตามมาตรา 472 ถึงมาตรา 474 มาใช้บังคับ โดยไม่ได้กล่าวถึงมาตรา 475 ถึงมาตรา 482 เลย ดังนั้นคำว่า “ในการบกพร่อง” ตามมาตรา 595 นี้ จึงไม่น่ารวมถึงเรื่องความรับผิดในการรอนสิทธิ ตามมาตรา 475 ถึงมาตรา 482 แต่อย่างไรก็ตามมีผู้ให้ความเห็นที่แตกต่างกันออกไปว่า²⁸ การรอนสิทธิก็เป็นเรื่องความชำรุดบกพร่องเช่นกันแต่เป็นความชำรุดบกพร่องในกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน

ในเรื่องของการรอนสิทธิได้ถูกบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะซื้อขาย ซึ่งได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้ในมาตรา 475 ว่า “หากมีบุคคลใดมาก่อนการรบกวนขัดสิทธิของผู้ซื้อในอันจะครอบครองทรัพย์สินโดยปกติสุข เพราะบุคคลผู้นั้นมีสิทธิเหนือทรัพย์สินที่ได้ซื้อขายกันนั้นอยู่ในเวลาซื้อขายก็ดี เพราะความผิดของผู้ขายก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดในผลอันนั้น”

²⁶ A fault in something or in the way it has been made which means that it is not perfect .

²⁷ สุปิ่น พูลพัฒน์, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 9 , น.241 ; กมล สนิทเกษตริน, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 10 , น.38.

²⁸ พาณิก ธนกิจไพบูลย์, อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 25, น. 144.

การรอนสิทธิเป็นเรื่องที่บุคคลภายนอกมาก่อนการรบกวนขัดสิทธิของผู้ซื้อโดยอ้างว่าตนมีสิทธิดีกว่าผู้ซื้อ คำว่าบุคคลภายนอก หมายถึง บุคคลที่ไม่ใช่ผู้ขาย ถ้าผู้ขายก่อนการรบกวนเองมิใช่รอนสิทธิ

การอ้างว่ามีสิทธิดีกว่าผู้ซื้อนั้น ย่อมเป็นการอ้างภายหลังการทำสัญญาซื้อขายอยู่ดี แต่สิทธิที่อ้างนั้นจะต้องเป็นสิทธิที่มีอยู่แล้วก่อนหรือในเวลาทำสัญญาซื้อขาย หากเกิดขึ้นภายหลังเวลาทำสัญญาซื้อขาย ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ เช่น ก. ซื้อที่ดินแปลงหนึ่งจาก ข. ต่อมาที่ดินแปลงนั้นถูกทางราชการเวนคืนไป ดังนั้นถือว่าเป็นการรอนสิทธิที่เกิดภายหลังเวลาทำสัญญาซื้อขาย ผู้ขายไม่ต้องรับผิดชอบ

การรอนสิทธินั้น แม้เกิดขึ้นเพียงบางส่วน ผู้ขายก็ควรต้องรับผิดชอบอยู่นั่นเอง²⁹ ดังนั้นเมื่อเกิดการรอนสิทธิขึ้น ผู้ขายต้องรับผิดชอบต่อผู้ซื้อดังต่อไปนี้ คือ

(1). ผู้ขายต้องรับผิดชอบในค่าสินไหมทดแทนสำหรับความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการรอนสิทธิ

(2). สิทธิในการเลิกสัญญาและเรียกให้ผู้ขายรับผิดชอบได้ ในกรณีที่การรอนสิทธิก่อให้เกิดความเสียหายร้ายแรงถึงขนาดที่ผู้ซื้อจะไม่ได้ประโยชน์แต่อย่างใดเลย ย่อมถือได้ว่าเป็นเรื่องการชำระหนี้พ้นวิสัย แต่ถ้าการรอนสิทธินี้ไม่ทำให้เกิดความเสียหายร้ายแรงจนถึงขนาดที่ผู้ซื้อไม่ได้ประโยชน์ตามสัญญาแล้ว ผู้ซื้อก็ไม่มีสิทธิบอกเลิกสัญญา

หลักเกณฑ์ดังกล่าวเป็นหลักเกณฑ์ให้ผู้ขายต้องรับผิดชอบต่อผู้ซื้อในกรณีที่เกิดการรอนสิทธิ ซึ่งหากเกิดการรอนสิทธิในสัญญาจ้างทำของ ผู้ว่าจ้างจะต้องทำการอย่างไรบ้าง และจะเรียกให้ใครรับผิดชอบใช้ได้บ้าง เช่น จ้างปั้นรูปพระพุทธรูปปางนาคปรก แต่ผู้รับจ้างไปขโมยดินเหนียวจากคนอื่นมา เมื่อบันเสร็จและส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้างแล้ว เจ้าของดินเหนียวมาทวงดินเหนียวคืนจากผู้ว่าจ้าง เช่นนี้ผู้ว่าจ้างจะต้องดำเนินการอย่างไร จะนำเรื่องเอกเทศสัญญาในลักษณะซื้อขายเรื่องความรับผิดชอบในการรอนสิทธิมาใช้กับเอกเทศสัญญาในลักษณะจ้างทำของได้หรือไม่

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์แล้วจะพบว่า มีการวางหลักเกณฑ์เรื่องความรับผิดชอบในการรอนสิทธิ ไว้อยู่ในลักษณะแลกเปลี่ยน มาตรา 519 ที่วาง

²⁹มาตรา 479 บัญญัติว่า “ ถ้าทรัพย์สินซึ่งซื้อขายกันหลุดไปจากผู้ซื้อทั้งหมดหรือแต่บางส่วนเพราะเหตุการรอนสิทธิที่ดี หรือว่าทรัพย์สินนั้นตกอยู่ในบังคับแห่งสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด ซึ่งเป็นเหตุให้เสื่อมราคาหรือเสื่อมความเหมาะสมแก่การที่จะใช้ หรือเสื่อมความสะดวกในการใช้สอย หรือเสื่อมประโยชน์อันจะพึงได้แต่ทรัพย์สินนั้น และซึ่งผู้ซื้อหาได้รู้ในเวลาซื้อขายไม่ก็ดี ท่านว่าผู้ขายต้องรับผิดชอบ”

หลักไว้ว่า “ให้นำบทบัญญัติในการรอนสิทธิตามมาตรา 475 ถึงมาตรา 482 มาใช้ในเรื่อง แลกเปลี่ยนด้วยโดยอนุโลม” และในลักษณะเช่าทรัพย์ มาตรา 549 ที่กำหนดให้นำเรื่องการรอนสิทธิของกฎหมายในลักษณะซื้อขายมาใช้อนุโลมตามสมควร เท่านั้น ส่วนในลักษณะจำทำของ ไม่มีการบัญญัติหลักเกณฑ์ในเรื่องความรับผิดในการรอนสิทธิไว้เลย ดังนั้น ความรับผิดในเรื่องการรอนสิทธิตามมาตรา 475 ถึง 482 จึงไม่น่าจะนำมาใช้กับสัญญาจำทำของแต่จะนำไปใช้กับเรื่องสัญญาแลกเปลี่ยนและเรื่องสัญญาเช่าทรัพย์เท่านั้น เพราะหากสามารถนำมาใช้ได้ก็ควรจะมีบัญญัติไว้ในบทบัญญัติมาตราของลักษณะจำทำของไว้โดยเฉพาะ ผู้เขียนจึงเห็นว่าในระบบของจำทำของไม่น่าหลักเกณฑ์ความรับผิดในการรอนสิทธิของสัญญาซื้อขายมาใช้กับสัญญาจำทำของเพราะมีเช่นนั้นกฎหมายก็ควรจะบัญญัติหลักเกณฑ์ไว้โดยเฉพาะแล้วเหมือนดังเช่นสัญญาแลกเปลี่ยนหรือสัญญาเช่าทรัพย์

ปัญหาที่ต้องพิจารณาเป็นลำดับแรก คือ ตามสัญญาจำทำของจะเกิดการรอนสิทธิได้หรือไม่

ในเรื่องการรอนสิทธินี้ต้องเป็นเรื่องที่บุคคลภายนอกมีสิทธิดีกว่า “สิทธิ” ในที่นี้ต้องเป็นสิทธิตามกฎหมายที่ดีกว่าจริง หากผู้รบกวนขัดสิทธิไม่ได้มีสิทธิดีกว่า เพราะผู้ว่าจ้างมีสิทธิดีกว่า โดยได้รับการคุ้มครองตามกฎหมาย ก็จะต้องถือว่าผู้ว่าจ้างถูกรอนสิทธิไม่ได้ เช่น กรณีปัญหาข้างต้นที่จ้างปั้นรูปพระพุทธรูปปางนาคปรก โดยคิดค่าแรง 50,000 บาท แต่ผู้รับจ้างไปขโมยดินเหนียวจากคนอื่นมา เมื่อบั่นเสร็จและส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้างแล้ว เจ้าของดินเหนียวมาทวงดินเหนียวคืนจากผู้ว่าจ้าง กรณีเช่นนี้จะถือว่าผู้ว่าจ้างถูกรอนสิทธิไม่ได้ เนื่องจากผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่ดีกว่าที่จะอ้างตามกฎหมายได้ โดยมาตรา 1317 วรรคสอง กำหนดว่า ถ้าค่าแรงงานเกินกว่าค่าสัมภาระที่ใช้ขึ้นมาก ผู้ทำเป็นเจ้าของทรัพย์ที่สร้างขึ้น กรณีนี้เนื่องจากค่าแรงงานในการปั้นพระพุทธรูปมีค่าเกินกว่าดินเหนียวที่ขโมยมา ผู้รับจ้างจึงเป็นเจ้าของทรัพย์นั้นซึ่งเมื่อผู้รับจ้างเป็นเจ้าของทรัพย์ที่สร้างขึ้นแล้ว ผู้รับจ้างย่อมมีสิทธิที่จะจำหน่ายจ่ายโอนทรัพย์สินนั้นให้แก่บุคคลใดก็ได้ บุคคลภายนอกไม่มีสิทธิดีกว่าผู้ว่าจ้างเพราะผู้ว่าจ้างมีกฎหมายคุ้มครองให้สิทธิไว้ ส่วนบุคคลภายนอกก็ต้องไปเรียกร้องจากผู้รับจ้างที่ขโมยดินเหนียวมา กล่าวคือ จะต้องไปฟ้องเรียกค่าสินไหมทดแทนจากผู้รับจ้างซึ่งเป็นคู่กรณีได้ตามมูลละเมิด และ/หรือ ดำเนินคดีอาญากับผู้รับจ้างได้ แต่ไม่มีสิทธิมาเรียกเอาจากผู้ว่าจ้างเพราะไม่มีนิติสัมพันธ์ต่อกัน ดังนั้นแม้ผู้รับจ้างจะไปขโมยสัมภาระจากบุคคลภายนอกก็ตาม แต่เมื่อทรัพย์นั้นได้ติดตรึงถาวรอยู่ในที่ดินแล้ว ผู้ว่าจ้างก็สามารถอ้างสิทธิตามกฎหมายลักษณะทรัพย์ บรรพ 4 ได้ กล่าวคือ สัมภาระนั้นก็เป็นส่วนควบกับที่ดิน เจ้าของที่ดิน (ผู้ว่าจ้าง) จึงเป็น

เจ้าของสัมภาระนั้นตามหลักของส่วนควบซึ่งมีสิทธิดีกว่าเจ้าของสัมภาระ ตามมาตรา 1315³⁰ หรือกรณีที่จ้างพ่นสีรถที่คู่ซ่อมรถ แต่ปรากฏว่าผู้รับจ้างขโมยสีที่จะใช้สำหรับพ่นรถมาจากคนอื่น หากเจ้าของสีมาทวงถามสีคืนจากผู้ว่าจ้าง กรณีเช่นนี้จะถือว่าผู้ว่าจ้างถูกรอนสิทธิไม่ได้ เพราะกรณีนี้ผู้ว่าจ้างเป็นเจ้าของรถยนต์ซึ่งเป็นทรัพย์สินประเภทอื่น ผู้ว่าจ้างจึงมีสิทธิดีกว่าบุคคลภายนอกแม้สีที่นำมาทำนั้นจะเป็นของบุคคลภายนอกก็ตาม แต่ผู้ว่าจ้างจะต้องชดใช้ค่าสัมภาระให้แก่เจ้าของสี ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 1316 วรรคสองที่กำหนดให้ เจ้าของทรัพย์สินประเภทอื่นเป็นคนได้ไปซึ่งกรรมสิทธิ์แต่ต้องใช้ค่าแห่งทรัพย์สินอื่น ๆ ให้แก่เจ้าของสัมภาระนั้นและเมื่อผู้ว่าจ้างได้ชำระค่าสัมภาระให้แก่เจ้าของสีไปแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าผู้ว่าจ้างสามารถไปเรียกร้องค่าใช้จ่ายที่ได้เสียไปจากผู้รับจ้างฐานชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามความประสงค์ตามมาตรา 215 ได้ และกรณีนี้ไม่ต้องพิจารณาว่าผู้รับจ้างจะเอาสิ่งหาปริมาณมารวมโดยสุจริตหรือโดยทุจริต เพราะมาตรานี้คำนึงถึงความสูญเสียเปล่าในทางในทางเศรษฐกิจเป็นสำคัญ โดยถือว่าเมื่อนำสิ่งหาปริมาณมารวมกันถึงขนาดเป็นส่วนควบหรือทรัพย์สินที่แบ่งแยกไม่ได้แล้ว ถ้ายังกำหนดให้ต่างคนต่างเป็นเจ้าของและสามารถเรียกเอาส่วนของตนกลับคืนได้ ทั้งๆที่ยากแก่การที่จะเอากลับคืนในสภาพเดิมแล้วก็มีแต่จะก่อให้เกิดความเสียหายหรือก่อให้เกิดความสูญเสียเปล่าในทางเศรษฐกิจ หรือความยากลำบากในการจัดการให้กลับคืนสู่สภาพเดิมได้ กฎหมายจึงได้มีการกำหนดให้นำเอาหลักกฎหมายในเรื่องส่วนควบมาใช้กับกรณีนี้ อย่างเคร่งครัด ด้วยเหตุนี้จึงน่าจะเป็นเหตุผลหนึ่งที่กฎหมายไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องความรับผิดชอบในการรอนสิทธิเอาไว้ เพราะผู้ว่าจ้างสามารถนำหลักทั่วไปในกฎหมายลักษณะหนี้ และกฎหมายลักษณะทรัพย์สิน บรรพ 4 มาตรา 1315 มาตรา 1316 วรรคสอง และ 1317 วรรคสอง มาใช้กับกรณีนี้ได้

กรณีข้างต้นเป็นเรื่องที่ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะอ้างตามกฎหมายได้ดีกว่าบุคคลภายนอก จึงไม่ถือว่าถูกบุคคลภายนอกรอนสิทธิ ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่าในสัญญาจ้างทำของจะมีการรอนสิทธิได้หรือไม่ และถ้าเกิดการรอนสิทธิขึ้นกับผู้ว่าจ้าง ผู้ว่าจ้างจะทำเช่นไร เพราะกฎหมายในลักษณะจ้างทำของไม่ได้กำหนดให้นำหลักเกณฑ์ความรับผิดชอบเรื่องการรอนสิทธิมาใช้บังคับ เหมือนดังเช่นสัญญาแลกเปลี่ยน หรือสัญญาเช่าทรัพย์สิน เช่น จ้างทำแหวนเพชรแต่งงานตามลวดลายที่ผู้ว่าจ้างกำหนด แต่ผู้รับจ้างไปขโมยเพชรคนอื่นมาซึ่งมีราคา ถึง 1 ล้านบาท แต่ค่าแรงงานเพียง 30,000 บาทเท่านั้น หากบุคคลภายนอกมาทวงถามเพชรของเขาคืนจะทำอย่างไรผู้ว่าจ้างจะต้องคืนเพชร

³⁰มาตรา 1315 บัญญัติว่า “บุคคลใดสร้างโรงเรือน หรือทำการก่อสร้างอย่างอื่นซึ่งติดที่ดิน หรือเพาะปลูกต้นไม้หรือธัญชาติในที่ดินของตนด้วยสัมภาระของผู้อื่น ท่านว่าบุคคลนั้นเป็นเจ้าของสัมภาระ แต่ต้องใช้ค่าสัมภาระ ”

ให้แก่บุคคลภายนอกหรือไม่ ซึ่งกรณีนี้เป็นเรื่องที่ว่าค่าแรงงานต่ำกว่าค่าสัมภาระ ในเรื่องนี้มาตรา 1317 วรรคหนึ่ง ได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้แล้วว่า บุคคลที่เป็นเจ้าของสัมภาระเป็นเจ้าของของแหวนเพชรนั้นโดยไม่คำนึงว่าแหวนเพชรนั้นจะกลับคืนสู่สภาพเดิมได้หรือไม่ แต่บุคคลภายนอกจะต้องใช้ค่าแรงงาน ดังนั้นในกรณีนี้ผู้ว่าจ้างต้องคืนสัมภาระให้แก่เจ้าของที่แท้จริง เพราะเมื่อผู้รับจ้างไม่มีสิทธิในทรัพย์สินดังกล่าว ผู้ว่าจ้างรับโอนทรัพย์สินนั้นมาก็ทำให้ไม่มีสิทธิในทรัพย์สินนั้นไปด้วย ทั้งนี้เป็นไปตามหลักที่ว่า “ ผู้รับโอนไม่มีสิทธิดีกว่าผู้โอน ” แต่เจ้าของเพชรจะต้องชดใช้ค่าแรงงานคืนให้ ส่วนผู้ว่าจ้างเมื่อคืนแหวนเพชรให้แก่เจ้าของที่แท้จริงแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าสามารถเรียกร้องกับผู้รับจ้างได้ในฐานที่ผู้รับจ้างชำระหนี้ไม่ต้องตามความประสงค์แห่งมูลหนี้ตามมาตรา 215

ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่า ในเรื่องสัญญาจ้างทำของนั้นมีการรอนสิทธิจากบุคคลภายนอกได้ซึ่งจะเกิดขึ้นในกรณีที่ผู้รับจ้างเป็นผู้จัดหาสัมภาระ โดยจะเกิดขึ้นเมื่อสัมภาระนั้นมีค่ามากกว่าแรงงานตามมาตรา 1317 วรรคหนึ่งเท่านั้นซึ่งหากมีการรอนสิทธิเกิดขึ้นในกรณีนี้ เมื่อไม่มีกฎหมายกำหนดให้นำหลักเกณฑ์เรื่องการรอนสิทธิในสัญญาซื้อขายมาใช้บังคับ เหมือนดังเช่นสัญญาแลกเปลี่ยน หรือสัญญาเช่าทรัพย์ ผู้เขียนเห็นว่าผู้ว่าจ้างก็ต้องไปว่ากล่าวกันในกฎหมายลักษณะหนี้โดยถือว่าผู้รับจ้างชำระหนี้ไม่ต้องตามความประสงค์ตามมาตรา 215 ส่วนในกรณีอื่นก็สามารถนำหลักกฎหมายในลักษณะหนี้และกฎหมายในลักษณะทรัพย์ บรรพ 4 มาใช้บังคับได้อยู่แล้วตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น

2.4. เมื่อผู้รับจ้างส่งมอบงานล่าช้าไม่ตรงตามกำหนดระยะเวลาที่ได้ตกลงไว้ในสัญญาโดยระยะเวลาเป็นสาระสำคัญ ตามมาตรา 596

2.4.1. ลักษณะของงานที่ส่งมอบ

คำว่า “ส่ง” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2535 ได้ให้ความหมายว่า ยื่นให้ถึงมือ พาให้ไปถึงที่ ติดต่อบอกข่าว เช่น ส่งจดหมาย ส่งโทรเลข ฯลฯ เชิดชูทำให้สูงเด่นขึ้น เปล่ง เช่น ส่งเสียง, ไร้อาลัยจากการจากไป เช่น เลี้ยงส่ง ทำไปให้พ้นๆ อย่างสุ่มๆ

ตามกฎหมายลักษณะหนี้หนี้ ได้กล่าวถึง การส่งมอบทรัพย์ว่าเป็นส่วนหนึ่งของวัตถุแห่งหนี้ในหนี้โอนทรัพย์สิน กล่าวคือ หนี้โอนทรัพย์สิน หมายถึง การโอนกรรมสิทธิ์ในทรัพย์สิน และการส่งมอบทรัพย์สินด้วย

คำว่า “ส่งมอบ” ไม่มีกฎหมายให้คำนิยามหรือคำจำกัดความไว้อย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาตามความหมายข้างต้นแล้ว ผู้เขียนจึงเห็นว่า คำว่า “ส่งมอบ” ในสัญญาจ้างทำของมี

ความหมายว่า เมื่อผู้รับจ้างได้ตกลงทำสิ่งใดสิ่งหนึ่งจนสำเร็จแล้ว ผู้รับจ้างมีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ทำนั้นไปให้ถึงมือผู้รับจ้าง หรือนำไปส่ง ณ สถานที่ที่ผู้ว่าจ้างกำหนด ซึ่งการส่งมอบทรัพย์สินนี้อาจเป็นทรัพย์สินที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างก็ได้

ลักษณะของการชำระหนี้ในสัญญาจ้างทำของ คือ หนี้กระทำการ ซึ่งบางกรณีก็ถือว่าการโอนทรัพย์สินรวมอยู่ในหนี้กระทำการด้วย³¹ ดังนั้นการส่งมอบตามมาตรา 596 นี้จึงสามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ (1). หนี้กระทำการเพียงอย่างเดียว กับ (2). หนี้กระทำการพร้อมกับการส่งมอบทรัพย์สิน

(1). หนี้กระทำการเพียงอย่างเดียว คือ หนี้ที่ลูกหนี้มีความผูกพันที่จะต้องกระทำโดยจะต้องกระทำให้เป็นผลสำเร็จ เช่น สัญญาจ้างว่าความผู้รับจ้างก็ต้องว่าความจนเสร็จคดี จ้างนักร้องมาร้องเพลงให้ฟัง 1 ชั่วโมง ก็ต้องร้องให้ครบชั่วโมง จ้างซ่อมไฟฟ้าก็ต้องทำจนกว่าไฟจะใช้งานได้ดี จ้างล้างรถผู้รับจ้างก็ต้องล้างให้สะอาด

(2). หนี้กระทำการพร้อมส่งมอบทรัพย์สิน คือ หนี้ที่ลูกหนี้มีความผูกพันที่จะต้องชำระหนี้ในหนี้กระทำการ และเมื่อดำเนินการเสร็จแล้วยังมีหน้าที่ต้องส่งมอบทรัพย์สินที่ได้รับทำนั้นให้แก่ผู้ว่าจ้างด้วย เช่น ผู้รับจ้างสร้างบ้านต้องส่งมอบบ้านที่สร้างเสร็จแล้วให้แก่ผู้ว่าจ้าง จ้างออกแบบบ้านซึ่งมีผลงานเป็นแบบแปลนที่ต้องส่งมอบ หรือจ้างทำพระเครื่องและเหรียญมงคลชนิดต่างๆเมื่อทำเสร็จก็ต้องส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้าง

ข้อสังเกต การใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา ๓๖๓ ทานศาสตราจารย์ม.ร.ว.เสนีย์ ปราโมช³² ได้ให้ความเห็นว่า “ตามบทบัญญัตินี้มุ่งหมายใช้บังคับกับสัญญาจ้างทำของซึ่งมีผลสำเร็จของงานเป็นวัตถุที่มีรูปร่างหรือมีผลงานออกมาเป็นชิ้นเป็นอัน เช่น ผู้รับจ้างสร้างบ้านต้องส่งมอบบ้านที่สร้างเสร็จแล้วให้แก่ผู้ว่าจ้าง หรือจ้างออกแบบบ้านซึ่งมีผลงานเป็นแบบแปลนที่ต้องส่งมอบเท่านั้น

³¹ วัตถุแห่งหนี้ที่ถือกันมาแต่สมัยโรมัน และประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสได้นำมาบัญญัติไว้มี 3 ประการคือ การโอนทรัพย์สิน กระทำการ และงดเว้นกระทำการ แต่อาจถือว่ามีเพียง 2 ประการ คือ กระทำการ และงดเว้นกระทำการ โดยถือว่าการโอนทรัพย์สินรวมอยู่ในกระทำการก็ได้

³² เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., “คำสอนว่าด้วย เช่าทรัพย์ เช่าซื้อ จ้างแรงงาน จ้างทำของ รับขน ยืม ผากทรัพย์ เก็บของในคลังสินค้า,” (ห้องสมุดนิติศาสตร์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์) (อรรถธาน) น. 11, อ่างในสนธิ กังสนารักษ์, “ปัญหาการเลิกสัญญาจ้างทำของ : ศึกษาเฉพาะกรณีการเลิกสัญญาฝ่ายเดียวของผู้ว่าจ้างตาม ป.พ.พ. มาตรา 605,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2529), น.26.

ถ้าเป็นเรื่องงานที่ไม่เป็นวัตถุที่มีรูปร่างเช่นในเรื่องสัญญาจ้างว่าความ จ้างนักร้องมาร้องเพลงให้ฟัง ไม่อาจนำมาตราหน้ามาใช้บังคับได้”

ด้วยความเคารพอย่างยิ่ง ผู้เขียนไม่เห็นพ้องด้วยกับข้อความดังกล่าว เนื่องจาก วัตถุประสงค์ของสัญญาจ้างทำของ ก็คือ การที่ผู้รับจ้างกระทำให้สิ่งใดสิ่งหนึ่งให้แก่ผู้ว่าจ้างจนเป็นผลสำเร็จ และเมื่อผู้รับจ้างทำงานเป็นผลสำเร็จและส่งมอบงานให้แก่ผู้ว่าจ้างเป็นการเรียบร้อยแล้ว สัญญาจ้างทำของนั้นก็อันระงับสิ้นไป โดยการทำงานที่ผู้รับจ้างตกลงจะทำให้สำเร็จนั้นอาจจะ เป็นการทำงานที่ทำให้เกิดวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นมา ซ่อมแซม ดัดแปลงหรือต่อเติมวัตถุอย่างใด อย่างหนึ่ง หรือทำการงานโดยไม่ก่อให้เกิดวัตถุอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้นก็ได้³³ ดังนั้นจากเหตุผลที่ กล่าวมานี้ผู้เขียนจึงเห็นว่า การงานที่จะส่งมอบตามวัตถุประสงค์ของสัญญาจ้างทำของนั้นจึงเป็น วัตถุที่มีรูปร่างหรือไม่มีรูปร่างก็ได้ แม้จะเป็นวัตถุที่ไม่มีรูปร่างแต่หากไม่ส่งมอบงานให้แก่ผู้ว่าจ้าง แล้ว ผู้ว่าจ้างก็สามารถใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรานี้ได้ โดยถือว่าการส่งมอบงาน ก็คือการชำระ หนี้ ไม่ได้ถือตามลักษณะของการกระทำว่าต้องเป็นการส่งมอบสิ่งของหรือชิ้นงานจริงๆ

2.4.2. การส่งมอบงานไม่ทันตามเวลา

การที่ผู้ว่าจ้างตกลงจ้างผู้รับจ้างให้ทำการอย่างใดอย่างหนึ่งนั้น ก็เพื่อหวังผลแห่ง ความสำเร็จตามระยะเวลาที่กำหนดกันไว้ เพื่อใช้ประโยชน์ของการที่ทำตามความประสงค์ โดย เหตุนี้ผู้รับจ้างจึงต้องทำการที่จ้างนั้นให้เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดกันไว้ ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า อยางไรเป็นการส่งมอบงานไม่ทันตามเวลา การกำหนดเวลาส่งมอบนั้นมีหลักเกณฑ์ในการกำหนด อยางไรบ้าง และในกรณีที่ไม่ได้มีการกำหนดเวลาในการชำระหนี้ไว้ในสัญญา หนี้ในการชำระหนี้ จะถึงกำหนดชำระเมื่อใด

2.4.2.1. สัญญากำหนดเวลาส่งมอบ

หากในข้อสัญญากำหนดเวลาในการส่งมอบงานไว้ ผู้รับจ้างก็ต้องส่งมอบงานภายใน กำหนดระยะเวลาที่นั้น แต่ผู้รับจ้างอาจสละประโยชน์แห่งเงื่อนไขของตนโดยชำระหนี้ก่อนถึง กำหนดเวลาก็ได้ ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 203 วรรคสอง ที่วางหลักไว้ว่า “ ถ้าได้ กำหนดเวลาเอาไว้ แต่หากกรณีเป็นที่สงสัย ท่านให้สันนิษฐานไว้ก่อนว่าเจ้าหนี้จะเรียกให้ชำระหนี้ ก่อนถึงกำหนดเวลานั้นหาได้ไม่ แต่ฝ่ายลูกหนี้จะชำระหนี้ก่อนกำหนดนั้นก็ได้อีก ”

การตกลงเวลาการส่งมอบงานในสัญญา อาจทำได้หลายรูปแบบ เช่น กำหนดตามวัน แห่งปฏิทิน หรือ กำหนดตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นโดยไม่ได้ใช้วิธีอ้างอิงปฏิทิน

³³ไพฑูริศ เอกจริยกร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 10, น. 137.

การกำหนดตามวันแห่งปฏิทิน แบ่งออกได้เป็น

(1). การกำหนดเวลาชำระหนี้ไว้ตามวันแห่งปฏิทิน เช่น ตกลงส่งมอบงานในวันที่ 10 เมษายน 2551 และรวมถึงการกำหนดชำระหนี้ภายใน ก็วัน ก็เดือน หรือภายในเดือนใด โดยไม่ได้กล่าวถึงวันนั้นเลยก็ได้ เช่น ตกลงชำระหนี้ภายใน 60 วันนับแต่วันทำสัญญา เป็นต้น

(2). การกำหนดเวลาชำระหนี้โดยคำนวณนับแต่วันที่บอกกล่าว โดยอาจกำหนดเวลาชำระหนี้ให้เสร็จสิ้นไปในคราวเดียวกัน เช่น 1 เดือนนับแต่วันที่ได้บอกกล่าว หรือแบ่งการชำระหนี้เป็นงวดๆก็ได้ เช่น ข้อสัญญากำหนดส่งมอบงานก่อสร้าง งวดงานที่ 1 ถึงงวดที่ 10 ทุกวันสิ้นเดือน โดยเริ่มตั้งแต่เดือนมกราคม 2549 เป็นต้นไปจนครบถ้วนทั้งสิบงวด เป็นต้น

นอกจากนี้วันพิเศษที่กำหนดได้แน่นอนตามวันปฏิทิน ก็ถือเป็นวันแห่งปฏิทินด้วย แม้ไม่ได้กำหนดเป็นตัวเลขวัน เดือน ปี ก็ตาม แต่ถ้าคู่สัญญาต่างเข้าใจถูกต้องตรงกันได้ว่าเป็นวันเดือนปีที่เท่าใด โดยมีหลักในการคิดคำนวณที่แน่นอนได้³⁴

การกำหนดตามเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นจริง คือ การกำหนดเวลาชำระหนี้ตามเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้น ซึ่งจะต้องเป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นแน่นอน และนิติกรรมได้มีผลบังคับอยู่ก่อนแล้วเพียงแต่มีการกำหนดเวลาชำระหนี้เลื่อนออกไปจากเวลาที่เกิดหนี้ กล่าวได้ว่า เป็นการกำหนดเงื่อนไขเวลาเริ่มต้นและเงื่อนไขเวลาสิ้นสุดไว้ ตามมาตรา 191³⁵ เท่านั้น โดยการกำหนดเวลาชำระหนี้ตามเหตุการณ์นี้อาจกำหนดจากเหตุการณ์ธรรมชาติที่แน่นอน เช่น กำหนดส่งมอบงานภาพเขียนก่อนถึงฤดูร้อนหรือภายในฤดูเก็บเกี่ยวข้าว หรือกำหนดตามเหตุการณ์ที่ระบุไว้ก็ได้ เช่น ผู้รับจ้างจะต้องก่อสร้างร้านค้าให้ผู้ว่าจ้างก่อนเริ่มงานกาชาด หรือผู้รับจ้างจะต้องทำบัญชีงบดุลของบริษัท ฯ ให้เสร็จก่อนสิ้นปีภาษี

2.4.2.2. สัญญาไม่กำหนดเวลาการส่งมอบ

กรณีที่ข้อสัญญาไม่มีกำหนดเวลาว่าจะต้องชำระหนี้เมื่อใด ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเรียกให้ชำระหนี้ได้โดยพลัน ซึ่งเมื่อผู้ว่าจ้างเรียกให้ผู้รับจ้างชำระหนี้แล้วก็ถือว่าหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 203 วรรคแรก ที่วางหลักไว้ว่า “ถ้าเวลาอันจะพึงชำระหนี้นั้นมีได้

³⁴นิลวรรณ งามนิลประดิษฐ์, “ลูกหนี้ผิดนัด,” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2549), น. 41.

³⁵มาตรา 191 บัญญัติว่า

“นิติกรรมใดมีเงื่อนไขเวลาเริ่มต้นกำหนดไว้ ห้ามไม่ให้ทวงถามให้ปฏิบัติตามนิติกรรมนั้นก่อนถึงเวลาที่กำหนด

นิติกรรมใดมีเงื่อนไขเวลาสิ้นสุดกำหนดไว้ นิติกรรมนั้นย่อมสิ้นผลเมื่อถึงเวลาที่กำหนด”

กำหนดลงไว้หรือจะอนุมานจากพฤติการณ์ทั้งปวงก็ไม่ได้ไซ้ ท่านว่าเจ้านี้ย่อมจะเรียกให้ชำระหนี้โดยพลัน และฝ่ายลูกหนี้ก็ย่อมจะชำระหนี้ของตนได้โดยดุษณี

อย่างไรก็ตามแม้คู่สัญญาจะไม่ได้กำหนดเวลากันไว้ ผู้ว่าจ้างก็ไม่สามารถเรียกให้ผู้รับจ้างชำระหนี้โดยพลันได้ ถ้าสามารถอนุมานได้จากพฤติการณ์ทั้งปวงได้ว่ามีกำหนดเวลาก็ถือได้ว่าเป็นหนี้ที่มีกำหนดระยะเวลาโดยปริยายได้ ซึ่งอาจพิจารณาจากประเพณีการค้าหรือธรรมเนียมปฏิบัติท้องถิ่น จากทางที่ประพฤติดูปฏิบัติต่อกัน เช่น จ้างให้ล้างรถ ซึ่งโดยทั่วไปที่นำรถมาล้างจะใช้เวลาประมาณ 45 นาที ดังนั้นจึงอนุมานได้ว่าก็ต้องชำระหนี้ภายในเวลาดังกล่าว และเมื่อได้รับรถคืนผู้ว่าจ้างก็มีหน้าที่ชำระค่าจ้าง หรือ จ้างถ่ายเอกสารโดยหลักแล้วต้องทิ้งไว้สักระยะเวลาหนึ่งเพื่อให้เขาดำเนินการถ่ายเอกสารให้เสร็จซึ่งระยะเวลาในการชำระหนี้ก็อาจอนุมานได้จากจำนวนลูกค้าของร้านและจำนวนที่เอกสารของผู้ว่าจ้างที่นำไปถ่ายด้วย หรือจากลักษณะประเภทของสัญญาว่าโดยทั่วไปแล้วสัญญาลักษณะนี้จะชำระหนี้กันเมื่อใด เช่น สัญญาว่าจ้างปลูกสร้างบ้าน กำหนดให้ชำระค่าจ้างวันทำสัญญา 150,000 บาท เป็นงวดที่ 1 และงวดต่อไปแบ่งชำระเป็น 21 งวด ส่วนที่เหลือจะชำระเมื่องานเสร็จสมบูรณ์ แต่สัญญาไม่ได้กำหนดระยะเวลาปลูกสร้างไว้ แต่ก็อนุมานได้ว่าจะต้องชำระหนี้ภายในระยะเวลาที่ผ่อนค้างงวดครบ 22 งวด ตามสัดส่วนของเงินที่ผู้ว่าจ้างได้ชำระไปแล้ว แต่ผู้รับจ้างไม่ดำเนินการแต่อย่างใดเลย ผู้ว่าจ้างสอบถามไปและได้ให้เวลาแก่ผู้รับจ้างในการชำระหนี้อีก 4 เดือน ก็ไม่ได้รับการชี้แจงหรือโต้แย้งคัดค้าน ผู้ว่าจ้างจึงมีสิทธิเลิกสัญญาเพราะถือได้ว่าได้บอกกล่าวให้ผู้รับจ้างชำระหนี้ภายในระยะเวลาอันสมควรแล้ว (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1378/2546)

2.4.3. ลักษณะของการผิดหน้าที่

2.4.3.1. การส่งมอบล่าช้า

หลักเกณฑ์ที่จะถือว่ามี การส่งมอบงานล่าช้า คือ 1. หนี้นั้นต้องถึงกำหนดชำระ และ 2. ผู้รับจ้างได้ส่งมอบงานล่าช้าไป

1. หนี้ต้องถึงกำหนดชำระ คือ หนี้นั้นเจ้าหนี้อาจมีสิทธิเรียกร้องต่อลูกหนี้แล้ว ซึ่งอาจถึงกำหนดชำระเพราะได้ตกลงไว้ในสัญญาโดยคำนวณตามวันแห่งปฏิทิน ถึงกำหนดชำระนับแต่วันที่ได้ออกกล่าว หรือถึงกำหนดชำระโดยกำหนดจากเหตุการณ์ต่างๆ ส่วนในกรณีที่มิได้ตกลงกันไว้ก็อาจถึงกำหนดชำระโดยอนุมานได้จากพฤติการณ์ทั้งปวง ดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ 2.4.2.

2. การส่งมอบงานล่าช้า คือ เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้ว ผู้รับจ้างก็มีหน้าที่ที่จะต้องส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้ว่าจ้าง ซึ่งอาจเป็นทรัพย์สินที่มีรูปร่างหรือไม่ก็มีรูปร่างก็ได้ การที่ผู้รับจ้างส่งมอบงาน

ไม่ทันภายในเวลาที่กำหนด จึงถือว่าเป็นการส่งมอบล่าช้า เช่น จ้างออกแบบแปลนสนามบินสุวรรณภูมิ 2 เป็นเงินจำนวน 10 ล้านบาท กำหนดส่งมอบงานในวันที่ 10 เมษายน 2551 ปรากฏว่าวันที่ 20 เมษายน 2551 ผู้รับจ้างจึงนำมาส่งมอบให้ กรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นการส่งมอบงานล่าช้ากว่าเวลาที่ได้กำหนดไว้

จึงกล่าวได้ว่า “การส่งมอบล่าช้า” คือ การที่ผู้รับจ้างชำระหนี้ภายหลังจากหนี้นั้นถึงกำหนดเวลาที่ต้องชำระล่วงเลยมาแล้ว

2.4.3.2. การไม่ส่งมอบเลย

ตามบทบัญญัติมาตรา 596 กำหนดหน้าที่ของผู้รับจ้างแต่เพียงว่าผู้รับจ้างจะต้องส่งมอบงานให้ทันเวลาที่กำหนดในสัญญา หรือภายในเวลาอันสมควร ซึ่งหากส่งมอบล่าช้าผู้ว่าจ้างมีสิทธิลดสินจ้าง และหากสาระสำคัญของสัญญาอยู่ที่เวลา ผู้ว่าจ้างก็สามารถเลิกสัญญาได้ ดังนั้น ถ้าหากเกิดกรณีที่ผู้รับจ้างไม่ส่งมอบงานเลยจะถือว่าเป็นการผิดหน้าที่ในการชำระหนี้ตามมาตรา 596 หรือไม่

การส่งมอบงานล่าช้า ถือได้ว่า เป็นการชำระหนี้ล่าช้าชนิดหนึ่ง กล่าวคือ การชำระหนี้ล่าช้าอาจถือเป็นการไม่ชำระหนี้โดยสิ้นเชิง หรืออาจถือได้ว่าเป็นการชำระหนี้บางส่วนในเชิงของเวลาก็ได้ แต่มักแยกการชำระหนี้ล่าช้าออกจากการไม่ชำระหนี้โดยทั่วไป ทั้งที่ผลของกรณีทั้งสองคล้ายคลึงกันและอาจต่อเนื่องกัน ซึ่งเจ้าหนี้อาจเรียกค่าเสียหายเพราะการชำระหนี้ล่าช้าก่อนแล้วจึงเรียกค่าเสียหายเพราะการไม่ชำระหนี้ก็ได้ เมื่อลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ในตอนแรกอาจเป็นการชั่วคราวและยังไม่แน่นอนก็ได้ ถ้าการชำระหนี้ยังอยู่ในวิสัยที่จะทำได้ลูกหนี้ก็อาจชำระหนี้ในภายหลังได้ เพียงแต่อาจต้องชำระค่าเสียหายที่เกิดจากการชำระหนี้ล่าช้า แต่ถ้าการชำระหนี้ในตอนหลังไม่อาจเป็นไปได้ หรือลูกหนี้ไม่ประสงค์จะชำระหนี้อีกต่อไปก็ต้องถือได้ว่าเป็นการไม่ชำระหนี้โดยสิ้นเชิงมาแต่แรก และเมื่อพิจารณาจากเจตนารมณ์ของกฎหมายในมาตรา 596 จะพบว่ากฎหมายต้องการที่จะให้ผู้รับจ้างชำระหนี้ให้ตรงเวลาตามที่ได้กำหนดไว้ หรือภายในเวลาอันสมควรและเป็นไปตามความประสงค์ของสัญญา ซึ่งเป็นเรื่องที่เจ้าหนี้ทุกคนต้องการที่จะได้รับจากลูกหนี้ทุกคน มิฉะนั้นคงจะไม่เข้าทำสัญญาต่อกัน ดังนั้น เมื่อผู้รับจ้างชำระหนี้ล่าช้า กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาได้หากระยะเวลาการชำระหนี้เป็นสาระสำคัญ แต่ถ้าระยะเวลาการชำระหนี้ไม่สำคัญมากก็มีสิทธิเพียงแต่ลดสินจ้างเท่านั้น ทำให้เห็นได้ว่าขนาดส่งมอบงานแล้วแต่ส่งมอบงานล่าช้ากฎหมายยังลงโทษผู้รับจ้างว่าต้องถูกลดสินจ้างและอาจถูกบอกเลิกสัญญาได้หากระยะเวลาการส่งมอบนั้นเป็นสาระสำคัญ ดังนั้นหากไม่ส่งมอบงานเลย ผู้เขียนเห็นว่าการน่าจะถูกลงโทษตามมาตรา 596 นี้ด้วย กล่าวคือการผิดหน้าที่ตามมาตรา 596 นี้จะรวมถึงการไม่ส่งมอบงานด้วย

ปัญหาที่ต้องพิจารณา คือ ถ้าหากผู้รับจ้างส่งมอบงานแล้วผู้ว่าจ้างไม่ต้องการเลิกสัญญา ผู้ว่าจ้างจะบังคับให้ผู้รับจ้างชำระหนี้ได้หรือไม่

โดยหลักแล้วหากลูกหนี้ไม่ปฏิบัติตามสัญญา เจ้าหนี้มีสิทธิบังคับลูกหนี้ให้ชำระหนี้ได้ เว้นแต่การชำระหนี้นั้นไม่อาจบังคับได้ซึ่งอาจเกิดจากเหตุสุดวิสัยหรือโดยสภาพของหนี้นั่นเอง ตามมาตรา 213 วรรคหนึ่ง และเนื่องจากหนี้ตามสัญญาจ้างทำของนั้นเป็นหนี้กระทำกร ดังนั้นโดยสภาพของหนี้แล้วจึงไม่สามารถไปบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ เพราะเป็นเรื่องความสมัครใจของลูกหนี้ในการชำระหนี้ เมื่อลูกหนี้ไม่ต้องการชำระหนี้แล้วจะไปบังคับให้เขาต้องกระทำกรอย่างใดอันเป็นการบังคับฝืนใจคงไม่ได้ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาว่าการกระทำนั้นมีลักษณะเฉพาะตัวหรือไม่ กล่าวคือ เป็นการกระทำที่ต้องให้ลูกหนี้ปฏิบัติกรด้วยตนเองหรือไม่ ถ้ามีลักษณะที่จะต้องชำระหนี้ด้วยตนเอง เพราะต้องอาศัยความรู้ความสามารถ หรือคุณสมบัติเฉพาะตัวของลูกหนี้ในการชำระหนี้ด้วย เช่น จ้างนักร้องที่มีชื่อเสียงมาร้องเพลงในงาน จ้างศิลปินที่มีชื่อเสียงมาวาดภาพให้กรณิเช่นนี้เจ้าหนี้คงไม่สามารถบังคับให้ลูกหนี้ชำระหนี้ได้คงต้องเรียกร้องค่าเสียหายแทน แต่ถ้ากรกระทำนั้นไม่มีลักษณะเฉพาะตัวก็อาจบังคับให้บุคคลภายนอกทำแทนได้ โดยศาลอาจพิพากษาให้บุคคลภายนอกกระทำกรแทนโดยลูกหนี้เป็นคนเสียค่าใช้จ่ายก็ได้ เช่น จ้างขุดดินเมื่อผู้รับจ้างไม่ทำต่อไปก็สามารถเรียกบุคคลภายนอกมาทำแทนได้โดยให้ผู้รับจ้างเป็นคนรับผิดชอบ ในค่าใช้จ่าย ตามมาตรา 213 วรรคสอง จึงกล่าวได้ว่าในหนี้กระทำกรผู้ว่าจ้างจะบังคับให้ผู้รับจ้างชำระหนี้ไม่ได้ เว้นแต่กรงานนั้นไม่มีลักษณะเป็นการเฉพาะตัวก็สามารถให้บุคคลภายนอกชำระหนี้แทนได้โดยผู้รับจ้างเป็นคนรับผิดชอบในค่าใช้จ่าย

ประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อมาก็คือว่า ลักษณะของการผิดหน้าที่ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้จะต้องเกิดจากความผิดของผู้รับจ้างหรือไม่ หากการไม่ชำระหนี้หรือการส่งมอบงานล่าช้าไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้าง เช่น จ้างทาสีบ้านโดยตกลงให้เสร็จภายในวันที่ 30 มิถุนายน แต่ปรากฏว่าฝนตกหนักทั้งวันและติดต่อกันเป็นเวลาประมาณ 2 อาทิตย์ ผู้รับจ้างจึงไม่สามารถทาสีให้เสร็จภายในกำหนดเวลาที่ตกลงในสัญญาได้ หรือจ้างถ่ายวิทยานิพนธ์ 10 ชุด เพื่อจะนำส่งให้กับทางมหาวิทยาลัยในวันรุ่งขึ้น ซึ่งผู้รับจ้างจะทำให้ในวันรุ่งขึ้นเช่นกัน แต่ปรากฏว่าบริเวณใกล้เคียงมหาวิทยาลัยธรรมชาติมีกรประท้วงจึงทำให้มหาวิทยาลัยต้องปิดทำการชั่วคราวทำให้ผู้รับจ้างไม่สามารถเข้าไปถ่ายเอกสารได้ เมื่อเกิดกรณิเช่นนี้โดยผู้รับจ้างไม่ได้เป็นฝ่ายที่ก่อให้เกิดเหตุกรณิดังกล่าวขึ้น ผู้ว่าจ้างยังคงมีสิทธิเลิกสัญญาได้อีกหรือไม่

ในประเด็นเรื่องกรการใช้สิทธิในการเลิกสัญญานี้จะไม่นำหลักเรื่องความผิดของลูกหนี้มาเป็นตัวพิจารณา กล่าวคือ หากมีการไม่ชำระหนี้หรือชำระหนี้ล่าช้าซึ่งเข้าเหตุตามกฎหมายที่

สามารถเลิกสัญญาได้ ผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาได้ทันทีโดยไม่ต้องไปพิจารณาว่าเกิดจากการกระทำของผู้รับจ้างหรือไม่ ความผิดของผู้รับจ้างจะนำมาพิจารณาเมื่อมีการเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น หากผู้รับจ้างตกเป็นผู้ผิดนัดโดยสามารถโทษผู้รับจ้างได้ ผู้รับจ้างก็จะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้ว่าจ้าง ตามมาตรา 215 เนื่องจากไม่มีเหตุตามกฎหมายที่สามารถอ้างเพื่อให้หลุดพ้นจากความรับผิดต่อความเสียหายได้ ตามมาตรา 205

2.4.4. สิทธิของผู้ว่าจ้างต่อผู้รับจ้าง

ตามมาตรา 596 นี้ ผู้รับจ้างมีหน้าที่ส่งมอบการที่ทำให้ทันเวลาที่ได้กำหนดไว้ในสัญญา หรือถ้าไม่ได้กำหนดไว้ในสัญญาก็ต้องส่งมอบเมื่อล่วงพ้นเวลาอันสมควร ดังนั้นถ้าหากผู้รับจ้างส่งมอบงานล่าช้า ผู้ว่าจ้างจึงมีสิทธิ 2 ประการคือ

2.4.4.1. ลดสินจ้าง

กรณีที่มีการส่งมอบงานล่าช้าโดยที่ระยะเวลาการชำระหนี้ไม่เป็นสาระสำคัญ ผู้ว่าจ้างชอบที่จะได้ลดสินจ้างลงตามส่วนอันเนื่องมาจากการส่งมอบงานล่าช้าได้เท่านั้นโดยไม่มีสิทธิเลิกสัญญาตามมาตรานี้ได้ เช่น จ้างผู้รับจ้างปลูกบ้านเพื่อใช้เป็นที่อยู่อาศัยให้แล้วเสร็จ ภายในสามเดือน ถ้าผู้รับจ้างปลูกบ้านไม่เสร็จภายในกำหนดสามเดือน แต่มาเสร็จสิ้นอีกหนึ่งเดือนให้หลัง ผู้ว่าจ้างคงได้แต่ลดค่าจ้าง จะบอกเลิกสัญญาไม่ได้ เพราะการปลูกบ้านเสร็จล่าช้าไปเล็กน้อยย่อมไม่เป็นการผิดความมุ่งหมายเสียทีเดียว หรือ จ้างผู้รับจ้างให้ขอใบอนุญาตแสดงดนตรีเกิน 2 ชั้น ในสถานบริการแก่ผู้ว่าจ้างในราคาสินจ้างจำนวน 70,000 บาท ผู้รับจ้างได้รับสินจ้างไปแล้วล่วงหน้า แล้ว กำหนดจะมอบใบอนุญาตหรือคืนเงินให้ผู้ว่าจ้างภายในวันที่ 10 เมษายน 2525 ผู้รับจ้างได้ปฏิบัติตามสัญญาจ้างด้วยความรู้ความสามารถของผู้รับจ้างแล้ว แต่ผลงานที่ออกมาล่าช้าไม่ทันเวลาที่ได้กำหนดไว้ในสัญญา ดังนั้นผู้ว่าจ้างชอบที่จะลดสินจ้างได้ ไม่ใช่ขอคืนสินจ้างทั้งหมด ศาลกำหนดให้คืนเป็นเงินจำนวน 4,000 บาท ฉะนั้นผู้รับจ้างต้องคืนค่าจ้าง 4,000 บาทที่ได้รับไปแล้วล่วงหน้าให้แก่ผู้ว่าจ้าง (คำพิพากษาฎีกาที่ 2488/2530)

การลดสินจ้างนี้ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะเป็นค่าเสียหายชนิดหนึ่ง ซึ่งหลักเกณฑ์ของการชดเชยค่าเสียหายนี้จะต้องมีความเสียหายเกิดขึ้นจริงจึงจะลดสินจ้างได้ ดังนั้นถ้าหากผู้ว่าจ้างไม่เกิดความเสียหายจากการที่ผู้รับจ้างส่งมอบงานล่าช้า ผู้ว่าจ้างก็ไม่สามารถลดสินจ้างได้ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักที่ว่า ค่าเสียหายมีไว้เพื่อชดเชยความเสียหาย (damages are compensary) เช่น จ้างถ่ายเอกสารเพื่อใช้สำหรับประกอบการเรียนในวันที่ 12 มิถุนายน 2551 โดยกำหนดรับในวันที่ 10 มิถุนายน 2551 ปรากฏว่าผู้รับจ้างส่งมอบงานไม่ทัน แต่ได้ส่งมอบเอกสารให้ผู้ว่าจ้างในวัน

ถัดไปคือวันที่ 11 มิถุนายน 2552 ซึ่งการส่งมอบล่าช้านี้ก็ไม่ได้ทำให้ผู้ว่าจ้างเสียหายแต่อย่างใด เพราะผู้ว่าจ้างยังสามารถนำเอกสารนั้นไปใช้ในการเรียนได้ทันอยู่ดี ดังนั้นผู้ว่าจ้างจึงไม่สามารถลดสินจ้างได้

ข้อสังเกต ถ้าหากงานที่ส่งมอบล่าช้านั้นไม่เป็นประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้างแล้ว เช่น ชำระหนี้ล่าช้าแล้วยังชำระหนี้ไม่ถูกต้องตามความประสงค์อีก กล่าวคือ จ้างตัดทางเกงขายาวเพื่อนำไปใส่ทำงาน แต่ผู้รับจ้างทำขาสั้นมาให้ เช่นนี้ผู้ว่าจ้างก็ไม่จำเป็นต้องรับงานชิ้นนั้นจากผู้รับจ้างก็ได้ โดยถือว่างานที่ผู้รับจ้างชำระเป็นการชำระหนี้ไม่ถูกต้อง ชำระหนี้ไม่ต้องตามความประสงค์ ซึ่งผู้ว่าจ้างมีสิทธิปฏิเสธไม่รับชำระหนี้ตามมาตรา 320 และสามารถเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 387 เพราะถือเป็นการไม่ชำระหนี้อย่างหนึ่ง ดังนั้นการลดสินจ้างตามมาตรา 387 จะต้องเป็นการส่งมอบงานล่าช้าโดยงานนั้นยังเป็นประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้างอยู่ ถ้าส่งมอบล่าช้าและงานนั้นไม่เป็นไปตามข้อที่ได้ตกลงไว้ในสัญญาหรือทำผิดแบบแปลน ผู้ว่าจ้างก็สามารถใช้สิทธิเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 387 ดังจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 3

2.4.4.2. เลิกสัญญา

การไม่ชำระหนี้โดยระยะเวลาเป็นสาระสำคัญแห่งหนี้ คือ กรณีอันเป็นที่เห็นได้โดยสภาพแห่งสัญญา หรือโดยเจตนาที่คู่สัญญาแสดงไว้เป็นที่ทราบกันแล้วว่าวัตถุประสงค์แห่งสัญญาจะเป็นผลสำเร็จก็ต่อเมื่อได้มีการชำระหนี้ให้ถูกต้องตามกำหนดเวลาในสัญญาเท่านั้น ถ้าช้ากว่านั้นไปแม้จะมีการชำระหนี้ก็จะไม่ได้ผลดังที่ได้ประสงค์ไว้ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ การผิดเวลาชำระหนี้ทำให้การชำระหนี้ที่ชำระนั้นไร้ประโยชน์ เมื่อหนี้นั้นเป็นอันไร้ประโยชน์แล้วผู้ว่าจ้างก็มีสิทธิที่จะเลิกสัญญาได้ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 596 เช่น จ้างให้ผู้รับจ้างก่อสร้างเวทีเพื่อแสดงคอนเสิร์ตการกุศลซึ่งจัดขึ้นในวันที่ 10 มิถุนายน 2551 ผู้รับจ้างจึงจะต้องสร้างให้เสร็จก่อนวันเปิดงาน ถ้าผู้รับจ้างสร้างเวทีไม่ทันวันเปิดงาน ผู้ว่าจ้างย่อมเกิดเสียหาย และจะเห็นได้ว่าเป็นการผิดความประสงค์ของสัญญาทีเดียว การชำระหนี้ในกรณีนี้ถือว่าเวลาชำระหนี้เป็นสาระสำคัญของสัญญา ผู้ว่าจ้างจึงบอกเลิกสัญญาได้ โดยผู้ว่าจ้างสามารถบอกเลิกสัญญาได้ทันทีโดยไม่ต้องให้โอกาสแก้ตัวก่อนเหมือนดังบทบัญญัติมาตรา 387³⁶ เพราะว่าการส่งมอบงานล่าช้าย่อมทำให้หนี้นั้นไม่มีประโยชน์ตามความประสงค์ของผู้ว่าจ้างตามที่ได้ทำสัญญาไว้อีกต่อไป เมื่อไม่มีประโยชน์แล้วจึงไม่จำเป็นต้องให้ระยะเวลาแก่ผู้รับจ้างชำระหนี้อีกครั้งหนึ่ง และไม่จำเป็นต้องกำหนดให้เวลาตามปฏิทินเหมือนกรณีผิดนัดตามมาตรา 204 วรรค 2 เพราะกฎหมายได้พึงเล็งไปถึงความ

³⁶ไพฑูริศ เอกจริยกร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 10*, น.179.

ไว้ประโยชน์ที่เกิดจากการชำระหนี้เป็นเกณฑ์³⁷ นอกจากนี้มาตรา 596 ก็ไม่ได้บัญญัติไว้ว่าหากจะใช้สิทธิเลิกสัญญาจะต้องบอกกล่าวแก่ผู้รับจ้างก่อน ดังนั้นการเลิกสัญญาตามมาตรา 596 นี้ผู้ว่าจ้างจึงบอกเลิกสัญญาได้ทันที ในกรณีที่คู่สัญญาแต่ละฝ่ายมีหลายคนการแสดงเจตนาที่จะต้องแจ้งไปถึงผู้รับการแสดงเจตนาทุกคน โดยฝ่ายที่บอกเลิกสัญญาก็ต้องใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาร่วมกันทุกคน เช่นกัน และเมื่อแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาไปถึงผู้รับจ้างแล้ว ผู้ว่าจ้างจะถอนการแสดงเจตนา นั้นไม่ได้

การส่งมอบงานล่าช้าไม่ตรงตามกำหนดระยะเวลาที่ได้กำหนดไว้โดยระยะเวลาเป็นสาระสำคัญ ตามมาตรา 596 ที่จะก่อให้เกิดสิทธิแก่ผู้ว่าจ้างในการเลิกสัญญานี้จะต้องเป็นการงานที่ได้มีการตกลงให้ทำในสัญญาเท่านั้นและผู้รับจ้างส่งมอบให้ผู้ว่าจ้างล่าช้า ดังนั้นถ้าผู้รับจ้างได้ส่งมอบงานไปแล้วแต่ยังไม่ชนสัมภาระและเครื่องมือออกไป ผู้ว่าจ้างจะใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 596 นี้ไม่ได้ เช่น จำเลยรับเหมาก่อสร้างสะพานและได้ว่าจ้างโจทก์หล่อเสาเข็มคอนกรีต และตอกเสาตรงที่สร้างสะพาน การที่โจทก์ขนย้ายปั้นจั่นออกไปล่าช้าทำให้จำเลยเสียเวลาในการดำเนินงานก่อสร้าง เกิดขึ้นภายหลังการส่งมอบการงานเสร็จสิ้นแล้ว จึงเป็นอีกเรื่องหนึ่งต่างหากไม่ใช่เหตุแห่งการส่งมอบงานที่ล่าช้าที่จะเป็นเหตุให้จำเลยลดสินจ้างหรือบอกเลิกสัญญาได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 2052/2524) แต่ในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่า ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการที่ผู้รับจ้างขนย้ายวัสดุอุปกรณ์ออกไปจากสถานที่ทำงานล่าช้าได้ เพราะเมื่อสัญญาสิ้นสุดแล้วผู้รับจ้างก็ไม่มีสิทธิวางอุปกรณ์ในสถานที่ของผู้ว่าจ้างได้ ถ้าผู้รับจ้างขนย้ายออกไปช้าแล้วทำให้ผู้ว่าจ้างเสียหายก็ถือว่าผู้รับจ้างทำละเมิดต่อผู้ว่าจ้างซึ่งทำให้ผู้ว่าจ้างเรียกค่าสินไหมทดแทนได้ ตามมาตรา 420

เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 596 อันเป็นบทพิเศษที่บัญญัติขึ้นมาใช้ในลักษณะจ้างทำของโดยเฉพาะ มีลักษณะที่เหมือนกันในส่วนของการเลิกสัญญาในกรณีที่ระยะเวลาการชำระหนี้เป็นสาระสำคัญตามมาตรา 388 อันเป็นบทบัญญัติทั่วไป กล่าวคือ มาตรา 596 ซึ่งเป็นบทเฉพาะนั้น มีส่วนของมาตรา 388 อยู่ด้วย โดยมาตรา 596 นั้น พิจารณาแบ่งได้เป็นสองส่วน คือ 1. ส่วนที่เวลาไม่ใช่สาระสำคัญ และ 2. ส่วนที่เวลาเป็นสาระสำคัญ ผู้เขียนจึงเห็นว่ามาตรา 596 จึงเป็นบทยกเว้นมาตรา 388 อย่างชัดแจ้ง ตามหลักที่ว่า “หลักกฎหมายพิเศษมาก่อนกฎหมายทั่วไป” ดังนั้นในกรณีที่ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิในการเลิกสัญญากรณีระยะเวลาการชำระหนี้เป็นสาระสำคัญ ผู้เขียนเห็นว่าควรนำมาตรา 596 อันเป็นบทพิเศษในลักษณะจ้างทำของมาใช้ เนื่องจากในเรื่องสัญญาจ้างทำของมีบทบัญญัติเฉพาะอยู่แล้วในมาตรา 596 แต่ในส่วนของผู้รับจ้างเมื่อไม่มี

³⁷จิตติ ดิงศภัทย์, ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 2 มาตรา 354 ถึงมาตรา 452, พิมพ์ครั้งที่ 4 (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2523), น. 99.

บทบัญญัติเฉพาะวางหลักไว้โดยเฉพาะเจาะจง เมื่อต้องการเลิกสัญญาผู้รับจ้างก็ยังคงต้องใช้สิทธิ ตามมาตรา 388 อันเป็นหลักทั่วไปอยู่

ผลของการเลิกสัญญา

เมื่อเลิกสัญญาแล้วจะต้องให้คู่สัญญาแต่ละฝ่ายกลับคืนสู่ฐานะเดิม³⁸ ซึ่งต้องดูเป็นกรณีๆ ไปด้วยฝ่ายใดบ้างจะได้กลับคืนสู่ฐานะเดิม กล่าวคือ ถ้าผู้รับจ้างได้รับสิ่งใดไว้อันเนื่องมาจากการทำสัญญาก็ต้องคืนแก่ผู้ว่าจ้าง ตามมาตรา 391 วรรคหนึ่ง เช่น สิ่งตัดชุดรับปริญญา กำหนดส่งมอบชุดในวันที่ 12 มิถุนายน 2551 เพื่อจะนำไปใช้ในงานรับปริญญาบัตรในวันที่ 13 มิถุนายน 2551 โดยผู้ว่าจ้างได้ชำระเงินไปบางส่วนแล้ว หากถึงกำหนดนัดผู้รับจ้างไม่ได้ส่งมอบชุดให้ โดยนำมาส่งให้ในวันที่ 14 มิถุนายน 2551 ซึ่งเลยกำหนดนัดไปแล้ว ดังนี้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญา และมีสิทธิเรียกเงินที่ชำระไปแล้วคืนจากผู้รับจ้างได้ ส่วนผู้ว่าจ้างกรณีนี้ไม่จำเป็นต้องทำให้ผู้รับจ้างกลับคืนสู่ฐานะเดิม เนื่องจากงานที่ผู้รับจ้างจะส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้างนั้นผู้ว่าจ้างไม่สามารถนำไปใช้ในงานอื่นได้ ไม่มีประโยชน์อย่างใดที่ผู้ว่าจ้างจะรับงานนั้นไว้ เมื่อผู้ว่าจ้างไม่ได้รับสิ่งใดมาเป็นการตอบแทน ผู้ว่าจ้างจึงไม่ต้องชดใช้ค่าแห่งการงานให้ ตามมาตรา 391 วรรคสาม ดังนั้นเมื่อผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาผู้รับจ้างมีหน้าที่ต้องส่งมอบเงินที่ได้รับไว้ล่วงหน้าคืนแก่ผู้ว่าจ้าง ส่วนผู้ว่าจ้างไม่จำเป็นต้องดำเนินการให้ผู้รับจ้างกลับคืนสู่ฐานะเดิมตามมาตรา 391 วรรคสาม เพราะผู้ว่าจ้างไม่ได้รับประโยชน์จากงานที่ผู้รับจ้างได้กระทำให้แก่ผู้ว่าจ้าง แต่ถ้าการชำระหนี้ในสัญญาจ้างทำของที่แบ่งการชำระหนี้ได้หรือมีการตกลงให้ชำระสินจ้างเป็นงวดๆ เช่น การจ้างก่อสร้างที่สามารถแบ่งการชำระหนี้เป็นงวดๆ เช่นนี้ เมื่อผู้ว่าจ้างได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้วงานที่ได้รับมอบมาบ้างแล้วย่อมเป็นประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้างบ้าง ผู้ว่าจ้างจึงต้องให้ผู้รับจ้างได้กลับคืนสู่ฐานะเดิมโดยต้องชำระค่าแห่งการงานตามสัดส่วนของงานที่ได้ทำไป อย่างไรก็ตามบทบัญญัติมาตรา 391 นี้ไม่ได้เป็นบทกฎหมายเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้นคู่สัญญาจึงตกลงยกเว้นว่าไม่ต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมได้

2.4.4.3. เรียกค่าเสียหาย

ตามมาตรา 391 วรรคสี่ วางหลักว่า การบอกเลิกสัญญาไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกค่าเสียหาย ดังนั้น เมื่อผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาในกรณีการส่งมอบงานล่าช้าของผู้รับจ้าง ผู้ว่าจ้างก็ยังมีสิทธิเรียกค่าเสียหายต่อไป หากความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้ขึ้นเกิดเพราะความผิดของผู้รับจ้างและก่อให้เกิดความเสียหายเกิดขึ้นกับผู้ว่าจ้าง ถ้าไม่เกิดความเสียหายผู้ว่า

³⁸ สุปิ่น พูลพัฒน์, อ้างแล้ว เซึ่งอรรถที่ 9, น 244.

จ้างก็ไม่สามารถเรียกค่าเสียหายได้ แต่เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 391 วรรคสี่นี้เป็นแต่เพียงบทบัญญัติที่รับรองสิทธิให้แก่ผู้ว่าจ้างในการเรียกค่าเสียหายในกรณีที่มีการเลิกสัญญาเท่านั้น ไม่ใช่บทบัญญัติที่จะให้สิทธิแก่คู่สัญญาในการเรียกค่าเสียหายจากกันในกรณีที่มีการเลิกสัญญา ดังนั้นการที่จะเรียกค่าเสียหายได้จึงต้องมีบทบัญญัติที่ให้สิทธิในการเรียกค่าเสียหายไว้ด้วย แต่เนื่องจากมาตรา 596 ไม่ได้บัญญัติให้สิทธิแก่ผู้ว่าจ้างในการเรียกค่าเสียหายไว้ เมื่อผู้รับจ้างไม่ส่งมอบงานหรือส่งมอบงานล่าช้าจึงต้องนำกฎหมายลักษณะนี้มาใช้และในเรื่องนี้เป็นเรื่องการชำระหนี้ไม่ต้องตามความประสงค์ จึงต้องนำมาตรา 215 มาใช้บังคับแก่กรณีนี้ ส่วนขอบเขตของค่าเสียหายสามารถเรียกอะไรได้บ้างก็ต้องไปพิจารณาตามมาตรา 222 คือจะต้องเป็นความเสียหายตามปกติที่เกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้ ถ้าเป็นความเสียหายในพฤติการณ์พิเศษความเสียหายนั้นก็จะต้องคาดเห็นได้ และค่าเสียหายนี้อาจจะถูกลดลงหากความเสียหายนั้นเกิดจากความผิดของผู้ว่าจ้างประกอบกันด้วย ตามมาตรา 223

ในเรื่องความรับผิดชดใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีที่ชำระหนี้ล่าช้าอันทำให้การชำระหนี้เป็นอันไร้ประโยชน์ ลูกหนี้จะต้องรับผิดชอบเมื่อลูกหนี้มีส่วนผิดหรือเป็นผู้กระทำผิดและลูกหนี้จะต้องตกเป็นผู้ผิดนัดด้วย กล่าวคือ เมื่อหนี้ถึงกำหนดชำระแล้วซึ่งอาจถึงกำหนดชำระเนื่องจากการกำหนดวันชำระตามวันแห่งปฏิทิน หรือนับแต่วันบอกกล่าวตามวันแห่งปฏิทิน หรือตามเหตุการณ์ต่างๆที่ได้กำหนดไว้ และเจ้าหนี้ได้เตือน (ในกรณีที่จะต้องทำการเตือน) ให้ลูกหนี้ชำระหนี้แล้วแต่ลูกหนี้ก็ยังคงเพิกเฉยไม่ชำระ จึงถือได้ว่าลูกหนี้ตกเป็นผู้ผิดนัดเพราะเขาเตือนแล้ว ซึ่งการเตือนนี้อาจเป็นการเตือนโดยชัดแจ้งหรือโดยปริยายก็ได้ เช่น อาจจะเป็นการใช้สิทธิฟ้องคดีซึ่งก็ถือว่าเป็นการเตือนตามมาตรา 204 วรรคหนึ่งแล้ว การเตือนนี้จะใช้เฉพาะในกรณีที่พิจารณาเรื่องการเรียกค่าเสียหายเท่านั้นไม่นำไปใช้กับเรื่องเลิกสัญญาซึ่งเป็นคนละส่วนกัน หากเป็นหนี้ที่ถึงกำหนดชำระตามวันแห่งปฏิทิน หนี้ถึงกำหนดชำระทันทีโดยไม่ต้องเตือนอีก ลูกหนี้จึงตกเป็นผู้ผิดนัดทันทีโดยไม่ต้องเตือน

ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่า ผู้ว่าจ้างจะเรียกค่าเสียหายได้ต่อเมื่อเกิดความเสียหายโดยความเสียหายนี้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้างหรือเป็นกรณีที่ผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบ และมีการผิดนัดของผู้รับจ้างด้วย ดังนั้นหากการไม่ชำระหนี้ไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้าง เช่น อาจเกิดจากเหตุสุดวิสัยที่ทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ภายในเวลาที่กำหนดได้ เช่นนี้การไม่ชำระหนี้ดังกล่าวไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้างเลย ตามมาตรา 204 ประกอบกับมาตรา 215 ผู้ว่าจ้างจึงไม่สามารถเรียกค่าเสียหายได้ เพราะผู้รับจ้างอ้างเหตุตามกฎหมายเพื่อให้ตนหลุดพ้นจากความรับผิดได้ตามมาตรา 205 ดังนั้นความรับผิดอันเนื่องมาจากการตกเป็นผู้ผิดนัดจึงเป็นความรับผิดที่ยัง

กว่าการละเลยไม่ชำระหนี้เมื่อหนี้ถึงกำหนดเพราะนอกจากจะถูกเลิกสัญญาแล้วยังต้องรับผิดชอบ ต่อความเสียหายด้วย แต่ถ้าหากเป็นการไม่ชำระหนี้เพียงอย่างเดียวโดยการไม่ชำระหนี้ไม่ได้ เกิดขึ้นเพราะความผิดของผู้รับจ้าง ผู้ว่าจ้างคงมีสิทธิแต่เพียงเลิกสัญญาเท่านั้น แต่ไม่มีสิทธิเรียก ค่าเสียหาย

2.4.5. กรณีที่ผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดชอบ

2.4.5.1. กรณีที่ไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้าง

การบังคับให้ผู้รับจ้างชดเชยค่าสินไหมทดแทนจากการเลิกสัญญาอันเนื่องมาจากการไม่ชำระหนี้ หรือชดเชยค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการชำระหนี้ล่าช้า นั้น ผู้ว่าจ้างจะเรียก ค่าเสียหายได้ต่อเมื่อเกิดความเสียหาย โดยความเสียหายนี้จะต้องเกิดจากความผิดของผู้รับจ้าง หรือเป็นกรณีที่ผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบและมีการผิดนัดของผู้รับจ้างด้วย ดังนั้นหากการไม่ชำระหนี้ ไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้าง โดยอาจเกิดจากเหตุสุดวิสัย หรือเกิดขึ้นโดยพฤติการณ์ที่ผู้รับจ้างไม่มีส่วนต้องรับผิดชอบ ผู้รับจ้างหาต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายแต่อย่างใดไม่ เช่น รับจ้างก่อสร้างอาคารซึ่งต้องส่งมอบภายใน 4 เดือนนับแต่วันทำสัญญา แต่ปรากฏว่าหลังจากทำ สัญญาฝนตกทุกวันเป็นระยะเวลา 4 เดือนทำให้ผู้รับจ้างไม่สามารถดำเนินการก่อสร้างได้ เช่นนี้ การไม่ชำระหนี้ดังกล่าวไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้างเลย ผู้ว่าจ้างจึงไม่สามารถเรียก ค่าเสียหายจากผู้รับจ้างได้ เพราะผู้รับจ้างสามารถอ้างเหตุตามกฎหมายเพื่อให้ตนหลุดพ้นจาก ความรับผิดได้ตามมาตรา 205

2.4.5.2. กรณีที่ความซักช้าเกิดจากสภาพสัมภาระหรือคำสั่งของผู้ว่าจ้าง

เมื่อผู้ว่าจ้างเกิดสิทธิในการเลิกสัญญาตามมาตรา 596 แล้ว แต่ถ้าหากว่าความซักช้า ในการทำงานนั้นเกิดขึ้นเพราะสภาพแห่งสัมภาระซึ่งผู้ว่าจ้างส่งให้ก็ดี เพราะคำสั่งของผู้ว่าจ้างก็ดี ผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่ผู้รับจ้างจะรู้อยู่แล้วว่าสัมภาระนั้นไม่เหมาะหรือว่าคำสั่งนั้นไม่ถูกต้อง และไม่ได้บอกกล่าวตักเตือน ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 591

ดังนั้นจึงเห็นได้ว่าผู้รับจ้างจะไม่ถูกลดสินจ้างหรือถูกเลิกสัญญา หากความล่าช้า นั้นเกิดขึ้นเพราะกรณีดังต่อไปนี้

(ก). สภาพสัมภาระที่ผู้ว่าจ้างส่งให้ เช่น จ้างผู้รับจ้างให้เจาะบ่อน้ำบาดาลให้JECT 1 บ่อ ตามสัญญาสัมภาระที่ต้องใช้คือ ท่อกรองน้ำ ท่อน้ำ เครื่องปั้มน้ำ และเครื่องปั้มน้ำนี้เป็น อุปกรณ์ที่สำคัญส่วนหนึ่งในการเจาะน้ำบาดาล ผู้ว่าจ้างเป็นผู้จัดหาปั้มน้ำ หากการงานที่ทำนั้น เกิดการบกพร่องสูบน้ำไม่ได้ปริมาณตามสัญญา เป็นเพราะความบกพร่องของปั้มน้ำที่ผู้ว่าจ้าง

จัดหามาให้ ผู้รับจ้างจึงไม่ต้องรับผิดชอบ (คำพิพากษาฎีกาที่ 484/2510) แต่กรณีที่ไม่ต้องรับผิดชอบนี้ จะต้องเป็นกรณีที่ผู้รับจ้างไม่รู้ว่าสัมภาะนั้นไม่เหมาะสม หรือรู้ว่าสัมภาะนั้นไม่เหมาะสมและได้บอกกล่าวตักเตือนผู้ว่าจ้างแล้ว แต่ผู้ว่าจ้างไม่ฟังและยังคงให้ผู้รับจ้างทำการงานนั้นต่อไป โดยใช้สัมภาะดังกล่าว เช่น จ้างให้ผู้รับจ้างปลูกตึกให้ 1 ห้อง โดยผู้ว่าจ้างเป็นผู้จัดหาเหล็กเส้นในการก่อสร้าง แต่ปรากฏว่าผู้ว่าจ้างได้จัดหาซื้อเหล็กเส้นคุณภาพต่ำ ซึ่งผู้รับจ้างก็บอกผู้ว่าจ้างแล้ว แต่ผู้ว่าจ้างก็ยังยืนยันให้ผู้รับจ้างใช้เหล็กดังกล่าว ในระหว่างทำการก่อสร้าง คานเกิดพังลงมาเพราะเหล็กที่ใช้ทำโครงคานคุณภาพไม่ดีทำให้ต้องมีการรื้อโครงเหล็กเก่าแล้วทำใหม่อันเป็นการเสียเวลาเพิ่มทำให้ผลสุดท้ายผู้รับจ้างจึงส่งมอบงานเสร็จช้าๆ กรณีเช่นนี้ผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดชอบ หรือกรณีที่ผู้รับจ้างทำการไม่แล้วเสร็จตามที่กำหนด เพราะผู้ว่าจ้างจัดหาสัมภาระส่งให้ไม่ทัน ผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดชอบในการส่งมอบช้าๆเช่นกัน (คำพิพากษาฎีกาที่ 625/2472)

(ข). คำสั่งของผู้ว่าจ้างไม่ถูกต้อง การที่ผู้รับจ้างจะปฏิเสธความรับผิดชอบนี้ได้จะต้องเป็นกรณีที่ผู้รับจ้างไม่รู้ว่าคำสั่งนั้นไม่เหมาะสม หรือรู้ว่าคำสั่งนั้นไม่ถูกต้องและได้บอกกล่าวตักเตือนแก่ผู้ว่าจ้างแล้วแต่ผู้ว่าจ้างไม่ฟัง เช่น จ้างให้ผู้รับจ้างสร้างบ้าน 1 หลัง เมื่อสร้างบ้านเกือบเสร็จแล้วผู้รับจ้างกำลังจะตีฝ้าและเดินสายไฟ ซึ่งผู้รับจ้างจะเอาสายไฟไว้ในฝ้าจะได้ไม่เห็นสายไฟภายนอก แต่ผู้ว่าจ้างใจร้อนอยากให้บ้านเสร็จเร็วจึงให้ผู้รับจ้างรีบตีฝ้าก่อนค่อยเดินสายไฟทีหลัง ซึ่งผู้รับจ้างก็ทักท้วงว่าไม่สวยและไม่ตรงกับที่ได้ตกลงกันได้ แต่ผู้ว่าจ้างก็ยืนยันจะให้ทำผู้รับจ้างจึงยอมทำตาม ต่อมาภริยาผู้ว่าจ้างมาพบเข้าจึงได้ให้ผู้ว่าจ้างไปบอกให้ผู้รับจ้างเอาสายไฟไปไว้ในฝ้าเพดาน เพราะไม่สวยหากทิ้งไว้ข้างนอกทำให้ผู้รับจ้างต้องรื้อฝ้าบางส่วนและเสียเวลาในการแก้ไขท้ายที่สุดผู้รับจ้างจึงส่งมอบงานช้าๆไป กรณีเช่นนี้ผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดชอบ

2.4.5.3. กรณีที่ผู้ว่าจ้างรับมอบงานโดยไม่ยึดเงื่อนไข

กรณีที่ผู้รับจ้างได้ส่งมอบงานแล้วผู้ว่าจ้างรับมอบงานของผู้รับจ้างโดยไม่ยึดเงื่อนไข ตามมาตรา 598 ผู้รับจ้างก็ไม่ต้องรับผิดชอบตามมาตรา 596 นี้ กล่าวคือ สิทธิในการลดสินค้าหรือการเลิกสัญญาตามมาตรา 596 จะระงับสิ้นไป เมื่อผู้ว่าจ้างรับมอบงานโดยไม่ยึดเงื่อนไขทั้งที่งานนั้นผู้รับจ้างได้ส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้างอย่างล่าช้า เช่น ผู้รับจ้างส่งมอบงานก่อสร้างสะพานให้ล่าช้ากว่าที่กำหนดไว้ในสัญญาแต่ผู้ว่าจ้างก็รับมอบงานนั้นไปโดยไม่ท้วงติงแต่อย่างใด ภายหลังจากผู้ว่าจ้างจะมาใช้สิทธิลดสินค้าหรือเลิกสัญญาไม่ได้แล้ว (คำพิพากษาฎีกาที่ 2052/2524) ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 597 ที่บัญญัติว่า “ ถ้าผู้ว่าจ้างรับมอบการที่ทำนั้นแล้วโดยมิได้ยึดเงื่อนไข ผู้รับจ้างก็ไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อการที่ส่งมอบเงินซ้ำ ”

ปัญหา ก็คือการกระทำอย่างไร ถือว่า เป็นเรื่องของผู้ว่าจ้างแสดงเจตนาอย่างชัดแจ้งอื่นที่
ต้องดูเป็นกรณีๆไป

การแสดงเจตนาอย่างชัดแจ้งอื่น คือ การที่ท้วงติงหรือทักท้วงแล้วในการที่ผู้รับจ้างส่ง
มอบงานซักช้า หรือส่งมอบงานที่ชำรุดบกพร่อง โดยการชัดแจ้งอื่นนี้จะเป็นการแสดงออกอย่างชัด
แจ้งหรือโดยปริยายก็ได้ เช่น การที่ผู้ว่าจ้างรับมอบงานไว้ แต่ขอสงวนสิทธิในการเรียกร้อง
ค่าเสียหาย หรือสงวนสิทธิในการเลิกสัญญา หรือสิทธิในการยึดหน่วงสินจ้างไว้ ก็ถือว่าเป็นการชัด
แจ้งแล้ว ดังนั้นการที่ผู้รับจ้างส่งมอบงานล่าช้าเกินกำหนดเวลาตามสัญญาและผู้ว่าจ้างยอมรับ
มอบงานโดยไม่ชัดแจ้ง ผู้รับจ้างจึงไม่ต้องรับผิดชอบเพื่อการส่งมอบที่เนิ่นช้าขึ้น

3. สิทธิอิสระของผู้ว่าจ้างในการเลิกสัญญา ตามมาตรา 605

การเลิกสัญญานั้นมิใช่ว่าในทุกๆสัญญาที่สร้างขึ้น เจ้าหนี้จะมีสิทธิบอกเลิกสัญญาเมื่อใด
อย่างใดก็ได้ตามแต่ใจชอบ แต่การเลิกสัญญาของเจ้าหนี้จะต้องมีหลักเกณฑ์ของกฎหมายหรือข้อ
สัญญากำหนดให้เจ้าหนี้มีสิทธิในการเลิกสัญญา โดยกำหนดไว้ว่ากรณีใดบ้างที่เจ้าหนี้จะมีสิทธิ
บอกเลิกสัญญานั้นได้ การบอกเลิกสัญญาโดยลูกหนี้ไม่ได้กระทำความผิดปกติโดยทั่วไปแล้วไม่
สามารถทำได้ เว้นแต่จะมีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ไว้โดยเฉพาะเจาะจงว่า เจ้าหนี้สามารถบอก
เลิกสัญญาได้แม้ลูกหนี้จะไม่ได้กระทำความผิด³⁹ หรือไม่เข้าเหตุตามที่กฎหมายกำหนดไว้ก็ตาม
ดังนั้นเมื่อเกิดนิติสัมพันธ์ขึ้นมาแล้ว จึงมีความผูกพันที่จะต้องปฏิบัติตามสัญญา คู่สัญญาจึง
ไม่อาจที่จะเลิกหรือทำให้สัญญาระงับไปได้โดยอำเภอใจของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเพียงฝ่ายเดียว แต่
ในบทบัญญัติมาตรา 605 ในลักษณะจ้างทำของนี้ได้วางหลักเกณฑ์ที่แตกต่างจากหลักทั่วไป
กล่าวคือ ให้สิทธิแก่ผู้ว่าจ้างในการเลิกสัญญาโดยที่ไม่ต้องมีเหตุผิดสัญญาของผู้รับจ้าง โดยอาจ
อธิบายได้ว่า การจ้างทำของเป็นสัญญาที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้าง ผู้รับจ้างมีส่วนได้เสียอย่าง
เดียว คือ การรับค่าจ้าง เมื่อผู้ว่าจ้างประสงค์จะบอกเลิกสัญญาโดยพร้อมที่จะเสียค่าสินไหม
ทดแทนให้แก่ผู้รับจ้างแล้วก็เป็นสมควรที่จะให้ผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญาได้ และมีนักกฎหมาย
บางท่าน⁴⁰ ให้ข้ออธิบายว่า หลักอนุญาตให้ผู้ว่าจ้างเลิกสัญญากลางคันนี้แท้จริงเป็นประโยชน์แก่ผู้

³⁹ ดูมาตรา 566 , มาตรา 573, มาตรา 582, มาตรา 663 และมาตรา 826 วรรคหนึ่ง

⁴⁰ จิต เศรษฐบุตร, ความรู้เบื้องต้นแห่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยเช่าทรัพย์ เช่า
ซื้อ จ้างแรงงาน จ้างทำของ และรับขน, (พระนคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ,2493), น.

รับจ้างด้วย เพราะผู้ว่าจ้างอาจบอกเลิกสัญญาเพราะตระหนักดีว่าตนมีฐานะการเงินตกต่ำ ไม่สามารถจะชำระสินจ้างได้เต็มสัญญานั้น จึงบอกเลิกสัญญาซึ่งหากไม่มีบทบัญญัติมาตรา 605 นี้ ผู้ว่าจ้างคงจำต้องทนฝืนใจจ้างงานต่อไป และปล่อยให้ผู้รับจ้างทำงานจนสำเร็จ โดยผู้ว่าจ้างไม่อยู่ในฐานะที่จะจ่ายสินจ้างให้แก่ผู้รับจ้าง ส่วนผู้รับจ้างต้องเสียเวลาและค่าใช้จ่ายในการทำงาน โดยผู้รับจ้างไม่มีหวังที่จะได้รับสินจ้าง หากเป็นเช่นนี้ย่อมจะเพิ่มความเสียหายให้แก่คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายมากขึ้น เหตุผลของการใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ไม่ได้จำกัดแต่เฉพาะผู้ว่าจ้างมีฐานะการเงินตกต่ำเท่านั้น แต่สามารถใช้สิทธิเลิกสัญญาเพราะเหตุผลใดก็ได้ กล่าวคือ อาจบอกเลิกสัญญาเพราะสถานการณ์ได้เปลี่ยนแปลงไป อันทำให้ผู้ว่าจ้างหมดความจำเป็นที่จะใช้ของนั้น หรืออาจเป็นเหตุผลส่วนตัวที่ไม่อยากปฏิบัติตามสัญญาต่อไปแล้วก็ได้ เช่น จ้างอาจารย์พิเศษมาสอนดนตรีที่บ้าน ชั่วโมงละ 2,000 บาท ปรากฏว่าก่อนวันนัดหนึ่งวันเกิดไม่อยากจะเรียนดนตรีขึ้นมา จึงโทรไปยกเลิกกับอาจารย์ หรือนัดหมอฟันเพื่อขูดหินปูน แต่ปรากฏว่าในวันดังกล่าวติดธุระกะทันหันจึงไม่สามารถไปพบหมอฟันตามกำหนดนัดได้ จึงโทรไปยกเลิกนัด หรือจ้างนายความให้ว่าความ ปรากฏว่าภายหลังผู้ว่าจ้างไม่มีความไว้วางใจในตัวผู้รับจ้างจึงบอกเลิกสัญญา เป็นต้น ซึ่งการบอกเลิกสัญญานี้อยู่เป็นประโยชน์แก่ผู้รับจ้างเพราะไม่ต้องเสียเวลา และเงินทองเพิ่มเติมในการที่จะปฏิบัติให้เป็นไปตามสัญญาโดยครบถ้วนทั้งยังได้รับการชดเชยค่าเสียหายอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญาเพื่อทดแทนความเสียหายที่ได้รับอีก ผู้รับจ้างจึงไม่เสียหายแต่อย่างใด ดังนั้น เมื่อผู้ว่าจ้างเลิกสัญญาโดยอาศัยสิทธิตามมาตรา 605 แล้ว ผู้รับจ้างก็ไม่สามารถโต้แย้งการเลิกสัญญาได้ รวมทั้งไม่อาจบังคับให้ผู้ว่าจ้างต้องคอยรับชำระหนี้ตามสัญญาจ้างทำของอีกด้วย

3.1. ที่มาของหลักกฎหมายมาตรา 605 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์

หลักการเลิกสัญญาตามอำเภอใจ อันเป็นที่มาของมาตรา 605⁴¹ ในระบบกฎหมายซีวิลลอว์นั้น ในปัจจุบันได้บัญญัติอยู่ในประมวลกฎหมายของประเทศต่างๆ ดังนี้

ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส มาตรา 1794⁴² วางหลักไว้ว่า ผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาได้โดยอิสระ แม้ว่าผู้รับจ้างจะเริ่มลงมือทำงานไปแล้วก็ตาม โดยผู้ว่าจ้างจะต้องรับผิดชอบ

⁴¹ไพฑูริศ เอกจริยกร, *อ่างแล้ว เชิงอรรถที่ 10*, น.206.

⁴²French Civil Code มาตรา 1794 “A master may, by his wish alone, terminate a contract at a fixed price, although the work has already begun, by

ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้างสำหรับค่าใช้จ่ายต่างๆที่ผู้รับจ้างได้ดำเนินงานให้กับผู้ว่าจ้าง สำหรับค่าความสำเร็จของงาน และสำหรับประโยชน์ทั้งหลายที่ผู้รับจ้างจะได้รับจากสัญญา หากไม่มีการเลิกสัญญา

ประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน มาตรา 649⁴³ วางหลักไว้ว่า ผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาในเวลาใดก็ได้ก่อนการงานจะสำเร็จ ถ้าผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญา ผู้รับจ้างมีสิทธิเรียกร้องค่าจ้างตามที่ได้ตกลงกันไว้ในสัญญา แต่ต้องหักส่วนลดกับค่าใช้จ่ายที่ผู้รับจ้างไม่ได้เสียไปจากการทำงาน ค่าการงานที่ได้รับมาอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญา หรือที่จะได้รับแต่แก่สิ่งละเลยไม่ชวนขายที่จะได้มาอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญา

ประมวลกฎหมายหนี้สวิส มาตรา 377⁴⁴ วางหลักไว้ว่า ก่อนที่งานจะสำเร็จลง ผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาในเวลาใดก็ได้ โดยต้องชดใช้ค่าแรงงานที่ได้ทำเสร็จลงแล้วและค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญาแก่ผู้รับจ้าง

ประมวลกฎหมายญี่ปุ่น มาตรา 641⁴⁵ วางหลักไว้ว่า ตราบใดที่งานยังไม่เสร็จ ผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาได้ตลอดเวลาโดยชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้าง

จากบทบัญญัติทั้งหมดที่ได้กล่าวมาข้างต้น ล้วนแต่เป็นเรื่องที่ให้สิทธิแก่ผู้ว่าจ้างในการเลิกสัญญาโดยอิสระทั้งสิ้น จะต่างกันก็ตรงที่การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากการเลิกสัญญา กับสิทธิเรียกร้องสินจ้าง โดยที่ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ประมวลกฎหมายหนี้สวิส และประมวล

compensating the contractor for all his expenses, for all his works, and for all that he could have earned in that undertaking.

⁴³German Civil Code มาตรา 649 “ At any time until completion of the work the customer may terminate the contract on notice. If he terminates the contract, the contractor is entitled to demand the agreed remuneration; he must, however, give credit for expenses which he saves by virtue of the termination or for that which he obtains by using his workforce elsewhere or that which he maliciously fails to obtain.

⁴⁴The Swiss Federal Code of Obligation มาตรา 377 “ Before the work is completed, the party who ordered it may, against compensation for the labour already done and against full indemnification of the contractor, at any time rescind the contract.”

⁴⁵Japan Civil Code มาตรา 641 “ So long as the contractor has not accomplished the work, the employer may at any time rescind the contract by paying compensation for damages”

กฎหมายแพ่งญี่ปุ่นจะมีหลักเกณฑ์ในการชดเชยค่าเสียหายที่คล้ายคลึงกัน แต่ในประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมันนั้นบัญญัติให้ต้องชดเชยค่าจ้างตามที่ได้ตกลงไว้ในสัญญาเลย โดยต้องนำจำนวนค่าจ้างที่ได้ตกลงไว้ในสัญญามาหักส่วนลดกับค่าใช้จ่ายที่ผู้รับจ้างไม่ได้เสียไปจากการทำงาน ค่าการทำงานที่ได้รับมาอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญา หรือที่จะได้รับแต่แก่งละเลยไม่ชวนชววยที่จะได้มาอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญาก่อน จึงจะเป็นค่าจ้างที่แท้จริงที่ผู้รับจ้างจะได้รับ

ดังนั้นเพื่อให้มีความเข้าใจในหลักเกณฑ์ของการเลิกสัญญาตามอำเภอใจของผู้ว่าจ้างอย่างชัดเจน ผู้เขียนจึงขอศึกษาหลักเกณฑ์ของต่างประเทศด้วย โดยในส่วนของประเทศที่ใช้ระบบประมวลกฎหมายอันเป็นที่มาของมาตรา 605 อันได้แก่ ประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศส ประมวลกฎหมายหนี้สวิส และประมวลกฎหมายแพ่งญี่ปุ่นที่มีหลักเกณฑ์คล้ายคลึงกัน ผู้เขียนจึงขอศึกษาเฉพาะหลักเกณฑ์ของกฎหมายฝรั่งเศส พร้อมศึกษาเปรียบเทียบกับหลักเกณฑ์ของกฎหมายเยอรมันที่มีหลักเกณฑ์ที่แตกต่างออกไปจากระบบที่ใช้ประมวลกฎหมายประเทศอื่น โดยเฉพาะในเรื่องค่าสินไหมทดแทน เนื่องจากในการบัญญัติหลักเกณฑ์ของประเทศอื่นๆ ต่างได้รับอิทธิพลจากประมวลกฎหมายแพ่งฝรั่งเศสและประมวลกฎหมายแพ่งเยอรมัน จึงเป็นเหตุผลหนึ่งให้ผู้เขียนเลือกที่จะทำการศึกษาลักษณะของทั้งสองประเทศนี้ ซึ่งจะได้กล่าวต่อไปในบทที่ 4

3.2. ลักษณะของการเลิกสัญญา

ตามมาตรา 605 บัญญัติไว้แต่เพียงว่า “ถ้าการที่จ้างยังไม่แล้วเสร็จอยู่ตราบใด ผู้ว่าจ้างอาจบอกเลิกสัญญาได้.....” ส่วนรายละเอียดเกี่ยวกับการเลิกสัญญามีได้กำหนดไว้ดังเช่นหลักทั่วไปในการเลิกสัญญาโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมาย ซึ่งอาศัยเหตุ 2 ประการ คือ เหตุที่ลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ หรือเหตุที่การชำระหนี้กลายเป็นพันวิสัย

แม้บทบัญญัติมาตรา 605 นี้จะไม่ได้บัญญัติไว้ชัดแจ้งว่าเป็นการเลิกสัญญาตามอำเภอใจของผู้ว่าจ้างฝ่ายเดียวโดยไม่มีข้อยกเว้นซึ่งเป็นข้อยกเว้นจากหลักทั่วไป และจากการศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาต่างๆก็ไม่ได้กล่าวถึงเหตุแห่งการเลิกสัญญาไว้ว่าเลิกได้โดยไม่มีข้อยกเว้นก็ตามเพียงแต่กล่าวว่า เมื่อการงานยังไม่เสร็จผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญาได้⁴⁶ แต่จากบทบัญญัติมาตราดังกล่าวก็รับรองสิทธิของผู้ว่าจ้างที่จะเลิกสัญญาไว้ในลักษณะเป็นการเลิกสัญญาตามอำเภอใจ⁴⁷ ของผู้ว่าจ้าง (Arbitrary rescission by employer) และเหตุผลในการ

⁴⁶ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 962/2509, 2474/2516.

⁴⁷ ไผทชิต เอกจริยกร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 10, น. 206.

เลิกสัญญาไม่ว่าจะเกิดจากเหตุผลส่วนตัวของผู้ว่าจ้างเอง หรือเหตุผลอื่นใดอันทำให้ผู้ว่าจ้างไม่ประสงค์ให้การทำงานที่จ้างดำเนินต่อไปจนสำเร็จนั้น ล้วนแต่เป็นเรื่องเฉพาะตัวของผู้ว่าจ้างทั้งสิ้น แม้ว่าผู้รับจ้างจะไม่ได้ทำผิดสัญญา หรือไม่ได้มีพฤติการณ์อันจะถือว่าเป็นการไม่ชำระหนี้ก็ตาม และถือได้ว่าการบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ ผู้ว่าจ้างผู้บอกเลิกเป็นผู้เสมือนผิดสัญญา เพราะต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้รับจ้าง ไม่ใช่บอกเลิกสัญญาเพราะอีกฝ่ายไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 387 แต่เป็นการเลิกสัญญาโดยบทบัญญัติแห่งกฎหมายตามมาตรา 386 เหมือนกัน⁴⁸

ตัวอย่างเช่น นาย ก. สั่งนาย ข. สร้างบ้านให้ แล้วนาย ก. เอาที่ดินที่จะสร้างบ้านไปจำนองธนาคารเพื่อเอาเงินมาสร้างบ้านต่อ แต่ธนาคารไม่รับจำนอง ดังนี้ เมื่อนาย ก. ไม่มีเงินพอที่จะจ้างนาย ข. สร้างบ้านได้อีกต่อไป นาย ก. ก็บอกเลิกสัญญากับนาย ข. ได้ โดยเหตุผลเฉพาะตัวของผู้ว่าจ้างนี้ อาจไม่ได้เป็นปัญหาเรื่องการเงินก็ได้ เช่น นาย ก. ตกลงว่าจ้างนาย ข. ให้ นาย ข. ทำปกวิทยานิพนธ์ จำนวน 15 เล่ม เพื่อนำไปส่งให้กับทางมหาวิทยาลัย แต่ปรากฏว่าเมื่อนาย ก. ออกจากร้านมาก็มีคนมาบอกว่าร้านนี้ทำปกวิทยานิพนธ์ไม่ดี ต้องไปทำร้านอื่น นาย ก. จึงเข้าไปยกเลิกสัญญากับนาย ข. ทันที

ดังนั้น จึงเห็นได้ว่าการเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ ผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาโดยไม่จำต้องอ้างเหตุผลในการเลิกสัญญาแต่อย่างใด ส่วนผู้รับจ้างก็ไม่อาจโต้แย้งการเลิกสัญญาเช่นนี้ได้ เพราะเป็นเรื่องที่กฎหมายให้สิทธิในการเลิกสัญญาแก่ผู้ว่าจ้างได้ตลอดเวลาที่การทำงานยังไม่แล้วเสร็จ จึงกล่าวได้ว่า ลักษณะการเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้างตามมาตรา 605 จะเกิดขึ้นต่อเมื่อ

3.2.1. การทำงานที่ว่าจ้างนั้นยังไม่เสร็จสิ้น

คำว่า “ ไม่เสร็จ ” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช 2535 นั้น ไม่ได้ให้คำจำกัดความไว้ แต่ให้ความหมายของคำว่า “เสร็จ” ว่าหมายถึง สำเร็จ แล้ว จบ

ดังนั้น งานเสร็จ จึงหมายถึง การงานที่ได้ว่าจ้างได้สำเร็จลงแล้ว จบแล้วโดยไม่ต้องดำเนินการอย่างใดอีก (To stop doing something or making something because it is complete)

การทำงานที่ว่าจ้างนั้นยังไม่เสร็จสิ้น สามารถแบ่งได้เป็น 2 กรณี คือ

กรณีที่ 1 การงานที่ได้ว่าจ้างยังไม่ได้เริ่มทำเลย เช่น จ้างช่างมาทาสีบ้านก่อนถึงวันที่ได้กำหนดให้มาดำเนินงาน ผู้ว่าจ้างได้โทรไปแจ้งเลิกสัญญาก่อน หรือจ้างให้ช่างมาซ่อมเครื่องซักผ้า

⁴⁸จิตติ ติงศภิตย์, หมายเหตุท้ายคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 4/2524.

ที่บ้านแต่ปรากฏว่าวันที่นัดให้ช่างมาซ่อมนั้น ผู้ว่าจ้างต้องไปทำธุระข้างนอกไม่อยู่บ้าน จึงโทรไปแจ้งยกเลิกนัดก่อน

กรณีที่ 2 การงานที่ได้ว่าจ้างนั้นได้เริ่มทำไปบ้างแล้วบางส่วนแต่ยังไม่เสร็จสิ้น เช่น จ้างร้องเพลง 1 ชั่วโมง หากร้องเพลงไปเพียงครึ่งชั่วโมงอย่างนี้ถือว่ายังไม่เสร็จสิ้น หากผู้ว่าจ้างจะเลิกสัญญาก็สามารถเลิกได้ หรือจ้างให้มาสอนโยคะ 1 ชั่วโมง เรียนไปครึ่งชั่วโมงผู้ว่าจ้างไม่ยอมเรียนต่อก็เลิกสัญญาได้ หรือกรณีที่รับจ้างก่อสร้างตึกทำไปได้แค่วางโครงเหล็กเท่านั้น ก็ถือว่างานที่ทำยังไม่เสร็จเพราะจะถือว่างานที่ทำเสร็จเรียบร้อยก็ต่อเมื่อมีรูปร่างเป็นตึกอาคารเรียบร้อยพร้อมเข้าไปใช้งานได้ จึงจะถือว่างานเสร็จเรียบร้อย

การชำระหนี้ในสัญญาจ้างทำของของผู้รับจ้าง อาจแบ่งได้เป็น หนี้กระทำการเพียงอย่างเดียวหรือหนี้กระทำการพร้อมส่งมอบทรัพย์สิน ดังนั้นการพิจารณาว่า “งานที่ว่าจ้างนั้นยังทำไม่เสร็จสิ้น” นั้นจะต้องพิจารณาถึงหนี้ว่าเป็นลักษณะใดด้วยหรือไม่ ซึ่งหากเป็นหนี้กระทำการอย่างเดียวคงไม่มีปัญหาในการพิจารณามากนัก เพราะโดยสภาพของงานแล้วไม่มีอะไรต้องส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้างอีก เช่น งานรักษาคนไข้ งานซูดหินปูน จ้างช่างตัดผม จ้างช่างมาทาสีบ้าน เมื่อทำการงานเสร็จก็ถือว่างานสำเร็จเรียบร้อยแล้ว คงจะมีปัญหาแต่เฉพาะในกรณีที่หนี้เป็นหนี้กระทำการพร้อมกับการส่งมอบทรัพย์สิน และได้มีการเริ่มชำระหนี้ไปแล้วบางส่วน โดยปัญหาที่ต้องพิจารณาก็คือว่าอย่างไรจึงจะถือว่างานที่ว่าจ้างยังไม่เสร็จสิ้น หากยังไม่มีการส่งมอบทรัพย์สินแต่ได้ดำเนินการเสร็จแล้วเหลือเพียงแต่ส่งมอบทรัพย์สินเท่านั้น โดยเหตุผลที่ยังไม่ส่งมอบก็เนื่องมาจากหนี้ยังไม่ถึงกำหนดชำระ กรณีดังกล่าวจะถือว่างานที่ว่าจ้างเสร็จสิ้นแล้วหรือยัง เช่น จ้างแปลเอกสารเป็นภาษาอังกฤษจำนวน 10 แผ่น แผ่นละ 1,000 บาท ในวันที่ 5 มิถุนายน กำหนดส่งมอบงานในวันที่ 10 มิถุนายน ปรากฏว่าผู้รับจ้างแปลเสร็จแล้วตั้งแต่วันที่ 8 มิถุนายน แต่ยังไม่ส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้าง ผู้ว่าจ้างมาใช้สิทธิเลิกสัญญาในวันที่ 9 มิถุนายน หรือกรณีที่จ้างนายช่างพินัยกรรม เป็นเงินจำนวน 50,000 บาท กำหนดส่งมอบวันมะรืน ซึ่งเมื่อนายช่างได้รับงานมาแล้วจึงร่างพินัยกรรมเสร็จทันทีในวันเดียวกันนั้น แต่ปรากฏว่าวันรุ่งขึ้นผู้ว่าจ้างได้มาบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 605 เหตุการณ์ที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้ผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 605 หรือไม่ ในเรื่องนี้ได้มีความเห็นแบ่งออกเป็น 2 แนวคือ

แนวที่หนึ่ง เห็นว่า งานเสร็จ หมายถึง การงานเสร็จสมบูรณ์โดยเป็นการเสร็จโดยสภาพ แม้ว่าจะยังไม่ส่งมอบทรัพย์สิน ก็ถือว่างานเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ว่าจ้างจึงเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ไม่ได้ เพราะโดยหลักทั่วไปของสัญญาจ้างทำของของผู้ว่าจ้างต้องการผลสำเร็จของงานภายในเวลาที่กำหนด ดังนั้นเมื่อผู้รับจ้างได้ทำการงานสำเร็จแล้วแม้ยังไม่ได้ส่งมอบก็ถือว่างานเสร็จแล้ว

แนวที่สอง เห็นว่า งานเสร็จ หมายถึง การงานต้องเสร็จสมบูรณ์โดยได้มีการส่งมอบทรัพย์สินเป็นที่เรียบร้อยแล้ว หากยังไม่มี การส่งมอบทรัพย์สินก็ถือว่างานยังไม่เสร็จ ผู้ว่าจ้างจึงยังสามารถเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ได้ เช่น จ้างทำแผ่นป้ายเพื่อใช้ในการเลือกตั้ง ซึ่งผู้รับจ้างมีหน้าที่ต้องทำแผ่นป้ายและเมื่อทำเสร็จแล้วยังมีหน้าที่ส่งมอบด้วย หากผู้รับจ้างไม่ส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้างก็ถือว่างานที่จ้างยังไม่เสร็จเช่นกัน ผู้ว่าจ้างจึงยังคงมีสิทธิบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ได้

เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 605 บัญญัติไว้แต่เพียงว่า “.....ถ้าการงานที่จ้างยังไม่เสร็จอยู่ตราบใด.....” เท่านั้น โดยไม่ได้กำหนดว่าจะต้องมีการส่งมอบงานก่อน

ในเรื่องนี้ผู้เขียนจึงเห็นว่า หากงานที่จ้างได้ทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว แม้จะยังไม่ได้ดำเนินการส่งมอบให้แก่ผู้ว่าจ้างก็ถือว่างานได้ทำเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้ว่าจ้างจะใช้สิทธิเลิกสัญญาไม่ได้โดยเห็นด้วยกับความเห็นที่หนึ่ง เพราะมิฉะนั้นอาจเกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้รับจ้างที่ได้ทำงานเสร็จแล้วแต่ยังไม่ถึงกำหนดส่งมอบจึงยังไม่ได้ส่งงานที่ทำให้แก่ผู้ว่าจ้าง ดังนั้นในส่วนของงานที่เสร็จสิ้นแล้วตรงนี้ ผู้เขียนเห็นว่าต้องพิจารณาจากลักษณะและสภาพของงานเท่านั้นว่าเสร็จหรือยังโดยไม่คำนึงว่างานที่ทำนั้นจะได้ส่งมอบแล้วหรือไม่ การส่งมอบจะนำมาพิจารณาเฉพาะในกรณีที่จะเรียกร้องสินจ้าง โดยถือว่าการส่งมอบเป็นเพียงเงื่อนไขในการให้จ่ายสินจ้างเท่านั้น

3.2.2. เมื่อผู้ว่าจ้างได้แสดงเจตนาเลิกสัญญา

แม้การใช้สิทธิเลิกสัญญาจะเป็นนิติกรรมฝ่ายเดียว แต่ก็ต้องมีผู้รับการแสดงเจตนาด้วย ดังนั้นการแสดงเจตนาของผู้ว่าจ้างจะเกิดผลเมื่อใดนั้นต้องแยกพิจารณาดังต่อไปนี้

กรณีที่ 1 การแสดงเจตนาต่อผู้รับจ้างที่อยู่เฉพาะหน้า ตามมาตรา 168⁴⁹

บุคคลที่อยู่เฉพาะหน้า คือ บุคคลที่อยู่ต่อหน้าซึ่งสามารถรับรู้การแสดงเจตนาได้ทันที หรือกรณีที่กฎหมายให้ถือว่าเป็นบุคคลที่อยู่เฉพาะหน้า เช่น บุคคลที่สามารถแสดงเจตนากันได้โดยผ่านเครื่องโทรศัพท์ โดยเครื่องมือสื่อสารอย่างอื่น เช่น เครื่องโทรสารที่ปลายทางมีผู้รับการแสดงเจตนาคอยรับอยู่ หรือโดยวิธีอื่นซึ่งสามารถติดต่อถึงกันได้ในการทำงานเดียวกัน ซึ่งปัจจุบันนี้อาจรวมถึงจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ที่มีผู้รับรออ่านข้อมูลจากเครื่องคอมพิวเตอร์ของตนอยู่ ซึ่งจะถือว่า

⁴⁹มาตรา 168 บัญญัติว่า “ การแสดงเจตนาที่กระทำต่อบุคคลซึ่งอยู่เฉพาะหน้าให้ถือว่า มีผลนับแต่ผู้รับการแสดงเจตนาได้ทราบการแสดงเจตนา นั้น ความข้อนี้ให้ใช้ตลอดถึงการที่บุคคลหนึ่งแสดงเจตนาไปยังบุคคลอีกคนหนึ่งโดยทางโทรศัพท์ หรือโดยเครื่องมือสื่อสารอย่างอื่น หรือโดยวิธีอื่นซึ่งสามารถติดต่อถึงกันได้ทำงานองเดียวกัน”

การแสดงเจตนานี้มีผลต่อเมื่อผู้รับการแสดงเจตนาได้รับทราบการแสดงเจตนาของผู้ส่งแล้ว ดังนั้นเมื่อผู้ว่าจ้างได้แสดงเจตนาต่อผู้รับจ้างที่อยู่เฉพาะหน้า หรือที่กฎหมายให้ถือว่าอยู่เฉพาะหน้า ก็ถือว่าผู้รับจ้างได้ทราบการแสดงเจตนาของผู้ว่าจ้างแล้ว

กรณีที่ 2 การแสดงเจตนาต่อผู้รับจ้างที่ไม่ได้อยู่เฉพาะหน้า ตามมาตรา 169⁵⁰

บุคคลที่ไม่อยู่เฉพาะหน้า คือ บุคคลที่ไม่สามารถติดต่อสื่อสารหรือรับรู้กันได้โดยทันที ต้องใช้วิธีการติดต่อกันด้วยการส่งจดหมายแบบธรรมดา หรือการส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ โทรสาร โทรเลข ที่ผู้รับไม่ได้รอรับอยู่ที่ปลายทาง โดยการแสดงเจตนาจะมีผลเป็นการแสดงเจตนาต่อเมื่อการแสดงเจตนาขึ้นไปถึงผู้รับ โดยไม่คำนึงว่าผู้ใดจะเป็นผู้รับไว้หรือผู้รับจะรู้ข้อความนั้นหรือไม่ เพียงแต่ไปถึงแม้ผู้รับยังไม่เปิดอ่านก็ถือว่าการแสดงเจตนาที่มีผลสมบูรณ์แล้ว เช่น ผู้ว่าจ้างแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาด้วยจดหมาย การที่เจ้าหน้าที่ไปรษณีย์ส่งจดหมายไปยังภูมิลำเนาของผู้รับจ้าง แม้ไม่พบผู้รับจ้างหรือไม่มีผู้ได้รับไว้แทนผู้รับจ้าง ก็ถือว่าหนังสือบอกเลิกสัญญาได้มีผลเป็นการบอกเลิกสัญญาแล้ว แม้ผู้รับจ้างจะยังไม่ได้เปิดอ่านข้อความในจดหมายก็ตาม

การแสดงเจตนานี้อาจเป็นการแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาเป็นหนังสือหรือด้วยวาจาก็ได้ เพราะกฎหมายไม่ได้บังคับไว้ว่าต้องทำเป็นหนังสือ แม้สัญญาที่บอกเลิกจะเป็นนิติกรรมที่กฎหมายบังคับให้ต้องทำเป็นหนังสือก็ตาม หากผู้ว่าจ้างยังไม่ได้แสดงเจตนาที่ประสงค์จะใช้สิทธิเลิกสัญญานี้ต่อผู้รับจ้าง สัญญาจ้างทำของก็ยังไม่ระงับ กล่าวคือ แม้จะมีสิทธิเลิกสัญญาแล้วสัญญานั้นก็ไม่ได้ถูกยกเลิกหรือถูกทำลายไปโดยอัตโนมัติ ยังคงมีผลผูกพันผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างต่อไป เพราะสิทธิการเลิกสัญญานี้เพียงแต่ทำให้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิที่จะบอกเลิกหรือทำลายสัญญาเท่านั้น ดังนั้นหากผู้ว่าจ้างต้องการที่จะระงับนิติสัมพันธ์ระหว่างตนกับผู้รับจ้าง ผู้ว่าจ้างก็ต้องบอกเลิกสัญญาด้วยการแสดงเจตนาแก่อีกฝ่ายหนึ่งอย่างชัดแจ้ง มิฉะนั้นสัญญาก็ยังไม่ถูกยกเลิกหรือถูกทำลาย การแสดงเจตนาโดยชัดแจ้งสามารถทำได้โดยบอกกล่าวโดยตรงไปยังลูกหนี้ว่าจะขอเลิกสัญญาไม่ประสงค์จะผูกพันด้วยต่อไป เช่น ผู้ว่าจ้างแจ้งแก่ผู้รับจ้างว่าขอเลิกสัญญาจ้างว่าความ หรือการที่ผู้ว่าจ้างสั่งให้ผู้รับจ้างหยุดงานก่อสร้างทันที และว่าจ้างบุคคลอื่นทำแทน (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 6598/2541) เป็นต้น

การบอกเลิกสัญญานี้ไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวล่วงหน้าเพื่อให้อีกฝ่ายเตรียมตัวก่อน กล่าวคือ ตามมาตรา 605 นี้ให้สิทธิในการเลิกสัญญาโดยทันที ส่วนสิทธินี้ผู้ว่าจ้างจะใช้หรือไม่ก็ได้

⁵⁰มาตรา 169 บัญญัติว่า “ การแสดงเจตนาที่กระทำต่อบุคคลซึ่งมิได้อยู่เฉพาะหน้าให้ถือว่ามิมีผลนับแต่เวลาที่การแสดงเจตนาขึ้นไปถึงผู้รับการแสดงเจตนา”

ขึ้นอยู่กับความตกลงของคู่สัญญา เช่น สัญญาจ้างเหมาก่อสร้างระบุว่า ผู้ว่าจ้างมีสิทธิบอกเลิกสัญญาจ้างเหมาก่อสร้างต่อผู้รับจ้างได้โดยการแจ้งบอกเลิกสัญญาล่วงหน้า 3 เดือน ไปยังผู้รับจ้าง มีความหมายว่า จำเลยจะบอกเลิกสัญญาเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิมโดยพลันไม่ได้ต้องใช้เวลาโจทก์เตรียมตัวไม่น้อยกว่า 3 เดือนเพื่อหยุดการจัดหาสัมภาระ เตรียมรถถอนโรงเรียนและวัสดุก่อสร้าง และเลิกจ้างคนงานอันเกิดจากการเลิกสัญญา แต่ไม่ใช่ว่าโจทก์จำเลยยังคงต้องปฏิบัติตามเงื่อนไขแห่งสัญญากันโดยโจทก์ต้องก่อสร้างและจำเลยต้องชำระเงินกันอีกถึง 3 เดือน ทั้งที่สัญญาต้องเลิกกันอยู่แล้ว กรณีนี้ต้องถือว่าสัญญาจ้างเหมาก่อสร้างเลิกกันตั้งแต่วันที่แจ้งบอกเลิกสัญญาแล้ว และหากมีค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นหลังจากที่ได้บอกเลิกสัญญาผู้ว่าจ้างไม่ต้องรับผิดชอบ เว้นแต่จะเป็นค่าใช้จ่ายที่เกี่ยวข้องเนื่องมาจากผลของการเลิกสัญญา (คำพิพากษาฎีกาที่ 1182/2545) เหตุผลที่กฎหมายให้สิทธิในการเลิกสัญญาทันที อาจเป็นเพราะกฎหมายไม่ต้องการให้ผู้ว่าจ้างและผู้รับจ้างได้รับความเสียหายกันมากมาย และถึงแม้จะบอกกล่าวล่วงหน้าก่อนก็ไม่มีประโยชน์อันใด เพราะทำยสุดแล้วก็ต้องเลิกสัญญากันอยู่ดี นอกจากนี้ยังมีคำพิพากษาที่ยืนยันหลักเกณฑ์ดังกล่าวนี้ด้วย คือ คำพิพากษาฎีกาที่ 245/2529 ที่กล่าวว่า จ้างให้ผู้รับจ้างสร้างบ้าน ผู้รับจ้างทำการก่อสร้างและรับเงินไปแล้ว 3 งวด คงเหลืองานงวดที่ 4 อันเป็นงวดสุดท้าย เมื่อสัญญาว่าจ้างก่อสร้างบ้านไม่ได้กำหนดระยะเวลาการก่อสร้างไว้ชัดแจ้งและผู้ว่าจ้างเห็นว่าหากผู้รับจ้างทำการก่อสร้างต่อไปจะเกิดความเสียหายเพราะงานล่าช้ามาก ผู้ว่าจ้างจะบอกเลิกสัญญาได้ต้องบอกกล่าวกำหนดเวลาพอสมควรให้โจทก์ปฏิบัติเสียก่อนตามมาตรา 387 แต่ผู้ว่าจ้างไม่ได้บอกกล่าว จึงเลิกสัญญาไม่ได้ การที่ผู้รับจ้างขอก่อสร้างต่อไปแต่ผู้ว่าจ้างไม่ยอม โดยยืนยันให้เลิกจะถือว่าผู้รับจ้างผิดสัญญาไม่ได้แต่เป็นเรื่องที่ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 โดยผู้รับจ้างไม่ได้ทำผิดสัญญา ผู้ว่าจ้างจึงต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้าง เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การเลิกสัญญานั้น ตามมาตรา 605 ดังนั้น ถ้าผู้ว่าจ้างต้องการเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ ผู้ว่าจ้างสามารถบอกเลิกสัญญาได้ทันทีโดยไม่จำเป็นต้องบอกกล่าวล่วงหน้า และเมื่อผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญากับผู้รับจ้าง และผู้รับจ้างได้รับการแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญาจากผู้ว่าจ้างเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ผู้ว่าจ้างจะมาขอถอนการแสดงเจตนาบอกเลิกสัญญานั้นไม่ได้ ตามมาตรา 386 วรรคสอง ถือว่าสัญญาเป็นอันระงับเพราะการบอกเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้างแล้ว

กรณีที่ผู้ว่าจ้างมีหลายคน ผู้ว่าจ้างคนหนึ่งอาจมีความพอใจที่จะเลิกสัญญาในขณะที่ผู้ว่าจ้างบางคนยังประสงค์จะให้งานที่จ้างยังคงทำต่อไป หรือในทางกลับกัน กรณีที่ผู้รับจ้างหลายคน ผู้ว่าจ้างอาจไม่ต้องการให้ผู้รับจ้างบางคนทำงานต่อไป ดังนี้ ผู้ว่าจ้างจะใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ได้อย่างไร ในเรื่องนี้บทบัญญัติมาตรา 605 ก็ไม่ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ไว้เช่นกัน

จึงต้องนำหลักทั่วไปตามมาตรา 390 มาใช้บังคับ ซึ่งกรณีนี้ผู้ว่าจ้างต้องใช้สิทธิเลิกสัญญาพร้อมกันโดยร่วมกันบอกเลิกสัญญาพร้อมกันทั้งหมดทุกคน หรืออีกนัยหนึ่งก็คือต้องเป็นไปโดยมีมติเอกฉันท์นั่นเอง และต้องใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาแก่ผู้รับจ้างทุกคนด้วยหากมีผู้รับจ้างหลายคน เหตุผลที่ต้องเป็นเช่นนี้เพราะว่าสิทธิเลิกสัญญานี้เป็นสิทธิที่แบ่งแยกไม่ได้ ดังนั้นเวลาที่ต้องการจะใช้สิทธิเลิกสัญญาก็จะต้องใช้สิทธิร่วมกันทุกคน

ฉะนั้นตามมาตรานี้จะถือว่าเป็นการเลิกสัญญาได้ ก็ต่อเมื่อ 1. การงานที่ผู้รับจ้างทำนั้นยังไม่เสร็จเรียบร้อยดี และ 2. ผู้ว่าจ้างต้องแสดงเจตนาการเลิกสัญญานี้ต่อผู้รับจ้างด้วย คือ ต้องมีองค์ประกอบครบทั้งสองส่วนการแสดงเจตนาการเลิกสัญญาตามมาตรา 605 จึงจะสมบูรณ์

ปัญหาจึงมีว่าสิทธิตามมาตรา 605 นี้ไม่มีขอบเขตจำกัดเลยหรือ หากผู้รับจ้างทำการก่อสร้างบ้านจนเกือบจะเสร็จเรียบร้อยแล้ว เหลือเพียงติดบานประตูเท่านั้น กรณีนี้ผู้ว่าจ้างสามารถใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ได้หรือไม่ นอกจากนี้ยังมีผู้เสนอแนะ⁵¹ ว่าถ้าหากเป็นเรื่องผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาต่อผู้รับจ้างในลักษณะที่เป็นการกลั่นแกล้งผู้รับจ้างเพื่อหวังให้ผู้รับจ้างเสียชื่อเสียง ไม่ได้เจตนาที่จะเลิกสัญญาเพราะมีเหตุผลอันสมควร เช่น ตนประสบภาวะปัญหาทางเศรษฐกิจ ฯลฯ กรณีเช่นนี้จะทำอย่างไรสามารถนำ “หลักสุจริต” มาตรา 5 มาแก้ไขปัญหานี้ได้หรือไม่

หลักสุจริต (good faith) เป็นหลักกฎหมายทั่วไป ซึ่งนานาประเทศยอมรับว่าเป็นพื้นฐานของระบบกฎหมายแพ่งทั้งระบบ ซึ่งถือเป็นเครื่องมือทางกฎหมายที่สำคัญที่นักกฎหมายโรมันพัฒนาขึ้นมา โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำให้กฎหมายที่มีกฎเกณฑ์ตายตัว เครื่องครัดไปตามตัวอักษร และแบบพิธี สามารถที่จะมีความยืดหยุ่นในการปรับใช้กับข้อเท็จจริง ในสถานการณ์ทั้งในทางเศรษฐกิจ และสังคมต่างๆ ที่เปลี่ยนแปลงไปเรื่อยๆ ได้ เพื่อให้บรรลุถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายที่แท้จริง นั่นคือ การอำนวยความสะดวกให้แก่วิถีชีวิต ด้วยเหตุนี้หลักสุจริตจึงเน้นที่การดูถึงเจตนารมณ์ของกฎหมายในเรื่องนั้นๆ เป็นหลัก ตามนิติวิธี (Juristic Method) คือ ดูถึงแนวคิด ทศนคติของนักกฎหมายที่มีต่อข้อเกิดของกฎหมายและวิธีศึกษา วิธีใช้ และบทบาทปฏิบัติของกฎหมาย

การใช้หลักสุจริตในประเทศต่างๆ นั้น จะต้องใช้หลักสุจริตในฐานะที่เป็นหนทางสุดท้าย (ULTIMA RATIO) คือ ไม่มีหนทางอื่นอีกแล้วที่จะสามารถสร้างความยุติธรรมให้แก่คู่กรณีพิพาทกันได้ เนื่องจากหลักสุจริตนั้น เมื่อนำไปใช้ผิดวิธีอาจทำให้กฎหมายและสัญญาเกิดปัญหาความไม่แน่นอนขึ้นมาได้ หรืออาจจะเกิดปัญหาในกรณีว่าผู้พิพากษาใช้หลักสุจริตไปตามอำเภอใจของ

⁵¹ สนั่น กังสนารักษ์, อ้างแล้ว เชียงธรรมที่ 11, น.48.

ตนเองเกิดความไม่เสมอภาค หรือการไม่เป็นแนวทางเดียวกันในผลตัดสินคดีนี้ ดังนั้นการใช้หลัก
 สุจริตจึงต้องเป็นการใช้ในฐานะที่เป็นหนทางสุดท้ายในการเอื้อความยุติธรรมนั่นเอง

พระยาเทพวิฑูร⁵² ได้ให้ความเห็นว่า บทบัญญัติมาตรา 5 นี้เป็นหลักทั่วไปสำหรับช่วย
 ผดุงความยุติธรรมในการที่คู่กรณีจะปฏิบัติต่อกันและกัน หรือในการที่บุคคลจะใช้สิทธิของตน ใน
 เมื่อกฎหมาย หรือข้อตกลงระหว่างเขามีได้แสดงไว้โดยละเอียดลอบถึงวิธีการปฏิบัติหรือกระทำ
 กิจการใดๆ บทบัญญัตินี้ให้ถือเอาความสุจริตเป็นหลัก แต่การที่บุคคลใดใช้สิทธิถือเอาผลซึ่งมี
 ตัวบทให้ประโยชน์แก่เขาโดยชัดแจ้งนั้น อีกฝ่ายจะเรียกร้องว่าบุคคลนั้นทำผิดหลักแห่งมาตรานี้หา
 ได้ไม่

อาจารย์ดาราพร ธีระวัฒน์⁵³ ให้ความเห็นว่า หลักสุจริตในมาตรา 5 ถือเป็นหัวใจของ
 กฎหมายแพ่งในเรื่องนี้ เพราะไม่ว่าจะเป็นกรณีที่บุคคลตกลงทำสัญญาเพื่อก่อหนี้ผูกพันกับอีก
 บุคคลหนึ่ง หรือเป็นกรณีที่มูลหนี้อื่นๆ เมื่อมีหนี้เกิดขึ้นนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลที่เป็นเจ้าหนี้และ
 ลูกหนี้จะอยู่บนพื้นฐานของหลักความซื่อสัตย์ และความไว้วางใจ ซึ่งถือว่าเป็นความเชื่อที่แต่ละ
 ฝ่ายต้องมีความซื่อสัตย์และความไว้วางใจต่อกันและกันจะไม่เอาใจเอาเปรียบกันจนเกินไป ฝ่าย
 เจ้าหนี้ก็ต้องใช้สิทธิโดยสุจริตตามหลักของมาตรา 5 โดยไม่ต้องให้ลูกหนี้ต้องแบกภาระการชำระ
 หนี้มากเกินไป ถ้ามีเอาเปรียบจนเกินไปก็เป็นการไม่สุจริต

จากเจตนารมณ์ของหลักสุจริต ที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า การใช้หลักสุจริต
 ต้องเป็นการใช้ในฐานะที่เป็นหนทางสุดท้ายในการเอื้อความยุติธรรม ถ้าบุคคลใช้สิทธิตามที่
 กฎหมายบัญญัติให้ประโยชน์แก่เขาอย่างชัดแจ้งแล้ว และภาระการชำนั้นไม่ได้ทำให้ลูกหนี้ต้องแบก
 ภาระการชำระหนี้ หรือเป็นการเอาใจเอาเปรียบลูกหนี้จนเกินไป จะถือว่าเขาใช้สิทธิโดยไม่สุจริต
 ไม่ได้ การใช้สิทธิซึ่งมีแต่จะเกิดความเสียหายแก่บุคคลอื่นนั้น จึงจะถือว่าเป็นการใช้สิทธิโดยไม่
 สุจริต ซึ่งการเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ไม่ถือว่าเป็นการใช้สิทธิโดยไม่สุจริต และไม่เป็นการ
 เอาเปรียบผู้รับจ้างจนเกินไป เนื่องจากบทบัญญัติมาตรานี้ได้กำหนดภาระหน้าที่ของผู้ว่าจ้างด้วย
 ว่า ผู้ว่าจ้างจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้างเพื่อความเสียหายอย่างใดๆ อันเกิดจาก
 การที่ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ด้วย ซึ่งเมื่อผู้รับจ้างได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

⁵²พระยาเทพวิฑูร (บุญช่วย วณิกกุล), คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์
 บรรพ 1-2 มาตรา 1 ถึง 241, (พระนคร:โรงพิมพ์ไทยพิทยา, 2503), น. 33-34.

⁵³ดาราพร ธีระวัฒน์, กฎหมายของสัญญา : สถานะใหม่ของสัญญาปัจจุบันและปัญหา
 ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม, พิมพ์ครั้งที่ 2 แก้ไขเพิ่มเติม (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์
 มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2542), น. 58-59.

แล้วผู้รับจ้างจึงไม่เสียหายอีก ผู้รับจ้างจึงไม่อาจโต้แย้งการใช้สิทธิเลิกสัญญาทันทีของผู้ว่าจ้างได้นอกจากนี้วัตถุประสงค์ในการเข้าทำสัญญาจ้างทำของของผู้รับจ้างก็เพื่อที่จะได้รับสินจ้างหรือประโยชน์จากการที่ได้รับจากการเข้าทำสัญญา ฉะนั้นเมื่อผู้รับจ้างได้รับค่าสินไหมทดแทนความเสียหายจากการเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้าง ตามมาตรา 605 แล้วจึงไม่ก่อให้เกิดภาระในการชำระหนี้กับผู้รับจ้างมากเกินไปอันเป็นการเอาเปรียบผู้รับจ้างแต่อย่างใด ผู้ว่าจ้างจึงเลิกสัญญาได้ทันทีโดยไม่มีขอบเขตและไม่จำเป็นต้องอ้างเหตุผลในการเลิกสัญญาแต่อย่างใด

ดังนั้น การเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ผู้เขียนจึงเห็นว่า ไม่สามารถนำหลักสุจริตในมาตรา 5 มาใช้บังคับได้อย่างเด็ดขาด กล่าวคือ เมื่อการงานที่จ้างยังไม่เสร็จ ตามที่ได้บัญญัติไว้ในมาตรา 605 ผู้ว่าจ้างก็ย่อมมีสิทธิเลิกสัญญาได้เสมอ แม้ว่าจะเป็นเรื่องที่ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาในลักษณะก่อกวนผู้รับจ้าง หรืองานที่ทำเกือบเสร็จสมบูรณ์พร้อมส่งมอบเหลือเพียงแค่นี้ก็ตาม ประเด็นที่ผู้ว่าจ้างก็มีสิทธิเลิกสัญญาได้ เพราะยังถือว่าการงานยังไม่เสร็จ เมื่องานที่จ้างยังไม่เสร็จสมบูรณ์ผู้ว่าจ้างจึงมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ จึงถือได้ว่าสิทธิการเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้างนี้เป็นสิทธิเด็ดขาดโดยปราศจากขอบเขตแห่งการใช้สิทธิ แต่เมื่อได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้วผู้ว่าจ้างก็ต้องชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้าง ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติแห่งกฎหมายมาตรา 605

เมื่อพิจารณาจากหลักเกณฑ์การเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้างตามมาตรา 605 แล้ว จึงกล่าวได้ว่า การเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้างตามมาตรา 605 เป็นการเลิกสัญญาตามอำเภอใจของผู้ว่าจ้างฝ่ายเดียวโดยมิได้คำนึงถึงผลแห่งการเลิกสัญญา หรือเหตุแห่งการผิดสัญญาของคู่สัญญาฝ่ายผู้รับจ้าง ผู้ว่าจ้างจึงเลิกสัญญาเมื่อใดก็ได้ตลอดอายุสัญญาจ้างทำของตราบเท่าที่งานที่จ้างยังไม่แล้วเสร็จ แต่ถ้าผู้รับจ้างทำงานเสร็จแล้วก็ถือได้ว่าสิทธิในการเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้างตามมาตรา 605 นี้ระงับไป ผู้ว่าจ้างจึงต้องรับมอบงานนั้นไปและมีหน้าที่ชำระสินจ้างตามมาตรา 587 เช่น ผู้ว่าจ้างจ้างผู้รับจ้างว่าความ ผลสำเร็จของงานอยู่ที่การว่าความจนเสร็จคดี ส่วนการแพ้หรือชนะเป็นเพียงผลแห่งการงานในการชำระสินจ้างเท่านั้น เมื่อผู้รับจ้างว่าความให้ผู้ว่าจ้างจนคดีเสร็จแล้ว เพราะมีการตกลงประนีประนอมยอมความ ถือได้ว่าผู้รับจ้างทำงานให้ผู้ว่าจ้างเสร็จแล้ว ผู้ว่าจ้างจึงไม่สามารถบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ได้และจะต้องชำระสินจ้างให้แก่ผู้รับจ้างด้วยทั้งนี้เป็นไปตามหลักเรื่องสัญญาต่างตอบแทน

3.3. ผลของการเลิกสัญญา

เมื่อผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว มาตรา 605 กำหนดให้ผู้ว่าจ้างต้องชดใช้ค่าสินไหมให้แก่ผู้รับจ้างอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญาเท่านั้น ไม่ได้กำหนดเรื่องผลของการเลิกสัญญาไว้ ดังนั้นเมื่อเลิกสัญญาแล้วผลของการเลิกสัญญาจะเป็นอย่างไร จะต้องนำหลักเกณฑ์ในเรื่องผลของการเลิกสัญญาตามมาตรา 391 อันเป็นบทบัญญัติทั่วไปมาใช้บังคับหรือไม่

3.3.1. การกลับคืนสู่ฐานะเดิม ตามมาตรา 391

ในเรื่องการกลับคืนสู่ฐานะเดิมไม่มีตำรากฎหมายให้คำอธิบายไว้ แต่จากการศึกษาคำพิพากษาฎีกาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน พบว่าศาลได้นำหลักทั่วไปในเรื่องผลของการเลิกสัญญาในการกลับคืนสู่ฐานะเดิม⁵⁴ มาใช้บังคับด้วย เช่น

คำพิพากษาฎีกาที่ 2474/2516 จำเลยว่าจ้างโจทก์ให้เป็นนายฟองผู้มีชื่อต่อศาล เมื่อโจทก์ยังดำเนินคดีไม่เสร็จตามสัญญา จำเลยยอมมีสิทธิเลิกสัญญาได้ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 605 แต่ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การเลิกสัญญานั้นให้แก่โจทก์ และเมื่อเลิกสัญญาแล้วจำเลยต้องใช้เงินตามควรค่าแห่งการทำงานของโจทก์ และต้องคิดค่าจ้างตามรูปคดีหาใช้คิดแต่ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การเลิกสัญญานั้นไม่ (อ้างคำพิพากษาฎีกาที่ 962/209 และ 455/2506)

หมายเหตุ การเลิกสัญญาตามคำพิพากษาฎีกาที่ 455/2506⁵⁵ ผู้เขียนเห็นว่าเป็นเรื่องที่คู่สัญญาตกลงเลิกสัญญากันเอง ไม่ได้เป็นเรื่องที่ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ดังนั้นคำพิพากษานี้จะนำมาใช้อ้างอิงกับคำพิพากษาฎีกาที่ 2474/2516 ไม่ได้ เพราะเป็นคนละเรื่องกัน

⁵⁴ คำพิพากษาฎีกาที่ 2474/2516, 2769/2519, 141/2520, 1429/2521, 4/2524, 1678/2528, 245/2529, 6025/2539, 6675/2541.

⁵⁵ คำพิพากษาฎีกาที่ 455/2506 จำเลยจ้างโจทก์เป็นนายความฟ้องคดีและว่าความในศาลชั้นต้น ชั้นอุทธรณ์ และชั้นฎีกา ครั้นโจทก์ฟ้องคดีและว่าความในศาลชั้นต้นไปบ้างแล้ว จำเลยขอถอนโจทก์จากการเป็นนาย โจทก์แถลงไม่คัดค้าน ศาลฟังว่าการเลิกสัญญาเกิดจากการตกลงกัน คู่สัญญายังมีสิทธิที่จะได้กลับคืนสู่ฐานะที่เป็นอยู่เดิม โดยวิธีการในประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์มาตรา 391 วรรค 2, 3, 4 โดยเฉพาะก็คือ วรรค 3 จำเลยต้องใช้เงินตามควรค่าแห่งการทำงานของโจทก์ และต้องคิดค่าจ้างตามรูปคดี หาใช้คิดแต่จำนวนค่าเสียหายที่เรียกร้องไม่

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 2769/2519 จำเลยจ้างโจทก์เป็นนายความให้ดำเนินคดีให้จำเลย สัญญาดังกล่าวเป็นสัญญาจ้างทำของ จำเลยผู้ว่าจ้างมีสิทธิบอกเลิกสัญญาได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 605 เมื่อเลิกจ้างแล้วจำเลยต้องจ่ายเงินให้โจทก์ตามควรค่าแห่งการงานที่โจทก์ทำ ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 วรรคสาม

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 141/2520 โจทก์ถมทราให้จำเลยไม่เสร็จตามเนื้อที่ตามสัญญา และไม่ให้ค่าตอบแทนที่บันทึกร่วมกันไว้ ถือว่าเลิกสัญญาตามบันทึกโจทก์ทำงานไม่เสร็จ จำเลยบอกเลิกสัญญาได้ตาม มาตรา 605 แต่ต้องใช้ค่าเสียหายและคืนสู่ฐานะเดิม จำเลยต้องใช้ค่าถมทราที่ถมแล้วแก่โจทก์รวมทั้งดอกเบี้ยระหว่างผิดนัดตั้งแต่ครบวันที่โจทก์กำหนดให้จำเลยจ่ายเงิน

คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 1678/2528 เมื่อจำเลยยังทำงานไม่แล้วเสร็จ โจทก์ยอมมีสิทธิเลิกสัญญาได้ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 605 แต่ต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่การเลิกสัญญานั้นให้แก่จำเลย และเมื่อเลิกสัญญากันแล้วคู่สัญญายังมีสิทธิที่จะได้คืนสู่ฐานะดังที่เป็นอยู่โดยวิธีการตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 391 โดยเฉพาะโจทก์ต้องจ่ายเงินตามควรค่าแห่งการงานของจำเลย

เมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาศาลฎีกาข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าเมื่อมีการเลิกสัญญาแล้ว ผู้รับจ้างมีสิทธิอยู่ 2 ประการ คือ (1) ผู้รับจ้างมีสิทธิเรียกค่าแห่งการงานเพื่อให้ผู้รับจ้างกลับคืนสู่ฐานะเดิมอันเกิดจากการเลิกสัญญา ตามมาตรา 391 วรรคสาม และ (2) ผู้รับจ้างมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทนอันเกิดแต่การเลิกสัญญานั้น ตามมาตรา 605 ซึ่งหากพิจารณารายละเอียดในคำพิพากษาศาลฎีกาให้ดีจะพบว่าสิทธิทั้งสองอย่างนี้เหมือนกัน เพราะบางกรณีคำพิพากษาศาลฎีกาก็ใช้คำว่ากลับคืนสู่ฐานะเดิมโดยให้ใช้เงินตามค่าแห่งการงาน ตามมาตรา 391 วรรคสามหรือบางกรณีก็กำหนดให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ตามมาตรา 605 แม้บางคำพิพากษาศาลฎีกาจะกำหนดไว้ทั้งสองกรณีก็ตามแต่ถ้าดูจากเนื้อความในส่วนของกรณีชดใช้ความเสียหายจริงๆแล้ว ก็ถือว่าทั้งสองกรณีนี้เป็นเรื่องเดียวกัน อย่างเช่น คำพิพากษาศาลฎีกา 141/2520 สิ่งที่ว่าจ้างต้องชดใช้แก่ผู้รับจ้างก็คือ ค่าทราที่ถมไปแล้วคืนให้แก่ผู้รับจ้างเท่านั้น ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าเมื่อมาตรา 605 ได้บัญญัติหลักเกณฑ์ในการชดใช้ค่าเสียหายไว้เรียบร้อยแล้ว จึงไม่จำเป็นต้องนำบทบัญญัติมาตรา 391 วรรคสาม ในเรื่องการกลับคืนสู่ฐานะเดิมในนี้กระทำการอันเป็นหลักทั่วไปมาใช้กับผู้รับจ้างอีก และในสภาพความเป็นจริงแล้วการใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ก็ไม่อยู่ในฐานะที่จะคืนสภาพเดิมได้ เพราะเป็นหนึ่งกระทำการงานที่ทำให้แก่กันไว้ จึงต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แทน⁵⁶

⁵⁶ สุปิ่น พูลพัฒน์, อ้างแล้ว เซึ่งรรถที่ 9 ,น. 261.

อย่างไรก็ตามแม้จะไม่นำหลักเกณฑ์ในเรื่องการกลับคืนสู่ฐานะเดิม ตามมาตรา 391 วรรคสามมาใช้กับผู้รับจ้างก็ตาม แต่เมื่อพิจารณาในทางปฏิบัติแล้วมาตรา 391 ยังคงต้องนำมาปรับใช้กับการเลิกสัญญาตามมาตรา 605 อยู่หรือไม่ ในเรื่องนี้ไม่มีคำาทาทางกฎหมายหรือคำพิพากษากฎีกาให้แนวทางไว้เช่นกัน แต่ในความเห็นของผู้เขียนแล้ว เห็นว่า มาตรา 391 โดยเฉพาะวรรคแรกยังคงต้องนำมาปรับใช้กับการเลิกสัญญาจ้างทำของในกรณีที่มีการใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 อยู่ อย่างเช่นในกรณีที่ผู้รับจ้างมีการส่งมอบการงานที่ทำแล้วบางส่วนให้ผู้ว่าจ้างไปล่วงหน้าก่อนที่หนี้จะถึงกำหนดชำระเพื่อให้ผู้ว่าจ้างได้มีโอกาสตรวจสอบความถูกต้อง ต่อมาผู้ว่าจ้างได้ใช้สิทธิเลิกสัญญา ดังนี้เมื่อเลิกสัญญาแล้วผู้ว่าจ้างจึงต้องส่งมอบงานที่ได้รับไว้แล้วคืนแก่ผู้รับจ้างเพื่อให้ผู้รับจ้างได้กลับคืนสู่ฐานะเดิม เช่น จ้างแปลตัวบทประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์เป็นภาษาอังกฤษ เพราะต้องการทำประมวลกฎหมายฉบับภาษาอังกฤษขาย โดยคิดค่าจ้างเป็นเงิน 500,000 บาท ปรากฏว่าผู้รับจ้างได้แปลมาถึงมาตราที่ 600 ได้ส่งมอบต้นฉบับที่แปลให้ผู้ว่าจ้างตรวจสอบความถูกต้อง ต่อมาผู้ว่าจ้างไม่ต้องการที่จะให้ผู้รับจ้างแปลตัวบทดังกล่าวต่อไปไม่ว่าจะด้วยเหตุผลใดก็ตาม จึงได้บอกเลิกสัญญากับผู้รับจ้าง ดังนั้นเมื่อผู้ว่าจ้างได้บอกเลิกสัญญาแล้ว ผู้ว่าจ้างจึงต้องคืนต้นฉบับเอกสารที่ผู้รับจ้างได้ส่งมอบให้คืนแก่ผู้รับจ้าง

นอกจากนี้ในส่วนของผู้ว่าจ้างนั้นมาตรา 605 ไม่ได้กำหนดสิทธิเอาไว้เหมือนดังเช่นผู้รับจ้าง ปัญหาที่ต้องพิจารณาคือว่า หากผู้ว่าจ้างได้จ่ายเงินหรือส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้รับจ้างไปแล้วล่วงหน้า เมื่อผู้ว่าจ้างได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 แล้ว เงินหรือทรัพย์สินที่ได้ส่งมอบไปแล้วผู้ว่าจ้างจะเรียกคืนจากผู้รับจ้างได้อย่างไร

ในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่า เมื่อมาตรา 605 ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้เอาไว้ จึงต้องนำหลักทั่วไปในเรื่องผลของการเลิกสัญญามาใช้บังคับแก่กรณีนี้ ซึ่งผู้รับจ้างก็ต้องคืนเงินหรือทรัพย์สินที่ได้รับไปแล้วให้แก่ผู้ว่าจ้าง ตามมาตรา 391 วรรคหนึ่ง เช่น จ้างตัดชุดเจ้าสาวโดยผู้ว่าจ้างเป็นผู้จัดหาผ้า กระดุม ลูกไม้ ไปให้ผู้รับจ้าง ผู้รับจ้างคิดค่าจ้าง 10,000 บาท พอผู้รับจ้างเริ่มลงมือทำไปได้บางส่วน ผู้ว่าจ้างก็ได้มาบอกเลิกสัญญาเนื่องจากเจ้าบ่าวเสียชีวิตโดยอุบัติเหตุรถยนต์จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องตัดชุดต่อไป เช่นนี้ผู้รับจ้างต้องส่งมอบสัมภาระต่างๆที่ผู้ว่าจ้างได้จัดหามาให้ในขณะที่ทำสัญญาคืนให้แก่ผู้ว่าจ้างทั้งหมด หรือจ้างเช่าเล่มวิทยานิพนธ์ จำนวน 10 เล่ม ปรากฏว่าผู้ว่าจ้างไม่ต้องการให้ร้านเดิมทำต่อไปต้องการเปลี่ยนร้านใหม่ หากผู้รับจ้างยังดำเนินการไม่เสร็จ ผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 605 และเมื่อเลิกสัญญาแล้วผู้รับจ้างจะต้องคืนต้นฉบับเอกสารที่ได้ส่งมอบไว้คืนแก่ผู้ว่าจ้าง

ดังนั้น เมื่อใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 แล้ว แม้จะไม่ได้นำบทบัญญัติมาตรา 391 วรรคสามมาใช้กับการเลิกสัญญานี้กับผู้รับจ้างก็ตาม เนื่องจากบทบัญญัติดังกล่าวได้กำหนดรายละเอียดของการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการเลิกสัญญาไว้แล้วซึ่งต่างก็มีหลักเกณฑ์ในการเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการเลิกสัญญาอย่างเดียวกัน แต่ผู้ว่าจ้างอาจต้องคืนการทำงานที่ได้รับมอบมาแล้วคืนให้แก่ผู้รับจ้าง ตามมาตรา 391 วรรคหนึ่ง และผู้รับจ้างอาจต้องทำให้ผู้ว่าจ้างกลับคืนสู่ฐานะเดิม ตามมาตรา 391 วรรคหนึ่งเช่นกัน ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น จึงกล่าวได้ว่า มาตรา 391 ก็ยังคงต้องนำมาปรับใช้กับมาตรา 605 อยู่ในบางกรณี

3.3.2. ความรับผิดชอบในความเสียหาย

เมื่อใช้สิทธิเลิกสัญญาตามปกติทั่วไป เจ้าหนี้ที่ใช้สิทธิเลิกสัญญาสามารถเรียกค่าเสียหายจากการเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 391 วรรคท้าย ถ้าเหตุแห่งการเลิกสัญญาเกิดจากลูกหนี้ผิดนัดไม่ชำระหนี้ หากเป็นเรื่องที่เจ้าหนี้ผิดนัดเสียเอง หรือเลิกสัญญาโดยไม่ได้เกิดจากความผิดของลูกหนี้ เจ้าหนี้ก็ไม่มีสิทธิเรียกค่าเสียหายได้ เว้นแต่จะเป็นเรื่องที่ยินยอมชดใช้กันเอง แต่ในมาตรานี้กำหนดว่าเมื่อผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ผู้ว่าจ้างมีหน้าที่ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้าง โดยไม่ได้กำหนดให้ผู้ว่าจ้างสามารถเรียกค่าเสียหายจากผู้รับจ้างได้

ปัญหาที่ต้องพิจารณาก็คือว่าผู้ว่าจ้างสามารถเรียกค่าเสียหายกับผู้รับจ้างได้หรือไม่ และจะถือว่าการเลิกสัญญาตามมาตรานี้เป็นเรื่องที่ผู้ว่าจ้างเป็นผู้ผิดสัญญาไม่ชำระหนี้หรือไม่

การที่ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิอิสระในการเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ถือว่าเป็นความผิดของผู้ว่าจ้างหรือไม่ ในเรื่องนี้ได้มีความเห็นแบ่งออกเป็น 2 แนว คือ

แนวที่ 1⁵⁷ เห็นว่า การที่ผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ เป็นการที่ผู้ว่าจ้างผู้บอกเลิกสัญญาเป็นฝ่ายผิดสัญญา

แนวที่ 2⁵⁸ เห็นว่า การเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ผู้ว่าจ้างไม่ได้เป็นผู้กระทำผิดสัญญา เพียงแต่มีผลเสมือนว่าผู้ว่าจ้างกระทำผิดสัญญาเท่านั้น

⁵⁷ ดูจิตติ ดิงศรัทิตย์, หมายเหตุท้ายคำพิพากษาฎีกาที่ 141/2520 ; สุบิน พูลพัฒน์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 9, น. 262 ; เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 1 (ภาค 1-2) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, 2527), น. 424 ; คำพิพากษาฎีกาที่ 5302/2538, 6598/2541.

⁵⁸ สนั่น กังสนารักษ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 11, น. 78.

ตามความเห็นของผู้เขียนแล้วเห็นด้วยกับความเห็นที่สอง เนื่องจากผู้ว่าจ้างได้เลิกสัญญาตามที่กฎหมายบัญญัติรับรองให้สิทธิไว้ซึ่งการที่ผู้ว่าจ้างได้ใช้สิทธิตามที่กฎหมายกำหนดไว้ จะถือว่าผู้ว่าจ้างเป็นผู้ผิดสัญญาได้อย่างไรแต่การเลิกสัญญานี้ น่าจะมีผลเสมือนกับผู้ว่าจ้างทำผิดสัญญาเท่านั้น และหากพิจารณาหลักเกณฑ์การเลิกสัญญาเช่าซื้อ ตามมาตรา 573 ก็พบว่า คล้ายคลึงกับการเลิกสัญญาจ้างทำของตามมาตรา 605 กล่าวคือ เป็นการเลิกสัญญาโดยไม่ได้เกิดจากการไม่ชำระหนี้ของอีกฝ่ายหนึ่ง แต่เป็นการให้สิทธิแก่ผู้เช่าซื้อว่าจะเลิกสัญญานั้นเวลาใดก็ได้ ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินกลับคืนให้แก่เจ้าของโดยเสียค่าใช้จ่ายเอง แม้ไม่มีการผิดนัดผิดสัญญา (คำพิพากษาฎีกาที่ 2019/2531, 4092/2540) ซึ่งบทบัญญัติมาตรา 573 ก็ไม่ได้มีการกล่าวว่าการเลิกสัญญาดังกล่าว ผู้เช่าซื้อเป็นผู้กระทำผิด เพราะถ้าเป็นผู้ประพฤติผิดสัญญาหรือใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยไม่ชอบ เหตุใดเมื่อเลิกสัญญาแล้วจึงไม่ต้องชดใช้ค่าเสียหายให้แก่ผู้ให้เช่าซื้อ (คำพิพากษาฎีกาที่ 129/2534) ฉะนั้นการเลิกสัญญาตามบทบัญญัติที่กฎหมายให้สิทธิไว้จะถือว่าบุคคลนั้นทำผิดหลักของมาตรานั้นๆไม่ได้ และการที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ให้เช่าซื้อได้รับทรัพย์สินที่เช่าซื้อคืนและมีสิทธิรับเงินที่ผู้เช่าซื้อได้ชำระมาแล้วก็อาจเป็นเพราะเพื่อชดเชยความเสียหายของผู้ให้เช่าซื้ออันเกิดจากการที่ผู้เช่าซื้อใช้สิทธิเลิกสัญญา ดังนั้นการใช้สิทธิเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้างตามมาตรา 605 ก็ถือเป็นการใช้สิทธิตามที่กฎหมายกำหนดไว้เช่นกัน ผู้ว่าจ้างจึงไม่เป็นผู้ประพฤติผิดสัญญา แต่การที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ว่าจ้างต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญานั้นอาจเป็นเพราะต้องการเยียวยาความเสียหายที่ผู้รับจ้างได้รับจากการเลิกสัญญาเท่านั้นเอง และเนื่องจากการเลิกสัญญาตามมาตรานี้แม้ผู้รับจ้างจะไม่ได้ประพฤติผิดสัญญาผู้ว่าจ้างก็สามารถใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรานี้ได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 1182/2545) ดังนั้นถ้าหากผู้รับจ้างไม่ได้ประพฤติผิดสัญญา เมื่อเลิกสัญญาแล้วจะเรียกค่าเสียหายตามมาตรา 391 วรรคท้ายไม่ได้ แต่ถ้าผู้รับจ้างประพฤติผิดสัญญาผู้ว่าจ้างน่าจะนำหลักมาตราอื่นๆที่ให้สิทธิแก่ผู้ว่าจ้างในการเลิกสัญญาอันเนื่องมาจากผู้รับจ้างไม่ชำระหนี้หรือคาดหมายว่าจะไม่ชำระหนี้มาใช้กับกรณีนี้มากกว่า เพราะการใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้เมื่อผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ผู้ว่าจ้างยังต้องรับผิดชอบชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการเลิกสัญญาให้แก่ผู้รับจ้าง แต่ถ้าเป็นการเลิกสัญญาตามบทบัญญัติมาตราอื่นผู้ว่าจ้างไม่จำเป็นต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน และหากเกิดความเสียหายยังสามารถเรียกค่าเสียหายได้จากผู้รับจ้างอีก

การเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้แม้จะไม่ได้ถือว่าผู้ว่าจ้างกระทำความผิดก็ตาม แต่กฎหมายก็ได้วางหลักให้ผู้ว่าจ้างต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายแก่ผู้รับจ้าง ดังต่อไปนี้

3.3.2.1. ผู้ว่าจ้างมีหน้าที่ชดใช้ค่าสินไหมทดแทน

เมื่อใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ถ้าทำให้ผู้รับจ้างได้รับความเสียหายผู้ว่าจ้างก็ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้รับจ้างเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดจากการเลิกสัญญาด้วย เช่น จ้างปลูกสร้างบ้านภายใน 50 วัน แต่ผู้ว่าจ้างจ่ายเงินงวดแรกไม่ครบและสั่งซื้อสัมภาระให้ผู้รับจ้างไม่ครบจึงถือเอากำหนด 50 วัน บังคับไม่ได้ ผู้ว่าจ้างไม่ให้ผู้รับจ้างทำงานจะว่าผู้รับจ้างทำงานไม่ได้ ผู้ว่าจ้างเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 605 เมื่อเลิกสัญญาแล้ว จะต้องใช้ค่าแห่งการทำงานที่ผู้รับจ้างได้ทำไปแล้ว โดยหักกับเงินที่ผู้ว่าจ้างจ่ายให้ผู้รับจ้างไปก่อนแล้วได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 4/2524) การที่กฎหมายกำหนดให้ผู้ว่าจ้างต้องรับผิดชอบในค่าสินไหมทดแทนก็เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้รับจ้างผู้ถูกบอกเลิกสัญญา และเพื่อชดเชยไม่ให้ผู้รับจ้างต้องได้รับความเสียหายที่ได้เสียเวลาแรงงาน และผลประโยชน์ที่คาดหวังว่าจะได้รับจากการทำงานตามสัญญา⁵⁹ ซึ่งการที่มีการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนี้เอง อาจเป็นเหตุผลหนึ่งให้ผู้รับจ้างไม่อาจโต้แย้งการเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้างได้ เนื่องจากผู้รับจ้างได้รับเยียวยาจากการเลิกสัญญาแล้ว การเลิกสัญญาจึงไม่ทำให้เกิดความเสียหายแก่ผู้รับจ้างอีก เพราะผู้รับจ้างมีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนเพื่อชดเชยความเสียหายจากการเลิกสัญญาได้ ผู้รับจ้างจึงต้องยอมให้ผู้ว่าจ้างเลิกสัญญากลางคัน โดยไม่ได้คำนึงถึงเหตุผลในการเลิกสัญญาหรือเหตุแห่งการผิดสัญญาของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งฝ่ายใด

ปัญหาที่ต้องพิจารณา คือว่า การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจากการเลิกสัญญานี้เป็นเงื่อนไขในการเลิกสัญญาหรือไม่ การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนี้จะต้องชำระให้แก่ผู้รับจ้างเมื่อใด และหากผู้ว่าจ้างไม่จ่ายค่าสินไหมทดแทนดังกล่าวเลย ผู้ว่าจ้างจะสามารถเลิกสัญญาได้หรือไม่ เพราะหากพิจารณาจากตัวบทมาตรา 605 แล้ว ดูเหมือนว่าการเลิกสัญญากับการจ่ายค่าสินไหมทดแทนจากการเลิกสัญญาเป็นเงื่อนไขซึ่งกันและกัน กล่าวคือ ผู้ว่าจ้างต้องจ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้างก่อนผู้ว่าจ้างก่อนจึงจะเลิกสัญญาได้ใช่หรือไม่⁶⁰

ในเรื่องนี้ไม่มีตำราทางกฎหมายและคำพิพากษาฎีกาวางหลักเกณฑ์ไว้อย่างชัดเจน แต่เมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 605 ที่กำหนดว่า “.....ผู้ว่าจ้างอาจบอกเลิกสัญญาได้ เมื่อเสียค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้างเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การเลิกสัญญานั้น” จึง

⁵⁹ เตือน บุนนาค, “คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ บรรพ 3, ”นิติสาสน์ แผนกสามัญ, เล่มที่ 6 ปีที่ 9, (กันยายน 2479), น. 545.

⁶⁰ ในประมวลกฎหมายแพ่งบัญญัติมาตรา 641 ได้วางหลักไว้ว่า เมื่อการงานที่จ้างยังไม่เสร็จอยู่ตราบใดผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาได้โดยอิสระ แต่การเลิกสัญญานี้จะกระทำได้อีกต่อเมื่อผู้ว่าจ้างต้องชำระค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้างก่อน (Supreme Court, 1st October, 1904)

สามารถตีความได้ว่า หากผู้ว่าจ้างไม่ยอมเสียค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้าง ถือว่าผู้ว่าจ้างยังไม่สามารถใช้สิทธิเลิกสัญญาได้ เพราะเมื่อพิจารณาจากตัวบทจะพบว่ากฎหมายได้กำหนดไว้แล้วว่า "ผู้ว่าจ้างอาจบอกเลิกสัญญาได้เมื่อได้เสียค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้รับจ้าง" ดังนั้นถ้าผู้รับจ้างยังไม่ได้รับค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการเลิกสัญญา สัญญาก็ยังคงมีผลใช้บังคับอยู่ผู้รับจ้างจึงสามารถฟ้องเรียกเงินจ้างและผลกำไรอันจะพึงได้จากสัญญานั้นได้ แต่ในเรื่องการชำระค่าสินไหมทดแทนจะต้องชำระให้แก่ผู้รับจ้างเมื่อใดนั้น กฎหมายไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ดังกล่าวไว้ แต่จากการศึกษาคำพิพากษาฎีกา⁶¹ พบว่า ผู้ว่าจ้างมักใช้สิทธิเลิกสัญญาก่อนโดยที่ยังไม่ได้ชำระเงินจ้างให้แก่ผู้รับจ้าง ผู้ว่าจ้างจะชำระเงินจ้างต่อเมื่อผู้รับจ้างได้นำข้อพิพาทมาฟ้องต่อศาลและศาลได้กำหนดค่าเสียหายให้แน่นอนแล้ว ดังนั้นในกรณีนี้ผู้เขียนจึงเห็นว่า ค่าสินไหมทดแทนจึงไม่ใช่เงื่อนไขในการเลิกสัญญา ผู้ว่าจ้างสามารถชำระหลังจากที่ได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้วได้ ไม่จำเป็นต้องชำระในทันทีหลังจากที่ได้เลิกสัญญา แต่จำเป็นต้องชำระหลังจากที่มีการเลิกสัญญาแล้วหากไม่ชำระถือว่าสัญญายังไม่เลิกกัน อย่างไรก็ตามเพื่อให้เกิดความชัดเจนในบทบัญญัติของกฎหมายที่บัญญัติในลักษณะที่ดูเหมือนว่าค่าสินไหมทดแทนเป็นเงื่อนไขในการเลิกสัญญาและเพื่อประโยชน์ในการปรับใช้และการตีความ ผู้เขียนเห็นควรเสนอแก้กฎหมายใหม่โดยบัญญัติให้มีลักษณะที่สามารถใช้สิทธิเลิกสัญญาได้ทันทีแล้วค่อยมาชำระค่าสินไหมทดแทนภายหลังได้ ไม่ใช่ให้ค่าสินไหมทดแทนเป็นเงื่อนไขในการเลิกสัญญา⁶²

3.3.2.2. ลักษณะของความเสียหายที่ต้องชดใช้

ความเสียหาย คือ ความสูญเสีย หรือผลร้ายที่เกิดขึ้นแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน สิทธิอย่างใดอย่างหนึ่ง หรือชื่อเสียงของบุคคล โดยความเสียหายนี้เป็นฐานในการกำหนดค่าเสียหายที่ต้องชดใช้ต่อไป ความหมายของคำว่า ความเสียหายจึงกว้างกว่าค่าเสียหาย เช่น จ้างผู้รับจ้างก่อสร้างหลักไฟนำพร้อมอุปกรณ์และหลักกิโลเมตร แต่ผู้รับจ้างไม่สามารถก่อสร้างให้แล้วเสร็จได้ ผู้ว่าจ้างจึงเลิกสัญญา รับผิดชอบประกัน และเรียกค่าเสียหายจากผู้รับจ้าง โดยผู้ว่าจ้างนำสืบว่า ผู้ว่าจ้างได้รับความเสียหายเท่ากับค่าแรงงานที่ได้จ่ายไปให้กับผู้รับจ้างแล้วเป็นเงินจำนวน 416,600 บาท คดีนี้ศาลฎีกาเห็นว่า ความเสียหายที่ผู้ว่าจ้างได้รับคือไม่สามารถใช้สอยหลักกิโลเมตรที่ผู้รับจ้างรับก่อสร้าง จำนวนค่าเสียหายไม่ใช่ค่าก่อสร้างที่ผู้ว่าจ้างจ่ายให้ผู้รับจ้างจ่ายไป เมื่อผู้ว่าจ้างไม่สามารถนำสืบจำนวนค่าเสียหายได้ ศาลจึงกำหนดค่าเสียหายให้ผู้

⁶¹ คำพิพากษาฎีกาที่ 6675/2541, 5302/2538.

⁶² ดูข้อเสนอแก้ไขบทบัญญัติมาตรานี้ในบทที่ 5 ในส่วนของข้อเสนอเพิ่มเติมแก้ไข บทบัญญัติกฎหมาย หน้า 230-231

ว่าจ้างตามสมควรได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 5622/2536) คำพิพากษานี้จึงชี้ให้เห็นว่า ความเสียหาย หมายถึงความเสียหายอย่างอื่นก็ได้ ไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะในเรื่องของเงินทองเท่านั้น และมี ความหมายคนละอย่างกับค่าเสียหาย

ค่าเสียหาย คือ จำนวนเงินที่ศาลสั่งให้ลูกหนี้ชำระแก่เจ้าหนี้เป็นการชดใช้ความเสียหายที่อาจเกิดขึ้นแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ หรือสิทธิอื่น ๆ ซึ่งไม่ใช่ทรัพย์สินก็ได้

ค่าสินไหมทดแทน คือ การทดแทนความเสียหายให้แก่เจ้าหนี้เนื่องจากลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามสัญญา หรือทดแทนความเสียหายที่เกิดจากการละเมิด ซึ่งความจริงก็เป็นเรื่องทำนองเดียวกับค่าเสียหายนั่นเอง และบางครั้งก็อาจใช้แทนกันได้ แต่ค่าสินไหมทดแทนนั้น มีหลักอยู่ว่า บุคคลผู้ต้องรับผิดชอบชดใช้ความเสียหายจะต้องทำให้ผู้เสียหายกลับคืนสู่ฐานะเดิมเหมือนไม่มี เหตุการณ์ที่ต้องรับผิดชอบเกิดขึ้น ซึ่งไม่ได้จำกัดอยู่เฉพาะการชดใช้ด้วยเงินเท่านั้น แต่รวมถึงการอย่างอื่นด้วย เช่น การคืนทรัพย์สิน ใช้ราคาทรัพย์สิน การทำให้ชื่อเสียงเขากลับคืนดีด้วย

มาตรา 605 กำหนดไว้แต่เพียงว่า ผู้ว่าจ้างต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การเลิกสัญญานั้น แต่ไม่ได้บอกว่า ค่าสินไหมทดแทนนี้มีขอบเขตมากน้อยเพียงใด ดังนั้น เพื่อให้ทราบถึงขอบเขตของค่าสินไหมทดแทนจึงต้องนำมาตรา 222 มาใช้กับกรณีนี้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งต่อบทบัญญัติมาตรานี้อันเป็นกฎหมายเฉพาะ

มาตรา 222 บัญญัติว่า

“การเรียกเอาค่าเสียหายนั้น ได้แก่ เรียกค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายเช่นตามปกติเกิดจากการไม่ชำระหนี้”

เจ้าหนี้เรียกค่าสินไหมทดแทนได้ แม้กระทั่งเพื่อความเสียหายอันเกิดแต่พฤติการณ์พิเศษ หากว่าคู่กรณีที่เกี่ยวข้องได้คาดเห็น หรือควรจะได้คาดเห็นพฤติการณ์เช่นนั้นล่วงหน้าก่อนแล้ว”

จากบทบัญญัติดังกล่าวข้างต้น กล่าวได้ว่า ค่าสินไหมทดแทนตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์นั้นสามารถแบ่งได้เป็น 2 ชนิด คือ

(1) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อทดแทนความเสียหายตามปกติ คือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้โดยตรง ไม่ว่าจะเป็ความเสียหายที่เกิดขึ้นแล้ว หรือความเสียหายที่จะได้รับในอนาคต และจะต้องตั้งอยู่บนพื้นฐานของสัญญา กล่าวคือ ต้องนำสัญญาที่ได้ตกลงกันไว้มาพิจารณาถึงความเสียหายด้วย ซึ่งสามารถพิจารณาได้ตามความเข้าใจของวิญญูชนหรือคนทั่วไปว่าเป็นความเสียหายปกติจากการไม่ชำระหนี้หรือไม่

(2) ค่าสินไหมทดแทนเพื่อทดแทนความเสียหายอันเกิดแต่เหตุการณ์พิเศษ คือ ความเสียหายที่ลูกหนี้คาดเห็นได้ล่วงหน้าก่อนประพาศติผิดสัญญา ซึ่งอาจรู้เห็นเอง หรือเจ้าหนี้แจ้งให้ทราบก่อนล่วงหน้า รวมถึงกรณีที่ลูกหนี้ไม่อาจคาดเห็นแต่ควรจะคาดเห็นได้ ซึ่งพิจารณาจากมาตรฐานวิญญูชนทั่วๆไปที่อยู่ในฐานะเช่นนั้นว่าเขาสามารถคาดเห็นได้หรือไม่

เกณฑ์การกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 605 ประกอบกับมาตรา 222 นี้เป็นเรื่องที่ศาลกำหนดให้ตามแต่จะพิสูจน์ความเสียหายให้เห็นได้ โดยพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผลว่าเกี่ยวข้องกันหรือไม่ ไม่ได้มีการกำหนดไว้เป็นหลักเกณฑ์ตายตัวไว้ในตัวบทกฎหมาย แต่พิสูจน์ความเสียหายได้เท่าใดก็จะได้รับค่าสินไหมทดแทนเท่านั้น ค่าสินไหมทดแทนนี้มุ่งประสงค์ในทางที่จะทดแทนความเสียหายในความเป็นจริงไม่ใช่เป็นการลงโทษลูกหนี้หรือเป็นการให้รางวัลแก่เจ้าหนี้หรือให้เจ้าหนี้ค่ากำไร และความเสียหายนี้จะต้องเป็นผลโดยตรงมาจากการไม่ชำระหนี้ตามสัญญา จะต้องเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นได้แน่นอน ไม่ใช่เป็นเรื่องที่คาดคะเน หรือคาดว่าจะเกิดในอนาคตซึ่งไม่มีความแน่นอน ไม่มีพยานหลักฐานสนับสนุนให้น่าเชื่อว่าจะสามารถเกิดขึ้นได้ ดังนั้นค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับจ้างจะได้รับจึงต้องไม่เกินสินจ้างที่ได้กำหนดไว้ในสัญญาเพราะต้องเกิดจากการไม่ชำระหนี้โดยตรง และต้องไม่เป็นการเรียกค่าเสียหายซ้ำซ้อน กล่าวคือ ในกรณีที่มีค่าเสียหายหลายชนิด ต้องเลือกเพียงบางชนิดเพื่อไม่ให้ซ้ำซ้อนกัน เช่น หากจะเรียกค่าเสียหายที่เป็นค่าใช้จ่ายในการลงทุนไป ก็จะเรียกเอากำไรที่คาดว่าจะได้รับรวมมาราวเดียวกันไม่ได้ เพราะว่าต้นทุนบางกรณีก็คิดรวมอยู่ในการคำนวณหากำไรแล้ว กำไรคือรายรับส่วนที่เกินทุนนั่นเอง แต่ก็ไม่ได้หมายความว่า ค่าใช้จ่ายในส่วนที่เป็นทุนจะเรียกรวมกับกำไรไม่ได้ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับว่าเป็นการเรียกค่าเสียหายซ้อนหรือไม่

ท่านอาจารย์เสนีย์ ปราโมช⁶³ ได้วางหลักในการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้ว่า หลักในการที่จะให้ทดแทนความเสียหายอันเกิดแต่การไม่ชำระหนี้ด้วยค่าสินไหมทดแทนนั้นโดยทั่วไปพึงเอาค่าสินไหมทดแทนเพื่อให้เจ้าหนี้ได้อยู่ในฐานะเหมือนอย่างว่าลูกหนี้ได้ชำระหนี้ให้ถูกต้องครบถ้วนทุกอย่างแล้ว เป็นการให้เจ้าหนี้ได้เงินค่าสินไหมทดแทนการที่ไม่ได้รับชำระหนี้จากลูกหนี้ อีกนัยหนึ่ง คือ ถ้าการชำระหนี้จะพึงอันวยผลให้เจ้าหนี้ได้ประโยชน์อย่างใด หากไม่ชำระหนี้ทำให้เจ้าหนี้ต้องเสียหายขาดประโยชน์นั้นไป เงินค่าสินไหมทดแทนจะทำหน้าที่อุดช่องโหว่ทดแทนให้ มิให้เจ้าหนี้ต้องเสียหายขาดประโยชน์ดังนั้น

⁶³ เสนีย์ ปราโมช, ม.ร.ว., คำอธิบายกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้ เล่ม 2 (ภาคจบบริบูรณ์) พุทธศักราช 2478 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2505, (กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช, 2527), น. 653.

ท่านอาจารย์โสภณ รัตนกร⁶⁴ ได้ให้ความเห็นว่า การใช้ค่าสินไหมทดแทนในกรณีของสัญญา จะต้องเป็นการกระทำที่เจ้าหนี้อยู่ในฐานะเสมือนหนึ่งมีการชำระหนี้ตามสัญญาเท่าที่จะทำได้ด้วยการใช้เงิน

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการพิจารณาขอบเขตของค่าสินไหมทดแทนให้ชัดเจนยิ่งขึ้น ผู้เขียนขอแบ่งค่าสินไหมทดแทนแบ่งออกเป็น 3 กรณี คือ สินจ้างทั้งหมด ค่าใช้จ่ายต่างที่เกิดจากการเลิกสัญญา และค่าขาดประโยชน์อื่นๆ ว่าผู้รับจ้างสามารถเรียกร้องได้แค่ไหนเพียงใด

สินจ้างทั้งหมด

ตามปกติ เมื่อผู้รับจ้างทำงานให้เป็นผลสำเร็จตามที่ได้ถูกว่าจ้างแล้ว ผู้รับจ้างก็จะได้รับสินจ้างตามผลสำเร็จแห่งงานที่ทำ ซึ่งก็คือสินจ้างทั้งหมดตามที่ได้ตกลงไว้ในสัญญา แต่ถ้าหากผู้รับจ้างยังไม่ได้เริ่มทำการให้แก่ผู้ว่าจ้างเลย หรือทำไปบ้างแล้วบางส่วน ผู้ว่าจ้างได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 กรณีเช่นนี้ผู้ว่าจ้างจำต้องขอใช้สินจ้างทั้งหมดตามที่ได้ตกลงไว้ในสัญญาหรือไม่ ความคาดหวังที่ผู้รับจ้างจะได้รับสินจ้างหากมีการปฏิบัติตามสัญญาจะถือว่าเป็นความเสียหายตามปกติหรือไม่

ในทางตำรากฎหมาย⁶⁵ ได้อธิบายเหตุผลที่กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้ว่าจ้างในการเลิกสัญญาก่อนที่งานจะเสร็จสิ้นลงนั้น แท้จริงแล้วเป็นประโยชน์แก่ผู้รับจ้าง เพราะผู้ว่าจ้างอาจใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรานี้เพราะฐานะทางการเงินตกต่ำไม่สามารถชำระสินจ้างได้เต็มจำนวน จึงได้ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญา ซึ่งหากเหตุผลการเลิกสัญญานั้นเป็นเพราะฐานะทางการเงินของผู้ว่าจ้างตกต่ำ ผู้เขียนเห็นว่ากรณีที่ให้ผู้ว่าจ้างต้องขอใช้สินจ้างเต็มจำนวนอีก คงไม่เป็นธรรมต่อผู้ว่าจ้างมากนัก

จากแนวคำพิพากษาฎีกาพบว่า “ค่าสินไหมทดแทน” ที่ผู้ว่าจ้างต้องชำระให้ผู้รับจ้าง เพื่อความเสียหายอย่างใดๆ อันเกิดแต่การเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ ได้แก่ ค่าการงานที่ได้ทำไปแล้วตามสัดส่วนของเงินทุนที่ได้ลงไปและค่าเตรียมงาน⁶⁶ เช่น ค่าเครื่องผสมปูน ค่าลิฟท์ โครงเหล็กสำหรับยกของ ค่าไม้แบบ และค่าจัดซื้อวัสดุอุปกรณ์ต่างๆ เป็นต้น นอกจากนี้ยังรวมถึงผลประโยชน์หรือค่าขาดกำไรที่ผู้รับจ้างจะได้รับจากกิจการงานนั้นด้วย เพราะสินจ้างไม่ได้จำกัดว่า

⁶⁴โสภณ รัตนกร, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 23, น.158.

⁶⁵จิต เศรษฐบุตร, ความรู้เบื้องต้นแห่งกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ ว่าด้วยเช่าทรัพย์ เช่าซื้อ จ้างแรงงาน จ้างทำของ และรับขน, (พระนคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2493), น.169 ; มานะ พิทยาภรณ์, อ้างแล้ว เชิงอรรถที่ 5, น.322.

⁶⁶คำพิพากษาฎีกาที่ 8394/2538, 1678/2528.

จะต้องเป็นสิ่งที่ให้ตอบแทนพอดีเฉพาะแต่ทุนและค่าแรงงานเสมอไป สิ้นจ้างอาจรวมถึงประโยชน์ที่นอกเหนือไปจากทุนและแรงงาน ที่เรียกว่า “กำไร” นั้นก็ได้ โดยกำไรนี้จะต้องเป็นเรื่องที่ผู้ว่าจ้างคาดเห็นได้ด้วย คือ ทราบมาก่อนแล้วว่าหากไม่ปฏิบัติตามสัญญาแล้วจะมีผลกระทบต่อผู้รับจ้างมากแค่ไหน หรือเป็นเรื่องที่ไม่ได้คาดเห็นแต่ควรจะได้คาดเห็นได้ด้วย เช่น จ้างผู้รับจ้างซ่อมจักรยาน 15 คัน แต่ผู้ว่าจ้างส่งรถมาซ่อมเพียง 8 คัน โดยอีก 6 คันยังไม่ได้ส่งมาให้ผู้รับจ้างซ่อม และต่อมาผู้ว่าจ้างก็ได้บอกเลิกสัญญาเป็นเหตุให้ผู้รับจ้างขาดประโยชน์อันจะพึงได้จากการซ่อมรถจักรยานอีก 6 คัน คดีนี้ผู้รับจ้างพิสูจน์ได้ว่าถ้าผู้ว่าจ้างไม่เลิกสัญญาโดยพลการและนำรถอีก 6 คันมาให้ซ่อม ผู้รับจ้างจะได้รับกำไรในการซ่อมเป็นเงินจำนวน 450 บาท ดังนี้ศาลจึงกำหนดค่าขาดกำไรให้ผู้รับจ้าง โดยถือว่าเป็นความเสียหายโดยตรงของผู้รับจ้างอันเกิดจากการเลิกสัญญา (คำพิพากษาฎีกาที่ 932/2490) หรือกรณีจ้างถมดินเนื้อที่ 15 ไร่ 1 งาน 60 ตารางวา โดยกำหนดสิ้นจ้าง 2,860,000 บาท กำหนดจ่ายสิ้นจ้างเป็นคราวๆเมื่อถมดินได้เนื้อที่ 1 ไร่ โดยคิดราคาไร่ละ 200,000 บาท โดยไม่ได้กำหนดระยะเวลาสิ้นสุดของสัญญาไว้ ผู้รับจ้างได้เบิกเงินล่วงหน้าไปก่อนเป็นเงินจำนวน 441,400 บาท ขณะที่ยังไม่เสร็จผู้ว่าจ้างได้เลิกสัญญา โดยพึงข้อเท็จจริงได้ว่าขณะเลิกสัญญาผู้รับจ้างได้ถมดินไปเสร็จแล้วจำนวน 5 ไร่ ศาลจึงกำหนดให้ผู้ว่าจ้างใช้ค่าไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้างเพิ่มอีก 672,000 บาท เมื่อรวมกับกับเงินที่ผู้รับจ้างได้เบิกไปล่วงหน้าแล้ว จึงเป็นเงินทั้งสิ้น 1,113,400 บาท ซึ่งเงินในจำนวนนี้ 1,000,000 บาท คือค่าแรงงานและค่าสัมภาระที่คิดจากผู้ว่าจ้างไร่ละ 200,000 บาท จำนวน 5ไร่ ส่วนเงินอีกจำนวน 113,400 คือกำไรที่ผู้รับจ้างได้จากการปฏิบัติตามสัญญาตามสัดส่วนของงาน (คำพิพากษาฎีกาที่ 8394/2538) จากคำพิพากษาฎีกาข้างต้นจึงพบว่าศาลได้กำหนดค่าสินไหมทดแทนในส่วนของกำไรให้ด้วย โดยในเรื่องของการกำหนดค่าขาดผลประโยชน์หรือกำไรตามมาตรา 605 นี้ ศาลไทยจะกำหนดให้โดยคำนึงถึงภาระงานที่ผู้รับจ้างได้กระทำไป (คำพิพากษาฎีกาที่ 258/2546) และความเสียหายที่เกิดขึ้นขณะเลิกสัญญาเท่านั้น โดยไม่ได้คำนึงผลกำไรหรือค่าขาดประโยชน์อันคู่สัญญาจะพึงจะได้รับหากมีการปฏิบัติตามที่ได้กำหนดไว้ในสัญญา ดังนั้นถึงแม้จะมีการตกลงว่า หากมีการเลิกสัญญากันก่อนผู้ว่าจ้างยินดีจ่ายสิ้นจ้างเต็มจำนวนก็ตาม ศาลก็ไม่ให้ตามที่ตกลงไว้โดยถือว่าข้อตกลงที่จะจ่ายสิ้นจ้างเต็มจำนวนถือว่าการกำหนดค่าสินไหมทดแทนล่วงหน้าอันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับ หากสูงเกินส่วนศาลมีอำนาจลดลงได้⁶⁷ เหตุผลที่เป็นเช่นนี้อาจเป็นเพราะหากมีการกำหนดค่า

⁶⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 6675/2541 เมื่อใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้วผู้ว่าจ้างจำต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนเพื่อความเสียหายอย่างไร อันเกิดแต่การเลิกสัญญาให้แก่ผู้รับจ้างตามมาตรา 605 และไม่อาจถือได้ว่าจำนวนค่าจ้างตามข้อตกลงในสัญญาจ้างว่าความเป็นจำนวนเงินค่าแห่ง

ขาดประโยชน์หรือกำไรเต็มตามที่จะได้รับจากการที่ได้ปฏิบัติตามสัญญาแล้ว อาจก่อให้เกิดความไม่เป็นธรรมต่อผู้ว่าจ้างได้เช่นกัน ดังนั้นในการกำหนดค่าขาดประโยชน์หรือกำไรของผู้รับจ้างจึงต้องคำนึงถึงทางได้เสียของคู่สัญญาทั้งสองฝ่ายด้วย

ส่วนในกรณีที่ยังไม่ได้กำหนดค่าจ้าง หรือค่าแรงงานกันไว้ และผู้รับจ้างนำสืบไม่ได้ชัดแจ้งว่าเป็นเงินเท่าใด เมื่อมีการเลิกสัญญาศาลก็มีอำนาจที่จะพิจารณากำหนดค่าจ้างให้ตามสมควร (reasonable rate) แก่กิจการที่ทำไปได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 962/2509) ซึ่งในบางกรณีแม้จะเห็นว่าถ้าดำเนินงานไปจนเสร็จสิ้นคดีนั้นจะได้กำไร ศาลก็อาจกำหนดให้แต่ค่าใช้จ่ายที่ได้เสียไปโดยไม่กำหนดค่าขาดกำไรให้ก็ได้ เช่น จ้างถมที่ดิน ผู้รับจ้างถมทรายให้ผู้ว่าจ้างยังไม่เสร็จตามสัญญา ผู้ว่าจ้างก็ใช้สิทธิบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ผู้ว่าจ้างจึงต้องชดใช้สินไหมทดแทนให้กับผู้รับจ้าง ซึ่งศาลได้กำหนดให้ผู้รับจ้างได้รับการชดใช้เพียงแต่ราคาทรายที่ถมไปแล้วให้กับผู้ว่าจ้างเท่านั้นรวมดอกเบี้ยระหว่างคดีนั้นจนกว่าจะชำระให้แก่ผู้รับจ้างเสร็จสิ้น (คำพิพากษาฎีกาที่ 141/2520) จะเห็นได้ว่า ขอบเขตของการกำหนดค่าสินไหมทดแทนในประเทศไทยนั้นไม่มีความแน่นอนทั้งนี้ขึ้นกับการนำพยานหลักฐานเข้าสืบว่าผู้รับจ้างสามารถพิสูจน์ความเสียหายได้เพียงใดแล้วศาลจึงจะใช้ดุลพินิจในกำหนดค่าเสียหายให้ตามความเสียหายที่เกิดขึ้น อย่างไรก็ตามกรณีที่มีการเลิกสัญญาและผู้รับจ้างฟ้องตามจำนวนค่าใช้จ่ายหรือทุนที่ผู้รับจ้างลงไปศาลจะให้ค่าเสียหายเกินกว่ากำไรที่ผู้รับจ้างควรจะได้หากมีการปฏิบัติตามสัญญาไม่ได้ เช่น กรณีที่ผู้รับเหมาก่อสร้างทำสัญญาในราคาต่ำ หากปฏิบัติตามสัญญาจะไม่ได้กำไรเช่นนี้เมื่อมีการเลิกสัญญา ผู้รับเหมาจะมาฟ้องเรียกค่าเสียหายในส่วนที่เป็นกำไรไม่ได้ เพราะสัญญานั้นไม่มีกำไรอยู่แล้ว ปัญหาที่ต้องพิจารณา คือว่า การที่ผู้รับจ้างคิดค่าจ้างราคาต่ำนั้นอาจจะมีเหตุผลเนื่องมาจากต้องการที่จะสะสมผลงานเพื่อต้องการชื่อเสียงทางธุรกิจในการที่จะไปรับงานอื่นๆ ได้อีก เช่น งานบางลักษณะการที่จะเข้าไปประมูลงานได้นั้น บางกรณีทางบริษัทที่เปิดประมูลได้วางเงื่อนไขว่าจะต้องผ่านการ

การงานที่ผู้รับจ้างได้ทำให้แก่ผู้ว่าจ้าง หรือเป็นจำนวนเงินที่กำหนดในสัญญาว่าให้ใช้เป็นเงินตอบแทนอันจะต้องใช้เงินตามจำนวนดังกล่าวให้แก่ผู้รับจ้าง เพราะเท่ากับเป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้ล่วงหน้าอันมีลักษณะเป็นเบี้ยปรับนั่นเองซึ่งหากจำนวนเงินค่าปรับสูงเกินส่วน ศาลย่อมมีอำนาจลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ตามมาตรา 383 และคำพิพากษาฎีกาที่ 6025/2539 แม้สัญญาจ้างจะระบุว่า “ ผู้ว่าจ้างตกลงที่จะชำระสินจ้างให้เต็มตามจำนวนในสัญญาจ้างนี้หากมีการถอนนายก่อนคดีถึงที่สุด” ศาลถือว่าข้อตกลงนี้เป็นการกำหนดค่าสินไหมทดแทนไว้ล่วงหน้าทำนองเบี้ยปรับ หากสูงเกินส่วนศาลย่อมลดลงเป็นจำนวนพอสมควรได้ เมื่อผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ผู้รับจ้างไม่สามารถเรียกร้องสินจ้างทั้งหมดตามที่ได้ตกลงไว้ในสัญญา

ทำงานมาแล้วก็โครงการ ดังนั้นหากผู้รับจ้างต้องการประมุขงานในโครงการดังกล่าวจึงต้องรีบสะสมผลงานให้มากเพื่อจะได้มีโอกาสเข้าประมุขงานได้ จึงเป็นเหตุผลหนึ่งที่ผู้รับจ้างคิดค่าจ้างในราคาต่ำเพื่อสะสมผลงานก็เป็นได้ ดังนั้นการที่ผู้ว่าจ้างมาเลิกสัญญาก่อนจึงทำให้ผู้รับจ้างเสียหายในส่วนนี้ เช่นนี้ผู้รับจ้างสามารถเรียกค่าขาดโอกาสที่จะมีชื่อเสียงทางธุรกิจหรือไม่ ผู้เขียนจะได้กล่าวต่อไปในหัวข้อเรื่องการขาดประโยชน์อื่น ๆ

จากตำราทางกฎหมายที่ได้กล่าวอ้างมาแล้วข้างต้นจะพบว่าเหตุผลที่กฎหมายให้สิทธิแก่ผู้ว่าจ้างเลิกสัญญากลางคันนี้ ในบางกรณีอาจเกิดขึ้นเพราะผู้ว่าจ้างมีฐานะทางการเงินตกต่ำ ฉะนั้นการที่ผู้ว่าจ้างเลิกสัญญาแล้วจะต้องมารับผิดชอบต่อสินจ้างทั้งหมดตามที่ได้ตกลงไว้ในสัญญาคงจะไม่ใช่เป็นธรรมต่อตัวผู้ว่าจ้างมากนัก และจากแนวคำพิพากษาฎีกาส่วนใหญ่จะพบว่าศาลได้กำหนดค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้างตามความเป็นจริงที่ผู้รับจ้างเสียหายซึ่งต้องมีการคำนวณ หรือการพิสูจน์ความเสียหายตามข้อเท็จจริงในสัญญาไม่ได้กำหนดค่าสินไหมทดแทนตามที่ได้ตกลงไว้ในสัญญา แม้จะมีการตกลงว่าจะชำระสินจ้างให้เต็มจำนวนหากมีการเลิกสัญญา ก็ตามแต่ศาลถือว่าข้อตกลงดังกล่าวเป็นเบี้ยปรับหากสูงเกินศาลมีอำนาจปรับลดลงได้ ดังนั้นค่าสินไหมทดแทนที่ผู้ว่าจ้างจะต้องชดใช้ให้แก่ผู้รับจ้างนั้นจึงไม่ใช่สินจ้างทั้งหมด⁶⁸ แต่ให้เท่าที่เสียหายจริงซึ่งอาจรวมถึงผลกำไรที่จะพึงได้ตามสมควรทั้งนี้ขึ้นอยู่กับดุลพินิจของศาลว่าจะกำหนดให้เพียงใด

การรับภาระในค่าใช้จ่ายอื่นๆที่ตามมา

ค่าใช้จ่ายที่ตามมา นี้ จะต้องเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นอันเนื่องมาจากการไม่ชำระหนี้ หรือเป็นค่าใช้จ่ายที่คู่สัญญาคาดเห็นได้ มิฉะนั้นผู้รับจ้างไม่อาจเรียกร้องได้ เพราะเรื่องการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนมีหลักอยู่ว่าจะต้องพิจารณาความเสียหายที่แท้จริงเป็นเกณฑ์ ผู้รับจ้างเสียหายเท่าใดก็เรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนได้เท่านั้น หากไม่เสียหายเลยก็เรียกร้องไม่ได้ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักที่ว่า ค่าเสียหายมีเพื่อชดใช้ความเสียหาย (Damages are compensary) หรือการชดใช้ค่าเสียหายก็เพื่อให้ความคุ้มครองแก่สิทธิหรือประโยชน์ของเจ้าหนี้ จะมีการชดใช้ค่าเสียหายก็เพื่อคุ้มครองแก่สิทธิหรือประโยชน์ของเจ้าหนี้ที่ได้รับ ความเสียหายแล้ว โดยความเสียหายที่ว่านี้ต้องเป็นเรื่องที่เสียหายจริงๆ ไม่ใช่เป็นเพียงการคาดคะเน ต้องเป็นความเสียหายที่พิสูจน์ให้เห็นได้ และเป็นความเสียหายโดยตรงจากการไม่ชำระหนี้ เช่น ค่าซื้อดินมาถมเพื่อปรับพื้นที่ก่อสร้างให้เป็นดังเดิมหลังจากที่มีการเลิกสัญญา ค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนสิ่งก่อสร้างออกจากสถานที่ของผู้ว่าจ้าง ค่าใช้จ่ายในการตั้งรั้วป้ายโฆษณาที่สั่งทำออกจากพื้นที่งาน หรือค่าขนย้ายเครื่องปั้นฉนวน

⁶⁸ คำพิพากษาฎีกาที่ 382/2465, 258/2486, 6025/2539.

ออกจากพื้นที่ก่อสร้าง กรณีนี้ถือว่าเป็นค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการเลิกสัญญาเป็นค่าเสียหาย โดยตรงจากการไม่ชำระหนี้ของผู้ว่าจ้าง หากผู้รับจ้างต้องเป็นคนหรือถอนสิ่งที่ได้ติดตั้งไว้ ผู้รับจ้างก็เรียกร้องค่าสินไหมทดแทนในส่วนนี้ได้ เพราะเป็นค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจริงและพิสูจน์ได้ และผู้รับจ้างก็ไม่ต้องรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายเหล่านี้ด้วยเพราะผู้รับจ้างไม่ได้คนที่ทำผิดสัญญาจึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้น ค่าเสียหายที่ผู้รับจ้างเรียกร้องจากผู้ว่าจ้างได้นั้นจะต้องเกิดขึ้นตามสัญญา แต่ไม่รวมถึงค่าใช้จ่ายก่อนเข้าทำสัญญาและหลังจากที่สัญญาสิ้นสุดแล้ว ดังนั้นในกรณีที่มีการเลิกสัญญามีผลสมบูรณ์แล้ว สัญญาสิ้นสุดลงแล้ว ผู้รับจ้างจึงไม่มีหน้าที่ต้องดำเนินการอะไรอีก การที่ผู้รับจ้างดำเนินการหลังจากที่ผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญาแล้ว ผู้รับจ้างก็ไม่สามารถเรียกร้องค่าใช้จ่ายที่ตามมาได้ เช่น เงินค่าเตรียมการก่อสร้างหลังจากที่มีการเลิกสัญญา เมื่อสัญญาจ้างเหมาก่อสร้างเลิกกันแล้วก็ไม่มีเหตุผลที่จะเตรียมการก่อสร้างต่อไปอีก เงินเตรียมการส่วนนี้ผู้รับจ้างจึงเรียกร้องไม่ได้ เพราะไม่ใช่ค่าเสียหายอันเกี่ยวเนื่องกับการเลิกสัญญา (คำพิพากษาฎีกาที่ 1182/2545) แม้จะเป็นค่าเสียหายที่เกิดขึ้นจากการเลิกสัญญาก็ตาม แต่ถ้าเป็นความเสียหายที่ไกลเกินกว่าเหตุที่ผู้ว่าจ้างไม่อาจคาดหมายได้ หรือเป็นค่าใช้จ่ายที่อย่างไร้ผู้รับจ้างจะต้องเสีย กล่าวคือ เป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นห่างไกลไม่ใกล้ชิดติดพันกับวัตถุประสงค์แห่งสัญญาที่ลูกหนี้ต้องชำระหนี้ หรือเป็นค่าใช้จ่ายที่ผู้รับจ้างจะต้องเสียอยู่แล้วแม้จะไม่มีผิดสัญญาก็ตาม ผู้ว่าจ้างก็ไม่ต้องรับผิดชอบ เช่น การที่ผู้ว่าจ้างเลิกสัญญาก่อสร้างคอนโดมิเนียม ทำให้ผู้รับจ้างไม่มีเงินมาหมุนเวียนในการผ่อนชำระเงินกู้ที่เกิดขึ้นจากการไปกู้เงินมาเพื่อมาสร้างคอนโดมิเนียมให้กับผู้ว่าจ้าง กรณีนี้ผู้รับจ้างจะเรียกให้ผู้ว่าจ้างชำระดอกเบี้ยที่เกิดขึ้นจากการที่ผู้รับจ้างผิดนัดไม่ชำระเงินต้นกับธนาคารไม่ได้ เพราะเป็นเรื่องที่อยู่นอกขอบวัตถุประสงค์ของสัญญาและไม่สามารถคาดหมายได้ เป็นเรื่องที่ไกลกว่าเหตุ และเป็นหนี้ที่อย่างไร้ผู้รับจ้างจะต้องชำระอยู่แล้วแม้จะไม่มีผิดสัญญาก็ตาม

การขาดประโยชน์อื่นๆ

การขาดประโยชน์อื่นๆนี้ หมายถึง การเสียความคาดหวังของผู้รับจ้างที่จะได้รับหากไม่มีการเลิกสัญญาซึ่งอาจเป็นความเสียหายที่เป็นตัวเงินหรือไม่ใช่ตัวเงินก็ได้ โดยคำว่า “ค่าสินไหมทดแทนเพื่อชดเชยความเสียหาย” จะกินความรวมถึงการขาดประโยชน์ทางชื่อเสียงในทางธุรกิจ หรือค่าขาดประโยชน์ที่จะได้จากงานที่ประมวลหรือไม่ เช่น จ้างก่อสร้างรถไฟฟ้าใต้ดินขนาดใหญ่ ต่อมาผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญา ทำให้ผู้รับจ้างต้องเสียชื่อเสียงและขาดประโยชน์ในการที่จะได้งานประมวลโครงการอื่นๆเป็นอย่างมาก เพราะหากผู้รับจ้างไม่ถูกยกเลิกสัญญาในครั้งนี้ ผู้รับจ้างก็จะได้เข้าประมวลงานของทางราชการได้อีกหลายโครงการ เพราะผู้รับจ้างสามารถนำโครงการ

ก่อสร้างรถไฟฟ้าประมุขได้นี้ไปแสดงว่าผู้รับจ้างมีประสิทธิภาพ และความสามารถที่เพียงพอที่สามารถทำโครงการใหญ่ๆได้ เช่นนี้ผู้รับจ้างจะสามารถเรียกความเสียหายทางด้านชื่อเสียง และค่าขาดประโยชน์ที่จะได้งานจากการประมูลหรือไม่

ในเรื่องนี้ยังไม่มีคำพิพากษากำหนดไว้เป็นแนวบรรทัดฐานไว้อย่างชัดเจน แต่ก็มีผู้ให้ความเห็นว่า⁶⁹ ความเสียหายทางด้านชื่อเสียงเป็นความเสียหายที่ไม่ได้เกิดจากการเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้าง เป็นความเสียหายที่ไม่แน่นอน เป็นเรื่องในอนาคตซึ่งจะเกิดหรือไม่เกิดก็ได้ เป็นเพียงการคาดคะเนของผู้รับจ้างเท่านั้น ยังไม่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้โดยแน่นอน ดังนั้นผู้รับจ้างไม่สามารถเรียกร้องจากผู้ว่าจ้างได้ แต่หากพิจารณาจากมาตรา 222 เรื่องขอบเขตของความเสียหายแล้วจะพบว่า หากเป็นความเสียหายที่เกิดขึ้นจากการไม่ชำระหนี้ตามปกติ หรือเป็นความเสียหายที่เกิดจากพฤติการณ์พิเศษแต่ถ้าหากผู้ว่าจ้างคาดเห็นได้ หรือควรจะคาดเห็นได้ เป็นความเสียหายที่แน่นอน คือ ความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงในปัจจุบันรวมถึงความเสียหายอันเกิดขึ้นจริงอย่างแน่แท้ในอนาคตด้วย ผู้ว่าจ้างก็ต้องรับผิดชอบในความเสียหายนั้น

ในการทำสัญญาทางธุรกิจโดยปกติทั่วไปแล้วบุคคลผู้เข้าทำสัญญารับจ้างทำการทำงาน ต่างก็หวังที่จะได้กำไรจากการทำงาน หากการเข้าทำสัญญานั้นผู้รับจ้างคิดราคาค่าจ้างที่ต่ำมาก แสดงว่าต้องมียัตถุประสงค์อย่างใดอย่างหนึ่งที่ต้องการมากกว่าการได้รับผลกำไร เช่น ต้องการที่จะสะสมผลงานเพื่อให้มีชื่อเสียงในทางธุรกิจก็ได้ ดังนั้นการที่ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาก็อาจทำให้ผู้รับจ้างเกิดความเสียหายในทางชื่อเสียงได้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าหากมีเลิกสัญญาในกรณีเช่นนี้ก็อาจเป็นเรื่องที่คาดเห็นถึงความเสียหายได้ เพราะมีฉะนั้นคงไม่มีผู้รับจ้างคนใดรับจ้างทำงานโดยคิดค่าจ้างในราคาต่ำมากโดยไม่หวังผลกำไรแน่นอน ฉะนั้นหากผู้รับจ้างสามารถนำพยานหลักฐานเข้าสืบให้ศาลเห็นถึงความเสียหายที่ได้รับและการขาดรายได้จากการที่จะประมูลงานได้ ความเสียหายดังกล่าวนี้ผู้รับจ้างก็สามารถเรียกร้องได้ แต่อย่างไรก็ตามค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับจ้างจะเรียกร้องจากผู้ว่าจ้างได้นั้นจะต้องไม่เกินสินจ้างที่ได้กำหนดไว้ในสัญญา เพราะหลักของการทดแทนความเสียหายจากการเลิกสัญญาก็คือ ทำให้ผู้รับจ้างได้อยู่ในสถานะที่เสมือนกับการได้มีการปฏิบัติตามสัญญา ดังนั้นค่าสินไหมทดแทนที่ผู้ว่าจ้างต้องรับผิดชอบให้แก่ผู้รับจ้างไม่ว่าจะเป็นกรณีใดก็ตาม เมื่อคำนวณออกมาแล้วจะต้องไม่เกินสินจ้างที่ได้ตกลงไว้ในสัญญาด้วย

ที่กล่าวมาข้างต้นล้วนแต่เป็นเรื่องที่ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้างและงานยังคงดำเนินอยู่ยังไม่เสร็จสิ้น กฎหมายจึงกำหนดให้ผู้ว่าจ้างต้อง

⁶⁹ สนั่น กังสนารักษ์, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 11*, น. 85.

ชำระค่าสินไหมทดแทนอันเกิดแต่การเลิกสัญญา ดังนั้นหากเป็นเรื่องที่เกิดจากความผิดของผู้รับจ้างด้วยแล้ว แต่ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยทันทีโดยไม่ได้ให้โอกาสผู้รับจ้างแก้ตัวอีกครั้งก่อนตามมาตรา 387 เช่นนี้ผู้ว่าจ้างยังคงต้องชำระค่าสินไหมทดแทนอีกหรือไม่ ในเรื่องนี้ได้มีคำพิพากษาที่ 6598/2541 วางหลักเกณฑ์ไว้ว่า การที่ผู้รับจ้างเป็นฝ่ายกระทำผิดเนื่องจากทำงานล่าช้าไม่เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนดในสัญญา แต่สัญญาไม่ได้กำหนดระยะเวลาการก่อสร้างไว้ชัดแจ้งว่าระยะเวลาการชำระหนี้เป็นสาระสำคัญ ดังนั้นการที่ผู้ว่าจ้างจะใช้สิทธิเลิกสัญญาก็ต้องแจ้งให้ผู้รับจ้างชำระหนี้ให้ถูกต้องเสียก่อน การที่ผู้ว่าจ้างไม่ได้ส่งหนังสือบอกกล่าวให้แก่ผู้รับจ้างเพื่อให้โอกาสผู้รับจ้างในการชำระหนี้อีกครั้งก่อน จึงไม่ถือว่าเป็นการเลิกสัญญาตามมาตรา 387 โดยศาลฎีกาจึงตัดสินว่า เป็นการใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ผู้ว่าจ้างจึงต้องใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญาให้แก่ผู้รับจ้าง ซึ่งกรณีนี้ผู้เขียนมีความเห็นว่า หากเป็นกรณีที่ผู้รับจ้างผิดสัญญา ผู้ว่าจ้างควรจะใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 387, มาตรา 389, มาตรา 593 หรือมาตรา 596 น่าจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ว่าจ้างมากกว่า เพราะนอกจากที่ผู้ว่าจ้างจะไม่ต้องเสียค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา มาตรา 605 แล้ว หากเลิกสัญญาแล้วยังคงมีความเสียหายอยู่ก็ยังสามารถเรียกค่าเสียหายจากการเลิกสัญญาได้ตามมาตรา 215 หรือมาตรา 218 วรรคแรก แล้วแต่กรณีอีกด้วย แต่ถ้าหากผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ไปแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าในเรื่องค่าสินไหมทดแทนอาจต้องถูกลดตามส่วนหรืออาจจะไม่ได้รับการชดเชยก็ได้ ตามมาตรา 223 ทั้งนี้เพื่อเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้รับจ้างฉวยโอกาสเรียกค่าเสียหายโดยไม่เป็นธรรมทั้งที่ตนก็มีส่วนในการทำให้เกิดการเลิกสัญญาด้วย

ประเด็นที่ต้องพิจารณาต่อมาก็คือว่า หากการเลิกสัญญานี้ได้บอกเลิกสัญญาในขณะที่ยังไม่ได้เริ่มทำการงานเลย ค่าสินไหมทดแทนอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญานี้ยังคงต้องชำระให้แก่ผู้รับจ้างอีกหรือไม่ เช่น นัดเวลาช่างตัดและย้อมสีผมแต่ผู้ว่าจ้างติดธุระ จึงโทรไปยกเลิกนัด กรณีเช่นนี้ผู้รับจ้างมีสิทธิเรียกค่าตัดและค่าย้อมผมจำนวน 3,000 บาท เพราะถือว่าเป็นค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้าง ตามมาตรา 605 ได้หรือไม่

ในเรื่องนี้ไม่มีแนวคำพิพากษาและตำราทางกฎหมายได้ให้ความเห็นไว้ แต่ผู้เขียนเห็นว่า กรณีที่ได้มีการทำการงานไปบ้างแล้วบางส่วนศาลยังกำหนดค่าสินไหมทดแทนไม่เต็มจำนวน ดังนั้นหากยังไม่เริ่มทำงานเลยก็ไม่ควรจะได้ค่าจ้างถึง 3,000 บาท

จากการศึกษาคำพิพากษาฎีกา⁷⁰ ที่เกี่ยวกับการกำหนดค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 605 ที่ได้มีการทำการงานไปบ้างแล้วบางส่วนจะพบว่า ศาลได้มีหลักเกณฑ์คำนวณค่าสินไหมทดแทนดังนี้คือ

1. หากไม่มีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ผู้รับจ้าง ผู้ว่าจ้างไม่ต้องรับผิดชอบในค่าสินไหมทดแทน เนื่องจากการชำระค่าสินไหมทดแทนของประเทศไทยนั้นขึ้นอยู่กับหลักความเสียหาย ดังนั้นแม้ผู้ว่าจ้างจะบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ก็ตาม แต่ถ้าหากผู้รับจ้างไม่ได้รับความเสียหาย ผู้รับจ้างก็ไม่มีสิทธิเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนได้ เช่น กรณีที่นัดหมอพื้นเพื่ออุดพื้นแล้วปรากฏว่าพอถึงวันที่กำหนดผู้ว่าจ้างได้โทรไปเลื่อนนัดว่าตนไม่ประสงค์จะทำพื้นที่ร้านแล้ว กรณีเช่นนี้ถือว่าการหมอพื้นได้รับความเสียหายจากเลื่อนการนัดหมายของผู้ว่าจ้าง เนื่องจากมีลูกค้ายื่นต้องการทำพื้นในเวลาเดียวกับที่ผู้ว่าจ้างนัดหมายเช่นกัน แต่หมอพื้นปฏิเสธ ทำให้หมอพื้นผู้ยื่นขาดรายได้จากลูกค้าคนนั้น และต่อมาก็ได้รับการปฏิเสธนัดจากผู้ว่าจ้างอีกทำให้หมอพื้นขาดรายได้จากการที่ปฏิเสธนัดของลูกค้าคนนั้น และจากผู้ว่าจ้าง ซึ่งกรณีนี้ผู้ว่าจ้างจะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายของหมอพื้นจากการเลื่อนนัดครั้งนี้ เพราะถือว่าเป็นการใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 แล้ว อย่างไรก็ตามแม้การเลื่อนนัดเพราะไม่ประสงค์จะทำพื้นที่ร้านต่อไปของผู้ว่าจ้างนั้นจะทำให้หมอพื้นขาดรายได้จากการทำพื้นที่ก็ตาม แต่ถ้าหากว่าในวันและเวลาดังกล่าวนั้นมีลูกค้าเข้ามาในร้านเพื่อจะต้องการทำพื้นที่เช่นกัน หมอพื้นจึงได้ทำพื้นที่ให้ลูกค้าที่เข้ามาใหม่ ซึ่งได้ค่ารักษาเท่ากับจำนวนเงินที่จะได้รับจากการรักษาผู้ว่าจ้างหากผู้ว่าจ้างไม่โทรเลิกนัดไปก่อน เช่นนี้ถือว่าผู้รับจ้างไม่เสียหายแต่อย่างใด ผู้รับจ้างจึงไม่มีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากผู้ว่าจ้าง

⁷⁰ คำพิพากษาฎีกาที่ 4/2524 โจทก์จ้างจำเลยปลูกบ้านเป็นเงินจำนวน 99,000 บาท การที่จำเลยปลูกสร้างบ้านแล้วเสร็จเป็นส่วนใหญ่ ศาลฎีกาจึงเชื่อตามที่จำเลยนำสืบว่า ถ้าจำเลยก่อสร้างจนเสร็จจะต้องใช้วัสดุก่อสร้างอีก 4,800 บาท ค่าแรงงานอีก 1,000 บาท รวมเป็นเงิน 5,800 บาท ดังนั้นค่าแห่งการงานที่จำเลยทำไปแล้ว จึงพอคำนวณได้ว่าเป็นเงิน 93,200 บาท จำเลยรับว่าเงินสดและวัสดุไปจากโจทก์แล้วเป็นเงินทั้งสิ้น 81,212.15 บาท โจทก์จึงต้องใช้เงินตามควรค่าแห่งการงานที่จำเลยทำไปแล้วเพิ่มอีก 11,876.85 บาท และคำพิพากษาฎีกาที่ 1078/2528 โจทก์จ้างจำเลยก่อสร้างอาคารเป็นเงินทั้งสิ้น 7,600,000 บาท จำเลยก่อสร้างไม่แล้วเสร็จยังคงเหลืองานอยู่อีก 31 รายการ ซึ่งโจทก์ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างส่วนที่เหลืออีก 1,487,511 โดยยังไม่รวมค่าบุผ้าเพดาน 306,000 บาท งานก่อสร้างที่เหลืออยู่จึงเป็นค่าจ้างประมาณ 1,793,511 บาท จึงเชื่อว่างานที่จำเลยได้ก่อสร้างไปแล้วมีค่าเป็นเงินประมาณ 6,000,000 บาท ซึ่งเป็นจำนวนเงินที่โจทก์ต้องรับผิดชอบต่อจากการเลิกสัญญา

2. คำนวณตามความเสียหายที่เกิดขึ้นอย่างแท้จริง โดยอยู่ในกรอบของมาตรา 222 ซึ่งต้องพิจารณาจากความสัมพันธ์ระหว่างการกระทำและผล และต้องเป็นผลโดยตรงจากการที่ไม่ได้ปฏิบัติตามสัญญา กล่าวคือ หากไม่มีการผิดสัญญาความเสียหายเช่นว่าย่อมไม่เกิดขึ้น เช่น ความเสียหายที่เกิดจากการไม่ปฏิบัติตามสัญญาต่อไปทำให้ผู้รับจ้างไม่ได้รับสินจ้างตามที่ได้ตกลงไว้ในสัญญา ภาระค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกิดจากเลิกสัญญา เช่น ค่าใช้จ่ายในการรื้อถอนป้ายโฆษณาที่สั่งทำออกจากพื้นที่ เป็นต้น

3. คิดคำนวณค่าใช้จ่ายตามสัดส่วนที่ยังไม่ได้ทำงานว่าหากทำจนเสร็จเรียบร้อยจะต้องใช้จ่ายเพิ่มอีกจำนวนเท่าใด (โดยคิดจากค่าวัสดุอุปกรณ์กับค่าแรงที่ต้องทำเพิ่มว่าหากทำจนเสร็จจะต้องเสียค่าใช้จ่ายอีกจำนวนเท่าใด) และนำมาหักกับราคาสินจ้างตามที่ได้กำหนดไว้ในสัญญา จะได้เป็นจำนวนเงินค่าสินไหมทดแทนที่จะได้รับการเลิกสัญญาซึ่งค่าสินไหมทดแทนนี้ได้รวมกำไรแล้ว อย่างไรก็ตามผู้เขียนเห็นว่าในลักษณะงานบางอย่างก็อาจไม่อาจคำนวณค่าใช้จ่ายตามสัดส่วนได้ เช่น การจ้างนักร้องที่มีชื่อเสียงมาร้องเพลงในงานวันเกิด 1 ชั่วโมงให้ค่าจ้าง 100,000 บาท นักร้องมาร้องเพลงได้แค่หนึ่งเพลงผู้ฟังมีทำที่อยากฟังเจ้าของวันเกิดร้องมากกว่า ผู้ว่าจ้างจึงขอให้ผู้รับจ้างหยุดร้องเพลง กรณีเช่นนี้ผู้ว่าจ้างต้องจ่ายสินจ้างให้แก่ผู้รับจ้างเต็มจำนวน แม้ว่าผู้รับจ้างจะยังร้องเพลงไม่ครบชั่วโมงตามที่ตกลงกันไว้ก็ตาม เหตุผลอาจจะเนื่องมาจากการจ้างนักร้องมาร้องเพลงนี้ผู้ว่าจ้างไม่ได้คำนึงถึงเพลงที่ผู้รับจ้างจะนำมาร้อง แต่ที่จ้างมาเพราะความมีชื่อเสียง (well known) ของนักร้องคนนั้น ดังนั้นเมื่อนักร้องร้องเพลงไปแล้ว แม้จะร้องไม่ครบตามเวลาที่ได้กำหนดไว้ผู้ว่าจ้างก็ยังคงต้องชำระสินจ้างเต็มจำนวนให้ผู้รับจ้าง เพราะถือว่าเป็นการชำระหนี้ครบถ้วนแล้ว เมื่อมาถึงแล้วร้องเพลงภายในช่วงเวลาของสัญญาตามความพอใจของคู่สัญญาก็ถือว่าได้ชำระหนี้แล้ว ซึ่งเทียบเคียงได้กับจ้างนักแสดงไปตามงานต่างๆ หากผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 แล้วแม้ดารานักแสดงจะได้ทำงานไปแค่ 10 นาที ผู้ว่าจ้างก็ยังคงต้องจ่ายค่าจ้างให้เต็มจำนวนไม่ได้จ่ายเป็นสัดส่วนเหมือนดังเช่นกรณีทั่วไป เพราะถือว่าเป็นการจ้างความมีชื่อเสียงและเป็นบุคคลที่ได้รับความนิยมชมชอบจากสังคม เมื่อผู้รับจ้างผู้นั้นได้ตั้งใจที่จะไปทำงานให้กับผู้ว่าจ้างโดยเฉพาะแล้ว ผู้ว่าจ้างก็ต้องจ่ายสินจ้างให้

เพื่อให้เกิดความชัดเจนในการคิดคำนวณค่าสินไหมทดแทนผู้เขียนขอแบ่งลักษณะงานออกเป็น 2 ลักษณะคือ

3.1. กรณีที่ผู้รับจ้างเริ่มงานไปแล้ว

3.1.1. เริ่มเพียงเล็กน้อย กล่าวคือ เริ่มงานไปได้เพียง 1 วัน หรือหากงานชนิดนั้นสามารถแบ่งเป็นงวดๆได้ อย่างเช่น งานก่อสร้าง ที่แบ่งการชำระหนี้เป็น งวดๆ ทำไปเพียง 1 งวด

ครั้ง จาก 4 งวด เช่นนี้ ค่าสินไหมทดแทนจะมีมาน้อยเพียงใด หากพิจารณาจากคำพิพากษาฎีกาที่ 5302/2538 เรื่องรับจ้างก่อสร้างบ้านทาวน์เฮาส์จำนวน 2 หลัง ราคา 536,000 บาท ซึ่งเป็นราคารวมทั้งค่าแรงและค่าวัสดุแล้ว การที่ผู้รับจ้างเพิ่งเริ่มงานแล้ว ผู้ว่าจ้างก็ไม่ประสงค์ให้ผู้รับจ้างทำการก่อสร้างแล้ว ผู้ว่าจ้างจึงต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่โจทก์เพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การเลิกสัญญาขึ้น ซึ่งงานก่อสร้างงวดที่ 2 คิดเป็นเงินจำนวน 160,000 บาท ที่ผู้รับจ้างทำนั้นยังไม่เสร็จสมบูรณ์ โดยเทพื้นชั้นสองไม่ครบ ชั้นโครงหลังคาไม่ครบ และยังไม่ได้มุงกระเบื้องหลังคา ศาลอุทธรณ์จึงกำหนดให้สินจ้างตามสัดส่วนจำนวน 80,000 บาท และผู้รับจ้างได้ซื้อวัสดุก่อสร้างมาโดยมีอัฐมอญ 1 กอง หิน ทราาย ไม้แบบ และเหล็กเส้นจำนวน 120,000 บาท เครื่องไม้ปูน จำนวน 12,000 บาท ค่าบ้านพักคนงานจำนวน 20,000 บาท กับค่าก่อสร้างที่ถนนเทพารักษ์ จำนวน 20,00 บาท รวมเป็นเงินที่ผู้ว่าจ้างจะต้องรับผิดชอบทั้งสิ้น คือ 252,000 บาท ซึ่งเมื่อพิจารณาจากคำพิพากษาฎีกานี้แล้วจะพบว่า กรณีที่เริ่มงานไปแล้วเพียงเล็กน้อยศาลก็จะกำหนดค่าแรงงานให้ตามสัดส่วนของงาน ซึ่งคิดคำนวณจากฐานตามสินจ้างในงวดนั้นๆ รวมทั้งค่าเสียหายด้วย ไม่ได้กำหนดค่ากำไรไว้ให้แต่ผู้เขียนคิดว่ากำไรนี้ควรจะรวมอยู่ในค่าแรงงานจำนวน 80,000 บาท ที่ศาลได้กำหนดให้ผู้รับจ้างได้รับไปแล้ว หรือกรณีที่ผู้ว่าจ้างให้ถมดินในที่ดินของผู้ว่าจ้าง รวมเนื้อที่ 15 ไร่ 1 งาน 60 ตารางวา โดยกำหนดสินจ้าง 2,860,000 บาท กำหนดจ่ายสินจ้างเป็นคราวๆไป เมื่อถมที่ดินได้เพียง 1 ไร่ โดยกำหนดให้สินจ้างในราคาไร่ละ 200,000 บาท โดยไม่ได้กำหนดระยะเวลาการสิ้นสุดของสัญญาไว้ เมื่อผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้วข้อเท็จจริงฟังได้ว่า ผู้รับจ้างได้ถมดินในที่ดินของผู้ว่าจ้างเสร็จแล้วจำนวน 5 ไร่ ศาลจึงได้กำหนดให้ผู้รับจ้างได้รับเงินเป็นจำนวน 1,113,400 บาท ซึ่งเงินในจำนวนนี้รวมค่ากำไรจำนวน 113,400 บาท ไปแล้วกับค่าแรงงาน แต่ไม่ใช่ค่ากำไรทั้งหมด (คำพิพากษาฎีกาที่ 8394/2538) ดังนั้นผู้เขียนเห็นว่าในกรณีที่เริ่มงานไปแล้วเพียงเล็กน้อยผู้รับจ้างสามารถเรียกค่าแรงงานตามสัดส่วนของงาน ค่าวัสดุก่อสร้างที่ได้ลงทุนซื้อมาเพื่อเตรียมทำการงาน และสามารถเรียกค่าขาดกำไรได้แต่เรียกได้ไม่เต็มจำนวน

3.1.2. เริ่มไปแล้วจนงานเกือบจะเสร็จ กล่าวคือ ดำเนินงานไปจนงานที่ทำนั้นใกล้จะเสร็จสมบูรณ์แล้ว หรือทำไปเกินกว่าครึ่งหนึ่งของสัญญาแล้ว ค่าสินไหมทดแทนในกรณีนี้จะได้ตามสัดส่วนของงานที่ได้ทำไปแล้วเช่นกัน โดยค่าการงานนี้รวมถึงผลกำไรที่จะได้รับหากได้มีการปฏิบัติตามสัญญาจนเสร็จด้วย แต่ค่ากำไรนี้จะได้น้อยเพียงใดจะต้องขึ้นอยู่กับการนำสืบของผู้รับจ้างด้วยว่าสามารถนำสืบให้ศาลเห็นได้หรือไม่ว่าเป็นกำไรที่จะได้รับอย่างแน่นอน หากไม่มีการบอกเลิกสัญญา ถ้าผู้รับจ้างไม่สามารถนำสืบถึงความเสียหายในส่วนนี้ได้ศาลก็จะไม่กำหนดให้

แต่ถ้าสามารถนำสืบให้ศาลเห็นถึงความเสียหายตรงส่วนนี้ได้ ผู้รับจ้างก็จะเรียกค่าขาดกำไรได้ เช่น จ้างผู้รับจ้างซ่อมจักรยาน 15 คัน แต่ผู้ว่าจ้างส่งรถมาซ่อมเพียง 8 คัน โดยอีก 6 คันยังไม่ได้ส่งมาให้ผู้รับจ้างซ่อม และต่อมาผู้ว่าจ้างก็ได้บอกเลิกสัญญาเป็นเหตุให้ผู้รับจ้างขาดประโยชน์อันจะพึงได้จากการซ่อมรถจักรยานอีก 6 คัน คดีนี้ผู้รับจ้างพิสูจน์ได้ว่าถ้าผู้ว่าจ้างไม่เลิกสัญญาโดยพลการและนำรถอีก 6 คันมาให้ซ่อม ผู้รับจ้างจะได้รับกำไรในการซ่อมเป็นเงินจำนวน 450 บาท ดังนั้นศาลจึงกำหนดค่าขาดกำไรให้ผู้รับจ้าง โดยถือว่าเป็นความเสียหายโดยตรงของผู้รับจ้างอันเกิดจากการเลิกสัญญา (คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 932/2490) ดังนั้นกรณีที่เริ่มงานไปจนใกล้จะเสร็จแล้ว ผู้เขียนเห็นว่าผู้รับจ้างเรียกค่าแห่งการงานที่ทำไปแล้วตามสัดส่วน และรวมถึงผลกำไรที่จะได้รับทั้งหมดตามสัญญา หากมีการทำการงานจนเสร็จโดยหักค่าใช้จ่ายและค่าแรงงานต่างๆซึ่งถือว่าเป็นต้นทุนในการทำงานที่ไม่ได้เสียไปออกจากสินจ้างทั้งหมด ส่วนที่เหลือก็จะเป็นค่าขาดกำไรที่ผู้รับจ้างจะได้รับ แต่ในบางกรณีศาลก็ไม่กำหนดค่าขาดกำไรให้ เช่น ในคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 141/2520 ที่ศาลกำหนดให้ผู้ว่าจ้างชดเชยราคาทรายที่ถมไปแล้วแก่ผู้รับจ้างเท่านั้น ซึ่งตามคำพิพากษาศาลฎีกานี้หากผู้รับจ้างได้ปฏิบัติตามสัญญาจนครบถ้วน โดยผู้ว่าจ้างไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ก่อน ผู้รับจ้างจะได้สินจ้างตามที่ได้ตกลงไว้ในสัญญาซึ่งรวมถึงผลกำไรด้วย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรณำพยานหลักฐานเข้าสืบของผู้รับจ้างด้วย

3.2. กรณีที่ผู้รับจ้างยังไม่เริ่มทำการงานเลย และใช้สิทธิเลิกสัญญาไปตามมาตรา 605 นั้นยังไม่มีคำพิพากษาศาลฎีกาวางหลักในเรื่องการชดเชยค่าสินไหมทดแทนไว้ แต่ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะนำหลักเกณฑ์เดียวกับกรณีที่มีการเริ่มงานไปบ้างแล้วมาใช้กับกรณีนี้ด้วย คือ ชดเชยตามความเสียหายที่เกิดขึ้นจริงอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญา ซึ่งจะต้องเป็นความเสียหายที่แน่นอนสามารถพิสูจน์ได้ โดยในกรณีที่ยังไม่เริ่มทำงานหากผู้ว่าจ้างได้เลิกสัญญาแล้ว ค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับจ้างจะได้รับจากการเลิกสัญญานี้ น่าจะคิดจาก ค่าใช้จ่าย ค่าวัสดุที่ยังไม่ได้ใช้ออกจากราคาตามสัญญาหรือราคาตามท้องตลาดที่จะรับจ้างทำงาน ซึ่งคิดคำนวณออกมาได้เป็นเงินจำนวนเท่าใดก็ได้ เท่าเท่ากับค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับจ้างจะได้รับจากผู้ว่าจ้างซึ่งจะได้กำไรบวกกับค่าแรง โดยในส่วนของค่าแรงนี้มีข้อที่ต้องพิจารณาคือว่า ในบางกรณีอาจต้องมีการหักค่าแรงออกไปจากค่าสินไหมทดแทนที่จะได้รับ หากโดยสภาพของงานนั้นๆอาจหางานใหม่ได้แต่ผู้รับจ้างละเลยไม่ชวนขวายเป็นที่จะทำงาน ผู้รับจ้างก็ต้องถูกหักค่าแรงออกจากค่าสินไหมทดแทนที่จะได้รับด้วย เช่น กรณีจ้างก่อสร้างตึกในวงเงิน 100,000,000 บาท ระยะเวลาก่อสร้าง 3 ปี เมื่อทำสัญญาเสร็จเรียบร้อยแล้วในวันรุ่งขึ้นผู้ว่าจ้างมาขอเลิกสัญญา ทำให้ในช่วงระยะเวลา 3 ปีนี้ผู้รับจ้างไม่ต้องดำเนินงานใดๆเลย แต่ในกรณีนี้ผู้รับจ้างจะเรียกร้องค่าแรงอย่างเต็มที่ตามจำนวนที่ได้กำหนดไว้ใน

สัญญาไม่ได้ เพราะในช่วงระยะเวลา 3 ปีที่ผู้รับจ้างไม่ต้องดำเนินการใดๆให้แก่ผู้ว่าจ้างนั้น ผู้รับจ้างสามารถไปรับงานหารายได้จากที่อื่นได้ ในเรื่องของการหักค่าแรงนี้ต้องดูจากพฤติการณ์เป็นกรณีๆไปว่าเขาสามารถหางานใหม่ทำได้หรือไม่ ถ้าโดยสภาพของงานนั้นไม่สามารถไปหางานใหม่ทำได้ในช่วงเวลาที่ถูกบอกเลิกสัญญาผู้ว่าจ้างก็ต้องรับผิดชอบใช้ค่าแรงอย่างเต็มจำนวนให้แก่ผู้รับจ้าง เช่น กรณีนัดหม้อพินเพื่อทำพิน ถ้าผู้ว่าจ้างโทรไปยกเลิกนัดอาจจะไม่มีลูกค้าเข้ามาในช่วงเวลาดังกล่าวก็ได้ เพราะโดยปกติคนที่จะมาหาหม้อพินจะต้องมีการนัดไว้ก่อน หากการทำพินครั้งนี้หม้อพินจะได้รับเฉพาะค่าแรงชั่วโมงละ 500 บาท กรณีเช่นนี้ผู้ว่าจ้างจะหักค่าแรงของผู้รับจ้างออกจากค่าสินไหมทดแทนที่จะได้รับไม่ได้ เพราะระยะเวลาหนึ่งชั่วโมงที่ว่างจากการถูกยกเลิกนัดนี้ ผู้รับจ้างไม่มีโอกาสที่จะไปหางานทำใหม่ได้ เว้นแต่จะมีลูกค้าเข้ามาที่ร้านเพื่อขอทำพินเท่านั้น และในส่วนของกำไรที่ผู้รับจ้างจะได้รับนี้ผู้เขียนเห็นว่าไม่สามารถเรียกได้เต็มจำนวนเหมือนดังเช่นกรณีที่ได้เริ่มงานไปจนใกล้เสร็จสิ้นเพราะผู้รับจ้างยังไม่ได้ลงทุนลงแรงใดๆเลย ที่ประกอบการทำงานขึ้นมาให้แก่ผู้ว่าจ้าง การที่จะให้ผู้ว่าจ้างมารับผิดชอบกำไรทั้งหมดที่ผู้รับจ้างจะได้รับตามสัญญาโดยที่ไม่ได้รับชำระหนี้ตอบแทนเลยก็คงจะไม่ใช่ธรรมเนียมแก่ผู้ว่าจ้างมากนัก ผู้เขียนจึงเห็นว่ากำไรตรงส่วนนี้จะต้องนำมาหักกับความเสียหายที่ผู้รับจ้างจะไม่พบระหว่างดำเนินงานด้วย เช่น ความเสียหายที่จะประสบกับอุบัติเหตุในระหว่างการทำงาน ความเสียหายในกรณีที่วัสดุอุปกรณ์มีราคาผันผวนตามราคาท้องตลาดซึ่งอาจจะขึ้นสูงมากจนทำให้ผู้รับจ้างไม่ได้รับกำไรอย่างเต็มเม็ดเต็มหน่วย หรือกรณีที่เกิดสภาพภูมิอากาศแปรปรวนทำให้ไม่สามารถดำเนินงานภายในระยะเวลาที่กำหนดได้ต้องขยายระยะเวลาการทำงานออกไปซึ่งระยะเวลาที่ขยายออกไปนั้นทำให้ผู้รับจ้างต้องรับภาระค่าใช้จ่ายในเรื่องของคนงานหรือค่าเช่าที่พักคนงานที่เพิ่มขึ้นตามระยะเวลาที่ขยายออกไป หรือความเสียหายในกรณีที่ผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบในกรณีที่การชำระหนี้ตกเป็นพันธียุติโดยไม่สามารถโทษผู้ว่าจ้างได้ หรือโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ นอกจากนี้ยังต้องพิจารณาถึงความผิดของผู้รับจ้างตามมาตรา 223 ประกอบด้วย

4. ต้องเป็นค่าเสียหายที่ไม่เกินกว่าสินจ้างที่ได้กำหนดในสัญญา

ดังนั้นในกรณีที่ยกเลิกนัดช่างทำผมก่อนที่จะเริ่มทำงาน ค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับจ้างจะเรียกร้องได้จากผู้ว่าจ้างนั้นจะต้องนำเงินจำนวนเงิน 3,000 บาท มาหักกับค่าน้ำยาย้อมผมและค่าน้ำยาดัดผมและค่าใช้จ่ายอื่นๆที่ต้องเสียไปจากการต้องทำผมก่อน หักแล้วเหลือเป็นเงินจำนวนเท่าใดก็จะถือเป็นค่าสินไหมทดแทนที่ผู้รับจ้างจะได้รับ ซึ่งหากค่าใช้จ่ายต่างๆที่ไม่ต้องเสียไปจากการทำผมเป็นเงินทั้งสิ้น 1,000 บาท ผู้รับจ้างก็จะได้รับค่าสินไหมทดแทนจากการเลิกสัญญาครั้งนี้เป็นเงินจำนวน 2,000 บาท โดยถือว่าเป็นกำไรที่ผู้รับจ้างควรจะได้หากได้มีการปฏิบัติตามสัญญา

จนครบถ้วน อย่างไรก็ตามหากในระหว่างเวลาที่ผู้ว่าจ้างยกเลิกนัดนั้น ที่ร้านทำผมมีลูกค้าเข้ามาในร้านเพื่อต้องการให้ช่างย้อมและตัดสีผมเช่นเดียวกันในราคา 3,000 แต่ช่างปฏิเสธไม่รับทำทั้งๆที่ตนก็ว่างอยู่ กรณีเช่นนี้ถือว่าผู้รับจ้างไม่สุจริตไม่บรรเทาความเสียหายให้แก่ผู้ว่าจ้างขวยโอกาสจากการที่ผู้ว่าจ้างเลิกสัญญาตามมาตรา 605 แล้วใช้สิทธิในการเรียกค่าสินไหมทดแทน ฉะนั้นในกรณีนี้ผู้เขียนเห็นว่าผู้รับจ้างจะเรียกค่าสินไหมทดแทนจากการที่ผู้ว่าจ้างเลิกสัญญาครั้งนี้ไม่ได้เลย เพราะถือว่าผู้รับจ้างมีส่วนผิดอยู่ด้วยที่ไม่ช่วยผู้ว่าจ้างในการบรรเทาความเสียหาย ตามมาตรา 223

“ค่าสินไหมทดแทน” ตามมาตรา 605 จึงได้แก่ ค่าแรงงานที่ผู้รับจ้างได้ทำไปตามสัดส่วนของงาน ค่าจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ต่างๆเพื่อใช้ในการทำงาน เช่น ในงานก่อสร้าง ก็อาจจะ เป็น ไม้ ทินเนอร์ กระดาษทราย แปรงที่ใช้ทา ปูน ทราย อิฐ บ้านพักคนงานชั่วคราว และ ค่าใช้จ่ายต่างๆที่เกิดขึ้นเพื่อจะได้มีการปฏิบัติตามสัญญาได้ เช่น ค่าเช่าบ้านพักของผู้รับจ้างแถวสถานที่ทำงานเพื่อคุมงานได้อย่างทั่วถึง หรือถ้าเป็นการจ้างตัดเสื้อ อุปกรณ์ที่ต้องไปจัดเตรียม ก็ อาจจะเป็น ผ้าชนิดที่ผู้ว่าจ้างระบุไว้ ชิบ ลูกไม้ เป็นต้น และรวมถึงกำไรด้วยเพราะเป็นค่าเสียหายที่เกิดจากพฤติการณ์พิเศษที่บุคคลทั่วไปสามารถคาดเห็นได้ตามหลักของการทำงานบริการที่ผู้รับจ้างทำงานก็เพื่อจะได้รับผลกำไรที่ได้จากการทำงาน ซึ่งผลกำไรนี้จะได้น้อยเพียงใดก็ขึ้นอยู่กับความเสียหายและการนำสืบของผู้รับจ้างดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้น และเมื่อเลิกสัญญาแล้วหากผู้รับจ้างยังต้องดำเนินการอย่างไรให้กับผู้ว่าจ้างอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญาอีก หากมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นมาตรงส่วนนี้ ผู้รับจ้างก็สามารถเรียกจากผู้ว่าจ้างได้เช่นกัน เช่น การนำดินมาถมเพื่อให้พื้นที่กลับคืนเหมือนเดิม หากต้องไปดำเนินการซื้อดินมาถม ผู้ว่าจ้างก็ต้องจ่ายค่าแรงและค่าดินที่นำมาถมด้วย หรือรถถอนป่าโฆษณาที่มีติดตั้งไปบ้างแล้วออกจากพื้นที่ เมื่อผู้รับจ้างได้รถถอนไปแล้ว ผู้รับจ้างก็มีสิทธิเรียกค่าแรงตรงส่วนนี้ได้ หรือการจ้างคนให้ย้ายบ้านจันออกจากสถานที่ก่อสร้าง ค่าจ้างรถขนย้าย ผู้รับจ้างสามารถเรียกค่าจ้างหรือค่าเช่ารถขนย้ายจากผู้ว่าจ้างได้ ซึ่งค่าใช้จ่ายตรงส่วนนี้ผู้รับจ้างไม่ต้องรับผิดชอบ เนื่องจากการเลิกสัญญาตามมาตรา 605 เป็นการเลิกโดยที่ผู้รับจ้างไม่ได้มีส่วนผิด ผู้รับจ้างจึงไม่ต้องรับผิดชอบต่อค่าใช้จ่ายในส่วนนี้ ส่วนค่าใช้จ่ายที่ไกลกว่าเหตุไม่เกี่ยวเนื่องกับการเลิกสัญญา ค่าเสียหายที่วิญญูชนทั่วไปคาดหมายไม่ได้ ไม่อยู่ในขอบเขตของค่าสินไหมทดแทนตามมาตรา 605 ผู้รับจ้างจึงไม่สามารถเรียกร้องจากผู้ว่าจ้างได้ ส่วนค่าเสียหายในทางชื่อเสียง ค่าขาดประโยชน์ในทางการค้า หากผู้รับจ้างสามารถพิสูจน์ให้เห็นได้แน่นอนถึงความเสียหายว่าเป็นผลอันเนื่องมาจากการเลิกสัญญา และเป็นเรื่องที่ไม่ไกลเกินกว่าเหตุ ผู้รับจ้างก็สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทนจากผู้ว่าจ้างได้ ถึงความคาดหวังในอนาคตที่ยัง

ไม่เกิดขึ้นแต่สามารถพิสูจน์ให้เห็นได้แน่นอนว่าตนเสียหายจากการเลิกสัญญาครั้งนี้ อย่างไรก็ตาม แม้จะมีสิทธิเรียกค่าสินไหมทดแทน แต่ค่าสินไหมทดแทนนี้จะต้องไม่เกินสินจ้างที่ได้กำหนดไว้ในสัญญาด้วย

3.4. กรณีที่ไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทน

3.4.1. กรณีที่ไม่เกิดความเสียหาย

การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนนี้ เมื่อมีการเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ผู้ว่าจ้างจะต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่ผู้รับจ้าง ซึ่งเรื่องการค้าขายค่านสินไหมทดแทนตามมาตรา 605 นี้จะต้องนำหลักทั่วไปมาใช้ตามมาตรา 222 มาใช้บังคับ⁷¹ เนื่องจากบทบัญญัติมาตรา 605 ไม่ได้วางหลักเกณฑ์ไว้ชัดเจน หลักการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนจะมีการชดใช้ก็ต่อเมื่อต้องเกิดความเสียหายขึ้นจริง ถ้าไม่เกิดความเสียหายลูกหนี้ก็ไม่จำเป็นต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน ดังนั้นการเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ หากไม่มีความเสียหายเกิดขึ้นแก่ผู้รับจ้าง ผู้ว่าจ้างก็ไม่จำเป็นต้องชดใช้ค่าเสียหายแก่ผู้รับจ้าง จึงเกิดปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อมาว่า การเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ จะมีกรณีที่ไม่เกิดความเสียหายต่อผู้รับจ้างหรือไม่

หากพิจารณาในกรณีทั่วไปแล้ว การเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ เมื่อผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้วย่อมเกิดความเสียหายแก่ผู้รับจ้างเสมอ สิ่งที่เห็นได้ชัดเจนที่สุด ก็คือ ผู้รับจ้างขาดกำไรอันควรได้รับจากการที่ได้ปฏิบัติตามสัญญา อย่างไรก็ตามในประเด็นนี้ผู้เขียนเห็นว่าการเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ อาจมีกรณีที่ไม่เกิดความเสียหายต่อผู้รับจ้างได้เช่นกัน แต่ก็เป็นเรื่องที่เป็นข้อยกเว้นซึ่งจะต้องพิจารณาจากพฤติการณ์เป็นกรณีๆไป

ตัวอย่างเช่น กรณีที่นัดหมอพันธ์เพื่ออุดฟันแล้ว ปรากฏว่าพอถึงวันที่กำหนดผู้ว่าจ้างได้โทรไปเลื่อนนัดว่าตนไม่ประสงค์จะทำฟันที่ร้านแล้ว กรณีเช่นนี้ถือว่าการหมอพันธ์ได้รับความเสียหายจากเลื่อนการนัดหมายของผู้ว่าจ้าง เนื่องจากมีลูกค้ารายอื่นต้องการทำฟันในเวลาเดียวกับที่ผู้ว่าจ้างนัดหมายเช่นกัน แต่หมอพันธ์ปฏิเสธทำให้หมอพันธ์ผู้นั้นขาดรายได้จากลูกค้าคนนั้น และต่อมาก็ได้รับการปฏิเสธนัดจากผู้ว่าจ้างอีก ทำให้หมอพันธ์ขาดรายได้จากการปฏิเสธนัดของลูกค้าคนนั้น และจากผู้ว่าจ้าง ซึ่งกรณีนี้ผู้ว่าจ้างจะต้องรับผิดชอบความเสียหายของหมอพันธ์จากการเลื่อนนัด

⁷¹ สอน์ กังสนารักษ์, อ้างแล้ว *เชิงอรรถที่ 11*, น.78 .

ครั้งนี้⁷² เพราะถือว่าเป็นการใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 แล้ว อย่างไรก็ตามแม้การเลื่อนนัด เพราะไม่ประสงค์จะทำพื้นที่ร้านต่อไปของผู้ว่าจ้างนั้น จะทำให้หมอมพินขาดรายได้จากการทำพื้นที่ ตาม แต่ถ้ามหาว่าในวันและเวลาดังกล่าวนั้นมีลูกค้าเข้ามาในร้านเพื่อจะต้องการทำพื้นที่เช่นกัน หมอมพินจึงได้ทำพื้นที่ให้ลูกค้าที่เข้ามาใหม่ ซึ่งได้ค่ารักษาเท่ากับจำนวนเงินที่จะได้รับจากการรักษา ผู้ว่าจ้างหากผู้ว่าจ้างไม่โทรเลิกนัดไปก่อน เช่นนี้ถือว่าผู้รับจ้างไม่เสียหายแต่อย่างใด ผู้รับจ้างจึงไม่มีสิทธิเรียกค่าเสียหายจากผู้ว่าจ้าง หรือ

กรณีที่ ก. ว่าจ้าง ข. ให้แปลเอกสารจากภาษารัสเซีย เป็นภาษาไทย ซึ่งเมื่อ ก. เดินออกมาจากร้านเพียง 1 นาที ก็เกิดเปลี่ยนใจไม่อยากจะ ข. แปล แล้ว จึงเดินเข้าไปยกเลิก กรณีนี้ ถือได้ว่า ข. เกิดความเสียหายแล้วจากการที่ ก. บอกเลิกสัญญา (ขาดประโยชน์อันควรได้รับจากการที่จะได้แปลสัญญา) แต่ถ้าหากว่าร้านของ ข. นั้น แปลภาษารัสเซียไม่ได้อยู่แล้ว แต่จะต้องไปจ้างช่วงอีกทีหนึ่ง หรือจะต้องส่งงานไปให้บุคคลอื่นทำแทน กรณีเช่นนี้อาจไม่เกิดความเสียหายก็ได้ หากการเอางานไปให้บุคคลอื่นทำต่อ นั้น ก. ไม่ได้คิดค่าหัวคิว เนื่องจากคนที่รับงานไปทำนั้น เป็นเพื่อนที่สนิทกัน จึงไม่หักค่าหัวคิว เป็นต้น เมื่อไม่เกิดความเสียหายผู้รับจ้างก็ไม่มีสิทธิเรียกค่าขาดกำไรได้ เพราะกรณีนี้เป็นเรื่องของผู้รับจ้างไม่ได้รับกำไรแต่อย่างใด เนื่องจากเป็นการส่งผ่านงานให้กับเพื่อนที่แปลภาษารัสเซียได้เท่านั้น หรือ

กรณีที่จ้างให้จัดซ้อดอกไม้บริเวณรอบๆเวทีงาน ต่อมาผู้ว่าจ้างเลิกสัญญาเพราะงานได้ถูกยกเลิกไป เช่นนี้ผู้รับจ้างย่อมเสียหายจากการที่ต้องเตรียมหาซ้อวัสดุอุปกรณ์ที่ต้องมาตกแต่ง แต่ปรากฏว่าถึงแม้ผู้ว่าจ้างไม่เลิกสัญญา ผู้รับจ้างก็ไม่สามารถชำระหนี้ให้กับผู้ว่าจ้างได้ทันภายในเวลาที่กำหนดอยู่ดี เนื่องจากในช่วงเวลาดังกล่าวมีคนจัดงานมากและผู้รับจ้างก็ทำให้ลูกค้าแทบไม่ทันอยู่แล้ว และวัสดุอุปกรณ์ที่ซ้อมาเพื่อเตรียมจัดงานให้ผู้ว่าจ้างก็สามารถจัดให้กับลูกค้าอื่นที่มาจ้างทางร้านให้ทำได้อยู่แล้ว เพราะมีรูปแบบที่ให้จัดในลักษณะเดียวกัน เช่นนี้ถือว่าผู้รับจ้างไม่เสียหายแต่อย่างใดอันเกิดจากการเลิกสัญญา ผู้ว่าจ้างจึงไม่ต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้าง

ปัญหาที่น่าคิดของกรณีทำพื้นที่ คือว่า ถ้าหมอมพินปฏิเสธไม่รับทำพื้นที่กับลูกค้าที่เข้ามาใหม่ เช่นนี้จะดำเนินการอย่างไรบ้าง ผู้ว่าจ้างจะต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนต่อหมอมพินผู้รับจ้างหรือไม่

⁷² ดูหลักเกณฑ์การเรียกค่าสินไหมทดแทนในบทที่ 4 ในส่วนวิเคราะห์เปรียบเทียบ หน้า

ในเรื่องนี้ไม่มีกฎหมายกำหนดไว้ แต่ผู้เขียนเห็นว่าการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของผู้ว่าจ้างตามมาตรา 605 นี้ แม้ผู้รับจ้างจะมีสิทธิได้รับการทดแทนความเสียหายก็ตาม แต่ถ้าในระหว่างที่ผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญาดังกล่าวนั้น ผู้รับจ้างสามารถหารายได้จากการทำงานที่ถูกต้องได้ แต่แก้มละเลยไม่ชวนชวายเป็นบรรเทาความเสียหายที่ตนจะได้รับ ผู้รับจ้างจะต้องถูกลดจำนวนค่าสินไหมทดแทนลง หรืออาจไม่ได้รับการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนเลยก็ได้ ตามมาตรา 223

3.4.2. กรณีที่ผู้รับจ้างไม่สามารถชำระหนี้ได้โดยไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้าง

กรณีที่การชำระหนี้ตกเป็นพันธียโดยไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้าง กฎหมายไม่ได้วางหลักให้สิทธิแก่คู่สัญญาในการเลิกสัญญา โดยมาตรา 219 วรรคหนึ่ง ในเรื่องผลแห่งหนี้บัญญัติแต่เพียงว่า ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้เท่านั้น แต่ไม่ได้ทำให้มูลหนี้อันเกิดจากสัญญานั้นระงับไป สัญญาจึงยังคงอยู่ไม่ได้ระงับไปด้วย หนี้ก็ยังคงอยู่เพียงแต่ก่อให้เกิดสิทธิแก่ลูกหนี้ที่จะปฏิเสธไม่ชำระหนี้ได้เท่านั้น ซึ่งหากผู้ว่าจ้างยังไม่ได้ชำระสินจ้างล่วงหน้าให้แก่ผู้รับจ้าง ก็คงไม่มีปัญหาในการเรียกร้องสินจ้างคืน ปัญหาจึงเกิดขึ้นว่า หากผู้รับจ้างได้รับชำระหนี้ไปแล้ว แต่ผู้รับจ้างไม่สามารถชำระหนี้ตอบแทนได้โดยไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้าง และผู้รับจ้างก็ไม่ยอมคืนสินจ้างที่ได้รับไปแล้ว เช่นนี้ผู้ว่าจ้างจะสามารถใช้สิทธิในการเรียกเงินที่ได้ชำระไปแล้วคืนได้อย่างไร ผู้ว่าจ้างสามารถใช้สิทธิเลิกสัญญาในกรณีนี้ได้หรือไม่ เช่น นาย ก. จ้าง นาย ข. วาดภาพเหมือน แต่ปรากฏก่อนวันที่จะลงมือวาดภาพ นาย ข. ได้ถูก นาย ค. ขับรถอย่างประมาทพุ่งชน นาย ข. ได้รับบาดเจ็บสาหัสถึงขั้นต้องตัดแขน กรณีเช่นนี้เมื่อ นาย ข. แขนหักแล้ว จึงไม่สามารถวาดภาพให้แก่ นาย ก. ได้ ดังนั้นเงินที่ นาย ก. ได้ชำระไปแล้ว นาย ข. ต้องคืนแก่นาย ก. หรือไม่ เนื่องจาก นาย ข. ไม่ได้ชำระหนี้ตอบแทนให้แก่ นาย ก. และหาก นาย ข. ไม่ยอมคืนเงินจำนวนดังกล่าว นาย ก. จะเรียกร้องเงินคืนได้อย่างไรบ้างโดยอาศัยบทบัญญัติมาตราใด

ในเรื่องนี้ไม่มีบทบัญญัติกฎหมายวางหลักเกณฑ์ไว้ แต่จากการศึกษาคำพิพากษาศาลฎีกาและตำรากฎหมายต่างๆ แล้วสามารถแบ่งแยกความเห็นได้ออกเป็น 2 แนว คือ

แนวที่ 1 เห็นว่า กรณีที่การชำระหนี้ตกเป็นพันธียโดยไม่ได้เกิดจากความผิดของฝ่ายใด กฎหมายวางหลักไว้ว่า ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้ ตามมาตรา 219 วรรคหนึ่ง แต่ขณะเดียวกันเขาก็มีสิทธิจะขอรับชำระหนี้ตอบแทนจากอีกฝ่ายไม่ เพราะอีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่มีส่วนผิดเหมือนกัน ทั้งนี้เป็นไปตามมาตรา 372 วรรคหนึ่ง ดังนั้นในกรณีที่ผู้รับจ้างได้รับชำระหนี้ล่วงหน้ามาแล้ว แต่ไม่สามารถชำระหนี้ตอบแทนให้แก่ผู้ว่าจ้างได้ เนื่องจากการชำระหนี้ตกเป็นพันธีย

วิสัยโดยเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษผู้รับจ้างไม่ได้ ผู้รับจ้างจะต้องส่งมอบสิ่งที่รับมาแล้วคืนให้แก่ผู้ว่าจ้างตามเดิม⁷³ โดยมีได้นำหลักกฎหมายสมควรได้มาใช้บังคับ เพราะถือว่าขณะที่ผู้รับจ้างรับมานั้นมีมูลอันจะอ้างกฎหมาย หรือโดยอาศัยนิติกรรมสัญญาได้ เช่น นาย ก. จ้าง นาย ข. วาดภาพ ปรากฏว่าขณะที่นาย ข. ยังวาดรูปไม่เสร็จนั้นได้มีบุคคลขับรถมาอย่างประมาทเดินเล่อมาชน นาย ข. แขนหักทำให้ไม่สามารถวาดรูปให้นาย ก. ต่อไปได้ เช่นนี้นาย ข. จึงไม่มีสิทธิที่จะได้รับค่าจ้าง เหตุผลเพราะว่าทั้งสองฝ่ายต่างมีหนี้ที่จะต้องกระทำให้แก่กัน คือ ฝ่ายหนึ่งต้องวาดรูปให้ และอีกฝ่ายก็ต้องจ่ายสินจ้างเมื่องานสำเร็จ เมื่อหนี้ของอีกฝ่ายหนึ่งไม่สำเร็จ หนี้อีกฝ่ายก็ไม่ต้องกระทำตอบแทน นี่คือหลักธรรมดาที่ว่า ลูกหนี้ไม่มีสิทธิที่จะรับชำระหนี้ตอบแทนไม่⁷⁴

แนวที่ 2 เห็นว่า กรณีที่การชำระหนี้ไม่ได้กระทำลง เพราะเหตุสุดวิสัยหรือพ้นวิสัยโดยไม่ใช้ความผิดของฝ่ายใด ไม่ถือว่าเป็นการผิดสัญญา แต่กฎหมายให้สิทธิลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้ ตามมาตรา 219 และอีกฝ่ายหนึ่งก็ไม่ต้องชำระหนี้ตอบแทน ตามมาตรา 372 วรรคหนึ่ง ฝ่ายที่รับชำระหนี้ไว้แล้วก็ได้ถือว่ารับไว้โดยปราศมูลอันจะอ้างกฎหมายได้ เพราะมูลแห่งสิทธิที่จะได้รับชำระหนี้มีได้มีได้เป็นขึ้น ตามมาตรา 406 วรรคสอง ดังนั้น เมื่อผู้รับจ้างได้รับสิ่งใดมาจากผู้ว่าจ้างอันเป็นการตอบแทนจากการที่ตนจะได้ชำระหนี้ แต่การชำระหนี้นั้นไม่สามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่สามารถโทษฝ่ายใดได้ ผู้รับจ้างก็เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้ แต่ผู้รับจ้างก็ไม่มีสิทธิที่จะยึดหน่วงสินจ้างที่ผู้ว่าจ้างได้ชำระมาแล้วล่วงหน้า เช่นกัน ผู้ว่าจ้างจึงสามารถเรียกร้องให้ผู้รับจ้างคืนได้ในฐานลามิควรได้⁷⁵ เช่น นายชาติชายตกลงทำสัญญาจ้างนายไทเกอร์ มาสอนตีกอล์ฟเป็นเวลา 1 เดือน ที่จังหวัดภูเก็ต นับตั้งแต่วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. 2545 จนถึง 31 ธันวาคม พ.ศ. 2545 โดยคิดค่าจ้าง 3 ล้านบาท ปรากฏว่าเกิดพายุมรสุมใหญ่ในช่วงเดือนดังกล่าวทำให้คู่สัญญาทั้งสองฝ่ายไม่อาจเรียนกอล์ฟตามที่สัญญากันไว้ได้ ดังนั้นถือว่าการชำระหนี้ตกเป็นพ้นวิสัยโดยไม่ใช้ความผิดของฝ่ายใด ดังนั้นภัยพิบัติติดอยู่กับลูกหนี้ กล่าวคือ นายไทเกอร์ ซึ่งเป็นผู้

⁷³ คำพิพากษาศาลฎีกาที่ 960/2509, เทียบเคียงกับคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 7246/2538 และคำพิพากษาศาลฎีกาที่ 9241/2539

⁷⁴ อักษราทร จุฬารัตน, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา, (กรุงเทพมหานคร: มิตรนราการพิมพ์, 2531), น. 149 - 150.

⁷⁵ ดูโพธิ์ตร ปุณฺณพันธ์, คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ลักษณะจัดการงานนอกสั่ง และลามิควรได้, พิมพ์ครั้งที่ 6 (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์นิติบรรณการ, 2547), น. 82 ; ดูอรรษา สิงห์สงบ, กฎหมายว่าด้วยสัญญา, (กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์วิญญูชน, 2546), น. 135 ; ดูโสภณ รัตนกร, อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 23, น. 117.

รับจ้างสอนนั้นไม่ต้องสอนกอล์ฟให้นายชาติชายแต่อย่างใด แต่นายไทเกอร์ เองก็ไม่มีสิทธิจะเรียกเงินค่าสอนจากนายชาติชายได้ ตามมาตรา 372 วรรคหนึ่ง และถ้าหากปรากฏว่านายชาติชายได้ชำระเงินค่าจ้างจำนวน 3 ล้านบาท ให้แก่นายไทเกอร์ ไปล่วงหน้าแล้ว นายชาติชายก็มีสิทธิเรียกเงินจำนวนดังกล่าวคืนได้ในฐานะลามิควรได้ ตามมาตรา 406 วรรคสอง

ส่วนผู้เขียนนั้น เห็นด้วยกับความเห็นแรก เพราะในขณะที่ผู้รับจ้างได้รับสิ่งใดมา ผู้รับจ้างรับมาโดยมีมูลที่จะอ้างตามสัญญาได้ สิ่งใดที่รับมาจึงไม่เป็นลามิควรได้ และถ้าหากนำหลักเรื่องลามิควรได้มาใช้บังคับก็จะเป็นธรรมต่อผู้ว่าจ้างด้วย กล่าวคือ หากผู้รับจ้างอ้างว่าทรัพย์สินที่ตนรับไว้เป็นการรับไว้โดยสุจริต ตามมาตรา 412 ผู้รับจ้างก็จะคืนเท่าที่เหลืออยู่เท่านั้นหรืออาจไม่ต้องคืนเลยก็ได้ถ้าทรัพย์สินนั้นได้หายไปหรือใช้หมดไปแล้ว ดังนั้นในเรื่องการคืนทรัพย์สินตามสัญญาจ้างทำของนี้ ผู้เขียนจึงเห็นว่าสิ่งใดที่ผู้รับจ้างรับมาล่วงหน้าแล้วจากผู้ว่าจ้าง เมื่อผู้รับจ้างไม่สามารถชำระหนี้ให้แก่ผู้ว่าจ้างได้ ผู้รับจ้างก็ไม่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ตอบแทนจากผู้ว่าจ้าง เช่นกัน ตามมาตรา 372 วรรคหนึ่ง⁷⁶

ปัญหาที่ต้องพิจารณาก็คือว่า การชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยอันจะโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้นั้น กฎหมายให้ลูกหนี้มีสิทธิปฏิเสธไม่ต้องชำระหนี้เท่านั้น แต่การพันธวิสัยในกรณีนี้ไม่ได้ทำให้สัญญาจะงับไปด้วย จึงเกิดปัญหาว่า หากเป็นกรณีที่มีการชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยโดยไม่สามารถโทษฝ่ายใดได้ หากเจ้าหนี้ต้องการใช้สิทธิเลิกสัญญาจะสามารถเลิกสัญญาได้ตามบทบัญญัติมาตราใด

ในการใช้สิทธิเลิกสัญญานั้นคู่สัญญาจะมีสิทธิก็ต่อเมื่อมีสิทธิตามที่กฎหมายหรือมีข้อสัญญากำหนดไว้ เมื่อไม่มีกฎหมายหรือข้อกำหนดในสัญญาให้สิทธิเลิกสัญญาคู่สัญญาก็จะใช้สิทธิเลิกสัญญาไม่ได้ ซึ่งกรณีที่การชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยอันจะโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้นั้น มาตรา 219 วรรคหนึ่ง กำหนดแต่เพียงว่า ลูกหนี้เป็นอันหลุดพ้นจากการชำระหนี้ ไม่ได้กล่าวถึงสิทธิของเจ้าหนี้และไม่ได้ให้สิทธิเจ้าหนี้ในการเลิกสัญญา ดังนั้นถ้าเจ้าหนี้ต้องการใช้สิทธิเลิกสัญญาจะดำเนินการตามมาตราใดบ้าง สามารถใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ได้หรือไม่

มาตรา 605 นี้ไม่ได้วางหลักเกณฑ์ในการใช้สิทธิเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้างว่าจะต้องเป็นกรณีใดบ้าง เพียงแต่วางหลักว่า ถ้าการงานที่จ้างยังไม่เสร็จอยู่ตราบใด ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาได้เสมอไม่ว่าผู้รับจ้างจะกระทำผิดสัญญาหรือไม่ได้ทำผิดสัญญาก็ตาม แต่ต้องชดใช้ค่าสินไหม

⁷⁶มาตรา 372 วรรคหนึ่ง บัญญัติว่า “ นอกจากกรณีที่กล่าวไว้ในสองมาตราก่อน ถ้าการชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยเพราะเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งอันจะโทษฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดก็ไม่ได้ใช้ ท่านว่าลูกหนี้หาสิทธิจะรับชำระหนี้ตอบแทนไม่ “

ทดแทนอันเกิดจากการเลิกสัญญา นั้น ซึ่งการชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยอันจะโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งไม่ได้ ก็ถือว่าผู้รับจ้างยังไม่สามารถชำระหนี้ให้แก่ผู้ว่าจ้างได้ การงานที่จ้างจึงยังไม่สำเร็จ ผู้ว่าจ้างจึงอาจเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ได้ แต่การเลิกสัญญาตามมาตรา นี้กฎหมายได้กำหนดหลักเกณฑ์ไว้เป็นพิเศษกว่าบทบัญญัติอื่นที่ว่า เมื่อผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ผู้ว่าจ้างจำต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้างอันเกิดจากการเลิกสัญญาด้วย ดังนั้นหากผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 นี้ ผู้ว่าจ้างก็ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการเลิกสัญญาด้วย แต่โดยที่การเลิกสัญญาเพราะการชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยอันจะโทษฝ่ายใดไม่ได้ นั้น การที่จะให้ผู้ว่าจ้างมารับผิดชอบในการชดใช้ค่าสินไหมทดแทนอันเกิดจากการเลิกสัญญา ทั้งที่ผู้รับจ้างก็ไม่สามารถชำระหนี้ได้นั้น คงไม่เป็นธรรมต่อผู้ว่าจ้างมากนัก

ดังนั้น หากผู้ว่าจ้างต้องการเลิกสัญญาจะสามารถเลิกสัญญาตามมาตรา 387 ได้หรือไม่ โดยใช้หลักการตีความสัญญาว่าเมื่อผู้รับจ้างไม่ชำระหนี้ผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาได้ ในเรื่องนี้ผู้เขียนเห็นว่า การเลิกสัญญาเพราะลูกหนี้ไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 387 นั้นไม่สอดคล้องกับมาตรา 219 กล่าวคือ การเลิกสัญญาตามมาตรา 387 นี้ ผู้รับจ้างยังมีหน้าที่ชำระหนี้อยู่ และผู้ว่าจ้างจะต้องกำหนดเวลาให้ผู้รับจ้างชำระหนี้ให้ถูกต้องก่อน หากยังไม่ชำระหนี้ก็จึงจะสามารถบอกเลิกสัญญาได้ ส่วนตามมาตรา 219 นั้นเป็นเรื่องที่ผู้รับจ้างหลุดพ้นจากการชำระหนี้ เนื่องจากชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยโดยไม่สามารถโทษผู้รับจ้างได้ ผู้รับจ้างจึงอ้างได้ว่าตนไม่มีหน้าที่ที่จะต้องชำระหนี้ตามที่กฎหมายกำหนดไว้ ฉะนั้นตามปัญหาที่จึงนำหลักของมาตรา 387 มาใช้ไม่ได้เช่นกัน

อย่างไรก็ตามในกรณีที่การชำระหนี้ตกเป็นพันธวิสัยโดยไม่สามารถโทษฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้ แม้มาตรา 219 จะกล่าวถึงเฉพาะฝ่ายของผู้รับจ้างว่าหลุดพ้นจากการชำระหนี้ไม่ได้ กล่าวถึงฝ่ายผู้ว่าจ้างด้วยก็ตาม แต่ถ้าเป็นหนี้ตามสัญญาต่างตอบแทนก็ย่อมหมายถึงผู้ว่าจ้างหลุดพ้นจากการชำระหนี้ตอบแทนไปด้วยในตัว เพราะเมื่อผู้รับจ้างไม่ชำระหนี้ ผู้รับจ้างก็ไม่มีสิทธิได้รับชำระหนี้ตอบแทนไปด้วยตามหลักสัญญาต่างตอบแทน ผู้เขียนจึงเห็นว่าไม่มีความจำเป็นอย่างไรที่ผู้ว่าจ้างต้องใช้สิทธิเลิกสัญญาอีก เพราะวัตถุประสงค์ในการที่ต้องการเลิกสัญญาก็เนื่องมาจากต้องการระงับความผูกพันในหนี้ตามสัญญา เมื่อหนี้ของทั้งสองฝ่ายต่างไม่ต้องชำระตอบแทนกันตามกฎหมายแล้ว ตามมาตรา 372 วรรคหนึ่ง จึงไม่มีความจำเป็นที่จะต้องเลิกสัญญากันอีก แต่ปัญหาที่จะเกิดขึ้นตามมาก็คือว่า หากผู้ว่าจ้างมีการส่งมอบสินจ้างที่เป็นเงินตราให้แก่ผู้รับจ้างไปก่อนล่วงหน้าเพื่อตอบแทนการปฏิบัติตามสัญญาผู้ว่าจ้างจะสามารถเรียกร้องคืนได้อย่างไร กรณีดังกล่าวนี้ได้มีความเห็นในเรื่องการเรียกทรัพย์คืนออกเป็น 2 แนว คือ 1. คืนตามหลักสัญญาต่างตอบแทน มาตรา 372 หรือ 2. คืนตามหลักลามาภิควรรได้ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าควรใช้ระบบการคืนกัน

ตามมาตรา 372 วรรคหนึ่งไม่ควรนำหลักลามิควรรได้มาใช้เพราะจะไม่เป็นธรรมกับฝ่ายผู้ว่าจ้าง หากผู้รับจ้างกล่าวอ้างว่าเป็นการรับไว้โดยสุจริตตามมาตรา 412 ซึ่งผู้รับจ้างก็จะคืนเท่าที่เหลืออยู่ หรือไม่ต้องคืนเลยหากทรัพย์สินสูญหายหรือใช้หมดไปแล้ว แต่บทบัญญัติมาตรา 372 ไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์เรื่องการคืนทรัพย์สินอย่างชัดเจน และไม่ได้กำหนดหลักเกณฑ์ว่าการคืนสินจ้างที่เป็นเงินตราว่าจะต้องคืนในลักษณะใด การคืนนี้ต้องเสียดอกเบี้ยหรือไม่ และกรณีดังกล่าวก็ไม่สามารถนำหลักเจ้าของกรรมสิทธิ์ตามมาตรา 1336 มาใช้บังคับได้ เนื่องจากเงินตรานั้นเป็นสิ่งหามทรัพย์เมื่อส่งมอบให้แก่ผู้รับจ้างไปแล้วกรรมสิทธิ์ในเงินย่อมโอนไปยังผู้รับจ้างทันที เมื่อผู้รับจ้างไม่ปฏิบัติตามสัญญา ผู้ว่าจ้างก็ไม่สามารถเรียกเงินที่ได้ชำระไปแล้วคืนจากผู้รับจ้างตามหลักมาตรา 1336 ได้ เช่น จ้างเขียนพินัยกรรม 100,000 บาท ส่งมอบเงินไปแล้ว ก่อนที่จะส่งมอบงานผู้รับจ้างถูกรถชนโดยไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้างและกลายเป็นคนพิการ ผู้รับจ้างรับสภาพตนเองไม่ได้จึงกลายเป็นคนวิกลจริต กรณีเช่นนี้ถือว่าการชำระหนี้กลายเป็นพันธัสัยโดยไม่สามารถโทษฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ ส่วนเงินที่ได้ชำระไปแล้วก็ไม่สามารถเรียกคืนตามมาตรา 1336 ได้ ดังนั้นเพื่อไม่ให้เกิดปัญหาการปรับใช้และการตีความเป็น 2 แนวทาง ผู้เขียนจึงเห็นว่าการจะมีการบัญญัติหลักเกณฑ์เพิ่มเติมเกี่ยวกับการเลิกสัญญาไว้โดยเฉพาะในส่วนลักษณะของจ้างทำของกรณีที่มีการชำระหนี้ตกเป็นวิสัยโดยไม่สามารถโทษฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดได้ เพราะเมื่อเลิกสัญญาแล้วสามารถนำหลักเกณฑ์เรื่องการกลับคืนสู่ฐานะเดิมมาใช้บังคับได้ เงินตราที่คู่สัญญาได้ส่งมอบให้แก่กันก็ต้องส่งมอบคืนก็จะทำให้ไม่เกิดปัญหาในเรื่องการคืนทรัพย์สินว่าจะต้องคืนในลักษณะใด⁷⁷

4. การตกลงยกเว้นสิทธิและผลของการเลิกสัญญา

4.1. คู่สัญญาตกลงยกเว้นสิทธิในการเลิกสัญญา

ในการทำสัญญาจ้างทำของ โดยเฉพาะงานก่อสร้างที่เป็นโครงการขนาดใหญ่ใช้ระยะเวลาการทำงานเป็นเวลานาน บางทีอาจมีปัญหาก่อให้เกิดความล่าช้าไปบ้างซึ่งอาจเกิดจากสภาพดินฟ้าอากาศ จำนวนคนงานที่ลดลง สถานที่ที่ต้องมีการปรับพื้นที่ก่อนทำการ

⁷⁷ ดูข้อเสนอแก้ไขบทบัญญัติมาตรานี้ในบทที่ 5 ในส่วนของข้อเสนอเพิ่มเติมแก้ไข บทบัญญัติกฎหมาย หน้า 230-231

ก่อสร้าง ทำให้งานไม่เสร็จภายในระยะเวลาที่กำหนด การที่จะให้ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาตามที่กฎหมายกำหนด อาจทำให้ผู้รับจ้างเสียหายในทางชื่อเสียง เสียเวลา เสียเงินทอง และความคาดหวังที่จะได้กำไรจากงานที่รับทำได้ ซึ่งในบางกรณีการไม่ชำระหนี้ของผู้รับจ้างอาจไม่ได้เกิดจากความผิดของผู้รับจ้างเองก็ได้ ผู้รับจ้างจึงต้องการมีหลักประกันว่า หากตนได้เข้าทำสัญญาแล้วตนจะได้ปฏิบัติตามสัญญาจนกระทั่งงานสำเร็จ ผู้รับจ้างจึงอาจขอเพิ่มข้อตกลงในสัญญาว่า แม้ตนจะได้ประพฤติดังสัญญาไปบ้างอันจะทำให้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญาตามกฎหมาย หรือในกรณีมาตรา 605 ที่ให้สิทธิแก่ผู้ว่าจ้างในการเลิกสัญญาโดยอิสระแม้ผู้รับจ้างจะไม่ได้กระทำผิด ผู้ว่าจ้างก็ไม่สามารถใช้สิทธิตามที่กฎหมายกำหนดได้ และในขณะเดียวกันการที่ผู้รับจ้างรับงานมาทำก็เพื่อต้องการทำงานให้เสร็จและได้รับเงินจ้างเต็มจำนวน ถ้าหากผู้ว่าจ้างยังคงมีสิทธิในการเลิกสัญญาฝ่ายเดียวได้อยู่ก็จะทำให้การทำงานของผู้รับจ้างไม่มีความแน่นอน ทำงานอย่างกังวลว่าตนจะถูกเลิกสัญญาจากผู้ว่าจ้างเมื่อใด จะสามารถทำงานได้ไปจนถึงงานเสร็จหรือไม่ ซึ่งจะมีผลกระทบไปถึงเงินจ้างที่คาดหวังไว้ และความเชื่อถือในวงธุรกิจ ดังนั้นเพื่อให้เกิดความแน่นอนว่าผู้ว่าจ้างจะไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยฝ่ายเดียว ผู้รับจ้างจึงได้ข้อตกลงยกเว้นสิทธิของผู้ว่าจ้างในการเลิกสัญญาไว้

เหตุผลที่ผู้ว่าจ้างยอมตกลงยกเว้นการใช้สิทธิเลิกสัญญานี้ อาจเป็นเพราะผู้ว่าจ้างไม่ได้เป็นผู้ประกอบธุรกิจอยู่เป็นประจำทำให้ไม่สามารถรู้ได้ว่าการตกลงในลักษณะเช่นนี้อาจทำให้ตนเสียเปรียบได้ นอกจากนี้อาจเป็นเพราะขาดความรู้ความเข้าใจทางด้านสัญญา ไม่อ่านให้ละเอียดรอบคอบเพราะคิดว่าไม่มีปัญหาอะไร หรือขาดความรู้ทางด้านกฎหมาย ทำให้ตกอยู่ในฐานะที่ด้อยกว่าถูกบุคคลที่ประกอบธุรกิจเป็นประจำและมีประสบการณ์ที่สูงกว่าเอาเปรียบได้ เช่น ในการตกลงทำสัญญาจ้างก่อสร้างในโครงการบ้านจัดสรร สัญญามักจะเป็นรูปแบบสำเร็จรูปเลย ซึ่งเมื่อคู่สัญญาเข้าทำสัญญาอาจไม่ได้อ่านอย่างละเอียด หรือแม้จะอ่านแล้วก็ตามแต่ตัวอักษรที่อยู่ในสัญญาบางทีก็พิมพ์ตัวเล็กมากทำให้ไม่ได้สังเกตเห็นว่ามีข้อตกลงยกเว้นเช่นนี้อยู่ เป็นต้น หรือการที่ผู้ว่าจ้างยอมตกลงด้วยอาจเป็นเพราะว่าไม่มีทางเลือก กล่าวคือ งานรับจ้างลักษณะเช่นนี้อาจจะไม่มีคู่แข่งทางการค้า มีแต่คนนี้เท่านั้นที่ทำได้ เช่น คุณเอารถยี่ห้อโรสลอยด์ไปซ่อมที่อู่ ปรากฏว่ามีอู่เดียวในประเทศไทยเท่านั้นที่รับซ่อม เลยต้องเลือกอู่นี้ ดังนั้นการที่ผู้รับจ้างให้ทำสัญญาเพื่อตกลงยกเว้นว่าจะไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญา ผู้ว่าจ้างก็จำต้องยอมตกลงเพราะไม่สามารถนำรถไปซ่อมที่อื่นได้ ซึ่งการที่ผู้รับจ้างต้องให้ตกลงยกเว้นว่าจะไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญาก่อน เพราะว่าการซ่อมดังกล่าวจะต้องส่งอะไหล่มาจากเมืองนอก ซึ่งถ้าหากไม่มีการตกลงยกเว้นไว้ก่อน เมื่อสินค้าส่งเข้ามาแล้วผู้ว่าจ้างเกิดเลิกสัญญา อะไหล่ดังกล่าวก็ไม่สามารถนำไปใช้กับรถคันอื่นได้ ผู้รับจ้างก็จะ

เสียหายเป็นอย่างมาก หรืออาจจะเป็นเพราะระบบการทำงานของบริษัทนี้มีความปลอดภัยดีและมีความเชี่ยวชาญในการทำงานด้านนี้โดยเฉพาะ เช่น การจ้างชุดเจาะอุโมงค์ บริษัทนี้มีระบบการทำงานและอุปกรณ์ที่ทันสมัย เน้นความปลอดภัยกว่าบริษัทอื่น เมื่อคำนึงถึงผลระยะยาวและไม่ให้เกิดปัญหาตามมา การจ้างบริษัทนี้น่าจะดีกว่า ผู้ว่าจ้างจึงยอมตกลงไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญา เป็นต้น

เมื่อคู่สัญญายอมตกลงยกเว้นต่อกันแล้วก็ต้องมาดูว่าข้อตกลงที่คู่สัญญาตกลงนั้น ต้องห้ามตามที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ ซึ่งตามหลักเสรีภาพและหลักความศักดิ์สิทธิ์ของการแสดงเจตนา คู่สัญญามีเสรีภาพในการทำสัญญาก่อนผลผูกพันได้ตามความสมัครใจ หากกฎหมายนั้นไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ความสงบเรียบร้อยของประชาชน หมายถึง ข้อห้ามซึ่งบังคับแก่เอกชน เป็นการแสดงให้เห็นว่าสังคมอยู่เหนือเอกชน หรือประโยชน์โดยทั่วไปของประเทศชาติและสังคม อาจจะเป็นเรื่องปกป้องรักษาสถาบันของสังคม อันได้แก่ รัฐ ครอบครัว และตัวเอกชน หรือปกป้องรักษาระบบเศรษฐกิจของสังคมโดยส่วนรวม⁷⁸ ปัญหาใดกระทบเตือนถึงความสงบสุขของประชาชนและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของบ้านเมืองโดยทั่วไป (คำพิพากษาฎีกาที่ 914/2513 และ 5848/2539) หรือถ้าเรื่องใดที่มีกฎหมายห้ามไว้ถ้าฝ่าฝืนมีโทษทางอาญา (คำพิพากษาฎีกาที่ 125/2506) กรณีเหล่านี้ถือว่าเป็นเรื่องเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยทั้งสิ้น

ศีลธรรมอันดีของประชาชน หมายถึง ทัศนคติโดยทั่วไปทางจริยธรรมของสังคม ซึ่งต้องพิจารณาตามกาลเทศะ เพราะทัศนคติดังกล่าวนี้ย่อมจะแตกต่างและสามารถแปรเปลี่ยนไปได้แล้วแต่ท้องถิ่นและกาลเวลา⁷⁹

บุคคลทุกคนย่อมมีเสรีภาพในการแสดงเจตนาได้ ดังที่ อัดัม สมิทท์ กล่าวไว้ว่า “บุคคลทุกคนควรมีอิสระในการจัดการผลประโยชน์ของตนเองด้วยวิถีทางของตนเอง (every man should be free to pursue his own interest in his own way) เป็นหน้าที่ของกฎหมายที่จะต้องให้ความเป็นผลต่อเจตนาของคู่สัญญา และมีการจำกัดเสรีภาพในการทำสัญญาที่น้อยที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้ ” นอกจากนี้บทบัญญัติมาตรา 151 ยังได้ยืนยันหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนาใหม่อีกว่า “ การใดเป็นการแตกต่างกับบทบัญญัติของกฎหมาย ถ้ามิใช่กฎหมายอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชนการนั้นไม่เป็นโมฆะ ” จึงกล่าวได้ว่าคู่สัญญามีเสรีภาพ

⁷⁸ วิจารณ์ จันทโชติ, “ วัตถุประสงค์ของนิติกรรม : ศึกษาในเชิงประวัติศาสตร์ และเปรียบเทียบ, ” (วิทยานิพนธ์มหาบัณฑิต คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2531), น.109.

⁷⁹ เฟิ่งอ๋าง, น.110.

ในการแสดงเจตนาได้อย่างเต็มที่ และจะตกลงยกเว้นบทบัญญัติของกฎหมายให้เป็นไปตามความประสงค์ของคู่สัญญาก็ได้ หากการตกลงของคู่สัญญานั้นไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน และเมื่อพิจารณาจากบทบัญญัติมาตรา 593 มาตรา 595 มาตรา 596 และ มาตรา 605 จะพบว่ามาตราดังกล่าวไม่ใช่บทบัญญัติอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้นคู่สัญญาจึงมีสิทธิตกลงว่าจะไม่ใช่สิทธิเลิกสัญญาได้ แม้จะครบองค์ประกอบตามที่กฎหมายบัญญัติไว้ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักเสรีภาพของการแสดงเจตนา และเพื่อให้เกิดความชัดเจนและการทำความเข้าใจ ผู้เขียนจึงขอแยกหัวข้อยกเว้นการใช้สิทธิเลิกสัญญานี้ออกเป็น 2 กรณี คือ กรณีที่ 1. กรณีตกลงยกเว้นการใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 593 มาตรา 595 และมาตรา 596 กับ กรณีที่ 2.กรณีตกลงยกเว้นการใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยอิสระของผู้ว่าจ้าง ตามมาตรา 605

กรณีที่ 1.กรณีตกลงยกเว้นการใช้สิทธิเลิกสัญญากรณีที่มีการไม่ชำระหนี้ตามมาตรา 595 และมาตรา 596 หรือคาดหวังได้แน่นอนว่าจะไม่ชำระหนี้ ตามมาตรา 593

ด้วยบทบัญญัติมาตรา 593 มาตรา 595 และมาตรา 596 ไม่ใช่บทบัญญัติอันเกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาจึงตกลงยกเว้นการใช้สิทธิเลิกสัญญาของผู้ว่าจ้างได้ว่า แม้ผู้รับจ้างจะได้กระทำผิดเข้าองค์ประกอบที่กฎหมายกำหนดก็ตามผู้ว่าจ้างก็ จะไม่ใช่สิทธิเลิกสัญญากับผู้รับจ้าง แต่ข้อตกลงดังกล่าวนี้จะใช้บังคับได้มากน้อยแค่ไหนเพียงใด ต้องพิจารณาถึงพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ด้วย⁸⁰ ถ้าหากเป็นความตกลงที่ทำขึ้นตั้งแต่วันที่ 15 พฤษภาคม 2541 ซึ่งเป็นวันที่พระราชบัญญัติฯ นี้มีผลใช้บังคับ พระราชบัญญัตินี้มีเป้าหมายใหญ่อยู่ที่การแก้ไขปัญหาค่าความไม่เป็นธรรมทางสัญญา “ความไม่เป็นธรรม” คือ การเอาเปรียบคู่สัญญาจนเกิดลักษณะที่ไม่มีความเท่าเทียมเกิดขึ้น โดยพิจารณาจากลักษณะและผลของสัญญานั้นๆ ซึ่งถือเอามาตรฐานที่ว่าเป็นกรณีที่เกินกว่าวิญญูชน

⁸⁰ ที่ต้องนำพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 มาใช้บังคับ เนื่องจากสัญญาจ้างทำของก็ถือเป็นนิติกรรมประเภทหนึ่งที่ระบุไว้ในมาตรา 4 ของพระราชบัญญัติ นี้ กล่าวคือ เป็นสัญญาระหว่างผู้บริโภคร่วมกับผู้ประกอบการค้าหรือวิชาชีพ และมาตรา 6 ของพระราชบัญญัติ ฯ นี้ยังใช้บังคับกับ ข้อตกลงยกเว้น หรือจำกัดความรับผิดชอบของผู้ประกอบการค้า หรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่อง หรือเพื่อการรอนสิทธิในทรัพย์สินที่ส่งมอบให้กับผู้บริโภค ตามสัญญาที่ทำกันระหว่างผู้บริโภคร่วมกับผู้ประกอบการค้าหรือวิชาชีพ ตามมาตรา 6 ว่าถ้าตกลงกันโดยเป็นการเอาเปรียบผู้บริโภคร่วมเป็นอย่างมากข้อตกลงนั้นก็จะใช้บังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมเท่านั้น

จะพึงคาดหมายได้ตามปกติหรือไม่ ไม่ได้เพ่งเล็งที่เจตนาหรือพฤติการณ์ของคู่กรณี เช่น ทำข้อสัญญาที่ตกลงให้ฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งได้เปรียบและอีกฝ่ายหนึ่งรับภาระเกินสมควร หรือกรณีที่ตกลงล่วงหน้าเพื่อจำกัดความรับผิดที่เกิดจากการจงใจ หรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ถ้าข้อตกลงในสัญญามีลักษณะเช่นนี้ก็ถือว่าเป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม

โดยหลักของพระราชบัญญัติฉบับนี้ไม่ได้บัญญัติให้ข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรมต้องตกเป็นโมฆะหรือเสียเปล่าไปทั้งหมด ข้อสัญญาเหล่านี้ยังคงสมบูรณ์ตามกฎหมาย เพียงแต่อาจบังคับกันให้เต็มตามสัญญาที่ไม่เป็นธรรมทั้งหมดไม่ได้ คงบังคับได้เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ทั้งนี้โดยศาลจะเป็นผู้วินิจฉัยว่าแค่ไหนเพียงไร จึงจะเป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี โดยต้องพิเคราะห์ถึงพฤติการณ์ทั้งปวง ประกอบกับความสุจริต อำนาจต่อรอง ฐานะทางเศรษฐกิจ ความรู้ความเข้าใจ ความสันติชัดเจน ความคาดหมาย แนวที่เคยปฏิบัติ ทางเลือกอย่างอื่น และทางได้เสียทุกอย่างของคู่สัญญาตามสภาพที่เป็นจริง ปกติประเพณีของสัญญาชนิดนั้น เวลาและสถานที่ในการทำสัญญาหรือในการปฏิบัติตามสัญญา การรับภาระที่หนักกว่ามากของคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเมื่อเปรียบเทียบกับคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง⁸¹

ปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อมา คือว่าถ้ามีการตกลงยกเว้นความรับผิดในสัญญาแล้ว ต่อมาผู้รับจ้างประพฤติดิตสัญญา หรือมีพฤติการณ์ไม่เหมาะสม เช่น หนายความมีพฤติการณ์แสดงออกอย่างชัดแจ้งว่าไม่มีความระมัดระวังในการทำคดี หรือหมอพันถอนพันผิดซึ่งเพราะใจลอย ทำให้ต้องถอนพันผู้ว่าจ้างเพิ่มเพื่อจะได้ตัดพันได้ หรือกรณีที่ผู้รับจ้างตกเป็นบุคคลล้มละลายทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ กรณีเช่นนี้ผู้ว่าจ้างจะสามารถดำเนินการแก้ไขอย่างไรได้บ้าง

ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 373 วางหลักเกณฑ์เรื่องการตกลงยกเว้นความรับผิดที่ทำได้ล่วงหน้าในสัญญาตกเป็นโมฆะ หากการตกลงยกเว้นเป็นการตกลงเฉพาะในความผิดที่เกิดจากกลฉ้อฉลหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของลูกหนี้

กลฉ้อฉลในการชำระหนี้ คือ การไม่ชำระหนี้ของลูกหนี้ที่เกิดจากการจงใจหรือตั้งใจให้เป็นเช่นนั้น ตั้งใจให้เกิดความเสียหายโดยจงใจ

ประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง คือ การกระทำที่ไม่ใช้ความระมัดระวังเสียเลย หากได้ใช้ความระมัดระวังเพียงเล็กน้อยความเสียหายก็จะไม่เกิดขึ้น และความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงนี้ถือได้เท่ากับเป็นความผิดโดยจงใจเหมือนกัน

⁸¹ ดูรายละเอียดเพิ่มเติมจรัญ ภัคดีธนากุล, “พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ.2540,” อุลพาห, เล่มที่ 1 ปีที่ 45, (มกราคม-มิถุนายน 2541): น.77-154.

มาตรา 373 นี้ใช้เฉพาะกรณีที่เป็นกรตกงยกเว้นความรับผิดของลูกหนี้เท่านั้น ไม่รวมถึงกรณีจำกัดความรับผิด ดังนั้นหากเป็นการจำกัดความรับผิดก็จะนำมาตรานี้มาใช้ไม่ได้ แต่หากความตกลงจำกัดความรับผิดกำหนดขีดความรับผิดน้อยเกินสมควร อาจถือได้ว่ากลายเป็นความตกลงยกเว้นความรับผิดก็ได้⁸² เช่น รับจ้างขนย้ายของให้เพื่อนบ้าน โดยผู้รับจ้างตกลงยกเว้นความรับผิดของตนว่า หากของที่ขนในรถเสียหายผู้รับจ้างรับผิดไม่เกิน 500 บาท ซึ่งสิ่งของที่ขนนั้นเป็นวัตถุโบราณมีมูลค่า 500,000 บาท จะเห็นได้ว่าขีดจำกัดความรับผิดของลูกหนี้ในกรณีนี้เกินสมควร แทบจะไม่แตกต่างอะไรเลยกับความตกลงยกเว้นความรับผิดของลูกหนี้ ดังนั้นจึงควรมีผลเช่นเดียวกับความตกลงยกเว้นความรับผิดตามมาตรา 373 คือ ตกเป็นโมฆะ

นอกจากนี้หากพิจารณาตามมาตรา 8 ของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 จะพบว่า ข้อตกลง ประกาศหรือคำแจ้งความที่ได้ทำไว้ล่วงหน้าหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดหรือผิดสัญญาในความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยของผู้อื่น อันเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ตกลง ผู้ประกาศ ผู้แจ้งความ หรือบุคคลอื่นซึ่งผู้ตกลง ผู้ประกาศ หรือผู้แจ้งความต้องรับผิดด้วย จะนำมาอ้างเป็นข้อยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดไม่ได้ แต่ถ้าเป็นข้อตกลง ประกาศ หรือคำแจ้งความที่ได้ทำไว้ล่วงหน้า หรือจำกัดความรับผิดในกรณีอื่น นอกจากการยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดเพื่อละเมิดหรือผิดสัญญาในความเสียหายต่อชีวิต ร่างกาย หรืออนามัยของผู้อื่นไม่ตกเป็นโมฆะ แต่จะมีผลบังคับได้เท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น แต่มาตรานี้จะไม่นำมาใช้บังคับหากความตกลงใดเป็นโมฆะตามมาตรา 373 แล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องพิจารณาตามความในมาตรา 8 แห่งพระราชบัญญัตินี้อีก เฉพาะกรณีที่⁸³ไม่เป็นโมฆะตามมาตรา 373 เท่านั้น ที่จะต้องมาตรวจสอบด้านความเป็นธรรมตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540

ดังนั้นกรณีตามปัญหาข้างต้น หากทนายความว่าความไม่ดี เนื่องจากไม่ใช่ความระมัดระวังเสียเลย หรือเป็นคนที่ติดสุราเรื้อรังทำให้รูปคดีเสียหาย เช่นนี้แม้จะมีการตกลงยกเว้นว่าไม่ให้ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาก็ตาม แต่ข้อตกลงดังกล่าวเมื่อเข้าใจว่าเป็นการกระทำที่เกิดจากความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรงของผู้รับจ้าง ข้อตกลงผู้รับจ้างทำกับผู้ว่าจ้างก็ไม่มีผลใช้บังคับ คือ ตกเป็นโมฆะ ตามมาตรา 373 ซึ่งกรณีนี้ผู้ว่าจ้างก็ยังสามารถเลิกสัญญาได้อยู่ เพราะ

⁸²จิต เศรษฐบุตร, หลักกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและหนี้, พิมพ์ครั้งที่ 3 แก้ไขเพิ่มเติมโดย จิตติ ติงศภัทย์ (กรุงเทพมหานคร: คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2524), น. 308.

ถ้าหากผู้รับจ้างใส่ใจในรายละเอียดดีเพียงเล็กน้อยหรือไม่เต็มสุราจนขาดสติ การงานก็จะไม่เกิดความผิดพลาด หรือในกรณีที่หมอพั้นถอนพั้นผิดซี่ เพราะใจลอย หากหมอพั้นไม่ประมาณเดินเลื้อยอย่างร้ายแรง กล่าวคือ ใช้ความระมัดระวังสักเล็กน้อยก็จะมีทางถอนพั้นผิดซี่ได้ ดังนั้นแม้จะมีข้อตกลงยกเว้นว่าผู้ว่าจ้างจะไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญาก็ตามก็ไม่มีผลบังคับกับเหตุการณ์นี้ได้ทั้งนี้ เป็นไปตามมาตรา 373 ผู้ว่าจ้างจึงสามารถเลิกสัญญาได้

ปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อมา คือ การกระทำความผิดของผู้รับจ้างนั้นต้องรอจนกว่าจะมีการกระทำความผิดเกิดขึ้นก่อนหรือไม่ ผู้ว่าจ้างจึงจะเลิกสัญญาได้ หากผู้ว่าจ้างได้ยินลูกค้าคนอื่นพูดถึงผู้รับจ้างว่าผู้รับจ้างทำงานที่จ้างไม่ดี ประมาณเดินเลื้อยเป็นอย่างมาก ไม่มีความระมัดระวังในการทำงาน เช่นนี้ผู้ว่าจ้างจะเลิกสัญญาได้หรือไม่

ในความเห็นของผู้เขียนแล้วเห็นว่า ผู้ว่าจ้างสามารถเลิกสัญญาได้โดยไม่ต้องรอให้มีการกระทำผิดเกิดขึ้นก่อน โดยตีความมาตรา 373 ให้ขยายไปถึงกรณียังไม่เกิดการกระทำความผิดแต่คาดหมายได้แน่นอนว่าจะมีการกระทำความผิดที่เกิดจากกลข้อฉลหรือประมาณเดินเลื้อยอย่างร้ายแรงของผู้รับจ้าง

ส่วนในกรณีที่ผู้รับจ้างตกเป็นผู้ที่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ อาจจะเป็นเพราะมีหนี้สินล้นพ้นตัวทำให้ถูกฟ้องเป็นบุคคลล้มละลาย กรณีนี้สามารถแบ่งพิจารณาได้เป็น 2 กรณี คือ

1. ถ้าผู้รับจ้างทราบล่วงหน้าอยู่แล้วว่าตนจะถูกฟ้องเป็นบุคคลล้มละลาย แล้วก็มาเข้าทำสัญญากับผู้ว่าจ้าง โดยตกลงยกเว้นไม่ให้ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญา แม้ผู้รับจ้างจะประพฤติดังกล่าวก็ตาม กรณีนี้ข้อตกลงดังกล่าวไม่สามารถใช้บังคับได้ เนื่องจากตกลงยกเว้นความรับผิดชอบของตนทั้งที่ตนรู้อยู่แล้วว่าจะไม่สามารถชำระหนี้ให้กับผู้ว่าจ้างได้ กรณีเช่นนี้ถือว่าเป็นการตกลงอันเกิดจากกลข้อฉลของผู้รับจ้าง ข้อตกลงจึงตกเป็นโมฆะ ผู้ว่าจ้างจึงยังใช้สิทธิเลิกสัญญาได้อยู่

2. ถ้าผู้รับจ้างไม่ทราบตั้งแต่แรกว่าตนจะถูกฟ้องเป็นบุคคลล้มละลาย เช่นนี้ข้อสัญญาตกลงยกเว้นความรับผิดชอบก็ยังคงมีผลสมบูรณ์อยู่ตามหลักเสรีภาพในการแสดงเจตนาของคู่สัญญา แต่การที่มีข้อตกลงยกเว้นความรับผิดชอบของผู้รับจ้างว่าหากไม่สามารถชำระหนี้ไม่ว่าจะเกิดจากเหตุใดก็ตามนั้น ทำให้เกิดปัญหาแก่ผู้ว่าจ้าง คือ เมื่อผู้รับจ้างตกเป็นบุคคลล้มละลายไม่สามารถชำระหนี้ให้กับผู้ว่าจ้างได้ ผู้ว่าจ้างจะดำเนินการแก้ไขปัญหานี้อย่างไรได้บ้าง จะเรียกค่าเสียหายแทนการเลิกสัญญา หรือว่ายังสามารถเลิกสัญญาได้อยู่

กรณีปัญหาของกรณีที่ 2 แม้ข้อตกลงยกเว้นจะมีผลสมบูรณ์ตามที่ได้แสดงเจตนาต่อกันไว้ก็ตาม แต่ความสมบูรณ์และการมีผลใช้บังคับของสัญญานั้นจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบ

อื่นๆประกอบด้วย เช่น วัตถุประสงค์อันแท้จริงในการเข้าทำสัญญาของคู่สัญญา หลักสุจริต หลักกฎหมายทั่วไป หลักการตีความสัญญา เป็นต้น เมื่อผู้รับจ้างไม่มีความสามารถที่จะชำระหนี้ได้อย่างสิ้นเชิง การที่จะบังคับให้ผู้ว่าจ้างยังคงต้องปฏิบัติตามสัญญาต่อไปคงจะไม่เป็นธรรมมากนัก และในปัญหานี้ก็ไม่มีกฎหมายกำหนดหลักเกณฑ์ในการแก้ไขเอาไว้ แต่เมื่อพิจารณาถึงวัตถุประสงค์ที่ผู้รับจ้างได้ทำข้อตกลงว่าไม่ให้ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาก็เพื่อต้องการที่จะปฏิบัติตามสัญญาอย่างต่อเนื่องเพื่อจะได้รับค่าจ้างอย่างครบถ้วน ไม่ให้ผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาก่อนที่ผู้รับจ้างจะส่งมอบงานให้ ดังนั้นเมื่อผู้รับจ้างตกเป็นบุคคลล้มละลายทำให้ไม่สามารถชำระหนี้ได้อยู่แล้ว วัตถุประสงค์ของการตกลงยกเว้นเพื่อไม่ให้ผู้ว่าจ้างได้ใช้สิทธิเลิกสัญญาจึงควรจะสิ้นสุดลงเพราะไม่มีความจำเป็นที่จะต้องถือตามข้อตกลงวันอีกต่อไป โดยกรณีตามปัญหาควรคำนึงถึงหลักการตีความสัญญาให้เป็นตามความประสงค์ของคู่สัญญาในทางสุจริตและพิเคราะห์ถึงปกติประเพณี ตามมาตรา 368 และต้องฟังถึงเจตนาของคู่สัญญายิ่งกว่าถ้อยคำตามตัวอักษร ตามมาตรา 171 คือควรจะนำมาตรา 368 และมาตรา 171 มาแก้ปัญหากการตกลงยกเว้นการใช้สิทธิเลิกสัญญาในกรณีนี้ โดยตีความข้อสัญญาดังกล่าวไปในทางที่เป็นคุณแก่คู่สัญญาฝ่ายที่เสียเปรียบ

กรณีที่ 2. กรณีตกลงยกเว้นการใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยอิสระของผู้ว่าจ้าง ตามมาตรา 605

ตามที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าบทบัญญัติมาตรา 605 นั้นไม่เกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชนเช่นกัน ดังนั้นคู่สัญญาจึงตกลงยกเว้นว่าจะไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญาโดยอิสระในขณะที่การทำงานที่จ้างยังไม่เสร็จได้ ซึ่งข้อตกลงดังกล่าวนี้ใช้ได้เฉพาะกรณีที่การทำงานที่จ้างยังไม่เสร็จเท่านั้น ดังนั้นต่อมาหากผู้รับจ้างกระทำความผิด ผู้ว่าจ้างก็สามารถเลิกสัญญาได้อยู่แล้วตามหลักทั่วไปที่ว่า หากผู้รับจ้างกระทำความผิดตามที่กฎหมายหรือสัญญากำหนดไว้ ผู้ว่าจ้างย่อมใช้สิทธิในการเลิกสัญญาได้ เว้นแต่จะมีข้อสัญญาที่ระบุเพิ่มเติมไปจากเดิมว่า แม้ผู้รับจ้างกระทำความผิดผู้ว่าจ้างก็จะไม่ใช้สิทธิเลิกสัญญาซึ่งผลก็จะเป็นไปตามที่ได้กล่าวไว้แล้วข้างต้นในกรณีที่ 1

4.2. คู่สัญญาตกลงยกเว้นผลของการเลิกสัญญา

4.2.1. การตกลงยกเว้นเพื่อไม่ต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม

โดยหลักแล้วผลของการเลิกสัญญาตามมาตรา 391 ไม่เป็นการกระทบถึงสิทธิของบุคคลภายนอก กล่าวคือมีผลเฉพาะกับคู่สัญญาเท่านั้น จึงเป็นเรื่องผลประโยชน์เฉพาะตัวของเอกชนโดยแท้ ไม่ได้เป็นกฎหมายที่คุ้มครองประโยชน์ของสังคมส่วนรวมแต่อย่างใดจึงไม่เป็นกฎหมายที่เกี่ยวข้องด้วยความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ดังนั้น คู่สัญญาจึงตกลงเปลี่ยนแปลงผลของการเลิกสัญญาตามมาตรา 593 มาตรา 595 ประกอบกับมาตรา 387 และมาตรา 596 ว่าไม่จำเป็นต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม ก็ได้

การใช้สิทธิเลิกสัญญาอันเป็นเหตุให้ต้องมีการกลับคืนสู่ฐานะที่เป็นอยู่เดิมนั้นมีผลบังคับของกฎหมายโดยเด็ดขาด ซึ่งมีลักษณะคล้ายคลึงกับการบอกล้างสัญญาที่เป็นโมฆียะตามมาตรา 176 วรรคสามว่า เมื่อบอกล้างนิติกรรมที่เป็นโมฆียะแล้ว ให้ผู้เป็นคู่กรณีได้กลับคืนยังฐานะเดิม และถ้าเป็นพันวิสัยจะให้กลับคืนเช่นนั้นได้ก็ให้ได้รับค่าเสียหายชดใช้ให้แทน แต่มาตรา 176 ไม่มีบทบัญญัติที่ต้องเสียดอกเบี้ยในเงินที่คืนเหมือนกับมาตรา 391 วรรคสอง ทั้งมาตรา 176 และมาตรา 391 ก็มีความแตกต่างกับการคืนฐานลามกมิควรได้ ทั้งนี้เพราะการคืนฐานลามกมิควรได้นั้นมีกรณีที่ต้องพิจารณาว่าจะต้องคืนกันเพียงใด ซึ่งในบางกรณีไม่ต้องคืนกันเลยก็ได้ ส่วนตามมาตรา 391 นี้จะต้องคืนสู่ฐานะเดิม แม้แต่การงานที่ได้กระทำแก่กันไปแล้วก็ต้องชดใช้คืนด้วยการใช้เงินวันแต่เป็นเรื่องที่ตกเป็นพันวิสัยอันไม่อาจจะโทษลูกหนี้ได้ ตามมาตรา 219 หรือกรณีที่ไม่มีสิ่งใดที่จะต้องคืนแก่กันก็ไม่ต้องคืน เช่น จำหน่ายความว่าความ จ่ายสินจ้างไปแล้ว กรณีเช่นนี้เมื่อเลิกสัญญาแล้ว ผู้ว่าจ้างก็ไม่จำเป็นต้องจ่ายสินจ้างให้อีกเพราะมีการจ่ายไปล่วงหน้าแล้วและก็คุ้มกับการงานที่ผู้รับจ้างทำไปบ้างแล้ว เป็นต้น

แม้กรณีที่จะต้องดำเนินการให้คู่สัญญาอีกฝ่ายกลับคืนสู่ฐานะเดิมก็ตาม แต่คู่สัญญาก็อาจตกลงล่วงหน้าได้ว่า เมื่อผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญาเพราะเหตุที่ผู้รับจ้างไม่ชำระหนี้ คู่สัญญาไม่จำเป็นต้องกลับคืนสู่ฐานะที่เป็นอยู่เดิมก็ได้ เพราะข้อตกลงดังกล่าวไม่เป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน⁸³ และเป็นไปตามหลักเรื่องเสรีภาพในการทำสัญญา

⁸³คำพิพากษาฎีกาที่ 3005-3006/2517 วินิจฉัยว่า ในกรณีเลิกสัญญาเพราะเหตุผู้รับจ้างผิดสัญญา ผู้ว่าจ้างริบการงานที่ทำได้โดยไม่ต้องชดใช้ค่าแห่งการงานตามข้อตกลงในสัญญาได้

ส่วนในกรณีที่เป็นกรณีกฎหมายที่กฎหมายให้สิทธิการเลิกสัญญาแก่ผู้ว่าจ้างโดยอิสระโดยไม่มีเหตุที่จะโทษผู้รับจ้างตามมาตรา 605 จะตกลงยกเว้นว่าไม่ต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมได้หรือไม่ ในเรื่องนี้มีความเห็นแบ่งออกเป็น 2 แนว คือ

ความเห็นที่ 1⁸⁴ ข้อตกลงดังกล่าวไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อย เมื่อไม่เกี่ยวกับความสงบเรียบร้อยคู่สัญญาก็สามารถตกลงยกเว้นเป็นอย่างอื่นได้

ความเห็นที่ 2⁸⁵ ข้อตกลงดังกล่าวที่ให้ผู้ว่าจ้างริบทรัพย์สินหรือการงานที่ผู้รับจ้างได้กระทำไว้แล้ว โดยผู้ว่าจ้างไม่ต้องชำระหนี้ตอบแทนนั้น น่าจะเป็นการขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน ตามมาตรา 150 และมาตรา 151

ส่วนในความเห็นของผู้เขียน เห็นว่า มาตรา 605 ไม่ใช่บทบัญญัติที่มีผลกระทบต่อบุคคลเป็นส่วนรวมจึงไม่ใช่บทบัญญัติอันเกี่ยวข้องกับความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาจึงตกลงยกเว้นเป็นอย่างอื่นได้ทั้งนี้เป็นไปตามหลักเสรีภาพของการแสดงเจตนาและเป็นเรื่องคู่สัญญาต่างยอมรับในผลของความเสียหายที่จะเกิดขึ้นแล้ว ดังนั้นการที่คู่สัญญาตกลงว่าเมื่อเลิกสัญญาแล้วไม่จำเป็นต้องให้คู่สัญญากลับคืนสู่ฐานะเดิม ผู้เขียนเห็นว่าน่าจะทำได้ไม่ขัดต่อความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน

ปัญหาที่ต้องพิจารณาต่อมาก็คือว่า การตกลงกันไว้ล่วงหน้าเพื่อไม่ต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิมโดยการยอมให้รับเงินหรือทรัพย์สินอย่างอื่น จะถือว่าเป็นข้อตกลงเกี่ยวกับเบี้ยปรับหรือไม่

กรณีตกลงยอมให้รับเงิน ย่อมเห็นได้ว่าเป็นเบี้ยปรับที่กำหนดเป็นจำนวนเงินตามมาตรา 379 แม้เงินที่ให้นั้นจะเป็นเงินที่ส่งมอบแก่กันเพื่อชำระหนี้ไม่ใช่ส่งมอบไว้เป็นเบี้ยปรับตั้งแต่แรก แต่เมื่อมีการเลิกสัญญาแล้ว หนี้ตามสัญญาย่อมระงับลง เงินที่ส่งมอบให้แก่กันเพื่อชำระหนี้ย่อมกลับเป็นเงินอันจะต้องใช้คืนเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิม ตามมาตรา 391 เมื่อคู่กรณีตกลงกันให้รับโดยไม่ต้องใช้คืนเพื่อกลับคืนสู่ฐานะเดิม เงินที่ให้นั้นจึงเป็นเบี้ยปรับที่กำหนดเป็นจำนวนเงินตามมาตรา 379 หากสูงเกินส่วนศาลมีสิทธิปรับลดได้ (คำพิพากษาฎีกาที่ 6675/2541)⁸⁶ นอกจากนี้หากมีความเสียหายเกิดขึ้นจากการเลิกสัญญา คู่สัญญาฝ่ายที่เสียหายสามารถเรียก

⁸⁴ไพฑูริศ เอกจริยกร, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 10*, น.209.

⁸⁵ศักดิ์ สนองชาติ, *คำอธิบายประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ว่าด้วยนิติกรรมและสัญญา*, (สำนักพิมพ์นิติบรรณการ ,2549) น. 514 ; สนั่น กังสนารักษ์, *อ้างแล้ว เจริญธรรมที่ 11*, น.

97.

⁸⁶ดูเจริญธรรมที่ 67

ค่าเสียหายได้อีก เพราะการใช้สิทธิเลิกสัญญาไม่กระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายดังที่บัญญัติไว้ในมาตรา 391 วรรคท้าย

ส่วนการตกลงไว้ล่วงหน้าเพื่อไม่จำเป็นต้องกลับคืนสู่ฐานะเดิม โดยการยอมให้ทรัพย์สินหรือการงานนั้นศาลฎีกาตีความว่าข้อตกลงเช่นนี้ถือเป็นการกำหนดเบี้ยปรับเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น ซึ่งศาลมีอำนาจปรับลดได้ตามสมควรหากเบี้ยปรับนี้สูงเกินส่วน (คำพิพากษาฎีกาที่ 3/2524 (ประชุมใหญ่)) เช่น โจทก์รับจ้างจำเลยหล่อและปักเสาพาดสายโทรเลข สัญญาจ้างมีข้อความว่า ถ้าผู้รับจ้างผิดสัญญาข้อหนึ่งข้อใดให้ผู้ว่าจ้างมีสิทธิเลิกสัญญาได้ และผู้รับจ้างยินยอมให้สิ่งก่อสร้าง และสัมภาระอุปกรณ์ในการก่อสร้างของผู้รับจ้างตกเป็นกรรมสิทธิ์ของผู้ว่าจ้างโดยไม่ต้องใช้ราคาให้แก่ผู้รับจ้าง โจทก์ผิดสัญญาใช้เสาผิดแบบและก่อสร้างไม่ทันกำหนดจำเลยบอกเลิกสัญญาแล้วใช้สิทธิรับสิ่งก่อสร้างหรือผลงานที่โจทก์ทำมาแล้ว ดังนั้นกรรมสิทธิ์ในสิ่งก่อสร้างดังกล่าวตกเป็นของจำเลยแล้ว โดยจำเลยไม่ต้องใช้ราคาค่างานที่ทำไปแล้ว และโจทก์ยังต้องชดใช้เงินค่าปรับค่าคุมงาน และเครื่องอุปกรณ์การก่อสร้างที่เหลือใช้ที่จำเลยเคยส่งมอบให้โจทก์คืนให้แก่จำเลย แต่เมื่อพิเคราะห์ถึงทางได้เสียของจำเลยซึ่งเป็นผู้ว่าจ้างประกอบกับสภาพหรือผลงานของโจทก์และพฤติการณ์ของโจทก์ที่ปฏิบัติมาในการดำเนินการก่อสร้างตามที่ปรากฏ ศาลเห็นว่าการที่จะให้โจทก์รับผิดชอบทั้งหมดนั้นสูงเกินส่วนจึงเห็นสมควรลดลง โดยกำหนดให้จำนวนเงินค่าปรับค่าคุมงาน และค่าเครื่องอุปกรณ์การก่อสร้างที่เหลือใช้ที่โจทก์จะต้องรับผิดชอบชดใช้คืนให้แก่จำเลยทั้งหมดนั้น รวมอยู่ในส่วนที่เป็นเบี้ยปรับที่จำเลยได้รับไปแล้ว จึงไม่มีหนี้ที่โจทก์(ผู้รับจ้าง)จะต้องรับผิดชอบชดใช้ให้จำเลย(ผู้ว่าจ้าง)อีก⁸⁷ ดังนั้น เมื่อคู่สัญญาฝ่ายที่เสียหายจากการเลิกสัญญาเรียกเอาเบี้ยปรับที่กำหนดเป็นการชำระหนี้เป็นอย่างอื่นที่ไม่ใช่ตัวเงินไปแล้วก็ไม่มีสิทธิเรียกร้องเอาค่าสินไหมทดแทนจากฝ่ายที่ผิดสัญญาได้อีก กล่าวคือ ไม่นำเอาหลักในมาตรา 380 วรรคสอง มาใช้บังคับนั่นเอง ทั้งนี้เพราะว่า ถ้าเบี้ยปรับเป็นเงินก็ย่อมจะกำหนดราคากันไว้ได้ว่ามากหรือน้อย ยังขาดกันอยู่เท่าใด จึงถือว่าเบี้ยปรับเป็นค่าสินไหมทดแทนจำนวนน้อยที่สุดได้ตามมาตรา 380 วรรคสอง แต่ถ้าเป็นทรัพย์สินหรือเป็นการกระทำ หรือเป็นการงดเว้นการกระทำ อันเป็นการกำหนดเบี้ยปรับโดยการชำระหนี้เป็นอย่างอื่น บางครั้งอาจคำนวณราคาหรือมูลค่ากันไม่ได้และเป็นการยุ่งยากในการคิดคำนวณตีราคาเป็นเงิน กฎหมายจึงไม่ให้นำมาตรา 380 วรรคสองมาใช้บังคับ อย่างไรก็ตามกรณีนี้กฎหมายกำหนดแต่เพียงว่าไม่สามารถเรียกร้องค่าสินไหมทดแทน อันเนื่องมาจากการไม่ชำระหนี้เท่านั้น ดังนั้นคู่สัญญาฝ่ายที่เสียหายจึงยังมีสิทธิเรียกค่าเสียหายอันเกิดจากการเลิกสัญญาได้อยู่หากมีความเสียหายเกิดขึ้น ตามมาตรา 391 วรรคท้าย

⁸⁷ คำพิพากษาฎีกาที่ 458-459/2524 (ประชุมใหญ่)

4.2.2. การตกลงยกเว้นไม่จำเป็นต้องใช้ค่าเสียหายจากการเลิกสัญญา

การตกลงยกเว้นความรับผิดของผู้รับจ้าง

ตามหลักกฎหมายทั่วไป เมื่อใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว หากคู่สัญญาฝ่ายที่มีสิทธิเลิกสัญญาได้รับความเสียหายจากการเลิกสัญญาก็สามารถเรียกค่าเสียหายจากการเลิกสัญญาได้ ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 391 วรรคท้าย ที่วางหลักว่า “การใช้สิทธิเลิกสัญญานั้นหากระทบกระทั่งถึงสิทธิเรียกร้องค่าเสียหายไม่” แต่เนื่องจากบทบัญญัติ มาตรา 595 ประกอบกับ มาตรา 387 และ มาตรา 596 ไม่ใช่บทบัญญัติอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน คู่สัญญาจึงตกลงยกเว้นว่าไม่ต้องรับผิดชดใช้ค่าเสียหายจากการเลิกสัญญาได้ ทั้งนี้เป็นไปตามหลักเสรีภาพของการแสดงเจตนาของคู่สัญญา

การยกเว้นความรับผิดของผู้ว่าจ้าง

เมื่อผู้ว่าจ้างบอกเลิกสัญญาตามมาตรา 605 ผู้ว่าจ้างมีหน้าที่ต้องเสียค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้างเพื่อความเสียหายอย่างใด ๆ อันเกิดแต่การเลิกสัญญา ซึ่งตามมาตรานี้มีปัญหาอยู่ว่าจะสามารถตกลงยกเว้นว่าเมื่อใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ไม่ต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนได้หรือไม่ ในเรื่องนี้ดังที่ได้กล่าวมาแล้วข้างต้นว่าบทบัญญัติมาตรา 605 นี้ไม่ใช่บทบัญญัติอันเกี่ยวด้วยความสงบเรียบร้อยและศีลธรรมอันดีของประชาชน⁸⁸ ดังนั้นคู่สัญญาจึงตกลงยกเว้นมาตรา 605 ได้ว่าเมื่อผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาแล้ว ไม่จำเป็นต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทนให้แก่ผู้รับจ้างก็ได้

อย่างไรก็ตามข้อตกลงเหล่านี้จะต้องไม่มีลักษณะหรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ตามมาตรา 4⁸⁹ มิฉะนั้นข้อตกลงนั้นจะมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่

⁸⁸ ไผทชิต เอกจริยกร, *อ้างแล้ว* *เชิงอรรถที่ 10*, น. 209.

⁸⁹ มาตรา 4 ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 บัญญัติว่า

“ ข้อตกลงในสัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพในสัญญาสำเร็จรูป หรือในสัญญาขายฝาก ที่ทำให้ผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพ หรือผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูป หรือผู้ซื้อฝากได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งเกินสมควร เป็นข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม และให้มีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ในกรณีที่มีข้อสงสัยให้ตีความสัญญาสำเร็จรูปไปในทางที่เป็นคุณแก่ฝ่ายซึ่งไม่ได้เป็นผู้กำหนดสัญญาสำเร็จรูปนั้น

เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณี เช่น สัญญาจ้างก่อสร้างมีข้อสัญญาตกลงว่าหากผู้ว่าจ้างใช้สิทธิเลิกสัญญาตามมาตรา 605 แล้ว ผู้ว่าจ้างไม่จำเป็นต้องชดใช้ค่าสินไหมทดแทน พร้อมทั้งให้บรรดางานที่ทำไปก่อนหน้านั้นตกเป็นสิทธิของผู้ว่าจ้าง และสามารถริบอนุกรรมเครื่องมือต่างๆที่ผู้รับจ้างได้ใช้ในการก่อสร้างได้ด้วย และหากผู้ว่าจ้างต้องจ่ายค่าจ้างให้ผู้รับจ้างรายใหม่ที่สูงกว่าค่าจ้างตามสัญญาเดิม ผู้รับจ้างเดิมต้องชำระส่วนที่เกินไปจากค่าจ้างเดิมให้ผู้ว่าจ้างด้วย เช่นนี้ถือว่าเป็นข้อสัญญาที่ให้ผู้รับจ้างรับภาระมากเกินไปที่วิญญูชนจะคาดหมายได้ ตามมาตรา 4 วรรคสาม (2) พระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 ดังนั้นจึงต้องบังคับเท่าที่พอสมควร

ข้อตกลงที่มีลักษณะ หรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติ หรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนจะพึงคาดหมายได้ตามปกติ เป็นข้อตกลงที่อาจถือได้ว่าทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่ง เช่น

- (1) ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดที่เกิดจากผิดสัญญา
- (2) ข้อตกลงให้ต้องรับผิดหรือรับภาระมากกว่าที่กฎหมายกำหนด
- (3) ข้อตกลงให้สัญญาสิ้นสุดโดยไม่มีเหตุผลอันสมควรหรือให้สิทธิบอกเลิกสัญญาได้โดยที่อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้ผิดสัญญาในข้อสาระสำคัญ
- (4) ข้อตกลงให้สิทธิที่จะไม่ปฏิบัติตามสัญญาข้อหนึ่งข้อใด หรือปฏิบัติตามสัญญาในระยะเวลาที่ล่าช้าได้โดยไม่มีเหตุอันสมควร
- (5) ข้อตกลงให้สิทธิคู่สัญญาฝ่ายหนึ่งเรียกร้องหรือกำหนดให้อีกฝ่ายต้องรับภาระเพิ่มขึ้นมากกว่าภาระที่เป็นอยู่ในเวลาทำสัญญา "
- (6) ข้อตกลงในสัญญาขายฝากที่ผู้ซื้อฝากกำหนดราคาซื้อที่สูงกว่าราคาขายบวกอัตราดอกเบี้ยเกินกว่าร้อยละสิบห้าต่อปี
- (7) ข้อตกลงในสัญญาเช่าซื้อที่กำหนดราคาเช่าซื้อ หรือกำหนดให้ผู้เช่าซื้อต้องรับภาระสูงเกินกว่าที่ควร
- (8) ข้อตกลงในสัญญาบัตรเครดิตที่กำหนดให้ผู้บริโภคต้องชำระดอกเบี้ย เบี้ยปรับ ค่าใช้จ่าย หรือประโยชน์อื่นใดสูงเกินกว่าที่ควรในกรณีที่ผิดนัดหรือที่เกี่ยวข้องกับการผิดนัดชำระหนี้
- (9) ข้อตกลงที่กำหนดวิธีคิดดอกเบี้ยทบต้นที่ทำให้ผู้บริโภคต้องรับภาระสูงเกินกว่าที่ควร

ในการพิจารณาข้อตกลงที่ทำให้ได้เปรียบคู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งตามวรรคสาม จะเป็น การได้เปรียบเกินสมควรหรือไม่ ให้นำมาตรา 10 มาใช้โดยอนุโลม"

และเป็นธรรม ซึ่งกรณีเช่นนี้อาจให้สัญญานี้มีผลเพียงแค่มิต้องชดใช้สินไหมทดแทนเท่านั้น แต่คงไม่สามารถริบอนุกรรมต่างๆที่ใช้ในการก่อสร้างและคิดค่าใช้จ่ายจากการที่ต้องไปจ้างบุคคลอื่นเพิ่มเติมจากสัญญาเดิมได้

นอกจากนี้ตามพระราชบัญญัติ ฯ นี้ ยังวางหลักเพิ่มเติมอีกว่า ถ้าหากเป็นการตกลงยกเว้นความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่อง ในทรัพย์สินที่ส่งมอบให้แก่ผู้บริโภค โดยผู้บริโภคไม่รู้ถึงความชำรุดบกพร่องนั้นในขณะทำสัญญา ข้อตกลงดังกล่าวเป็นอันใช้ไม่ได้ เสมือนหนึ่งตกเป็นโมฆะจะนำข้อตกลงดังกล่าวมาใช้บังคับไม่ได้เลย กล่าวคือ ขณะทำสัญญาผู้ว่าจ้างไม่รู้ถึงความชำรุดบกพร่องเลย เนื่องจากเหตุการณ์ดังกล่าวยังไม่เกิดขึ้นแต่คู่สัญญาตกลงยกเว้นไว้ก่อนล่วงหน้า ฉะนั้นเมื่อเกิดความบกพร่องผู้รับจ้างก็ต้องรับผิดชอบผู้ว่าจ้างอยู่ แต่ถ้าหากผู้ว่าจ้างทราบถึงเหตุความชำรุดบกพร่องแล้ว และได้ตกลงกับผู้รับจ้างว่ายกเว้นความรับผิดให้แก่ผู้รับจ้าง กรณีเช่นนี้ข้อยกเว้นนี้สามารถใช้บังคับกับผู้ว่าจ้างได้ แต่ก็ใช้ได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ทั้งนี้เป็นไปตามบทบัญญัติมาตรา 6⁹⁰ ของพระราชบัญญัติว่าด้วยข้อสัญญาที่ไม่เป็นธรรม พ.ศ. 2540 เช่น สัญญาที่ผู้บริโภคไม่ว่าจะเป็นส่วนราชการ หรือเอกชน ว่าจ้างให้บริษัทรับเหมาก่อสร้างทำการก่อสร้างอาคาร บ้านเรือน หรือถนนหนทางให้ แล้วปรากฏว่าอาคารบ้านเรือน หรือถนนหนทางที่ส่งมอบให้แก่ผู้บริโภคนั้นเกิดความชำรุดบกพร่อง โดยผู้บริโภครู้ถึงเหตุเหล่านั้นอยู่แล้วในขณะทำสัญญา บริษัทรับเหมาก่อสร้างก็ยังคงต้องรับผิดชอบต่อผู้บริโภคอยู่ และแม้จะมีข้อตกลงยกเว้นความรับผิดไว้ ข้อตกลงนั้นก็อาจถูกศาลปรับลดสภาพบังคับลงให้อยู่ในกรอบแห่งความเป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีได้ กล่าวคือ ศาลอาจกำหนดให้ผู้รับจ้างต้องรับผิดชอบครึ่งหนึ่งในส่วนของความเสียหายในความชำรุดบกพร่อง

ดังนั้น ถ้าเป็นการตกลงยกเว้นความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้า หรือวิชาชีพ (ผู้รับเหมาก่อสร้าง, หนายความ, แพทย์ ,วิศวกร) ว่าไม่ให้ผู้ว่าจ้างเรียกค่าเสียหายในกรณีที่ผู้ว่าจ้างไม่รู้ถึงความชำรุดบกพร่องนั้นในขณะทำสัญญา ข้อตกลงยกเว้นของผู้รับจ้างดังกล่าวเป็นอันใช้ไม่ได้ แต่ถ้าหากผู้ว่าจ้างทราบถึงเหตุความชำรุดบกพร่องแล้ว และได้ตกลงกับผู้รับจ้างว่า

⁹⁰ มาตรา 6 “ สัญญาระหว่างผู้บริโภคกับผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพที่มีการชำระหนี้ด้วยการส่งมอบทรัพย์สินให้แก่ผู้บริโภค จะมีข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดของผู้ประกอบธุรกิจการค้าหรือวิชาชีพเพื่อความชำรุดบกพร่อง หรือเพื่อการรอนสิทธิไม่ได้ เว้นแต่ผู้บริโภคจะรู้ถึงความชำรุดบกพร่องหรือเหตุแห่งการรอนสิทธิอยู่แล้วในขณะทำสัญญา ในกรณีนี้ให้ข้อตกลงยกเว้นหรือจำกัดความรับผิดนั้นมีผลบังคับได้เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น”

ยกเว้นความรับผิดชอบให้แก่ผู้รับจ้าง กรณีเช่นนี้ข้อยกเว้นนี้สามารถใช้อย่างบังคับกับผู้ว่าจ้างได้ แต่ก็ใช้ได้
เพียงเท่าที่เป็นธรรมและพอสมควรแก่กรณีเท่านั้น ส่วนการตกลงยกเว้นความรับผิดชอบในเรื่องอื่นๆ
หากไม่มีลักษณะหรือมีผลให้คู่สัญญาอีกฝ่ายหนึ่งปฏิบัติหรือรับภาระเกินกว่าที่วิญญูชนคาดหมาย
ได้ตามปกติ ข้อตกลงดังกล่าวก็เป็นอันใช้บังคับได้